

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, 13 juli 2020

Ons kenmerk 29/5.1/2020001542

Behandeld door [REDACTED] (0592) [REDACTED]

Onderwerp: Terugkoppeling van het Bestuurlijk Overleg met de minister van LNV
van 9 juli 2020

Status: Ter informatie

Geachte voorzitter/leden,

Hierbij informeren wij u over de uitkomst van het bestuurlijk overleg stikstof met de minister van Landbouw, Visserij en Voedselkwaliteit (LNV) (de minister) van 9 juli 2020.

Met de minister is gesproken over het programma Natuur en over de aanpak stikstof. Over dat eerste wordt u separaat geïnformeerd.

In het bestuurlijk overleg stikstof zijn het legaal houden van meldingen, de voortgang extern salderen, de gebiedsgerichte aanpak en de gerichte opkoopregeling besproken. Zowel vanuit de minister als vanuit de provincies is deze bespreking gevoerd langs de lijn van de brief van de minister aan de Tweede Kamer van 24 april 2020 en de eerdere provinciale reactie daarop.

Daarmee zijn de punten uit de motie van uw staten dus ook nadrukkelijk aan de orde geweest.

Legaal houden van meldingen

Voor het legaal houden van de meldingen zijn werkafspraken gemaakt. Het gaat om meldingen die onder het PAS niet vergunningplichtig waren. De desbetreffende ondernemers zijn door het Rijk al in kennis gesteld met het verzoek de noodzakelijke informatie aan te leveren. De minister en de provincies zijn het erover eens dat deze ondernemers onder de PAS te goeder trouw hebben gehandeld en dus legaal gehouden moeten worden. De minister zal met haar maatregelen voor het grootste deel van de daarvoor benodigde stikstofruimte zorgen.

Extern Salderen van veehouderijen

Voor extern salderen met veehouderijen hebben de provincies vier randvoorwaarden aangegeven. Dat betreft het oplossen van de meldingen, het oplossen van alle andere te goeder trouw ontstane situaties¹, regie van de provincie op extern salderen en een goed systeem om de beschikbare stikstofruimte te beheren/verdelen. In het overleg heeft de minister verwezen naar haar brief van 24 april 2020 en daarmee aangegeven dat zij deze inzet van de provincies deelt. De komende tijd werken provincies en het Rijk verder aan deze randvoorwaarden alvorens besloten wordt over het zorgvuldig (gefaseerd) openstellen van extern salderen met veehouderijen en gaan hierover in overleg met betrokken sectoren. De uitkomst hiervan wordt betrokken bij de besluitvorming. Provincies zullen na de zomervakantie oordelen in hoeverre de gestelde randvoorwaarden zijn gerealiseerd en besluiten op basis daarvan op welk moment zij extern salderen met veehouderijen gaan openstellen. Dit hoeft niet bij alle provincies op hetzelfde moment te zijn.

Gebiedsgerichte aanpak

Voor de gebiedsgerichte aanpak is gesproken over de gewenste scope en twee casussen die verder uitgewerkt gaan worden. De voorgenomen Drentse aanpak past binnen deze afspraken.

Gerichte opkoopregeling

Het budget voor de gerichte opkoopregeling komt in drie tranches beschikbaar. Er zijn nu afspraken gemaakt over de eerste tranche. Van belang is dat deze gerichte opkoopregeling vrijwillig is!

De afspraken gaan over wanneer een bedrijf in aanmerking kan komen voor opkoop, hoe de beschikbare middelen tussen de provincies verdeeld worden en op welke wijze de provincies daaraan bijdragen. Dat laatste zal bestaan uit proceskosten en een deel voorfinanciering. Hiervoor zult u te zijner tijd een voorstel krijgen.

Na deze eerste tranche zal opnieuw naar de afspraken gekeken worden.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter

, secretaris

Bijlage Verslag IPO van het bestuurlijk overleg van 9 juli 2020

coll.

Afschrift aan de provinciale overlegpartners van het Landbouwcollectief, de terreinbeherende organisaties, VNO-NCW en VDG

¹ Dit betreft bedrijven met een depositie kleiner dan 0,05 mol die onder het PAS vrijgesteld waren, interimmers en enkele andere onder het PAS als legaal beschouwde situaties.

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, 13 juli 2020
Ons kenmerk 28/5.1/2020001537
Behandeld door [REDACTED] (0592) [REDACTED]
Onderwerp: Gezamenlijk Programma Natuur
Status: Ter informatie

Geachte voorzitter/leden,

Hierbij informeren wij u over de hoofdlijnen van het gezamenlijk programma Natuur. Het gezamenlijke programma tussen Rijk en de provincies is aangekondigd in de Kamerbrief over de structurele aanpak stikstof van 24 april 2020 (Kamerstuk 35 334 nummer 82). Rijk en provincies hebben op bestuurlijk niveau afspraken gemaakt over de invulling en verdere uitwerking van het programma. Deze afspraken kunt u terugvinden in de bijgevoegde notitie hoofdlijnen Programma Natuur.

De natuur vormt de basis voor ons bestaan: gezonde bodem, schoon water, schone lucht. Bovendien laat de coronacrisis zien dat natuur ook essentieel is voor ons welbevinden. Met het Programma Natuur gaan Rijk en provincies samen de natuur de komende jaren verder versterken en verbeteren. Want zonder intensivering van het beleid gaan we de instandhoudingsdoelen uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn, die zo belangrijk zijn voor onze natuur, niet halen.

In de Kamerbrief van 24 april 2020 heeft het kabinet aangekondigd tot en met 2030 jaarlijks een substantieel bedrag, oplopend naar € 300 miljoen, beschikbaar te stellen voor natuurherstel en natuurontwikkeling, en dit uit te werken in het gezamenlijke Programma Natuur. Belangrijke hoofdlijn van het programma is om condities te realiseren voor een gunstige staat van instandhouding (Svl) van alle soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). Wij streven hiermee, in samenhang met de andere maatregelen in de structurele aanpak stikstof, aan de eisen te voldoen die de VHR stelt (artikel 6 leden 1 en 2). Voor 2030 verwachten wij dat wij met de te nemen maatregelen naar 70% doelrealisatie komen met specifiek aandacht voor stikstofgevoelige natuur. De inzet richt zich

vooral op maatregelen in en rond beschermde natuurgebieden (Natura 2000 en het Natuurnetwerk Nederland). De uitwerking van deze hoofdlijn vindt plaats in een uitvoeringsprogramma als aanvulling op het bestaande natuurpact.

De hoofdlijnen van het Programma Natuur borduren voort op het gezamenlijke ambitiesdocument Nederland Natuurpositief (2019) en op de bestaande afspraken van provincies en Rijk in het Natuurpact (2013). Het programma maakt deel uit van de structurele aanpak die erop is gericht de Nederlandse natuur in een gunstige staat van instandhouding te brengen door een samenhangende inzet van maatregelen die gericht zijn op vermindering van stikstofemissie, verbetering van natuur, en vergroting van natuurinclusief areaal. Deze opgave wordt opgepakt in samenhang met andere maatschappelijke opgaven zoals de klimaatopgave, landbouw- en energietransitie.

Rijk en provincies hebben afgesproken om nog dit jaar een uitvoeringsprogramma natuur uit te werken. Dit zal uiteindelijk leiden tot nieuwe bestuurlijke afspraken, waarbij het huidige Natuurpact wordt aangevuld. Bij de uitwerking van dit uitvoeringsprogramma werken wij nauw samen met natuurbeheerders, maatschappelijke organisaties en medeoverheden. In het uitvoeringsprogramma zal inzichtelijk gemaakt worden welke maatregelen in en in de omgeving van natuurgebieden in de komende periode genomen worden in het kader van de extra middelen die het kabinet beschikbaar heeft gesteld voor natuurherstel.

Naast het uitvoeringprogramma werken Rijk en provincies aan een agenda 'natuurinclusief' waarin voor de langere termijn de ambities en kansen voor een natuurinclusieve samenleving in beeld worden gebracht, met versterkte aandacht voor de natuur in onze nabije omgeving, zowel binnen als buiten natuurgebieden.

Op 25 november 2020 staat de jaarlijkse bijeenkomst gepland waarin u wordt bijgepraat over het Programma Natuurlijk Platteland. Tijdens deze bijeenkomst zullen wij u ook meenemen in de laatste stand van zaken van het programma Natuur.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter

, secretaris

Bijlage Notitie hoofdlijnen Programma Natuur

■ .coll.

Hoofdpijnen Programma Natuur

Inleiding

Met dit Programma Natuur willen Rijk en provincies samen de natuur de komende jaren verder versterken en verbeteren. De instandhoudingsdoelen uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn worden namelijk nog altijd niet gehaald. Maar net zo belangrijk is, dat de natuur de basis vormt voor ons bestaan: gezonde bodem, schoon water, schone lucht. Bovendien laat de coronacrisis zien dat natuur ook essentieel is voor ons welbevinden.

Extra inzet is nodig, niet alleen vanwege de overbelasting van natuur met stikstof, maar ook om de effecten van klimaatverandering en verdroging het hoofd te bieden. Daarbij gaan we uit van een leefbaar en vitaal platteland, een mooi landschap en vergroening van de bebouwde omgeving.

Het Programma Natuur wordt uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma voor de periode 2021-2030, dat aanvullend is op het Natuurpact (2013). Daarnaast werken we gezamenlijk aan een agenda 'natuurinclusief' waarin voor de langere termijn de ambities en kansen voor een natuurinclusieve samenleving in beeld worden gebracht, met versterkte aandacht voor de natuur in onze nabije omgeving en niet alleen in natuurgebieden. De afspraken over het programma natuur maken onderdeel uit van een aanvulling van het Natuurpact eind 2020.

Ambities

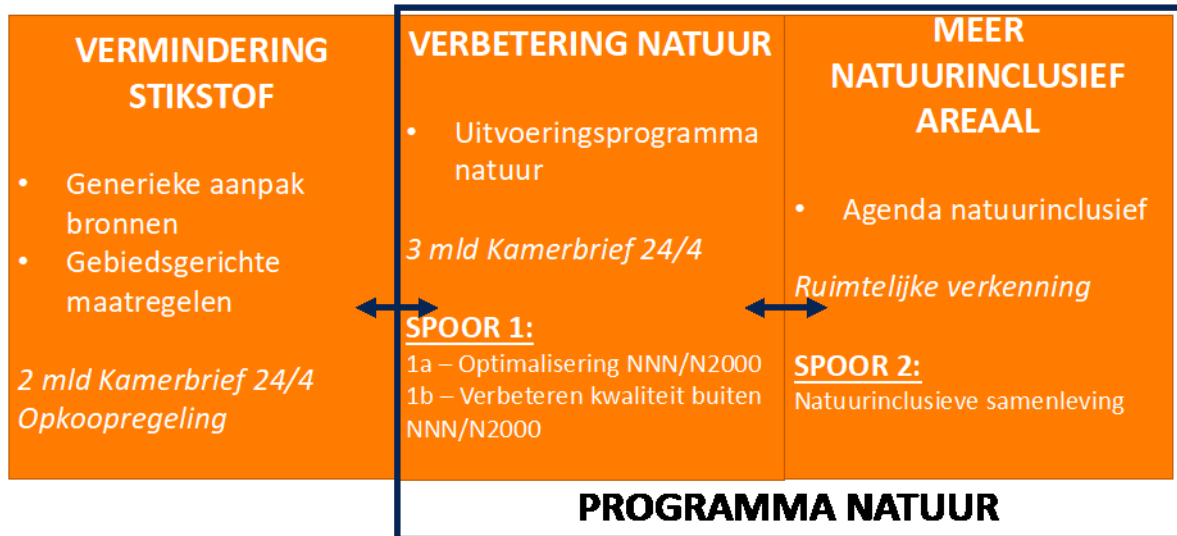
Robuuste, veerkrachtige natuur die tegen een stootje kan, dat is het streven. Dat verdelen we in de volgende ambities:

- We streven naar het realiseren van condities voor een gunstige staat van instandhouding (Svl) van alle soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). We streven hiermee, in samenhang met de andere maatregelen in de structurele aanpak, aan de eisen te voldoen die de VHR stelt (artikel 6 lid 1 en 2). Voor 2030 verwachten we dat we met de te nemen maatregelen naar 70% doelrealisatie¹ komen met specifiek aandacht voor stikstofgevoelige natuur.
- We willen een goede basiskwaliteit van de natuur, binnen én buiten natuurgebieden en bevorderen de transitie naar een natuurinclusieve samenleving voor algeheel biodiversiteitsherstel.

Dat zijn pittige ambities, die we niet overal tegelijk kunnen realiseren. Daarom focussen we de komende tien jaar vooral op de stikstofgevoelige VHR-gebieden en soorten. Voor deze gebieden zorgen we ervoor dat de condities op orde zijn. Daarvoor werken we aan verbetering van het hele ecologische systeem, door niet alleen de inrichting in deze gebieden op orde te brengen, maar door ook de hydrologische en ruimtelijke condities te versterken, zowel binnen als buiten de gebieden. Dat kan dus ook buiten Natura 2000 en het Natuurnetwerk Nederland (NNN) zijn. Cruciaal voor het herstel van natuur is de aanpak van stikstofemissie bij de bron en het nemen van hydrologische maatregelen. Daarmee is er grote samenhang tussen de aanpak stikstof, maatschappelijke opgaven als de klimaatopgave (zowel klimaatmitigatie als -adaptatie), de landbouwtransitie en het Programma Natuur.

¹ Dit wil zeggen dat voor 70% van de beschermde habitats en soorten de condities voor een gunstige staat van instandhouding geboden zijn. De 70% is de 'ondergrens' volgens de quick scan van het PBL. PBL geeft hierbij aan dat met gebiedsgerichte, samenhangende keuzes een hoger doelbereik gerealiseerd kan worden.

DOEL: VOLLEDIG VHR-DOELBEREIK

Voor de periode 2021-2030 stelt het Rijk ten behoeve van het programma Natuur een substantieel bedrag beschikbaar, in aanvulling op de huidige middelen en inzet in het Natuurpact. Dit loopt op tot 300 miljoen per jaar tot 2030. Per gebied zullen we bekijken welke maatregelen daar het meest effectief zijn. Het huidige beheer van schade beperken door natuurherstelmaatregelen als plaggen en chopperen is eindig. Er zal meer inzet gepleegd moeten worden op een mix van maatregelen als natuuruitbreiding, verbinden van natuur, inrichting en verbetering van de hydrologie. Dit leidt tot een verbetering van gehele natuurlijke systeem van het gebied, en daarmee tot robuustere natuur die tegen een stootje kan.

Het programma maakt onderdeel uit van de structurele aanpak van stikstofproblematiek die moet leiden tot een volledig VHR-doelbereik. Een samenhangende aanpak van vermindering van stikstof die neerslaat in natuurgebieden, natuurherstel en uitbreiding natuurinclusief areaal is noodzakelijk om deze opgave te kunnen realiseren.

Twee sporen

Onze ambitie rollen we uit langs twee sporen, een voor de komende tien jaar en de tweede voor de langere termijn.

- **Spoor 1** (2021-2030) focust zich vooral op de natuur in en rond beschermde natuurgebieden, met de extra middelen die tot 2030 beschikbaar zijn. Voor dit spoor werken wij een 'Uitvoeringsprogramma natuur (2021-2030)' uit. Het bestaat uit twee deelprogramma's, waarvan de uitvoering gebiedsgericht plaatsvindt:
 - Deelprogramma 1: Optimaliseren NNN / Natura 2000
 - Deelprogramma 2: Verbeteren kwaliteit buiten NNN / Natura 2000 ten behoeve van NNN/Natura 2000
- **Spoor 2** (2021-2050) richt zich op de basiskwaliteit natuur in ruimere zin, in een natuurinclusieve samenleving. Dit spoor beoogt de samenhang en integratie te vinden met andere inspanningen de leiden tot een meer natuurinclusieve samenleving. Vanuit dit programma benoemen we de kansen en geven we kaders mee aan deze andere sporen. Dit doen wij in de vorm van een 'Agenda natuurinclusief (2021 – 2050)'.

Spoor 1, deelprogramma 1: Optimaliseren NNN/Natura 2000

Deelprogramma 1 zet in op verbetering van de kwaliteit van Natura2000- en NNN gebieden. Dit doen wij met versneld natuurherstel door intensiever beheer, versterkte inrichting en verbeterde kwaliteit. Ook zijn er extra middelen voor de versnelde inrichting van 80.000 hectare extra natuur. Maatregelen in deelprogramma 1 zijn:

- versnellen natuurherstel: met herstelmaatregelen tijd winnen voor structureel natuurherstel
- versnellen verwerving, optimaliseren inrichting: onderzoeken en uitwerken mogelijkheden en instrumenten voor versnelling verwerving en inrichting van (sleutel)hectares
- verbeteren kwaliteit bestaande natuurgebieden: soms noodzaak tijdelijk intensief herstelbeheer
- versterken beheer: inzetten van extra middelen
- verbeteren hydrologie: in samenwerking met waterschappen
- ontsnippen en verbinden: inventariseren noodzaak extra verbindingen
- compensatie van bomenkap als gevolg van natuurverbetering

Spoor 1, deelprogramma 2: Verbeteren kwaliteit buiten NNN / Natura 2000 (en behoefte van NN/Natura2000)

Deelprogramma 2 van spoor 1 moet de omgeving rond natuurgebieden natuurinclusiever en

klimaatadaptiever maken, om zo de druk binnen natuurgebieden te verlagen en de natuurkwaliteit te verhogen. Daarin past ook de invulling van de bossenstrategie. Maatregelen in deelprogramma 2 zijn:

- aanpakken overgangszones: versterken natuurgebied door systeemverbetering in de omgeving via integrale gebiedsaanpak, met daarin een mix van functies, zoals natuurinclusief boeren, realisatie klimaatbossen, maatregelen ter voorkoming van bodemdaling. Hierbinnen zetten we in op:
- verbeteren hydrologie: vaak essentieel voor verhogen natuurkwaliteit binnen NNN/N2000
- verweven landbouw en natuur: door aanpassen bemesting, agrarisch natuurbeheer, extensivering en nieuwe verdienmodellen
- klimaatadaptatieve natuur: natuur houdt water vast, vermindert hittestress, kan bijdragen aan de klimaateffecten als droogte door waterbuffering
- uitvoeren Bossenstrategie: levert bijdrage middels compensatie bosvorming als onderdeel van Natura2000 herstelmaatregelen, bosuitbreiding en bosvitalisering binnen het NNN, en versterking landschappelijke elementen.
- onderzoek naar de rol en positie van het realiseren van basiskwaliteit natuur voor bedreigde soorten en het realiseren van VHR doelbereik.

Spoor 2: Verhogen basiskwaliteit, naar een natuurinclusieve samenleving

Een goede basiskwaliteit natuur gaat ervan uit dat als de condities voor algemene (nog niet bedreigde) soorten verbeteren, er daarmee ook positief resultaat behaald wordt voor bedreigde soorten. Dit spoor gaat verder dan natuurinclusieve landbouw rondom natuurgebieden: een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting bij verstedelijking, infrastructuur, industrie en de energietransitie, dus in de gehele samenleving. Onderwerpen die het programma natuur te boven gaan maar waar het programma wel aan bij kan dragen. En maatregelen die nodig zijn om de doelstellingen te realiseren, daarom is dit spoor niet vrijblijvend.

Uitgangspunt is een vitaal platteland en een vergroende bebouwde omgeving, waarin biodiversiteit als vanzelf verweven is. De natuur die zo ontstaat, wordt geen Natura 2000, maar 'lichtgroene natuur', zonder daarbij aan belangrijkheid in te boeten. Want het behalen van de natuurdoelen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn is nooit alleen afhankelijk geweest van de Natura 2000-gebieden. Ook de andere natuur in ons land is essentieel voor het behalen van die doelen en voor biodiversiteitsherstel. Er is een integraal ontwerp nodig waarbij een brede benadering van natuur wordt gehanteerd. Daarvoor stellen wij voor dit spoor een Agenda Natuurinclusief (2021-2050) op. Maatregelen vanuit het programma natuur in spoor 2 zijn:

- resultaten van de verkenning ruimtelijke ingrepen voor meer natuurinclusief areaal
- opstellen gebiedsvisies met ruimte voor de thema's (kringloop)landbouw, biodiversiteit, synergie en afstemming met energie, bodemdaling, klimaat en water, circulaire en natuurinclusieve landbouw
- gezamenlijk ontwikkelen nieuwe instrumenten. Hierbij kan worden gedacht aan een landinrichtingsinstrument als oplossing voor de spanning tussen doorpakken en vrijwillige medewerking
- ontwikkelen verdienmodellen natuur en landbouw

Monitoring en evaluatie

Een adequate monitoring is een randvoorwaarde voor een robuuste en effectieve aanpak. Daarom moet zowel de stikstofdepositie, als de staat van instandhouding van in ieder geval stikstofgevoelige habitats, gemonitord en gerapporteerd worden.

Het Programma Natuur kent al een zesjaarlijkse monitoringscyclus, die aansluit bij de monitoring van de Natura 2000-beheerplannen en de rapportageplicht vanuit de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn (de eerstvolgende is in 2025). In aanvulling daarop is het voorstel om tweejaarlijks te rapporteren over de voortgang en uitvoering van natuurmaatregelen.

Ook stellen we een onderzoeksagenda voor. Zo willen we het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN) versterken en een concept ontwikkelen om per gebied de Basiskwaliteit Natuur te definiëren, in samenwerking met het onderzoeksprogramma van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel.

Samenwerking Rijk en provincies

Het Programma Natuur is een gezamenlijk programma van Rijk en provincies, en een aanvulling op de bestaande afspraken in het Natuurpact (2013). Het Rijk blijft daarbij verantwoordelijk voor de kaders (doelen, termijnen, financiën, wetten). De provincies, in hun rol als gebiedsregisseurs, werken deze kaders uit naar strategieën en uitvoering. Zoveel mogelijk wordt de relatie gezocht met de gebiedsgerichte maatregelen die nodig zijn voor stikstof. Provincies en Rijk werken gezamenlijk voor eind 2020 een samenwerkingsconstructie uit.

Waterschappen, gemeenten, natuurbeheerders, particuliere beheerders, agrariërs en agrarische collectieven en andere maatschappelijke actoren zijn belangrijke partners bij de uitvoering van het beleid. Zij worden nauw betrokken bij de opstelling van het uitvoeringsprogramma en in het uitvoeringsprogramma wordt ook nader ingegaan op de rol van deze organisaties.

Financiering

In het Natuurpact was al een bedrag van circa € 415 miljoen per jaar afgesproken (85% vanuit Rijk, 15% vanuit provincies), voornamelijk voor Vogel- en Habitatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water. Sommige provincies zetten op dit moment extra eigen middelen in.

Ook is er eenmalig € 125 miljoen beschikbaar voor de op te richten Natuurbank, en € 125 miljoen voor een regeling voor natuurbehoud en –herstel.

Het Programma Natuur biedt een aanvullende financiële impuls die van 2021 tot 2030 binnen enkele jaren oploopt naar € 300 miljoen per jaar. Dit geld wordt ingezet voor spoor 1.

Uitvoering

Na de zomer van 2020 wordt er voor het Programma Natuur gewerkt aan een uitvoeringsprogramma voor spoor 1 en een agenda Natuurinclusief voor spoor 2. De inzet is om de uitvoering adaptief te laten zijn, een lerend proces dat onderweg aangepast kan worden. De aanpak van natuurherstel moet in de regio plaatsvinden. Daarom wordt zo veel mogelijk verbonden aan de gebiedsgerichte aanpak van stikstofmaatregelen.

Overheden spreken verder over stikstof en natuurherstel

Op 9 juli spraken het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen verder over hoe de komende tijd wordt samengewerkt aan de aanpak stikstof en het herstel van de natuur. Iedere maand vindt bestuurlijk overleg plaats, waarbij de stand van zaken bij alle onderwerpen in het stikstofdossier aan de orde komen:

Forse impuls voor natuur: eerste slag is een uitvoeringsprogramma natuur om versneld maatregelen te nemen in de natuur

Provincies en Rijk hebben afgesproken gezamenlijk uitwerking te geven aan het Programma Natuur. Het Kabinet heeft aangegeven dat de komende tien jaar circa 300 mln. per jaar beschikbaar komt voor maatregelen gericht op natuurherstel. In het gezamenlijke programma Natuur van Rijk en Provincies worden deze maatregelen in samenspraak met lokale overheden, natuurbeheerders en maatschappelijke partners uitgewerkt. Doel van het programma is een goede staat van instandhouding van de natuur in Nederland, de realisatie van een goede basiskwaliteit van de natuur, binnen én buiten natuurgebieden en het bevorderen van de transitie naar een natuurinclusieve samenleving. De komende maanden worden een uitvoeringsprogramma natuur (2020-2030) en een agenda natuurinclusief uitgewerkt.

Legaal houden meldingen

Er zijn afspraken gemaakt over het legaal houden van meldingen. Het gaat om meldingen die onder het PAS niet vergunningplichtig waren. Door de uitspraak van de Raad van State moeten de melders echter nu wel over een vergunning beschikken. De melders hebben destijds te goeder trouw gehandeld. Rijk en provincies hebben afspraken gemaakt over de wijze van legaliseren. Het Rijk draagt hiervoor primair de verantwoordelijkheid; de provincies zullen helpen om dit voor elkaar te krijgen.

Extern salderen met veehouderijen

De provincies en minister Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit hebben ook verder gesproken over de benodigde waarborgen voor het zorgvuldig openstellen van extern salderen met veehouderijen. Extern salderen is een belangrijk instrument om ontwikkelingen mogelijk te maken. Komende tijd werken provincies en het Rijk verder aan de benodigde waarborgen voor het zorgvuldig (gefaseerd) openstellen van extern salderen met veehouderijen van en gaan hierover in overleg met betrokken sectoren. De uitkomst hiervan wordt betrokken bij de besluitvorming. Provincies zullen na de zomervakantie besluiten nemen over het moment waarop zij extern salderen met veehouderijen gaan openstellen. De GS-en wegen na het zomerreces of de borging afdoende is geregeld.

Overeenstemming over hoofdlijnen gerichte opkoopregeling

Rijk en provincies zijn het eens over de hoofdlijnen van een zogenaamde 'gerichte' opkoopregeling voor veehouderijbedrijven. Het Rijk zal na de zomer de regeling vaststellen; de provincies nemen de uitvoering op zich. Het gaat in totaal om 100 miljoen euro die het Rijk uittrekt voor de vrijwillige uitkoop van bedrijven in en nabij Natura2000-gebieden.

Gebiedsgerichte aanpak: aan de slag met gezamenlijke casussen

Door gebiedsgericht te werk te gaan kan de verbinding worden gemaakt met andere maatschappelijke opgaven zoals klimaatakkoord en landbouwtransitie én met de provinciale doelstellingen uit de provinciale omgevingsvisies. Landelijk beleid en gebiedsgericht beleid hebben elkaar nodig. De komende tijd wordt aan een aantal cases gewerkt om van te leren.

Hertenkamp 6
9401 HL Assen

e-mail: info@nmfdrenthe.nl
www.nmfdrenthe.nl

telefoon (0592) 311150

Aan de provincie Drenthe
t.a.v. [redacted] en
overlegpartners stikstofbeleid

Assen, 22 juli 2020
Betreft: Eerste reactie Drentse aanpak stikstof

Geachte [redacted], beste [redacted] en overlegpartners,

Op 3 juli hebben wij van u de voorzet van ambitie, onderwerpen en het procesvoorstel samenwerking stikstof mogen ontvangen, op 14 juli de bestuurlijke terugkoppeling van het landelijk overleg en op 22 juli de Drentse aanpak, voorzet bouwblokken. Dit geheel zal aan de orde zijn in het volgende bestuurlijke overleg op 19 augustus van 17.00 – 18.00 uur. Vooraf is ons om een eerste reactie gevraagd. Gezien de vakantieperiode is het niet mogelijk om op alle stukken volledig en in gezamenlijkheid te reageren. In deze eerste reactie daarom enkele eerste hoofdlijnen en hoofdpunten, die de komende tijd mogelijk nog aangevuld kunnen worden.

Context en eerste stap

Allereerst juichen wij toe dat er met de stukken een eerste voorzichtige gezamenlijke stap wordt gezet voor een Drentse aanpak. Het stikstofprobleem is urgent voor alle betrokkenen. Tot nu toe is er in het Drentse beleid veel aandacht voor de landelijke beleidsontwikkeling en het 'lostrekken' van vergunningverlening, maar naar ons idee nog te weinig inzet gepleegd op robuuste oplossingen voor de gebieden *en* betrokken sectoren.

Wij zouden daar graag voortvarend in Drenthe mee aan de slag gaan maar zien ook dat de belangrijkste randvoorwaarde; een robuust landelijk reductiebeleid waarbinnen een gebiedsgerichte aanpak succesvol kan zijn, nog steeds niet ingevuld is en nog vele onduidelijkheden bevat.

Tegelijkertijd maken we uit uw bestuurlijke terugkoppeling op dat het extern salderen onder waarborgen en voorwaarden qua besluitvorming nu snel dichterbij lijkt te komen. Dit geheel betekent onzes inziens dat we niet stil moeten gaan zitten en wel een start moeten maken.

Wat ons betreft bestaat deze eerste stap uit een gezamenlijke verkenning van:

- Huidige situatie Drenthe (totaal en per gebied);
- Opgaven, oplossingsrichtingen en de Drentse aangrijpingspunten (waar hebben we invloed op en waar niet);
- Koppelkansen en gezamenlijke belangen.

Deze punten sluiten aan bij punten uit de reactie van de landbouworganisaties.

telefoon (0592) 311150

Afronden verkenning voor volgende stap

Het lijkt ons goed deze verkenningfase vervolgens ook op tijd te zetten *en* na een bepaalde periode af te ronden. Uiteraard zijn aanvullingen 'adaptief' mogelijk maar het lijkt ons niet de bedoeling om feiten en cijfers steeds opnieuw ter discussie te stellen. De opbrengst van de verkenning moet een gedeeld beeld over de Drentse situatie opleveren met mogelijk ook een overzicht van nog aan te vullen/onderzoeken onderdelen (op het gebied van stikstofmonitoring bijvoorbeeld) en opties en scenario's voor oplossingsrichtingen.

Afronding voor de start van 2021 lijkt ons een goed haalbare kaart.

Bestuurlijke verantwoordelijkheid voor gebiedsaanpak

Voordat er gezamenlijke vervolgstappen kunnen worden gezet, zal er vervolgens bestuurlijke duidelijkheid en overeenstemming moeten komen over de (gezamenlijke) doelen en ambities, mandaten en bestuurlijke verantwoordelijkheden.

De gezamenlijke overheden met hun democratische legitimatie zijn hiervoor als eerste aan zet. Wij zijn als partners bereid om hiervoor denkkraft in te zetten en in de uitvoering hiervan medeverantwoordelijkheid te nemen. Zeker waar het gaat om gebiedsgerichte aanpak kent Drenthe daarin een goede traditie met bewezen succes.

Randvoorwaarden benoemen

Randvoorwaarden voor succes en deelname zijn voor ons daarbij:

- Robuust landelijk stikstof-reductie-beleid met doelen die aansluiten op de analyse en adviezen van de commissie Remkes;
- Lange termijnperspectieven omgezet naar smart doelstellingen voor perioden van bijvoorbeeld steeds 5 jaar;
- Een Drenthe brede paraplu aanpak als kapstok voor de aanpak in deelgebieden (niet starten vanuit 12 deelgebieden);
- Een integrale benadering; koppeling aan bredere opgaven en waarde creatie voor en koppelkansen met diverse sectoren;
- Juridisch houdbaar en financieel geborgd.

Gezamenlijke daadkracht in aanpak en uitvoering

Een belangrijke keuze en succesfactor zal vervolgens zijn of betrokken partners medeverantwoordelijk zullen gaan nemen in de aanpak en uitvoering van het gebiedsgericht beleid. Voor de verkenning zijn wij daar graag toe bereid.

Voor de vervolgfases is het voor alle partijen nog te vroeg om hier uitspraken over te doen. De voorzetten die in de toegezonden notities hiervoor zijn gedaan roepen bij ons wel vragen op. Dit betreft bijvoorbeeld de passages die gaan over oplossingen die *voor alle partijen acceptabel* zijn of een *democratische legitimatie*, die wordt verbonden aan achterbannen van stakeholders.. Een proces dat *voortdurend adaptief* is en open staat voor alle nieuwe inzichten. Dit polderende geheel kan ook uitmonden in heel veel werk, overleg, discussie, reuring en per saldo weinig effect.

"Niet alles kan" is hoe Remkes dit verwoord. Het stikstofprobleem vraagt *visie, daadkracht, lef, compromissen* en *bestuurlijke verantwoordelijkheid* nemen en met *mandaten* kunnen opereren. Dit soort termen en sfeer zien wij in de voorstellen voor de Drentse aanpak graag benoemd en verder ingevuld.

Hertenkamp 6
9401 HL Assen

e-mail: info@nmfdrenthe.nl
www.nmfdrenthe.nl

telefoon (0592) 311150

Overige punten

Verdere punten om mee te geven zijn:

Voorstel ambitie

- Vraagtekens bij starten in alle deelgebieden om inhoudelijke redenen, vanwege de behapbaarheid en ook i.v.m. de externe werking (wat maakt het los). Ons voorstel; is start met Drentse paraplu met wat uitstappen in 1 à 2 gebieden als voorbeeld/casuïstiek.
- Waarom er gesproken wordt over 8 gebieden i.p.v. 12 is overigens ons niet duidelijk.
- Nu al spreken over '*voor alle partijen acceptabel*' suggereert dat er gestart wordt met afspraken en onderhandelingen. Zie bovenstaande opmerkingen. Deze fase vooral verkennend, open en co-creatief maken. Items die vragen om bestuurlijk overleg en belangenbehartiging via een apart spoor en tafel (extern salderen, meldingen) bespreken.

Onderwerpen

- Ook de latente ontwikkelruimte in beeld brengen en onderliggende ontwikkelbehoefte bedrijven.
- Bredere belangen inventariseren en nagaan waar stikstofvriendelijke koppelkansen liggen en mogelijkheden voor integrale oplossingen.
- In beeld brengen welke stikstofontwikkelingen (nieuwe projecten en bestaande + reductieopties) er in Drentse industrie, verkeer/infra mogelijk c.q. te verwachten zijn.
- Financiering aanpak.
- Relatie en samenhang met aanpak aanliggende provincies en Duitsland.

Proces

- Start met verkenning en baken dit strakker af.
- Zet deze op korte looptijd.
- Koppel vervolg aan duidelijkheid over rijksbeleid en bestuurlijke medeverantwoordelijkheid.
- Hou het behapbaar en maak duidelijk welke inzet er van stakeholders wordt gevraagd.
- Zorg voor balans c.q. het mede mogelijk maken van inzet en buitenshuis.

Wij zien uit naar de agenda voor het volgende overleg.
Tot een nadere toelichting zijn wij uiteraard altijd bereid.

Met vriendelijke groeten,
Natuur en Milieufederatie Drenthe,

Reinder Hoekstra,
directeur

Datum, 17-7-2020

Beste partners en provincie,

Het Drentse LC heeft met genoegen kennisgenomen van het procesvoorstel van de provincie Drenthe. Wij zijn blij dat dit voorstel laat zien dat er zowel bij andere sectoren als bij de provincie Drenthe draagvlak is voor het door ons voorgestelde procesvoorstel.

Afgelopen maandag heeft het Drentse LC gezamenlijk uw procesvoorstel geanalyseerd en besproken. Wij zijn van mening dat het op dit moment heel lastig is om nu al n A tot Z het gehele procesvoorstel uit te werken. Onderweg zullen hobbels en obstakels verschijnen die we met z'n allen moeten overkomen. Daarom focussen wij ons commentaar vooral op de kern van het procesvoorstel, namelijk de ambitie.

De ambitie is de basis voor onze samenwerking de komende tijd. Daarom vinden wij dat deze ambitie goed en duidelijk geformuleerd moet worden. Die scherpste en duidelijk missie wij in de voorgestelde ambitie. Het Drentse LC wil de koe bij de horens pakken en dat behoeft een missie die duidelijk en goed omschreven is.

Ons voorstel voor de missie is als volgt:

Gezamenlijk

- een nul situatie bepalen voor stikstof uitstotende bedrijfseconomische activiteiten in Drenthe;
- inzichtelijk maken hoe de staat van de Natura2000-gebieden is in Drenthe;
- inzichtelijk maken wat de doelstelling is die per natuur Natura2000-gebied in Drenthe;
- inzichtelijk maken welke bronmaatregelen per sector getroffen kunnen worden in Drenthe; inzichtelijk maken welke natuurherstelmaatregelen getroffen moeten worden per Natura2000-gebied in Drenthe;
- inzichtelijk maken hoe er een robuuste landbouwstructuur in Drenthe ontwikkeld kan worden;
- ten alle tijden zorgen voor draagvlak zowel in de vergaderzaal als daarbuiten!

Een andere opmerking die wij graag willen maken is dat bij het lijstje onderwerpen nog één onderwerp mist, namelijk de ontwikkeling van een robuuste landbouwstructuur. Naast een robuuste natuur hoort volgens ons ook een robuuste landbouwstructuur.

Ook willen wij graag een opmerking maken over de *voorzet procesontwerp*. Hier staan alle processtappen duidelijk omschreven. Echter zouden wij hieraan ook tijdsafspraken willen toevoegen. Hiermee bedoelen wij dat per onderdeel verschillende andere stappen al gezet moeten zijn om dit onderdeel goed tot uiting te laten komen. Daarom heb je tijdsafspraken nodig. Wanneer zijn welke stukken verstuurd voorafgaand aan een onderdeel? Dat is een relevante vraag die voorafgaand wel beantwoord moet zijn. Dergelijke afspraken geven duidelijk en dat is wenselijk voor een soepel proces.

Als laatste willen wij de provincie oproepen om samen met sectoren een tweetal zaken ambtelijk voor te bereiden, namelijk:

- Knelgevallen inzichtelijk maken per sector.
- De natuurtoestand inzichtelijk maken per Natura2000-gebied.

Met vriendelijke groet,

■■■■■■■■■■, namens het DAJK ■■■■■■■■■■, namens LTO Noord ■■■■■■■■■■, namens FDF

[REDACTED]

Van: [REDACTED]@kpnmail.nl>
Verzonden: zondag 5 juli 2020 14:27
Aan: [REDACTED]; Henk Jumelet; 'Reinder Hoekstra';
[REDACTED]@natuurmonumenten.nl; [REDACTED]@gmail.com; [REDACTED]@gmail.com;
s [REDACTED]@kpnmail.nl; [REDACTED]@vnoncw-mkbnoord.nl;
[REDACTED]@bouwennederland.nl
CC: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Voorzet ambitie, onderwerpen en procesvoorstel samenwerking stikstof

Dag [REDACTED] en allen,

Op hoofdlijnen kan DPG zich vinden in het procesontwerp.

Wat wij missen in het rijtje is; de stand van zaken van de huidige beheerplannen. Immers er moeten per Natura 2000 gebied huidige functionerende beheerplannen zijn, waarin ook afspraken staan, daar zullen we denken wij rekening mee moeten houden.

Daar zou hopelijk ook al een schat aan informatie in kunnen staan.

De bijlage vinden wij wel heel erg bureaucratisch opgesteld, zoals het nu is voorgesteld.

Lijkt ons dat, dat iets eenvoudiger zou moeten.

Vinden dat we zaken niet teveel moeten versnipperen over teveel tafels / werkgroepen.

Onze voorkeur heeft met de groep zoals afgelopen maandag aanwezig te starten en dan zien hoe ver we komen.

Tot zover mijn reactie namens DPG, hartelijke groet [REDACTED]

Van: [REDACTED]@drenthe.nl]
Verzonden: vrijdag 3 juli 2020 12:11
Aan: Henk Jumelet; Reinder Hoekstra; [REDACTED]@natuurmonumenten.nl; [REDACTED]@gmail.com;
[REDACTED]@gmail.com; [REDACTED]@kpnmail.nl; [REDACTED]kpnmail.nl; [REDACTED]@vnoncw-mkbnoord.nl;
[REDACTED]@bouwennederland.nl
CC: [REDACTED]
Onderwerp: Voorzet ambitie, onderwerpen en procesvoorstel samenwerking stikstof

Goedemiddag,

Bijgaand ontvangen jullie de toegezegde voorzet voor de samenwerking aan de Drentse aanpak Stikstof. Hierin hebben we een gezamenlijk ambitie, genoemde onderwerpen en een procesontwerp beschreven. De bijlage bevat een stapsgewijze en volgordelijke beschrijving van het proces. Achter de benoemde stappen is een toelichting gegeven waarin ook vragen zijn opgenomen. Ons verzoek is om de voorzet te voorzien van een reactie en de vragen namens de sector te beantwoorden zodat we met elkaar inzicht krijgen hoe hier tegenaan wordt gekeken en welke verwachtingen er zijn. Graag ontvangen we jullie reacties, antwoorden en aanvullingen op deze voorzet. De voorzet en reacties agenderen we voor het vervolgesprek welke zal worden gepland in de week van 17 augustus.

In het Bestuurlijk Overleg op 9 juli a.s. zal ook worden gesproken over bestuurlijke afspraken m.b.t. de gebiedsgerichte aanpak. Hierin staat de scope van de gebiedsgerichte aanpak centraal en wordt voorgesteld welke afspraken er tussen Rijk en Provincies moeten worden gemaakt m.b.t. de samenwerking in de aanpak. De gebiedsgerichte aanpak is hiervoor onderverdeeld in zogenoemde bouwblokken. De term bouwblokken geeft al aan dat we ook op landelijk niveau werkende weg bouwen aan de aanpak, zoals we dit ook voorstellen voor de Drentse aanpak. We werken momenteel aan een voorzet voor de Drentse invulling van deze bouwblokken. Alle provincies hebben of werken aan deze invulling. Na instemming van het BO met deze werkwijze zullen we jullie de

Drentse voorzet toezenden. Ook hierbij zien we graag jullie reacties, opmerkingen en aanvullingen tegemoet om ook gezamenlijk te bespreken in augustus.

Allemaal een goede zomer gewenst!

Met vriendelijke groet,

[Redacted]

[Redacted] Drentse aanpak Stikstof

Westerbrink 1 | Postbus 122 | 9400 AC Assen

Telefoon: 06 - [Redacted]

[Redacted] (vanuit huis)

provincie **D**renthe

Van: [redacted]@vnoncw-mkbnoord.nl>
Verzonden: woensdag 8 juli 2020 15:25
Aan: [redacted]
CC: [redacted]@bouwendnederland.nl; [redacted]@bouwendnederland.nl
Onderwerp: RE: Voorzet ambitie, onderwerpen en procesvoorstel samenwerking stikstof

Dag [redacted]

Met hartelijke dank om in korte tijd in dit complexe speelveld te komen met ambitie, onderwerpen en procesvoorstel.

Zoals onlangs ook aangegeven in ons afstemmingsoverleg 'stikstof bouw' zullen we niet op gebiedsniveau kunnen acteren, en zoeken we naar oplossingsrichtingen die in algemene zin voor de beperkte uitstoot door industrie en bouw goede oplossingen biedt. Uiteraard voelen we ons verbonden aan een gezamenlijke aanpak, maar we zullen erg kritisch moeten zijn op onze tijdsinzet. De geformuleerde ambitie richt zich nu wel op oplossingen per deelgebieden, mijn idee zou zijn om "per gebied" eruit te halen. We zoeken naar mogelijke maatregelen die oplossingsrichtingen bieden.

Morgen, 9 juli, is het bestuurlijk overleg. Wellicht dat er daarna al meer mogelijk is rondom bijvoorbeeld extern salderen. Dé maatregel waarbij bouw en industrie wellicht al geholpen zijn. Bouwend Nederland komt wellicht nog met een aanvullende opmerkingen na dit overleg **5.1.2.e**

Voor de korte termijn zat ik nog wel te denken aan een mogelijk onderwerp/ oplossingsrichting. Zoals jullie al aangaven is er interesse in casuïstiek, mocht een bepaald project dreigen geen doorgang te kunnen vinden, dan kan er wellicht via maatwerk toch gezocht worden naar oplossingen. Wellicht is het dan een kleine stap om hiervoor een specifiek loket "stikstof en vergunning" in te richten en hier ook meer exposure voor te genereren en knellende zaken te registreren en maatwerk oplossingen voor te vinden?

Met vriendelijke groet,

[redacted]

M 06 - [redacted]
T 050 - [redacted]

*NB: In het kader van onze maatschappelijke verantwoordelijkheid draagt VNO-NCW MKB Noord uiteraard bij om verdere verspreiding van het virus te voorkomen.
Dit betekent dat onze kantoren in Groningen en Leeuwarden in ieder geval tot 1 september zijn gesloten. Uiteraard zijn wij telefonisch en per mail bereikbaar.*

Laan Corpus den Hoorn 101, Groningen | Turfmarkt 11, Leeuwarden

[Privacystatement VNO-NCW Noord](#) [Privacystatement MKB Noord](#)

Kom eens langs op ons kantoor! Parkeren kan op het openbare deel van het parkeerterrein (bij het oprijden links). De eerste drie uur zijn gratis.

Van: [redacted]@drenthe.nl>

Verzonden: vrijdag 3 juli 2020 12:11

Aan: Henk Jumelet <[redacted]@drenthe.nl>; Reinder Hoekstra [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl; [redacted]@gmail.com; [redacted]@gmail.com; [redacted]@kpnmail.nl; [redacted]@kpnmail.nl; [redacted]@vnoncw-mkbnoord.nl>; [redacted]@bouwennederland.nl

CC: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
<[redacted]@drenthe.nl>

Onderwerp: Voorzet ambitie, onderwerpen en procesvoorstel samenwerking stikstof

Goedemiddag,

Bijgaand ontvangen jullie de toegezegde voorzet voor de samenwerking aan de Drentse aanpak Stikstof. Hierin hebben we een gezamenlijk ambitie, genoemde onderwerpen en een procesontwerp beschreven. De bijlage bevat een stapsgewijze en volgordelijke beschrijving van het proces. Achter de benoemde stappen is een toelichting gegeven waarin ook vragen zijn opgenomen. Ons verzoek is om de voorzet te voorzien van een reactie en de vragen namens de sector te beantwoorden zodat we met elkaar inzicht krijgen hoe hier tegenaan wordt gekeken en welke verwachtingen er zijn. Graag ontvangen we jullie reacties, antwoorden en aanvullingen op deze voorzet. De voorzet en reacties agenderen we voor het vervolgsprek welke zal worden gepland in de week van 17 augustus.

In het Bestuurlijk Overleg op 9 juli a.s. zal ook worden gesproken over bestuurlijke afspraken m.b.t. de gebiedsgerichte aanpak. Hierin staat de scope van de gebiedsgerichte aanpak centraal en wordt voorgesteld welke afspraken er tussen Rijk en Provincies moeten worden gemaakt m.b.t. de samenwerking in de aanpak. De gebiedsgerichte aanpak is hiervoor onderverdeeld in zogenoemde bouwblokken. De term bouwblokken geeft al aan dat we ook op landelijk niveau werkende weg bouwen aan de aanpak, zoals we dit ook voorstellen voor de Drentse aanpak. We werken momenteel aan een voorzet voor de Drentse invulling van deze bouwblokken. Alle provincies hebben of werken aan deze invulling. Na instemming van het BO met deze werkwijze zullen we jullie de Drentse voorzet toezenden. Ook hierbij zien we graag jullie reacties, opmerkingen en aanvullingen tegemoet om ook gezamenlijk te bespreken in augustus.

Allemaal een goede zomer gewenst!

Met vriendelijke groet,

[redacted] Drentse aanpak Stikstof

Westerbrink 1 | Postbus 122 | 9400 AC Assen

Telefoon: 06 - [redacted]

The logo for Provincie Drenthe, featuring the word 'provincie' in a lowercase serif font and 'Drenthe' in a larger, bold, lowercase serif font, with a blue stylized 'D' that incorporates a wave-like shape.

AGENDA

Overleg samenwerking Drentse aanpak Stikstof

Datum	19 augustus 2020
Tijd	17.00 – 18.00 uur
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners en Bedrijven en provincie Drenthe
Locatie	Provinciehuis Assen
Status gesprek	Verkenning samenwerking Drentse aanpak Stikstof

- 1. Opening en welkom door Henk Jumelet**
Vaststelling agenda.
- 2. Stand van zaken op landelijk niveau, delen van de actualiteiten**
*Korte terugblik vanaf 29 juni 2020 (1^e bijeenkomst Verkenning samenwerking).
Partners worden gevraagd om hun actualiteiten te delen.*
- 3. Reactie op de voorzet van ambitie, onderwerpen en procesvoorstel**
*Reacties op de toegezonden aanzet voor de gezamenlijke ambitie, de gespreksonderwerpen en een voorlopig ontwerp voor het te doorlopen proces (zie bijlagen).
Afspraken maken welke acties hierop volgen voor nadere uitwerking.*
- 4. Onderwerpen korte termijn**
Welke onderwerpen moeten er op korte termijn op de agenda komen, wie schuiven hierbij aan en welke tijdsafspraken maken we voor de voorgestelde onderwerpen?
- 5. Reactie op de voorzet bouwblokken**
*Tijdens het BO van 9 juli zijn voor de gebiedsgerichte aanpak stikstof bestuurlijke uitgangspunten besproken. Deze betreffen uitgangspunten op landelijk niveau over werkwijze, scope, governance en samenwerking, informatie en instrumentarium. Aan de hand van deze uitgangspunten heeft de provincie Drenthe een eerste uitwerking op papier gezet.
Bespreken van de voorzet en afspraken maken over de vervolgacties.*
- 6. Afsluiting**
Vervolgafspraken maken.

Voorzet gebiedsverkenningen

Om met elkaar een plan van aanpak te kunnen opstellen voor de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe starten we met gebiedsverkenningen voor Drenthe als geheel en een verkenning per N2000 gebied.

In deze memo geven we een voorzet voor de te starten gebiedsverkenningen. Wat zijn de vragen die beantwoord moeten worden om met elkaar de opgave per gebied in beeld te kunnen brengen.

We vragen onze partners deze voorzet waar gewenst aan te vullen met vragen die wat hen betreft ook binnen de gebiedsverkenning moeten worden beantwoord.

Dit wordt besproken in het volgende overleg om met elkaar vast te stellen welke vragen er binnen de gebiedsverkenningen moeten worden beantwoord. In de provinciale organisatie vindt momenteel ook een verkenning plaats welke gegevens op welke wijze en termijn deze gegevens beschikbaar kunnen worden gesteld. In de komende overleggen zullen we dit samen met de partners afstemmen.

Wat gaan we doen?

We geven inzicht in de cijfers per gebied. Hierdoor creëren we een gezamenlijk beeld van de uitgangssituatie, ondersteund met kaarten. Hierdoor is het ook mogelijk om later de effecten te kunnen monitoren.

Resultaat: Factsheets en kaarten thema per gebied.

We willen per gebied een goed beeld hebben van de volgende thema's:

1. Natuur
 - a. Instandhoudingsdoelen en bijbehorende kritische depositie waarde (KDW)
 - b. Overschrijding KDW per instandhoudingsdoel/per gebied
 - c. Ontwikkelopgave per gebied
 - d. Bestaande opgave uitbreidingslocaties habitats
 - e. Situatie herstelmaatregelen
2. Stikstofbronnen
 - a. Herkomst van depositie
 - b. Bijdrage depositie per bron
 - i. Per sector
 - ii. Top 10 bronnen
3. Bronmaatregelen
 - a. Welke bronmaatregelen kunnen we in Drenthe uitvoeren
 - i. Gebiedsgericht
 - ii. Generiek
 - b. Effecten bronmaatregelen door Rijk
 - c. Scenario's mogelijke bronmaatregelen in beeld brengen
4. Ontwikkelbehoefte
 - a. Hoeveel stikstofruimte is waar nodig voor ontwikkelingen zoals woningbouw, bedrijven, ontwikkeling agrarische sector
 - b. Gevolgen meldingsruimte in Drenthe
5. Relevante andere opgaven (koppelkansen)
 - a. Denk aan: vrijkomende agrarische bebouwing, verkaveling, droogte, energietransitie, kringlooplandbouw
6. Knelpunten
 - a. Ontbrekende gegevens

Voorstel werkwijze:

We stellen voor om na vaststelling van bovenstaande vragen te starten met een gebiedsverkenning voor één of twee gebieden.

Op deze manier kunnen we onderzoeken of de gevraagde informatie per gebied voldoende is voor de verkenning van de opgave en kansen voor de uitvoering. Daarna starten we met de andere gebiedsverkenningen.

AGENDA

Overleg samenwerking Drentse aanpak Stikstof

Datum	14 september 2020
Tijd	16.00 – 18.00 uur
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners en Bedrijven en provincie Drenthe
locatie	Provinciehuis Assen
Status gesprek	Verkenning samenwerking Drentse aanpak Stikstof

- 1. Opening en welkom door Henk Jumelet** (5 min)
- 2. Delen van de actualiteiten** (10 min)
Vertegenwoordigers geven toelichting op de huidige stand van zaken en delen de actualiteiten.
- 3. Informeren en bespreken situatie Extern salderen en Stikstof Registratie Systeem** (45 min)
Provincie geeft toelichting aan de partners over de ontwikkelingen rond het extern salderen en het inrichten van het StikstofRegistratieSysteem (SSRS) en de dilemma's die hierbij naar voren komen. Hierover gaan we in gesprek.
- 4. Bespreken voorzet gebiedsverkenning** (45 min)
Bespreken van de voorzet voor de gezamenlijke gebiedsverkenning. Wordt op deze wijze een goed beeld verkregen van de situatie van de gebieden en Drenthe als geheel? Zijn er nog aanvullingen op de voorzet? Wordt er ingestemd met de voorgestelde werkwijze? (Bijlage 1.)
- 6. Afronding en afsluiting** (15 min)
Vervolgafspraken maken en voorstellen van agendapunten voor het volgende overleg.

De instrumenten die nu ontwikkeld worden dan wel op tafel liggen

Waar niets is moet het toch gevonden worden

Even een paar sheets in sneltreinvaart

- Wat is er
- Waar wordt aan gewerkt
- Wat ligt nog meer op het bord

en dan de toelichting op het onderhanden werk

Wat is er?

- Drempelwaarde 0,005 mol/ha/jaar
- Intern salderen
- Extern salderen (waarbij veehouderij uitgesloten is)
- ADC (Geen **A**lternatief; **D**ringend maatschappelijk belang; **C**ompensatie van natuur)
- 4 lijnen van vergunningverlening
 - Gebruik mobiele werktuigen <0,05
 - 'Uitgesteld' intern salderen
 - Gebruik referentiedatum
 - Collectieve ADC maatregel
- SSRS
- Beweiden
- Bemeste percelen

- Er is ruimte voor initiatieven met zeer kleine deposities
- Bestaande bedrijven kunnen binnen hun vergunde ruimte oplossingen proberen te zoeken
- Er is beperkt ruimte voor woningbouw
- Voorkomen dat voor de koe in de wei en het uitrijden van mest op bestaande percelen een aparte vergunning noodzakelijk is

Maar als je een nieuwe activiteit wil starten helpt dit nauwelijks

En hiermee is ook nauwelijks sprake van een verlaging van de depositie in de natuur

Waar wordt aan gewerkt?

- Legaliseren meldingen
- Extern Salderen ook met veehouderijen
- Verleasen
- Regionaal Stikstofregistratiesysteem (Scrabble: 54, maar....)

Wat staat op de to do lijst?

- Legalisering overige ter goeder trouw situaties
- Structurele toestemmingsverlening
- Consequenties nieuwe jurisprudentie
- Capaciteit
- Effecten aanpassing Aerius

- Onder PAS kon tot 1 mol/ha/jaar met een melding afgedaan worden
- Per 29 mei 2019 met terugwerkende kracht illegaal
- Het Rijk neemt generieke bronmaatregelen ten behoeve van die legalisering
- Legalisering zal via een vergunning gaan
- Maatwerk is noodzaak
- Doorlooptijd kan enkele jaren zijn ☹️

Het principe:

- Er is een initiatief dat depositie zal veroorzaken op natuurgebied x
- Op natuurgebied x is geen ruimte, de KDW wordt al overschreden
- De initiatiefnemer vindt een bedrijf dat ook depositie veroorzaakt op natuurgebied x maar bereid is die depositie te verminderen
- De initiatiefnemer (saldovrager) spreekt met het andere bedrijf (de saldogever) af dat de laatste zorgt voor een verlaging van de uitstoot zodanig dat er ruimte komt voor het initiatief

De spelregels:

- Van de daling van de depositie van de saldogever komt 70% beschikbaar voor het initiatief. 30% wordt afgeroomd ten bate van de natuur
- Zowel bij de saldogever als de saldonemer zullen de vergunningen op dit punt aangepast moeten worden
- En, vaak betreft het een effect op meerdere Natura 2000 gebieden in Nederland.

Randvoorwaarden provincies:

- Concreet zicht op legaal houden meldingen
- Concreet zicht op legaal houden van overige ter goeder trouw situaties
- Een regionaal stikstofregistratiesysteem ter voorkoming van het 'weglekken' van niet gebruikte stikstofruimte bij extern salderen
- Zicht op aanvullend (ruimtelijk) instrumentarium om:
 - Wettelijk regelen melden van voornemen tot extern salderen
 - Stellen van voorwaarden aan de sloop/herbestemming van locaties na extern salderen
 - Kunnen sturen op vraag en aanbod in het belang van de (gebieds)doelstellingen

De minister onderschrijft deze randvoorwaarden

De individuele provincies wegen in hoeverre op dit moment al aan deze randvoorwaarden wordt voldaan.

Wie bepaalt of extern gesaldeerd mag worden?

- Bestuurlijk: de provincie waarin de locatie van de initiatiefnemer gelegen is
 - Dus als Brabant Extern Salderen openstelt kan dat ook met een bedrijf in Drenthe indien depositie in Drenthe gecompenseerd moet worden
 - Provincies hebben afgesproken in situaties waar het beleid verschillend is bij concrete gevallen in overleg te treden
 - Het bestuurlijke middel is het niet aanpassen van de vergunning van de saldogever
- Juridisch: de rechter
 - Voor de inwerkingtreding van de PAS kon al extern gesaldeerd worden. Juristen stellen dat dit met het wegvallen van de PAS uiteindelijk ook weer kan.
 - Echter, indien dit juridisch 'uitgevochten' moet worden heeft de initiatiefnemer langdurig onzekerheid.

- Is tijdelijk extern salderen (richtlijn 2 jaar)
- De saldovrager mag 70% gebruiken, de saldogever krijgt 100% terug
- Kan handig zijn in de aanlegfase van infrastructuur
- Kan handig zijn tijdens de omschakeling van een veehouder naar een andere bedrijfsvoering

- Is **NIET** langjarig/permanent verhuren van stikstofruimte

Het probleem

- Er is (bijna) geen ruimte voor nieuwe initiatieven
- Bij extern salderen is er nooit een 100% passende oplossing waardoor er altijd meer 'vrijvallende' ruimte gerealiseerd moet worden dan wat gebruikt wordt door de initiatiefnemer
- Sommige initiatieven hebben over heel Nederland een (veelal klein) effect

De oplossing?

- Een 'bak' met stikstofruimte te vullen met het surplus uit de externe salderingen

Wat zijn de vragen waar we dan voor staan? *provincie* Drenthe

- Wie of wat vult de 'stikstofbak'
 - Ruimte extern salderen door overheden
 - Ruimte extern salderen door ondernemers
 - Bronmaatregelen van de overheden
- Wie beheert die 'stikstofbak'
 - De provincie(s)
 - Onafhankelijk
- Van wie is de inhoud van die 'stikstofbak'
 - De overheid
 - De 'vullers'
- Welke initiatieven mogen vanuit de 'stikstofbak' vergund worden
 - 'eigen provincie eerst'
 - Maatschappelijke afweging
 - Innovatie
 - Naar rato van sectoren die 'gevuld' hebben

Voorstel gebiedsverkenningen

In beeld brengen van de 12 stikstofgevoelige N2000 gebieden

Wat gaan we doen?

- We geven inzicht in de situatie per gebied.
- We creëren een gezamenlijk beeld van de uitgangssituatie, ondersteund met kaarten.
- Hierdoor is het mogelijk om later de effecten te kunnen monitoren.

Resultaat: factsheets en themakaarten per gebied.

Welke gegevens?

Thema's:

1. Natuur
2. Stikstofbronnen
3. Bronmaatregelen
4. Ontwikkelbehoefte
5. Relevante andere opgaven (koppelkansen)
6. Knelpunten

Welke gegevens?

1. Natuur

- A. Instandhoudingsdoelen en bijbehorende kritische depositie waarde (KDW)
- B. Overschrijding KDW per instandhoudingsdoel/per gebied
- C. Ontwikkelopgave per gebied
- D. Bestaande opgave uitbreidingslocaties habitats
- E. Situatie herstelmaatregelen

Welke gegevens?

2. Stikstofbronnen

- A. Herkomst van depositie
- B. Bijdrage depositie per bron
 - i. Per sector
 - ii. Top 10 bronnen

Welke gegevens?

3. Bronmaatregelen

- A. Welke bronmaatregelen kunnen we in Drenthe uitvoeren
 - i. Gebiedsgericht
 - ii. Generiek
- B. Effecten bronmaatregelen door Rijk
- C. Scenario's mogelijke bronmaatregelen in beeld brengen

Welke gegevens?

4. Ontwikkelbehoefte

- A. Hoeveel stikstofruimte is waar nodig voor ontwikkelingen zoals woningbouw, bedrijven, ontwikkeling agrarische sector
- B. Gevolgen meldingsruimte in Drenthe

Welke gegevens?

5. Relevante andere opgaven (koppelkansen)

- A. Denk aan: vrijkomende agrarische bebouwing, verkaveling, droogte, energietransitie, kringlooplandbouw

6. Knelpunten

- A. Ontbrekende gegevens

Proces en tijdspad

Fase 0 Samen verkennen

Juni 2020- Jan 2021

- Verkenning opgave in 3 stappen
 - start verkenning aanpak stikstof – gebiedsverkenning – gebiedsbepaling
- Lokale knelpunten en kansen signaleren, afstemmen, programmeren
- Hiaten informatie in beeld krijgen
- Uitvoering quick wins

Proces en tijdsfad

Fase 1 Opstellen gebiedsagenda's

Jan 2021 – Juli 2021

- De gebiedsagenda's beschrijven:
 - > toekomstbeeld, maatregelen, middelen en samenwerking
- Gebiedsagenda's zijn input voor besluitvorming door de betrokken partijen
- Uitvoering quick wins

Voorstel werkwijze gebiedsverkenningen

Uitvoeren van pilots met 2 gebieden

- Onderzoeken of de aanpak de gewenste informatie oplevert
- Onderzoeken of gewenste informatie beschikbaar is
- Ervaren welke werkvorm hierbij het beste werkt

FOKKE & SUKKE

PROBEREN ZICH AAN DE STIKSTOFNORMEN TE HOUDEN

ZIT JIJ NOU VOOR DE
TWEDE KEER TE POEPEN
VANDAAG?!?

Stikstof in cijfers

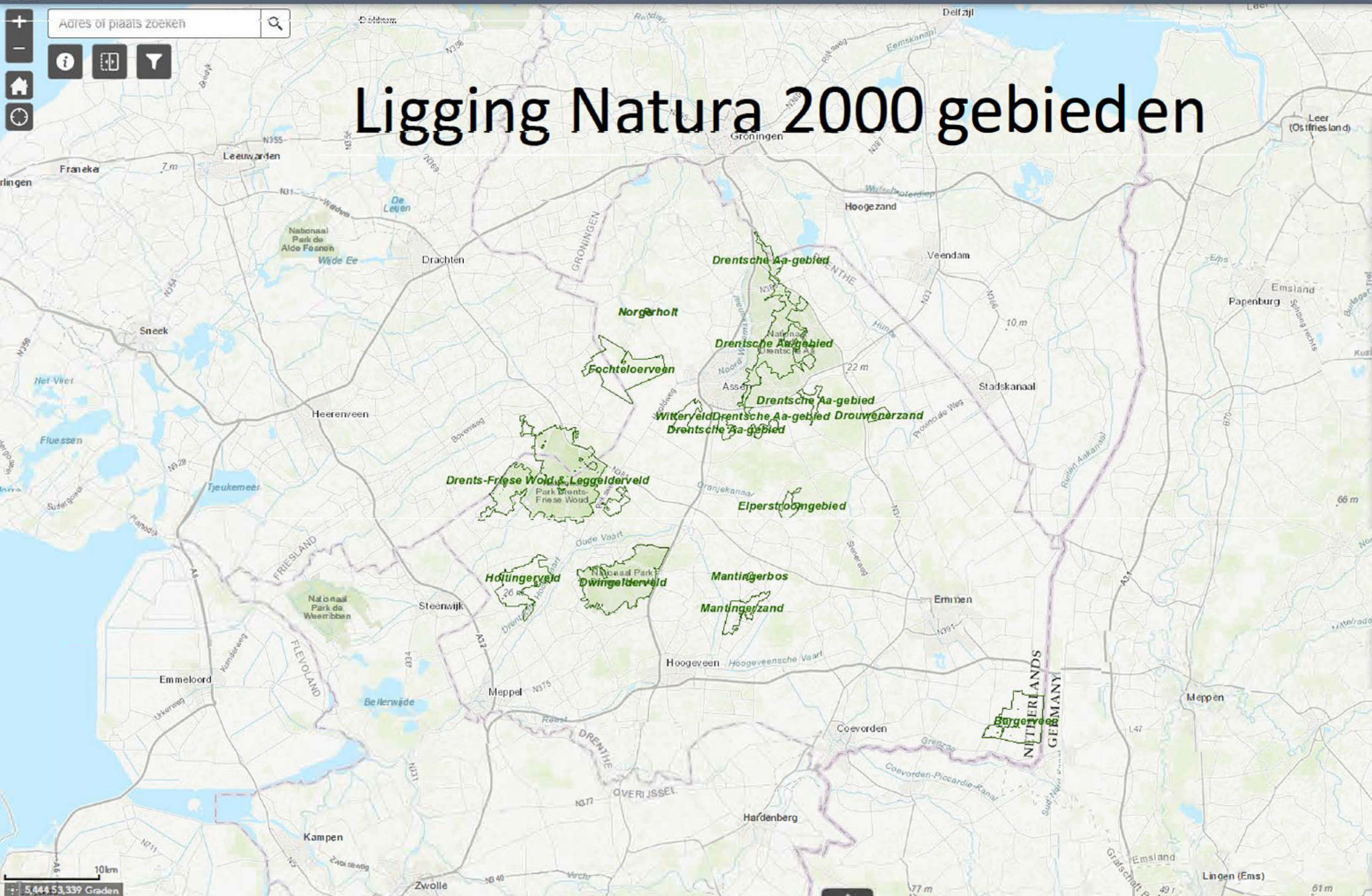
Beeld van neerslag van stikstof in Drentse Natura 2000-gebieden op basis
van gegevens Aerius 2019

Adres of plaats zoeken

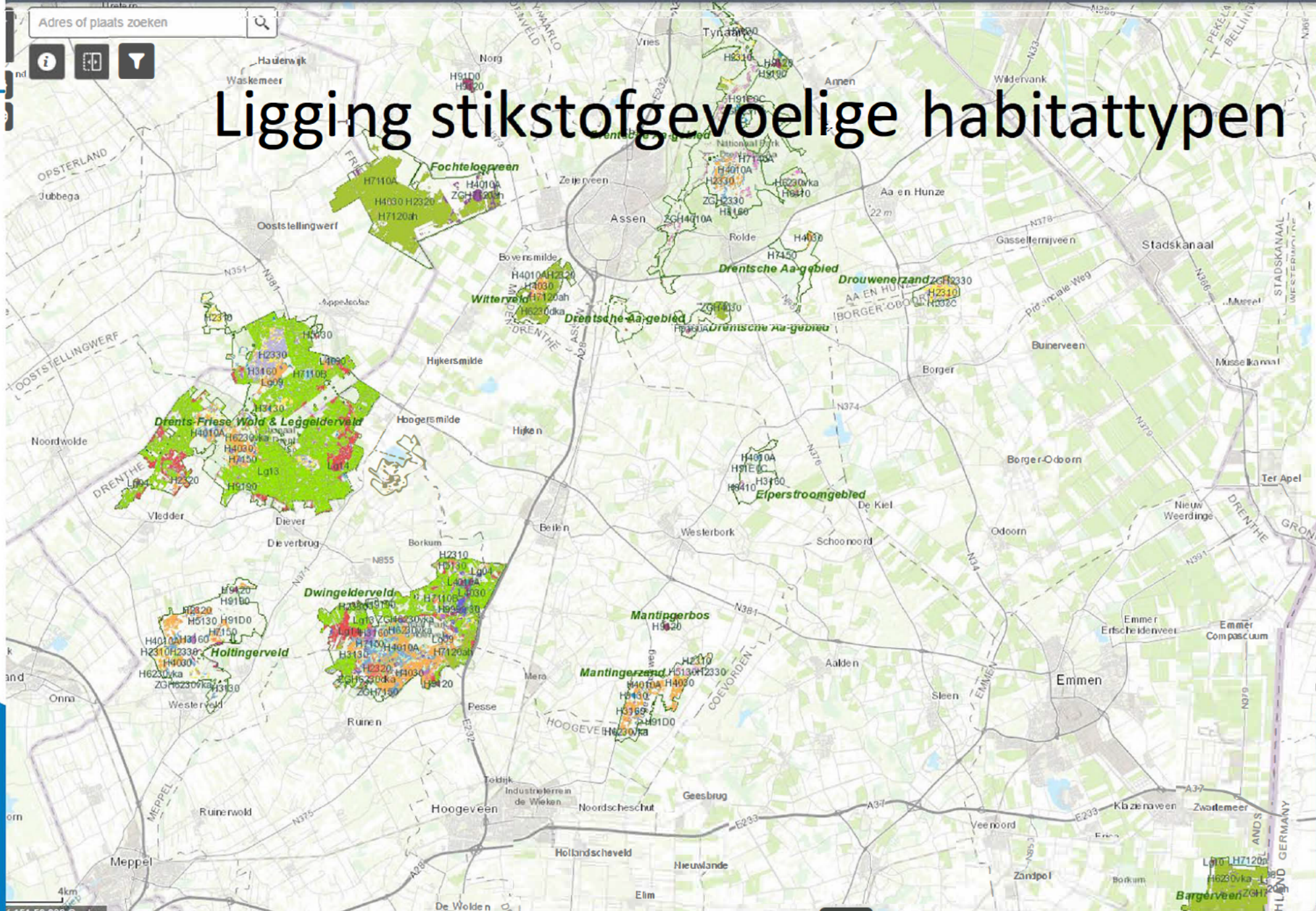
Ligging Natura 2000 gebieden

Lijst met lagen

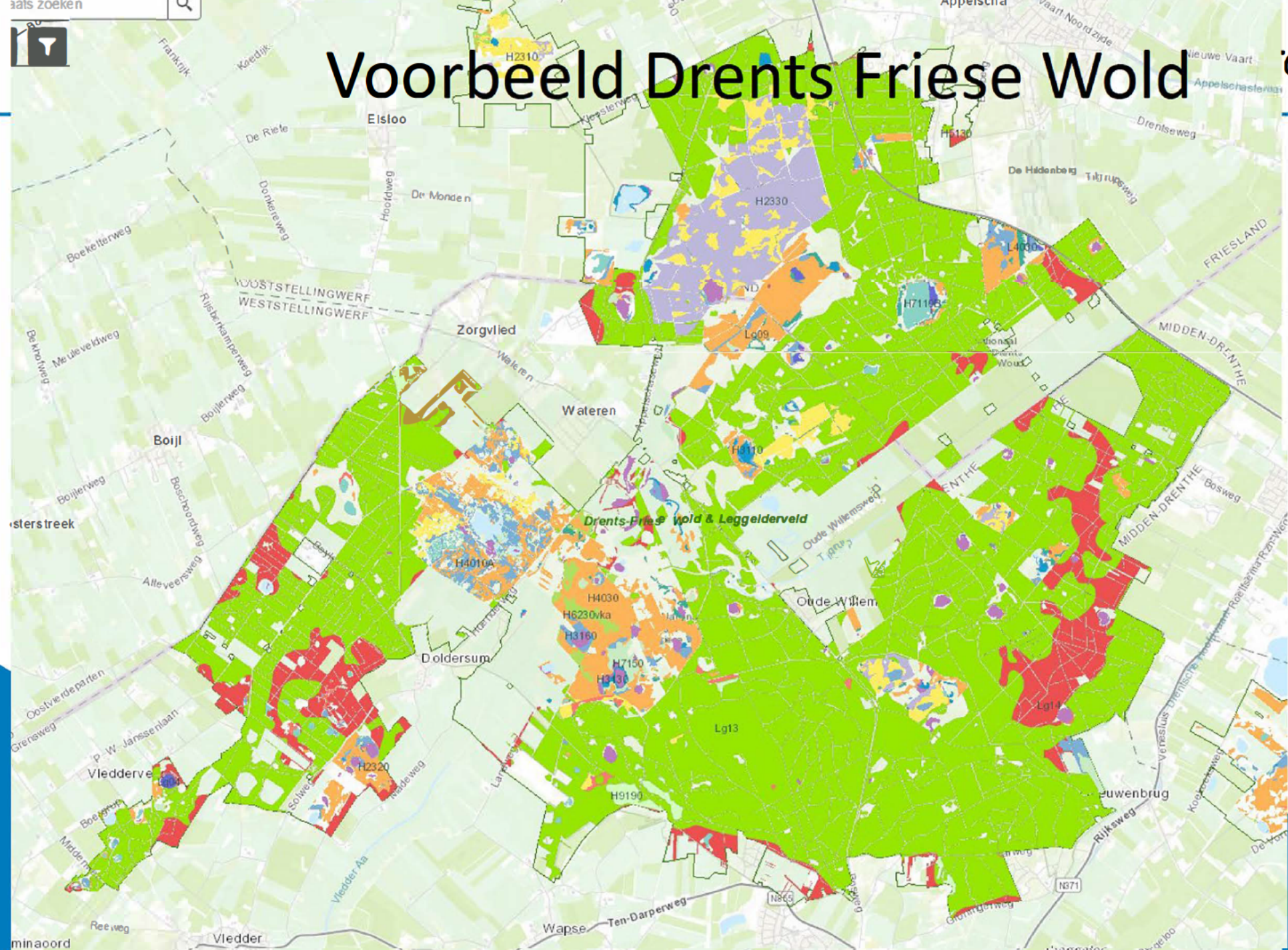
- Lagen
- Stikstof_Habitats
 - Kritische Depositiewaarde KDW
 - Overschrijding KDW maximum
 - Overschrijding KDW mediaan
 - Gemiddelde depositie 2019
 - Habitattypen
 - Natura2000 gebieden
 -

Ligging stikstofgevoelige habitattypen

Voorbeeld Drents Friese Wold

- H2320 Binnenlandse kraaiheidebegroeiingen
- H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)
- H6230vka Heischrale graslanden, vochtig kalkarm
- H3160 Zure vennen
- H4030 Droge heiden
- H2310 Stuifzandheiden met struikhei
- H2330 Zandverstuivingen
- H5130 Jeneverbesstruwelen
- H7110B Actieve hoogvenen (heideveentjes)
- H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen
- H9120 Beuken-eikenbossen met hulst
- H9190 Oude eikenbossen
- H91D0 Hoogveenbossen
- H3130 Zwakgebufferde vennen
- H7120ah Herstellende hoogvenen, actief hoogveen
- H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)
- ZGH2330 Zandverstuivingen
- ZGH6230vka Heischrale graslanden, vochtig kalkarm
- H6410 Blauwgraslanden
- H91E0C Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)
- L4030 Droge heiden
- Lg04 Zuur ven
- Lg09 Droog struisgrasland
- Lg13 Bos van arme zandgronden
- Lg14 Eiken- en beukenbos van lemige zandgronden
- ZGH3160 Zure vennen
- ZGH4030 Droge heiden
- ZGH7120ah Herstellende hoogvenen, actief hoogveen
- H3110 Zeer zwakgebufferde vennen
- H6230dka Heischrale graslanden, droog kalkarm
- H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)
- H7230 Kalkmoerassen
- H9160A Eiken-haagbeukenbossen (hogere zandgronden)
- H9999:30 Habitattype onbekend/onzeker KDW op basis meest kritische relevante type (H7120).
- L4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)
- Lg08 Nat, matig voedselrijk grasland
- Lg10 Kamgrasweide & Bloemrijk

(Herstellende) hoogvenen

Adres of plaats zoeken

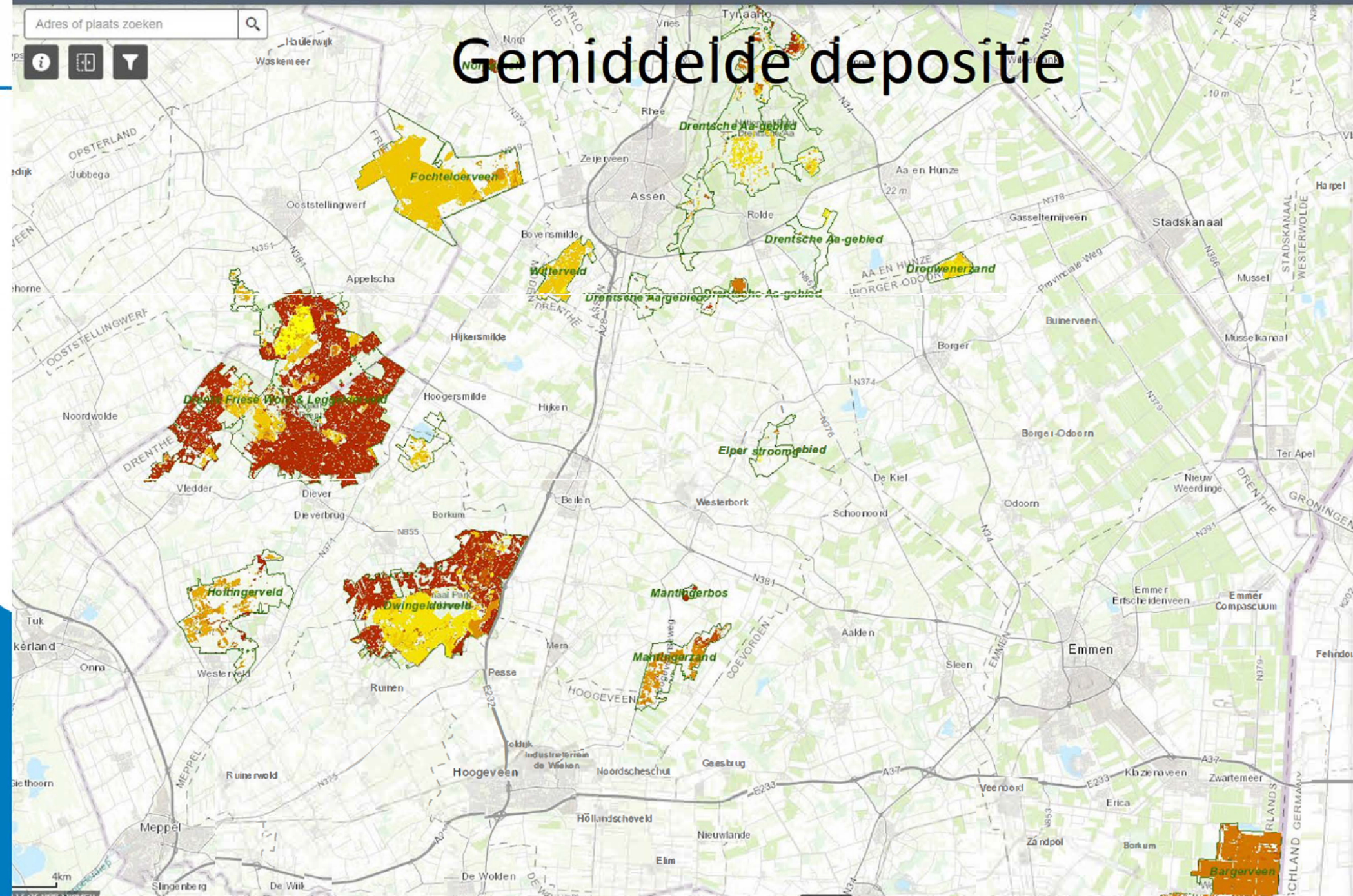

Gemiddelde depositie

Lijst met lagen

Lagen

- Stikstof_Habitats
 - Kritische Depositiewaarde KDW
 - Overschrijding KDW maximum
 - Overschrijding KDW mediaan
 - Gemiddelde depositie 2019
 - 1081,000000 - 1153,000000
 - 1153,000001 - 1199,000000
 - 1199,000001 - 1252,000000
 - 1252,000001 - 1308,000000
 - 1308,000001 - 1358,000000
 - 1358,000001 - 1409,000000
 - 1409,000001 - 1566,000000
 - 1566,000001 - 1761,000000
 - 1761,000001 - 2151,000000
 - 2151,000001 - 2470,000000
 - Habitattypen
 - Natura2000 gebieden
 -

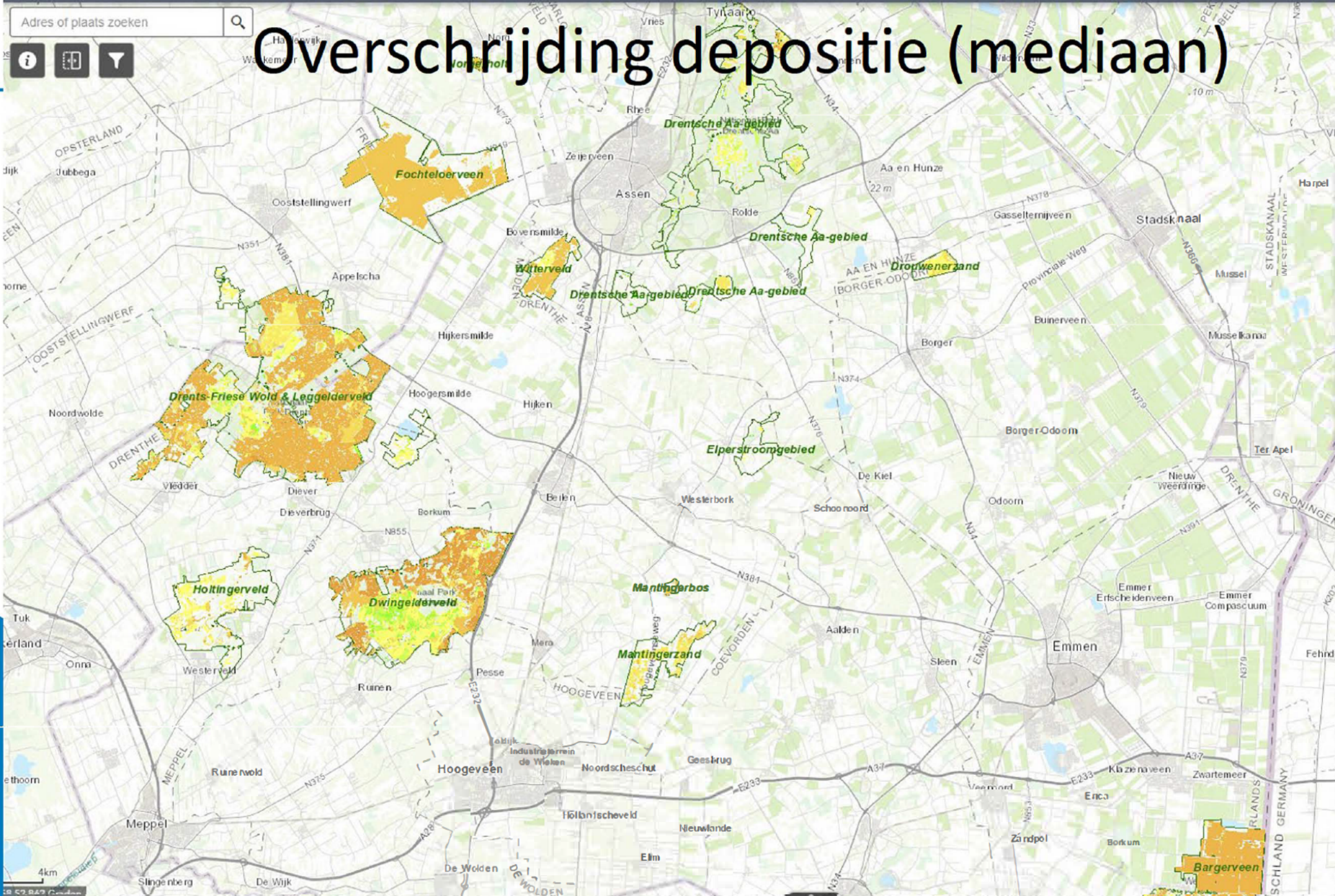

Overschrijding depositie (mediaan)

Adres of plaats zoeken

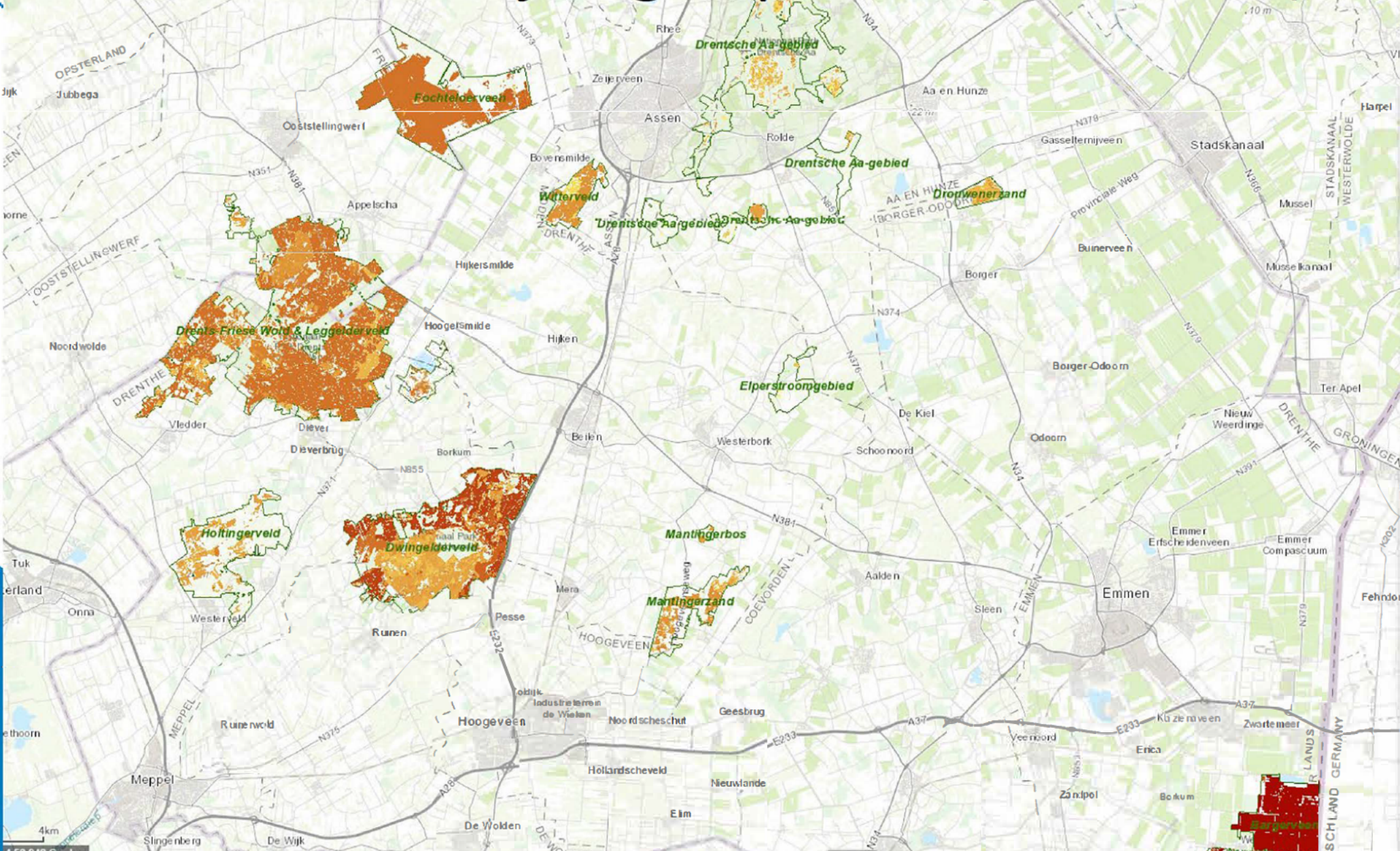
Lijst met lagen

- Lagen
- Stikstof_Habitats
 - Kritische Depositiewaarde KDW
 - Overschrijding KDW maximum
 - Overschrijding KDW mediaan
 - 495 - -400
 - 399 - -200
 - 199 - 0
 - 1 - 200
 - 201 - 400
 - 401 - 600
 - 601 - 800
 - 801 - 1000
 - 1001 - 1200
 - 1201 - 1400
 - Gemiddelde depositie 2019
 - Habittypen
 - Natura2000 gebieden
 -

Adres of plaats zoeken

Overschrijding depositie (maximum)

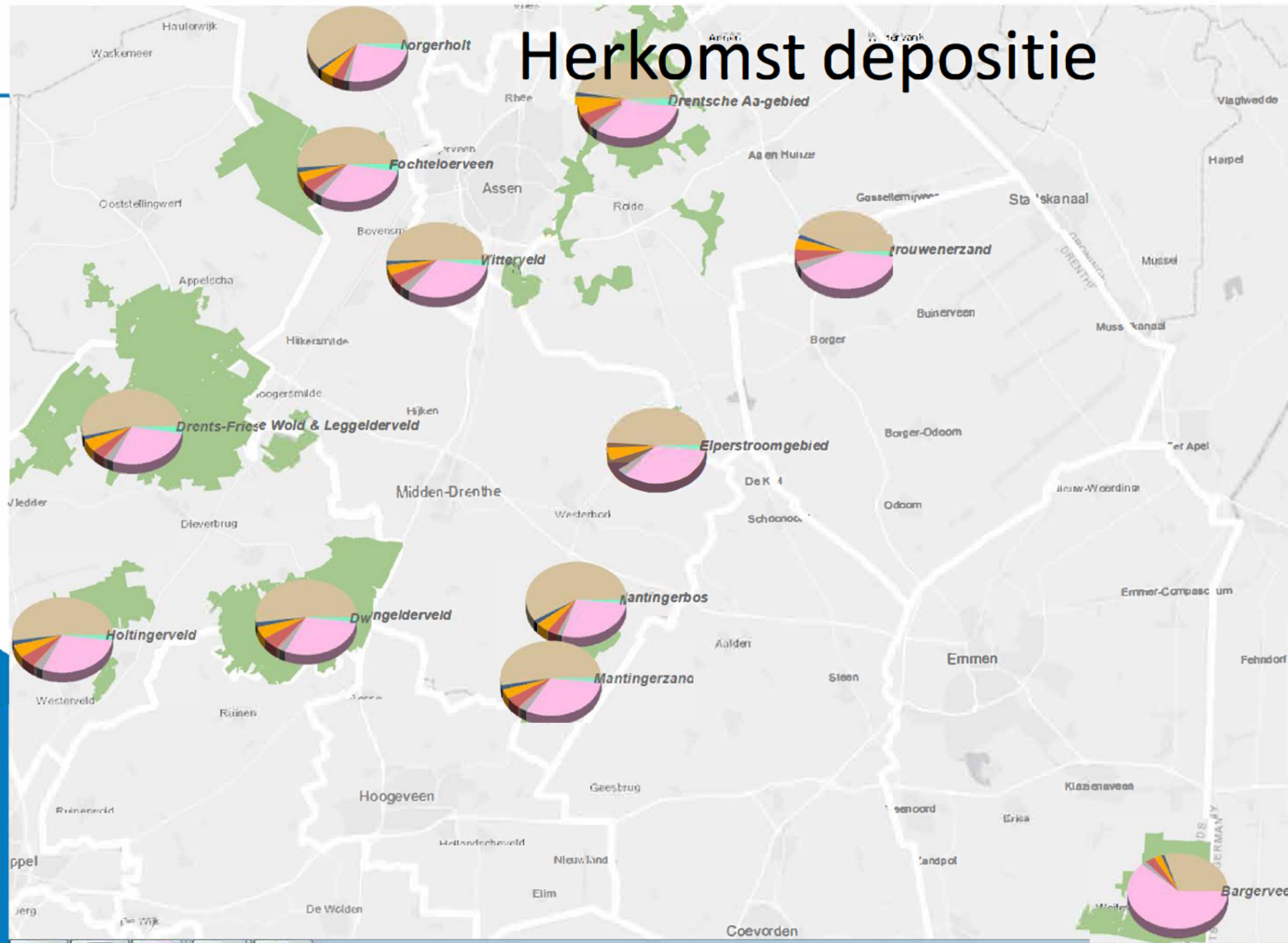

Lijst met lagen

Lagen

- Stikstof_Habitats
- Kritische Depositiewaarde KDW
- Overschrijding KDW maximum
 - .402 - .400
 - 399 - -200
 - 199 - 0
 - 1 - 200
 - 201 - 400
 - 401 - 600
 - 601 - 800
 - 801 - 1000
 - 1001 - 1200
 - 1201 - 1400
 - 1401 - 1600
 - 1601 - 1800
 - 1801 - 2000
 - 2001 - 2200
 - 2201 - 2400
 - 2401 - 2600
 - 2601 - 2800
 - 2801 - 3000
- Overschrijding KDW meeciaan
 - .495 - .400
 - 399 - -200
 - 199 - 0
 - 1 - 200
 - 201 - 400
 - 401 - 600
 - 601 - 800
 - 801 - 1000
 - 1001 - 1200
 - 1201 - 1400
- Gemiddelde depositie 2019
- Habitats

Herkomst depositie

Legenda

Aandeel van de emissiebronnen

- Landbouw
- Industrie_Energie_Raffinaderijen
- Consumenten
- Handel_diensten_overheid_bouw
- Wegverkeer
- Verkeer_overig
- Scheepvaart
- Buitenland
- Ammoniak_uit_zee

Uitbreidingsdoelen

habitat	Holtingerveld	H2330	Zandverstuivingen	=	>
habitat	Holtingerveld	H3130	Zwakgebufferde vennen	=	=
habitat	Holtingerveld	H3160	Zure vennen	=	>
habitat	Holtingerveld	H4010A	Vochtige heiden	>	>
habitat	Holtingerveld	H4030	Droge heiden	=	>
habitat	Holtingerveld	H5130	Jeneverbesstruwelen	=	=
habitat	Holtingerveld	H6230	Heischrale graslanden	>	>
habitat	Holtingerveld	H7110B	Actieve hoogvenen	=	>
habitat	Holtingerveld	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	=	=
habitat	Holtingerveld	H9120	Beuken-eikenbossen met hulst	=	=
habitat	Holtingerveld	H9190	Oude eikenbossen	=	>
habitat	<i>Holtingerveld</i>	<i>H91D0</i>	<i>Hoogveenbossen</i>	=	=
Soort	Holtingerveld	H1042	Gevlekte witsnuitlibel	=	=
Soort	<i>Holtingerveld</i>	<i>H1166</i>	<i>Kamsalamander</i>	>	>
habitat	<i>Dwingelderveld</i>	<i>H2310</i>	<i>Stuifzandheiden met struikhei</i>	=	>

Verdere wensen om in kaart te brengen?

Vb. benodigde ruimte voor meldingen

Verlag overleg stikstof 14 september 2020

Opening

Twee presentaties, programma met tijdstippen worden gepresenteerd

Er komt geen verslag wel een actielijst

Er wordt wel waarde gehecht aan verslag in verband met informeren achterban

Afspraak: per agendapunt kort weergeven wat is besproken

Sinds kort mailbox: stikstof@drenthe.nl. Dit adres gebruiken

Afspraak: alle reacties naar deze mail.

Delen van actualiteiten

- Nieuwe omgevingsvisie en delen van de ruimte in NL
- Extern salderen in relatie tot de Nieuwkoopse Plas: LTO daar enthousiast. LTO Noord vindt dat er te snel te grote stappen zijn gezet; er zijn veel juridische valkuilen.
- NMF heeft ook grote bedenkingen bij extern salderen; wil waken voor een nieuw PAS situatie. Is onduidelijk of dit ook houdbaar is
- Gedeputeerde: wordt straks expliciet op ingegaan. 1 oktober volgend bestuurlijk overleg minister. 15 november nieuwe Aerius release.
- Gedeputeerde: houdbaarheid extern salderen en legaliseren van meldingen. Dat komt later uitvoerig aan bod.
- Elke week AC of BC vergaderingen, moet naar 2- of 3-wekelijks gaan.

Presentatie [REDACTED]

Vragen hierover:

- Uitgesteld intern salderen: zit daar een termijn aan? Ja, twee jaar binnen dezelfde inrichting
- SSRS is stikstofregistratiesysteem (warme sanering veehouderij en veevoedemaatregel zouden erin gestopt worden; maar dat loopt nu anders). Daardoor werkt dit niet in West Nederland.
- Voor beweiden is geen vergunning nodig: uit stalsysteem vloeit al voort of je wel of niet het beweiden bent. Gaat om stallen waar al een vergunning voor is verleend. We gaan uit van de aanname dat als gevolg van beweiding geen stikstoftoename plaatsvindt. Regels voor bemesten zijn aangescherpt. [REDACTED] vindt term bemesten niet juist gaat om vermindering ammoniakuitstoot. [REDACTED] term plast juridisch beter. Als dieren op stal zet heb je meer uitstoot, via vergunning stalsysteem is dit geregeld.
- Voor koe in de wei geen apart systeem voor bemesten.
- Bij kleine deposities is er een oplossing, ook bij bestaande bedrijven en geringe ruimte voor woningen. **Maar dit helpt niet bij een nieuwe activiteit! Dan wordt het moeilijk.**
- Mag je binnen een bedrijf extern salderen? Ja, bedrijven mogen dat onderling regelen.
- Toestemmingsverlening: gaat dat nog 5 jaar duren? Ja, want het is een wetgevingstraject.

Highlights

- Er moeten 3600 meldingen gelegaliseerd worden? Komen we op terug
- 15 november Aerius - release: consequentie voor vergunningaanvragen. Moet gerekend worden met de nieuwe versie.
- 20 mol per hectare vrije ruimte, 11 ha per aanvrager.

- Per melder zien wat zijn effect is op natuurgebied en per bronmaatregel ook effect in beeld brengen.
- Elke vergunning is maatwerk.
- Bedoeling is dat vergunning en nieuwe activiteiten uit elkaar worden gehaald in SRSS.
- Uitgangspunten worden door alle provincies gedeeld; het is aan provincies zelf om te wegen.
- Handig als provincies een lijn trekken, daar zijn alle partijen het over eens.
- SRSS: gedachte dat je bij meerdere natuurgebieden extern salderen dat de ruimte die je vrijmaakt groter is dan nodig voor nieuwe activiteit: bewaren voor de toekomst?
- Ruimtelijk instrumentarium: overheid wil daar grip op hebben.
- De provincie bepaalt of extern gesaldeerd mag worden; ook met bedrijf uit andere provincie. Provincies houden hiervan elkaar op de hoogte.
- Door wegvallen PAS is extern salderen mogelijk.

Vragen extern salderen verleasen

- Er komt bij extern salderen dus maar een klein stuk ten goede aan provincie als de stikstofrechten worden opgekocht door een andere provincie
- Verleasen is het tijdelijk (2 jaar) extern salderen: handig bij aanleg infra of interne transitie van het eigen bedrijf. Niet bedoeld voor lange termijn? Het moet gaan om ruimte gaan die al benut is.
- Maar als je dat niet weet: hoe dan? Is opgave voor gemeente en provincie. RUDD weet niet wat er staat.
- Aanvraag verleasen of extern salderen dan wordt gecheckt of sprake is van gerealiseerde capaciteit.
- RUDD kijkt bij controle naar het aanwezige dierenstal. dat is niet waterdicht.
- *Voorstel om apart door te praten over verleasen?*

Vragen SRSS

- Aanname is dat ruimte overblijft, deze niet benutten maar borgen om later te kunnen benutten.
- Er is een regionaal stikstofregistratiesysteem: surplus van alle bedrijven. In systeem komt allen surplus.
- Is er wel een bak aan ruimte? Landelijk staat los van regionaal. Maar hoe kan je dit scheiden? Dat is de structuur. Provincies proberen af te spreken hoe ze met deze eigen ruimte omgaan.
- Landelijke bak kan niet worden aangewend voor de regionale ontwikkelingen (zoals warme sanering veehouderij).
- En is er geen wenst te behalen bij de bedrijven die niet geregistreerd staan?
- Alle bedrijven staan in Aerius-systeem. En veel bedrijven zijn te goeder trouw.
- Voor melders komt een oplossing: dat zijn bijna allemaal landbouwers.
- Overige situatie: geen NB wet aangevraagd maar wel milieuvergunning. Moet nog geregeld worden. Rekensom moet nog gemaakt worden.
- Voorbeeld: niets aangevraagd dan wordt getoetst aan de referentiedatum? Ja.
- Gedeputeerde: geeft aan dat provincies wel proberen om landelijk bakje te mogen gebruiken voor regionale ontwikkelingen.
- Presentatie: volgende keer bekijken wat er gebeurt met extern salderen. Andere provincies zoals Noord-Brabant en Zeeland willen hiertoe overgaan. Maar veel haken en ogen. Vraagt dus om zorgvuldigheid. Vraag komt hoe wij er als provincie Drenthe in staan. Dat wordt besproken met PS.
- Henk wil PS de presentatie sturen. 23 september legt dit aan PS voor, daarna krijgen de partijen deze presentatie toegezonden
- **NMF?**: dit gaat zo niet goed, hele stelsel voelt niet goed. Het is een zoektocht. Net als bij de PAS.

Moratorium instellen? Extern salderen afhankelijk maken van een aantal randvoorwaarden.

- **Landbouw?**: ook bang dat er gespeculeerd gaat worden met stikstof. Stikstof moet over naar de overheid. Hoopt op een praktische oplossing. Is benieuwd naar case Nieuwkoop en vraagt hoe Henk aankijkt tegen de case Ruinerwold. Eerst goed begrijpen wat extern salderen uitpakt.
- *Case Ruinerwold als case hier inbrengen?*
- Henk geeft aan dat niet bekend is in welke mate wordt opgekocht, welk effect dit heeft. Er zijn veel variabelen. GS moet afweging maken tussen diverse belangen. PS heeft aangegeven dat het heen Wild West tafereel mag worden. Hoe lang houdt het juridisch stand als alle andere provincies extern gaan salderen en Drenthe niet?
- Landbouw: En erg belangrijk: waar liggen de risico's? Nu niet extern salderen want anders ben je de grip kwijt. Binnenskamers een pilot uitwerken?
- Nu al aangegeven dat we in Drenthe niet zomaar extern salderen. Gedeputeerde: GS maakt eigen afweging, nu is de boodschap dat er nog te veel zaken onduidelijk zijn om hiertoe over te gaan.

Afspraak bij volgende de bijeenkomst casuïstiek duiden en nagaan hoe ver ontwikkelingen zijn (Aerius, lijn andere provincies)

Gebiedsverkenning door [REDACTED] en [REDACTED]

- Betreft feitelijke situatie
- Voor eind 2020 feitelijke situatie per gebied in beeld door provincie
- Juli 2021: agenda per gebied
- We brengen in beeld wat we kunnen
- Voorstel: pilot in 2 diverse gebieden vooreind 2020
- Heldere doelen en daaruit scenario's en maatregelen: doelen worden gemist!
- Gerko laat zien welke gegevens al beschikbaar zijn.
- Je hebt diverse natuurtypen die variëren qua gevoeligheid voor stikstof.
- Basis voor tekeningen zijn Aerius-2019 berekeningen
- Hoogrood zijn gebieden met hoogste stikstofdepositie
- Voor aantal gebieden naast kwalitatief doel ok een uitbreidingsdoel qua habitatype 9ligt vast in beheersplan voor het betreffende gebied).

Vragen:

- Het woord buitenland; is dat echt buitenland. Ook landbouw in rest van NL. Graag verduidelijking van term buitenland. Ook in buitenland worden bronmaatregelen getroffen.
- Is uitgangspunt actuele situatie? Kan je ook inzage geven in 70/30%? En effect landelijke bronmaatregelen? Actuele situatie is inderdaad uitgangspunt.
- Deze kaarten kennen we goed, uitbreidingsdoelen/de wensnatuur is dat anders dan in het verleden? Uitbreidingsdoelen zijn de wettelijke opgaven die nog niet gerealiseerd maar liggen wel vast in gebiedsplannen Natura 2000 gebieden,
- Dus nieuw plantje door aanleg meer natuur kan op lijst uitbreidingsdoelen komen? Nee.
- Wat gaat voor: stikstofreductie of instandhoudingsdoel? Instandhoudingsdoel.

Afsluiting

Afspraak: stuk over bouwblok: voor volgende week vrijdag hierop reageren door partijen.

Landbouw? Gebiedsverkenning: is nu op tijd gezet. Graag overzicht wat het aan inzet van partijen. Van verkenningsfase naar voorbereidingsfase vraagt om een bestuurlijk proces; bestuurlijke knip. Wil graag weten wat de latente ruimte is in Drenthe. En tot slot kijken naar Drenthe brede mogelijkheden: niet allen richten op natura 2000 maar een structurele oplossing voor Drenthe.

NMF? Gaat in op vraag om latente ruimte in beeld te brengen. Vraagt onderscheid gemaakt tegen bronnen waar landelijk een oplossing voor gevonden moet worden. Bij ontwikkelopgave kunnen we inzetten op natuurontwikkeling. Samen met RUDD wat komt er aan vragen op ons qua stikstofruimte. Gedeputeerde: we gaan na of dit mogelijk is.

Danielle komt met verdere uitwerking proces.

Gedeputeerde gaat PS bijpraten op 24 september.

Vergadering wordt afgesloten om 18:20 uur.

Den Haag, 15 oktober 2020

Kabinetsmaatregelen stikstof scheidt ruimte, maar de puzzel is nog niet gelegd.

Het kabinet neemt nu een fors pakket aan maatregelen om de stikstofuitstoot te verminderen en de natuur te versterken. Het wetsvoorstel is een belangrijke mijlpaal. Ook de vrijstelling voor de bouw is hard nodig om de woningbouwopgave mede mogelijk te maken. Dit scheidt ruimte om de puzzel te kunnen leggen. In een sterke natuur ligt de oplossing van het stikstofprobleem: een sterke natuur zorgt voor minder knelpunten bij het verlenen van nieuwe vergunningen. Dit is een zaak van lange adem, want de natuur heeft hersteltijd nodig. Hoewel het gaat om een forse investering, levert de aanpak van het kabinet nog te weinig stikstofvermindering op en daarmee te weinig ruimte voor natuurherstel en te weinig ruimte voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen, die provincies in hun rol als bevoegd gezag voor vergunningen nodig hebben. Dat is juist in deze Coronaperiode hard nodig.

Goede impuls voor de natuur

De provincies gaan voortvarend aan de slag met de voorgestelde impuls die aan de natuur wordt gegeven. We doen dat vanuit onze rol als gebiedsregisseur, met kennis van wat speelt in de gebieden en gesprekken die in de regio plaatsvinden. Samen met het Rijk en met onze maatschappelijke partners werken we deze aanpak verder uit in het gezamenlijke Programma Natuur. Met de middelen uit de structurele aanpak en vertaling daarvan in het Programma Natuur en een gebiedsgerichte aanpak per provincie zorgen we ervoor dat het herstel van natuur weer een stap dichterbij komt.

Meldingen en andere restproblemen van de PAS moeten met voorrang worden opgelost

Een struikelblok voor een structurele oplossing van het stikstofprobleem is de legalisering van situaties die ter goeder trouw zijn maar door de Raad van State uitspraak illegaal zijn geworden. Het bieden van zekerheid over deze zogenoemde meldingen, biedt sectoren, waaronder de landbouw de mogelijkheid stappen vooruit te zetten. Provincies zijn dan ook van mening dat de meldingen en andere oude PAS-problemen met voorrang door het rijk moeten worden opgelost en zullen blijven aandringen op een vlotte afhandeling. Het snel beschikbaar komen van bronmaatregelen is hiervoor een belangrijke voorwaarde.

Tekort aan ontwikkelingsruimte: aanvullende bronmaatregelen nodig

Het huidige pakket van maatregelen is omvangrijk, maar biedt zoals het er nu naar uitziet tot 2030 nog onvoldoende perspectief voor economische ontwikkeling en woningbouw in veel gebieden. De provincies pleiten daarom voor een aanvullend pakket aan bronmaatregelen en andere maatregelen (bijvoorbeeld gericht op innovatie, maatregelen in de zee- en binnenvaart en in de industrie) om meer ruimte te bieden voor economische en maatschappelijke activiteiten.

Gebiedsgerichte aanpak biedt maatwerk

Landelijk beleid en de gebiedsgerichte aanpak hebben elkaar nodig. Binnen de kaders en spelregels die nu zijn afgesproken blijft er ruimte nodig voor gebiedsgericht maatwerk. De gebiedsgerichte aanpak die provincies gaan inzetten is nadrukkelijk meer dan de uitvoering van specifieke maatregelen. Door gebiedsgericht te werk te gaan kan de verbinding worden gemaakt met andere maatschappelijke opgaven zoals de uitvoering van het klimaatakkoord en landbouwtransitie én met de provinciale doelstellingen uit de provinciale omgevingsvisies. Het Rijk is verantwoordelijk voor de omgevingswaarde en de bronmaatregelen. Binnen de gebiedsaanpak gaan provincies samen met het rijk bepalen hoe de voorgestelde bronmaatregelen en natuurmaatregelen zo kunnen worden ingezet dat zij een maximaal effect kunnen bereiken. Omdat het pakket van het kabinet niet toereikend is om de gehele doelstelling te bereiken, moeten we keuzes maken. De door het Rijk beschikbaar gestelde 500 miljoen voor bijsturing van bronmaatregelen zal nodig zijn om urgente knelpunten op te lossen.

Provincies leveren maatwerk in hun eigen regio en vullen hun rol als gebiedsregisseur in. Ieder met eigen accenten, vanuit het idee van eenheid in verscheidenheid

Stikstofregistratie

Om de stikstofpuzzel te leggen is er speelruimte nodig om de schaarse stikstofruimte zorgvuldig te verdelen. De provincies gaan daarvoor een nieuw hulpmiddel inzetten. Dat doen we in samenwerking met het Rijk. Het wordt een administratief systeem om ruimte die vrijkomt vast te leggen. In eerste instantie gaat dat om ruimte die vrijkomt bij extern salderen waar provincies bij betrokken zijn. Deze ruimte kunnen provincies in een later stadium (naar verwachting voorjaar 2021) weer gebiedsgericht uitgeven. Ook zal worden bekeken hoe vrijgekomen ruimte van bedrijven kan worden opgevangen.

De provincies zijn als bevoegd gezag de partij die start met het systeem. Vragen over of en hoe andere partijen gaan aanhaken is onderdeel van de verdere ontwikkeling de komende maanden.

Dit pakket is een eerste belangrijke stap, maar we zijn er nog niet

De provincies willen in samenwerking met het Rijk, andere overheden en sectoren in de komende periode een bijdrage leveren aan de aanpak van stikstofproblematiek in samenhang met andere gebiedsopgaven. De provincies zijn hierbij als verantwoordelijke voor natuurbeleid, vergunningverlener en gebiedsregisseur een belangrijke schakel. Wij zien dit pakket als een eerste belangrijke stap, maar wij zijn er nog niet.

Stikstofaanpak: sterkere natuur, perspectief voor de bouw

Het kabinet legt wettelijk vast dat de natuur herstelt en uitstoot en neerslag van stikstof dalen. Met een miljardenpakket voor natuurherstel en maatregelen om stikstofneerslag terug te dringen, zit in 2030 minimaal de helft van de natuur in beschermde Natura 2000-gebieden op een gezond stikstofniveau. Deze structurele stikstofaanpak biedt ook ruimte voor economische activiteiten. Zo komt er een gedeeltelijke vrijstelling voor activiteiten van de bouwsector in de bouw- en sloopfase.

Dat staat in het wetsvoorstel Stikstofreductie en natuurverbetering, dat coördinerend minister Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) vandaag naar de Tweede Kamer heeft gestuurd samen met een aantal gerelateerde brieven.

Minister Schouten: "In een sterke natuur ligt een groot deel van de oplossing van het stikstofprobleem. Hoe robuuster de natuur, hoe meer die ook tegen een stootje kan en economische ontwikkelingen mogelijk worden. De Coronacrisis raakt vele sectoren nog altijd hard. Ook die sectoren die last hebben van de stikstofproblematiek zoals de bouw, industrie, transport en landbouw. Daarom is het van groot belang de stikstofaanpak nu wettelijk vast te leggen en vervolgens daadwerkelijk te realiseren. Voor de natuur, voor de maatschappij."

Structurele stikstofaanpak

Het kabinet legt met het wetsvoorstel vast dat de natuur sterker wordt en de stikstofdepositie omlaag gaat. Het credo is eerst stikstofruimte winnen, pas dan weer beperkt uitgeven. Er komt tot 2030 bijna 3 miljard euro beschikbaar voor natuurherstel en -versterking en circa 2 miljard euro voor (bron)maatregelen om de stikstofuitstoot van landbouw, verkeer, bouw en industrie te verminderen. Elke sector levert een bijdrage.

Voor de landbouw betekent dit een omslag naar toekomstbestendige (kringloop)landbouw met zo min mogelijk emissies. Er komen middelen voor investeringen in duurzame stallen, minder eiwit in veevoer en betere mestaanwending. Er komt een Omschakelfonds van 175 miljoen euro om boeren te helpen deze stappen te zetten. Voor boeren die vrijwillig willen stoppen komt ook geld beschikbaar. Ook voor de industrie, bouw, luchtvaart en binnenvaart zorgt het kabinet voor financiële ondersteuning. Er is geld om bovenop de wettelijke verplichting te investeren in de best beschikbare technologie voor emissie- en stikstofreductie in de industrie. Ook investeert het kabinet in schonere bouwmachines, elektrisch taxiën van vliegtuigen en in katalysatoren en walstroomvoorzieningen.

Het kabinet verplicht zichzelf het hoofddoel – in 2030 zit de helft van de hectares natuur in stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden op een gezond stikstofniveau – linksom of rechtsom te halen. Deze ambitie acht het kabinet, na zorgvuldige afweging en gesprekken met de sectoren, financieel en maatschappelijk haalbaar. In het wetsvoorstel zit een systeem van monitoring en bijsturing: het effect van de bronmaatregelen wordt jaarlijks getoetst en het herstel van de natuur elke twee jaar. Als nodig stuurt het kabinet bij. In de Tweede Kamerbrief geeft minister Schouten aan dat met het wetsvoorstel veel aanbevelingen van het adviescollege Stikstofproblematiek onder leiding van Johan Remkes zijn overgenomen.

Bouw: gedeeltelijke vrijstelling

Het wetsvoorstel bevat een gedeeltelijke vrijstelling van de natuurvergunningsplicht voor de bouwsector. De vrijstelling geldt voor bouwactiviteiten in de bouw- en sloopfase, waarin emissies tijdelijk en beperkt zijn. Deze vrijstelling maakt vergunningverlening voor de aanleg/bouw van onder andere woningen, utiliteit, energieprojecten en activiteiten in de grond-, weg- en waterbouw makkelijker. Om deze vrijstelling mogelijk te maken reserveert het kabinet in de periode 2021-2030 500 miljoen euro voor stikstofreductie in de bouw en 500 miljoen euro voor aanvullende maatregelen binnen of buiten de bouw. Het Rijk maakt

afspraken met de bouwsector over deze reductie en bijbehorende maatregelen, gericht op emissiearme werk- en voertuigen. De maatregelen worden onderdeel van de structurele aanpak stikstof. Het kabinet benadrukt dat de (stikstof)effecten van de bouwvrijstelling periodiek worden gemonitord, zodat tijdig kan worden bijgestuurd indien nodig.

Meet- en rekenmethodes verder verfijnen

Naast het wetsvoorstel heeft minister Schouten de Tweede Kamer een brief gestuurd met de kabinetsreactie op de rapporten van het Adviescollege Meten en Berekenen Stikstof onder leiding van Leen Hordijk. Het kabinet onderschrijft de conclusie van het adviescollege dat de meet- en rekenmethodes voldoende zijn, wat belangrijk is om maatregelen voor stikstofreductie te onderbouwen. De overheid neemt de aanbeveling over om het aantal meetnetten uit te breiden.

Het adviescollege is kritisch op het gebruik van AERIUS Calculator als onderdeel van de vergunningverlening. Het Rijk werkt voortdurend aan het doorontwikkelen – donderdag 15 oktober volgt een nieuwe release met geactualiseerde gegevens. Tegelijkertijd constateert het kabinet dat er momenteel nergens in de wereld een betere methode beschikbaar is voor het verstrekken van vergunningen. Met de instelling van een Kennisprogramma Stikstof doet het kabinet nader onderzoek naar andere aanbevelingen van Hordijk, zoals de mogelijkheid om satellietmetingen te gebruiken. Ook volgt nog onderzoek naar het verruimen van de ondergrens, waarbij projecten met minder dan 0,005 mol depositie per ha/jr geen natuurvergunning nodig hebben, en het hanteren van een rekengrens voor projecten.

Realistische natuur

Het kabinet ambieert een vitale, robuuste en sterke natuur, waarin het de komende jaren dan ook fors investeert. Minister Schouten heeft een doorlichting van de Natura 2000-gebieden laten uitvoeren – onder meer om na te gaan of herstel van structureel zwakke gebieden mogelijk is. De onderzoeken geven aan dat herstel in kwetsbare natuurgebieden kan. De vraag is alleen tegen welke prijs en of dat proportioneel is. Een snelle route is er niet. Het Rijk gaat dat gesprek – in samenwerking met de provincies – aan met de Europese Commissie.

Ondertussen is de inzet om zo effectief mogelijk de Natura 2000-doelen te halen. Bijvoorbeeld door te onderzoeken of bepaalde beschermde soorten niet beter op andere plekken kunnen floreren. Het kabinet betreft dit onderzoek bij de actualisatie van de nieuwe Natura 2000-beschermingsdoelen. Aanpassingen zijn sowieso nodig als in de toekomst vanwege nieuwe inzichten over het tempo of de omvang van klimaatverandering bepaalde doelen niet haalbaar blijken.

Effectieve emissiearme stallen

Minister Schouten heeft de Commissie Deskundigen Meststoffenwet (CDM) naar aanleiding van een CBS-publicatie vorig jaar om advies gevraagd over de effectiviteit van emissiearme stallen om ammoniak te reduceren. CDM bevestigt dat emissiearme stallen niet in alle gevallen de beoogde emissiereductie opleveren. Dat ligt soms aan de techniek zelf, soms aan verkeerd gebruik van de techniek. Minister Schouten onderstreept in een brief aan de Tweede Kamer de noodzaak om samen met de sector blijvend onderzoek te doen naar de emissiereductie van (emissiearme) stallen in de praktijk. Binnen de structurele stikstofaanpak is daarom duidelijk gekozen om eerst te investeren in innovaties en onderzoek en bij bewezen effectiviteit van de technieken veehouders te ondersteunen bij het duurzamer en emissiearm maken van stallen.

PAS-melders

Het kabinet bevestigt nogmaals dat voor de zogenoemde PAS-melders, ondernemers die voor de stikstofuitspraak van de Raad van State in aanmerking kwamen voor een vrijstelling van de Natura 2000-vergunningplicht, aan een oplossing wordt gewerkt. Het kabinet wil samen met de landbouwsector onderzoeken hoe dit versneld kan.

AGENDA

Overleg samenwerking Drentse aanpak Stikstof

Datum	22 oktober 2020
Tijd	19.30 – 21.00 uur
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners en Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Teams overleg
Status gesprek	Verkenning samenwerking Drentse aanpak Stikstof

- 1. Opening en welkom door Henk Jumelet**
- 2. Samenwerking Drentse aanpak stikstof**
Kort bespreken van de voortgang verkenning samenwerking Drentse aanpak Stikstof.
- 3. Delen van de actualiteiten**
Vertegenwoordigers geven toelichting op de huidige stand van zaken en delen de actualiteiten.
- 4. Bespreken wetsvoorstel Stikstofwet**
Vraag om een eerste reactie van de partners op het voorliggende wetsvoorstel. Voor het bespreken van het wetsvoorstel worden de persberichten van het Rijk en de Provincies bijgevoegd (zie bijlagen)
- 5. Presentatie uitwerking gebiedsverkenning**
De provincie geeft een toelichting op de uitwerking voor de gezamenlijke gebiedsverkenning. Er wordt uitleg gegeven over de werkwijze en de inhoudsopgave zoals deze n.a.v. de reacties van de partners wordt voorgesteld. Komt deze aanpak tegemoet aan de wensen van de partners?
- 6. Afronding en afsluiting**
Vervolgafspraken maken en voorstellen van agendapunten voor het volgende overleg.

Gebiedsverkenningen Stikstof

22 oktober 2020

Uitgangspunten

- ❑ Uitgaan van kaders rijksbeleid (wetsvoorstel stikstofreductie en natuurverbetering)
- ❑ Waar mogelijk werken met vastgestelde documenten (beheerplannen, Aerius, kritische depositiewaarden, instandhoudingsdoelen)
- ❑ Gezamenlijk optrekken (b.v. bij verkennen scenario's), dus iedereen levert inzet
- ❑ Inhoudelijke keuzes komen in deze fase niet aan de orde

Proces

November: Elperstroomgebied en Mantingerzand
In twee of drie werksessies met beperkte groep

Evalueren: Eind november

Resterende gebieden: December

Inhoudsopgave

1. Beschrijving Natura 2000-gebied
2. Beschrijving van de omgeving
3. Overzicht kritische depositiewaarde per habitatype
4. Het rekenmodel Aerius
5. Overzicht stikstofdepositie
6. Bronnen stikstofdepositie

Inhoudsopgave (2)

7. Herstelmaatregelen
8. Stikstofruimte behoeven ontwikkelingen
9. Ambitie stikstofreductie
10. Scenario's bronmaatregelen
11. Koppelkansen
12. Conclusies en aanbevelingen voor het vervolg

Vragen en opmerkingen

Gebiedsverkenning Stikstof

Memo over de grove contouren

Introductie

Voor het aanpakken van de stikstofdeken over Nederland werken het Rijk en alle provincies aan maatregelen. Het Rijk heeft inmiddels de ambitie geformuleerd om tot 2030 een reductie van 26% van de stikstofuitstoot te komen. 50% van de voor stikstofgevoelige natuurtypen zou daarmee in 2030 onder de kritische depositiewaarde geraken.

Onze provincie wil bij het formuleren van stikstofmaatregelen optrekken met haar partners in de gebieden. Het streven is dat alle partijen het eens worden over een pakket aan Drentse maatregelen waarmee minimaal invulling wordt gegeven aan het Drentse aandeel in de totale opgave voor stikstofreductie tot aan 2030. Dit is gezien de achtergrond, belangen en doelstellingen van de betrokken partners geen eenvoudige opgave. Samen stapje voor stapje zetten staat daarom voorop.

Gebiedsverkenning

Als eerste is het zaak om over dezelfde informatie te beschikken. Dit is de fase van de gebiedsverkenning. Het voorstel is om voor elk gebied tot een "factsheet" te komen. Daarin kunnen gegevens overzichtelijk worden gebundeld en gepresenteerd. Het doel voor deze fase is dat alle betrokken partijen het eens zijn over de gegevens waarmee ze werken en over dezelfde gegevens beschikken. Idealiter kan vervolgens een aantal grofmazige scenario's worden uitgewerkt, die in latere fasen van de gebiedsaanpak kunnen worden gebruikt en eventueel verder uitgewerkt, om beleidskeuzes te maken.

De volgende zaken komen aan de orde:

1. Beschrijving gebied (met omgeving)
2. Instandhoudingsdoelen (habitattypen, eventueel uitbreidingsdoelen)
3. Depositie (incl. stikstofopgave)
4. Herstelmaatregelen
5. Stikstofbronnen / vergunningensituatie
6. Inventarisatie andere opgaven in het gebied
7. Verkenning mogelijke bronmaatregelen stikstof (scenario's)
8. Ruimtelijk economisch perspectief

Zie de bijlage voor een uitgewerkte inhoudsopgave.

De kern van de gebiedsverkenning is dus: gebiedsgerichte informatieverschaffing en beleidsondersteuning. Het gaat nadrukkelijk niet om het voeren van beleidsdiscussies zelf, laat staan het maken van de keuzes die eruit voortkomen.

Ambitieniveau bron- en herstelmaatregelen

Voor het spelen met scenario's is het voorstel om uit te gaan van het op rijksniveau geformuleerde ambitieniveau voor depositievermindering voor de betrokken sectoren. Dit wordt vertaald naar een zich daartoe evenwichtig verhoudende bijdrage vanuit Drenthe. Deze bijdrage kan worden bereikt door gebiedsgerichte maatregelen en / of door generieke Drentse maatregelen. De scenario's die daartoe worden uitgewerkt, worden in afstemming met / op aangeven van onze partners uitgewerkt. Ze worden zo veel mogelijk doorgerekend op doelbereik (wordt de provinciale ambitie ermee waargemaakt) en kosten. Een inschatting kan worden gemaakt van haalbaarheid en draagvlak.

Voor de herstelmaatregelen wordt uitgegaan van het uitvoeren van de maatregelen zoals opgenomen in het Programma Natuurlijk Platteland. Daarnaast gaat het om de maatregelen die kunnen worden uitgevoerd op basis van het Programma Natuur zoals dat landelijk nu wordt voorbereid.

Bronnen

De bronnen die we gebruiken zijn:

- Voor instandhoudingsdoelen, kwalitatieve en uitbreidingsdoelen en voor herstelmaatregelen: de vastgestelde Natura 2000-beheerplannen;
- Voor kritische depositiewaarden: de kritische depositiewaarde zoals die luidt volgens het Rijk op basis van een door de WUR dienaangaande uitgebrachte rapport;
- Voor de instandhoudingsdoelen, herstelmaatregelen: PAS-gebiedsanalyses, voor zover nog actueel (dit betekent dat alles uit de gebiedsanalyses dat op basis van Aerius tot stand is gekomen onbruikbaar is geworden);
- Voor herstelmaatregelen: gegevens uit het Programma Natuurlijk Platteland Drenthe (programma dat inhoud geeft aan de afspraken uit het Natuurpact voor de periode tot en met 2027);
- Voor de trend van habitattypen: resultaten van monitoring (o.a. veldbezoeken, rapportages m.b.t. procesindicatoren etc., een en ander zoals afgestemd en vastgesteld in IPO verband en vertaald naar de Voortgangsrapportage Natuur);
- Voor depositiewaarden, depositie-ontwikkeling, stikstofbronnen en het doorrekenen van beleidsscenario's voor bronmaatregelen: Aerius 2020 (de meest recente versie);
- Andere documenten waarover partijen het eens worden dat deze bruikbaar zijn.
- Partners kunnen overeenkomen eventueel aanvullend materiaal te laten opstellen.

Disclaimer

In interprovinciaal verband wordt ook gewerkt aan een blauwdruk voor een gebiedsaanpak. We willen als provincie zo veel mogelijk van dezelfde informatieopbouw/ gegevens uitgaan als andere provincies. We zullen onze aanpak dus moeten blijven spiegelen aan wat elders in den lande gebeurt en van wat eventueel van bovenaf wordt verordonneerd. Indien dit wijzigingen / aanpassingen in onze gebiedsverkenning noodzakelijk maakt, wordt dat per ommegaande met partners besproken.

Een ander punt van belang is dat een aantal juridische aspecten speelt. Het gaat om landelijke regelgeving én om een aantal rechtszaken met belang voor de stikstofaanpak. In de laatste categorie valt b.v. een zaak die gevolgen heeft over hoe moet worden omgegaan met feitelijk aanwezige dieraantallen versus juridische rechten.

Verder zal er voldoende capaciteit beschikbaar moeten zijn om de gebiedsverkenning uit te voeren. De provincie werkt intern aan het vergroten van kennis en capaciteit hiervoor. De gebiedsverkenning zal ook inzet vragen van de partners.

Omwille van de voortgang kan er in overleg met de partners voor gekozen worden om een aantal van de hoofdstukken uit de gebiedsverkenning later in te vullen, doordat b.v. gegevens pas nog bij elkaar gezocht moeten worden of momenteel nog niet beschikbaar zijn.

Planning

Drenthe kent twaalf voor neerslag van stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden. Het voorstel is om eerst twee gebieden bij de kop te nemen en daarin ervaring op te doen met het opstellen van de gebiedsverkenningen. De gebieden Elperstroom en Mantingerzand lijken tegelijkertijd uitdagend en eenvoudig genoeg om als pilotgebied te dienen. Op basis van de beoordeling / evaluatie van de

factsheets voor deze gebieden worden vervolgens de factsheets voor de andere gebieden opgesteld. Bij de beoordeling / evaluatie zijn alle partners betrokken.

De pilot zou in twee werksessies kunnen worden uitgevoerd. Deze maand november kan hiervoor worden genomen. In december kan de evaluatie worden gedaan waarna de andere gebieden bij de kop worden gepakt.

Verbeelding

Gegevens worden zo mogelijk digitaal gepresenteerd. Voor meerdere gegevens is al een viewer ingericht.

Zie: <https://provdrenthe.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=7d33446c32ba4a80bc4559f0643efb9e>. Gebruik als: user: kijkdrentheintern; wachtwoord: intern_94051

Begeleiding

Voorstel is dat een beperkte begeleidingsgroep vanuit de partners meedoet in de gebiedsverkenning. Het eindresultaat wordt teruggebracht naar het centrale overleg met de partners.

[Kabinetsreactie op het eindrapport 'Meer meten, robuuster berekenen' van het Adviescollege Meten en Berekenen Stikstof](#)

Wat opvalt: Minister houdt vast aan de AERIUS calculator. Meer meetstations. Onduidelijk wie voor de metingen verantwoordelijk is en of provincies daarbij nog taken hebben. Ze zegt niets over de AERIUS update.

Op 15 juni 2020 heeft het Adviescollege Meten en Berekenen Stikstof het eindrapport 'Meer meten, robuuster berekenen' uitgebracht, voorafgegaan door een eerste advies op 5 maart 2020.

Het Adviescollege heeft het AERIUS-model en het Nederlands Emissiemodel voor Ammoniak (NEMA) beoordeeld en in het eindadvies voorstellen voor verbetermogelijkheden gedaan. Het adviescollege stelt dat de wetenschappelijke basis voor het meten en berekenen van de concentratie en depositie van stikstofverbindingen op orde is .

De minister geeft aan dat de (beleids)vragen over bronbijdragen, depositieniveaus op Natura 2000- gebieden en herkomst van de depositie kunnen met het huidige meet- en rekensysteem voldoende nauwkeurig worden vastgesteld. Het huidige systeem, de AERIUS Calculator, blijft dus de beste basis voor vergunningverlening en zal blijvend worden doorontwikkeld in samenhang met de ruimte die juridische, ecologische en uitvoeringstechnische mogelijkheden hiertoe bieden. De voortdurende ontwikkeling van dit instrumentarium en een reflectie op de beleidsmatige toepassing daarvan acht ik van groot belang en vormt het fundament van de structurele aanpak stikstof. Het kabinet zal uw Kamer voor de zomer van volgend jaar informeren over de resultaten van de hierboven aangekondigde onderzoeken en de consequenties voor de doorontwikkeling van AERIUS Calculator 2021.

Het Adviescollege wijst ook op mogelijkheden voor uitbreiding van het meetnet, waaronder het gebruik van meer meetstations in landbouwgebieden en metingen van de droge depositie in verschillende natuurgebieden. Het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit en het Meetnet Ammoniak in Natuurgebieden worden uitgebreid. Naast de uitbreiding van de meetnetten wordt dit jaar gestart met het inrichten van een stalexpertisecentrum, waarin de stalmeetcapaciteit in Nederland wordt uitgebreid.

[Verzoek om spoedige behandeling van het wetsvoorstel stikstofreductie en natuurverbetering](#)

Wat opvalt: minister wil snelheid, maar, vaststelling in de Eerste Kamer is op voorhand niet zeker omdat steun gezocht moet worden bij de oppositie. Gezien het grote verschil met de initiatiefwet van GL (zie schema vergelijking) is de verwachting dat GL die steun niet zal verlenen en waarschijnlijk ook de PvdA niet: "minister werkt advies Remkes slap en halfslachtig uit in een verwaterde wet (tweet Moorlag). Steun kan ook gezocht worden bij klein rechts. We zijn benieuwd naar de reactie van de PvdA in het Verslag. Bij de behandeling zal rekening gehouden moeten worden met de initiatiefwet die de Kamer gelijktijdig zal willen behandelen. 14 okt procedurevergadering, dan meer duidelijkheid over planning.

In deze brief verzoekt minister Schouten de om een spoedige behandeling van het wetsvoorstel stikstofreductie en natuurverbetering. Voor een voortvarende aanpak van de stikstofproblematiek en van het natuurherstel zijn een heldere wettelijke doelstelling en een helder wettelijk kader essentieel, waar het gaat om een grote opgave voor de komende decennia met betrokkenheid van verschillende overheden en vele maatschappelijke spelers. Het is van belang dat daarover zo snel mogelijk duidelijkheid komt en het wetsvoorstel zo snel mogelijk tot wet kan worden verheven en in werking kan treden, aldus Schouten. De minister stelt het zeer op prijs als de Tweede Kamer de behandeling van het wetsvoorstel **voor het kerstcees** afrondt.

[Reactie op CDM-advies \(Commissie Deskundigen Meststoffenwet\) 'Stikstofverliezen uit mest in stallen en mestopslagen'](#)

Wat opvalt: CDM bevestigt dat emissiearme stallen niet in alle gevallen de beoogde emissiereductie opleveren. Toch zet de minister in op nieuwe innovatieve staltechnieken. Ze gaat meer onderzoek doen. Ze denkt aan sensoren op bedrijfsniveau.

De minister heeft CDM om een advies gevraagd over de effectiviteit van emissiearme stallen naar aanleiding van het CBS-rapport over gasvormige stikstofverliezen. CDM bevestigt dat emissiearme stallen niet in alle gevallen de beoogde emissiereductie opleveren. Dit is soms toe te wijzen aan de gebruikte techniek en soms aan het management van het systeem door de veehouder. Het advies onderstreept voor mij de noodzaak om samen met de sector blijvend onderzoek te doen naar de emissie(reductie) van (emissiearme) stallen in de praktijk. Binnen de stikstofaanpak is daarom gekozen voor innoveren in nieuwe stalsystemen via de subsidieregeling brongerichte verduurzaming (Sbv), maar ook voor het maken van een sectoranalyse van bestaande en nieuwe innovatieve technieken uit de Sbv. In de brief vallen de uitwerkingen te lezen van deze maatregelen.

De staatssecretaris van IenW heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) gevraagd een inschatting te maken wat de gevolgen zijn voor de totale emissies en het voldoen aan het NEC-plafond voor ammoniak. Als de stikstofverliezen daadwerkelijk hoger blijken te zijn, zal dit waarschijnlijk leiden tot overschrijding van het Europese ammoniakplafond (NEC-richtlijn). De mate waarin is nog afhankelijk van de vorm waarin de stikstof is vrijgekomen (ammoniak (NH₃), stikstofoxiden (NO_x), lachgas (N₂O) of luchtstikstof (N₂) dat onschadelijk is). Voor het berekenen van het NEC-plafond gebruikt het RIVM onder meer de prognose van de werkgroep NEMA. Deze werkgroep zal bij de prognose die zij dit najaar opstellen de gegevens uit het CDM-rapport betrekken. Over de gevolgen voor het NEC-plafond zal de staatssecretaris van IenW uw Kamer begin 2021 op de hoogte brengen

[Kabinetsreactie Remkes en evaluatie PAS](#)

Wat opvalt: Waar net na verschijnen van het rapport Remkes dit leek te worden afgedaan met een korte kamerbrief, komt de Minister nu de Kamer tegemoet met een zeer uitgebreide reflectie. Daar waar zij afwijkt van de voorstellen (ambitieniveau en scheiding NO_x en NH₃) beargumenteert zij dat.

De provincies worden in de brief 19 x genoemd, waarbij duidelijk verwachtingen leven tav van de verantwoordelijkheid van provincies.

In het wetsvoorstel natuurverbetering en stikstofreductie (Wns), dat tegelijkertijd bij uw Kamer is ingediend, zijn nadrukkelijk deze aanbevelingen van het Adviescollege meegenomen. Zo wordt de doelstelling voor stikstofreductie vastgelegd als resultaatsverplichting, wordt voorzien in het vastleggen van tussendoelen en komt er een wettelijke uitvoeringsplicht voor bestuursorganen die daarvoor in het programma zijn aangewezen om de voorziene bron- en natuurmaatregelen daadwerkelijk en tijdig te treffen.

Om de in de natuurbank te registreren habitats exclusief beschikbaar te kunnen stellen voor reservering en toedeling als compenserende maatregel bereid ik een wetsvoorstel voor tot wijziging van de Wet natuurbescherming en de Omgevingswet. In dit wetsvoorstel wordt tevens voorzien in specifieke beschermingsmogelijkheden zolang de compensatienatuur nog niet valt onder het beschermingsregime van een Natura 2000-gebied. Ik streef ernaar het wetsvoorstel dit najaar in consultatie te brengen.

Doelstelling stikstofreductie

Het Adviescollege adviseert een ambitieniveau waarbij in 2030 de emissies van ammoniak en NO_x gehalveerd dienen te zijn. Het kabinet heeft binnen de structurele aanpak als doel gesteld dat in 2030 ten minste 50 procent van de hectares met stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden onder de zogenaamde kritische depositiewaarde is gebracht. De doelstelling wordt, conform het advies van het Adviescollege, als resultaatsverplichting opgenomen in het wetsvoorstel dat parallel aan uw Kamer wordt gestuurd. Deze kabinetsdoelstelling vraagt om een generieke emissiereductie van 26 procent.

Het Adviescollege adviseert een emissiereductiedoelstelling. Het kabinet kiest voor een doelstelling gericht op depositie, omdat het effect van stikstof op de natuurkwaliteit wordt bepaald door de hoeveelheid depositie die op de natuur terecht komt. Daarmee geeft een doelstelling voor depositie een betere borging van de natuurkwaliteit dan een doelstelling voor emissie.

Het Adviescollege kiest in zijn advies voor een ander tempo dan het kabinet om uiteindelijk hetzelfde doel te bereiken: een gunstige staat van instandhouding van de natuur. Een keuze voor een grotere stap in reductie van stikstof leidt tot een situatie waarin aanmerkelijk meer van de verschillende sectoren gevraagd moet worden. Dit zal additionele economische, sociale, maatschappelijke en financiële gevolgen hebben. Het kabinet kiest voor een evenwichtige aanpak die haalbaar en betaalbaar is.

Scheiding NO_x-NH₃

Het Adviescollege adviseert om voor de lange termijn te kiezen voor een generieke aanpak voor NO_x-emissies, tenzij vanuit de analyse van een gebied blijkt dat er sprake is van een piekbelaster. Voor de verlaging van NH₃-emissies adviseert het Adviescollege gedifferentieerd, gebiedsspecifiek maatwerk, vanwege de meer directe ruimtelijke relatie tussen de emissiebron en de depositie op een nabijgelegen natuurgebied.

NH₃-emissiereductie vindt plaats in nauw overleg met de provincies om zo lokale effecten, bijvoorbeeld van landelijke instrumenten zoals binnen het voer- of mestspoor, te maximaliseren. In het bronmaatregelenpakket zitten zodoende elementen om gebiedsgericht te kunnen differentiëren, wat de stuurbaarheid op de invulling van natuurdoelstellingen ten goede komt. Daarnaast zou een nadere scheiding van NO_x en NH₃ op de korte termijn de vergunningverlening onnodig compliceren, doordat deze twee stoffen apart beoordeeld moeten worden. Ook ontbreekt op dit moment de wetenschappelijke basis om voor elk habitatype het verschil in effect van stikstofoxide en ammoniak te kunnen kwantificeren om zo de kritische depositie waarde (KDW) te bepalen.

Gebiedsgerichte aanpak: naar gebiedsgericht maatwerk

Het belang van een gebiedsgerichte aanpak zoals voorzien door het kabinet wordt door het Adviescollege gedeeld. Het kabinet is in samenwerking met de provincies gestart met de inrichting van de gebiedsgerichte aanpak. Hierin komt de implementatie van alle maatregelen van het Rijk, provincies, waterschappen en/of gemeenten samen. Het Rijk en de provincies hebben een gezamenlijk belang om de doelstellingen van de gebiedsgerichte aanpak te realiseren binnen de bestaande verantwoordelijkheidsverdeling. Op basis van analyses van de gebieden wordt de kabinetsdoelstelling voor stikstofreductie samen met provincies vertaald naar een opgave per gebied. Om de stikstofreductie van de nationale en regionale maatregelen (waar die gebiedsgericht toegepast kunnen worden) te maximaliseren, wordt er een implementatiestrategie per gebied

opgesteld. Hiermee wordt tevens nader invulling gegeven aan de motie van het lid De Groot c.s. (Kamerstuk 35334, nr. 91).

Het Adviescollege beveelt aan om wettelijk vast te leggen dat provincies gehouden zijn uitvoering te geven aan de opgave voor stikstof binnen hun verantwoordelijkheden en binnen de gegeven kaders. Het Rijk en provincies verkennen in navolging van dit advies op dit moment diverse vormen van provinciale opgaven die bijdragen aan een robuuste aanpak ten behoeve van het behalen van de opgave. Daarbij zijn er verschillende wijzen waarop deze een verplichtend karakter kunnen krijgen voor de medeoverheden, onder meer door doelen of specifieke maatregelen met instemming van deze overheden op te nemen in het wettelijke programma, waarvoor de eerder genoemde uitvoeringsplicht geldt, en via nadere bestuurlijke afspraken.

Opkoop en beëindiging veehouderijen

Met betrekking tot de uitkoop van veehouderijbedrijven raadt het Adviescollege aan om selectief en gericht om te gaan met uitkoop en verplaatsing, in plaats van te werken met generieke regelingen (op basis van algemene vrijwillige regelingen).

De regeling zal een beoordelingsmechanisme bevatten waarmee zo kosteneffectief mogelijk de grootst mogelijke depositiereductie kan worden bereikt. Dit is in lijn met het advies van het Adviescollege om selectief en gericht om te gaan met uitkoop en verplaatsing.

Veehouderijlocaties met de hoogste stikstofdepositie op een Natura 2000-gebied komen daarbij als eerste in aanmerking voor een subsidie. Deze landelijke beëindigingsregeling veehouderijen is staatssteungevoelig en heeft een goedkeuring van de Europese Commissie. Op dit moment worden de contouren en hoofdlijnen ontworpen.¹ Daarbij betrek ik de decentrale overheden en de sector en hoop ik al volgend voorjaar de landelijke beëindigingsregeling veehouderijen te kunnen openstellen om vervolgens resultaat te boeken.

Daarnaast heb ik de uitwerking van de maatregel gerichte opkoop, waarbij veehouderijlocaties door provincies worden opgekocht op basis van vrijwilligheid, afgerond. Ik zal deze regeling op korte termijn publiceren, zodat provincies nog dit jaar aan de slag kunnen. Enkel piekbelasters nabij Natura 2000-gebieden worden hiervoor benaderd.

Een belangrijk onderdeel van de maatregel is dat de opkoop van een veehouderij onderdeel is van het gebiedsgerichte proces van provincies met gemeenten en andere stakeholders. De provincies maken afspraken met de veehouder over de onderdelen die worden opgekocht zoals gronden, gebouwen en stallen. Daarbij gaat het om maatwerk. De productierechten van een bedrijf worden, in elk geval in de eerste tranche, marktconform gekocht en doorgehaald.

Bouw

Het weer op gang brengen en blijven houden van de bouw is cruciaal voor de economie en het economisch herstel na de coronacrisis. In dit licht is het vereenvoudigen van de toestemmingverlening urgent voor onder meer de realisatie van voldoende woningen en investeringen in infrastructuur en de energietransitie. Het Adviescollege adviseert een drempelwaarde voor tijdelijke emissies uit de bouwsector om de bouw weer op gang te brengen.

¹ In het kader van de Rijksbrede Operatie Inzicht in Kwaliteit vindt tot het einde van 2020 een pilot plaats waarbij Kamerbrieven die ingaan op een nieuw beleidsvoorstel worden voorzien van een aparte bijlage die puntsgewijs ingaat op de vereisten van Artikel 3.1. van de Comptabiliteitswet. Vanwege de nadere uitwerking van de regeling en in afwachting van Europese goedkeuring met betrekking tot eventuele staatssteun zullen wij deze bijlage in een later stadium bij een volgende Kamerbrief toevoegen.

De aanbeveling van het Adviescollege is verder uitgewerkt en als partiële vrijstelling van de Natura 2000-vergunningplicht voor de tijdelijke stikstofemissies van activiteiten van de bouwsector opgenomen in het wetsvoorstel 'stikstofreductie en natuurverbetering'.

Om de vrijstelling te kunnen realiseren, neemt het kabinet ook additionele bronmaatregelen om het structurele pakket te versterken.

Het kabinet heeft hiervoor in de periode 2021 - 2030 100 miljoen euro per jaar gereserveerd op de aanvullende post (Kamerstuk 32847, nr. 681). Hiervan wordt 500 miljoen euro ingezet om het structurele pakket te versterken met kosteneffectieve stikstofreducerende maatregelen binnen de bouwsector. Hiervoor wordt in de periode 2021- 2023 300 miljoen euro gereserveerd en voor de periode 2024-2030 200 miljoen euro. Zo wordt zeker gesteld dat de emissies uit de bouwfase zullen worden verminderd.

De verdere uitwerking van het pakket zal in het najaar in overleg met overheden, opdrachtgevers en de bouw plaatsvinden.

Vanaf 2024 wordt, met het oog op de partiële vrijstelling voor de bouw, de resterende 500 miljoen euro gereserveerd om te borgen dat de doelstelling van de structurele aanpak – 50 procent van de stikstofgevoelige gebieden onder de KDW – ook bij onvoorziene ontwikkelingen, wordt gehaald.

Samen met de betrokken provincies verken ik de mogelijkheden om te komen tot afspraken met de directe buurlanden aan de hand van een gebiedsgerichte grensoverschrijdende aanpak.

Evaluatie PAS

Regio en innovatie

Er wordt voorts aanbevolen voor een landelijke aanpak te kiezen met oog voor de regionale situatie. Dit om een gefragmenteerde stikstofaanpak te voorkomen en tegelijkertijd maatwerk mogelijk te maken voor een gebiedspecifieke uitwerking als de lokale situatie daarom vraagt. Als onderdeel van de structurele aanpak werkt het kabinet aan nauwe afspraken met de provincies waarmee wordt gekomen tot een effectieve gebiedsgerichte aanpak, zoals uitgelegd in de Kamerbrief van 24 april 2020 (Kamerstuk, 35 334, nr. 82).

Verder wordt in het rapport geconcludeerd dat de rollen en verantwoordelijkheden in het PAS duidelijk waren beschreven en logisch belegd. De ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Infrastructuur en Waterstaat en Defensie en de provincies waren gezamenlijk verantwoordelijk voor een goede uitvoering van het PAS. De onderzoekers concluderen dat met de keuze om het PAS sectoroverstijgend vorm te geven, een gemeenschappelijke taal, kennisinfrastructuur en instrumentarium is ontstaan wat in de ogen van de onderzoekers van grote meerwaarde is geweest en waarvan wordt aanbevolen dit te behouden.

De huidige structurele aanpak is in gezamenlijkheid met de betrokken departementen opgezet en wordt in gezamenlijkheid met de provincies verder uitgewerkt. Deze samenwerking is breder van opzet dan in het PAS en is van grote meerwaarde vanwege de bijdrage die op deze wijze in onderlinge samenhang kan worden geleverd aan de oplossing van het stikstofprobleem. Ik zie ook de meerwaarde om dit voor de toekomst te behouden en verder te versterken, waarbij ook in de governancestructuur voor de lange termijn aandacht zal moeten blijven voor betrokkenheid op politiek en bestuurlijk niveau.

[Onderzoek Natura 2000](#)

Wat opvalt: dit onderzoek is gedaan op verzoek van enkele Kamerfracties (met name de VVD) die hoopten een aantal gebieden en natuurdoelen te kunnen schrappen, waarmee minder problemen

zouden worden ondervonden in de vergunningverlening. De uitkomsten uit het onderzoek waren al eerder uitgelekt. Remkes kwam in zijn advies tot dezelfde conclusie. Om de hoop niet geheel weg te nemen zal het kabinet toch nog gaan praten met de EC over proportionaliteit. Of verbinden van natura 2000-gebieden soelaas biedt worden nader bezien samen met de provincies.

Na de analyse van de implementatie van Natura 2000 in Nederland in 2011 (Kamerstuk 32670, nr. 24) en de Europese fitness check van de Vogel- en Habitatrichtlijn in de periode 2015-2016 (Kamerstuk 33576, nr. 100, 13 april 2017) heeft het kabinet met de voorliggende rapporten nogmaals naar Natura 2000 in Nederland laten kijken. Uit de rapporten blijkt, in lijn met de resultaten uit de vorige onderzoeken, dat op hoofdlijnen de Nederlandse implementatie van de Habitat- en Vogelrichtlijn voldoet aan de Europese verplichtingen. De aanwijzingsbesluiten en wijzigingsbesluiten (inclusief de ontwerp-wijzigingsbesluiten) bevatten niet meer instandhoudingsdoelstellingen dan voortvloeien uit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Volgens de onderzoekers zou Nederland op enkele punten meer moeten doen om te voldoen aan alle verplichtingen uit de richtlijnen.

In het onderzoek zijn geen gebieden gevonden die definitief niet meer kunnen bijdragen aan verwezenlijking van de doelstellingen van de Habitatrichtlijn (structureel zwakke gebieden). Samenvoegen of herindelen van gebieden is onder strikte voorwaarden mogelijk. Daarnaast hebben de onderzoekers geen praktijkvoorbeelden gevonden die aanleiding geven om instandhoudingsdoelen te schrappen.

De onderzoekers stellen vast dat waar er knelpunten zijn bij het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen van gebieden deze gelegen zijn in invloeden die kunnen worden weggenomen. Het kabinet ziet bij het wegnemen van die invloeden echter voorbeelden van gebieden waarbij de omvang van de ingrepen en de zekerheid over het te bereiken resultaat mogelijk op gespannen voet met elkaar staan. Het kabinet zal daarom het gesprek met de Europese Commissie blijven zoeken over de proportionaliteit van de te nemen maatregelen in het licht van Natura 2000.

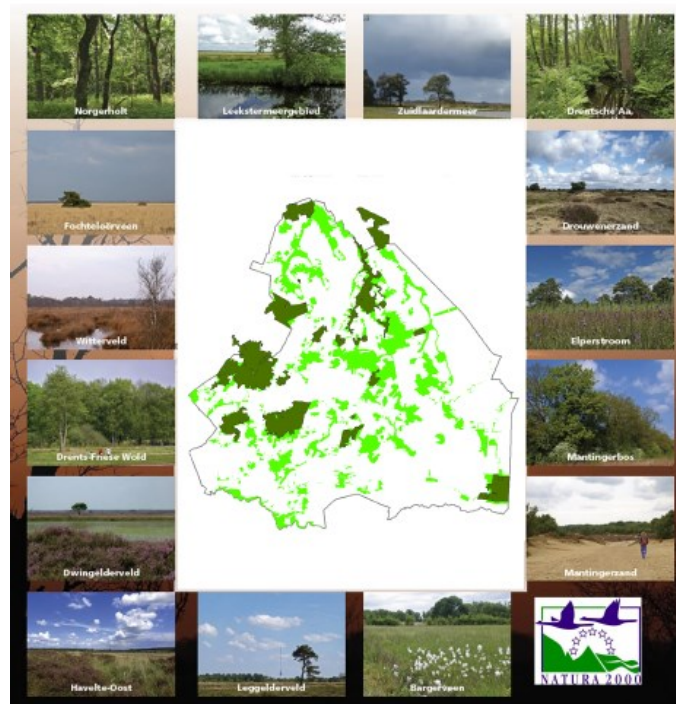
Met de betrokken provincie(s) zullen de voor- en nadelen van samenvoeging voor de geselecteerde clusters van gebieden nader onderzocht worden. Het kabinet wil de mogelijkheden voor samenvoeging bezien in relatie tot de ruimtelijke verkenning stikstof, waarover ik uw Kamer op 24 april 2020 informeerde (Kamerstuk 35334, nr. 82).

Gebieden

De Drentse Aanpak Stikstof richt zich op de Natura2000-gebieden die stikstofgevoelig zijn. Drenthe kent veertien Natura2000-gebieden, waarvan er twaalf stikstofgevoelig zijn. Deze gebieden worden beschouwd als Europese topnatuur met een grote diversiteit aan planten en dieren. Door een te hoge neerslag van stikstof staat de biodiversiteit in deze natuurgebieden onder grote druk. Daardoor zijn in en rond deze gebieden maar beperkt ontwikkelingen mogelijk.

Meer informatie

<https://www.provincie.drenthe.nl/onderwerpen/natuur-milieu/natuur/natura-2000/aanpakstikstof/>

Opgaven

De opgave waar we voor staan is om te werken aan het behalen van onze instandhoudingsdoelen voor de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden terwijl we tegelijkertijd maatschappelijke en economische ontwikkelingen binnen Drenthe blijvend mogelijk maken. Hiervoor moeten we op landelijk en provinciaal niveau samenwerken aan een aantoonbaar dalende stikstofdepositie op de gevoelige Natura2000-gebieden. Dit creëert tegelijkertijd kansen voor de ontwikkeling en verduurzaming van de landbouwsector, ruimte voor de woningbouw, de aanleg van infrastructuur en faciliteert ontwikkelingen voor het MKB en de industrie. De opgave in Drenthe is groot door de lage kritische depositiewaarde van veel Drentse Natura2000-gebieden.

Circa 35% van de depositie komt uit Drenthe. Het grootste deel (65%) van de stikstof die in Drentse Natura2000-gebieden neerslaat is afkomstig van overige bronnen in Nederland en buitenland. Daarom zijn generieke (bron)maatregelen op landelijk niveau noodzakelijk.

Data en informatie

Onderstaande taartdiagrammen tonen per natuurgebied de gemiddelde depositieopbouw voor het stikstofgevoelige oppervlak in dat gebied. Deze gegevens zijn afkomstig van de website van het RIVM en gebaseerd op AERIUS

(www.aerius.nl/nl/file/Opbouw_van_de_stikstofdepositie_per_Natura-2000_gebied).

De berekende depositie bestaat uit alle Nederlandse bronnen, buitenlandse bronnen en ammoniak-emissie uit de zee.

Legenda

Aandeel van de emissiebronnen

- Landbouw
- Industrie_Energie_Raffinaderijen
- Consumenten
- Handel_diensten_overheid_bouw
- Wegverkeer
- Verkeer_overlig
- Scheepvaart
- Buitenland
- Ammoniak_uit_zee

Gebiedsverkenningen

We geven inzicht in de cijfers per gebied. Hierdoor creëren we een gezamenlijk beeld van de uitgangssituatie. Hierdoor is het ook mogelijk om later de effecten te kunnen monitoren.

We willen per gebied een goed beeld hebben van de volgende thema's:

- Natura2000-gebieden
- Stikstofbronnen
- Bronmaatregelen
- Ontwikkelbehoefte
- Relevante andere opgaven (koppelkansen)
- Knelpunten.

Uitgangspunten voor de gebiedsverkenningen zijn:

- Gezamenlijk met partners gebiedsverkenningen uitvoeren
- Vooraf gezamenlijk vaststellen welke gegevens nodig zijn
- Gegevens moeten transparant, uniform en herleidbaar zijn.

Bronmaatregelen en Instrumentarium

In en rondom Natura2000-gebieden werken we enerzijds aan het reduceren van de stikstofdepositie en anderzijds aan het creëren van voldoende ontwikkelruimte voor maatschappelijke en economische initiatieven. Hiervoor zetten we waar mogelijk effectief bronmaatregelen in, werken we aan het versnellen en intensiveren van natuurherstel en zetten we in op maatregelen die perspectief bieden voor de landbouw en bedrijfsleven.

Voorwaarde is dat het Rijk substantiële generieke (bron)maatregelen neemt voordat de contouren van de gebiedsgerichte aanpak kunnen worden vastgesteld. Het resultaat dat we met de gebiedsgerichte aanpak kunnen behalen, is in grote mate afhankelijk van beschikbaar komende middelen en instrumenten vanuit het Rijk.

Gebiedsgerichte maatregelen kunnen zijn: (willekeurig)

- Uitbreiden toepassing emissiearme (stal)systemen
- Stimuleren kringlooplandbouw
- Extensiveren landbouw (binnen een zone rondom Natura2000-gebieden)
- Saneren of verplaatsen bedrijven nabij Natura2000-gebieden
- Maximale snelheid verlagen dichtbij Natura2000-gebieden
- Stimuleren (technische) innovaties
- Stimuleren van emissiereductie door beloningsregeling
- (Niet) aanwezige vergunningen op orde brengen

Governance en samenwerking

Samen met onze partners werken we aan een integrale en breed gedragen gebiedsaanpak die op effectieve en realistische wijze kan worden uitgevoerd. Om de stikstofdepositie op kwetsbare Natura2000-gebieden te verminderen is extra inzet nodig voor het maken van robuuste natuur. Tegelijkertijd wil Drenthe met de gebiedsgerichte aanpak ook economische ontwikkelruimte creëren met perspectief voor sectoren. Dit kunnen we alleen realiseren door samen te werken met belanghebbenden.

We zijn in gesprek met ondernemers, organisaties, belangengroepen en overheidsinstanties over de bijdrage van alle sectoren en concrete maatregelen voor de afname van stikstofuitstoot in de gebieden. De aanpak stikstof is een opgave die beleidsvelden en portefeuilles overstijgt. In de opgaven leggen we slimme verbindingen waar mogelijk met opgaven als klimaat, energie, water, biodiversiteit, toekomstgerichte landbouw, leefbaarheid en vrijetijdseconomie.

Samenwerking bestaat uit:

- Bestuurlijk overleg met betrokken sectoren (Landbouw - Natuur - VNO NCW/MKB Noord, Bouwend Nederland, TLN)

- Deelname in IPO-werkgroepen en (bestuurlijke) overleggen
- Deelname Landelijke Regietafel Stikstof (Rijksheren)
- Overleg met de Commissie Landelijk Gebied
- Overleg met gebiedscommissies
- Overleg met de VDG (Vereniging Drentse Gemeenten)
- Brede bijeenkomsten met partners en stakeholders

We nemen geen onomkeerbare besluiten zonder zorgvuldige afstemming met de belanghebbende partners uit de verschillende sectoren en met Provinciale Staten. Zorgvuldigheid gaat voor snelheid

Monitoring en rapportage

Nader te bepalen

Prioritering en programmering

De werkwijze voor de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe kenmerkt zich door 'samen' en 'pragmatisch' waarbij de aanpak gefaseerd wordt opgepakt.

We onderscheiden hierin drie fasen:

1. Gebiedsverkenningen
2. Opstellen gebiedsagenda's
3. Uitvoering gebiedsgerichte aanpak

Uitgangspunten voor de werkwijze zijn:

- Samen aan de slag met de aanpak van en voor Drenthe
- Helder en haalbaar doel en tijdspad
- Slimme verbindingen leggen met andere opgaven zoals landbouw, energie, woningbouw, klimaat en bossenstrategie

Leren in de praktijk

Een pragmatische, adaptieve aanpak en nauwe samenwerking met partners in het veld, past bij Drenthe.

- We sluiten zoveel mogelijk aan bij bestaand beleid en opgaven zoals Natuurlijk Platteland en Toekomstgerichte Landbouw.
- Aanvullend op de doelen in Natuurlijk Platteland werken we met onze partners aan het verminderen van stikstofdepositie en het versnellen van natuurherstelmaatregelen.
- We maken zoveel mogelijk gebruik van bestaande structuren en overlegvormen, zoals gebiedstafels en bestuurscommissies
- We werken met het bedrijfsleven aan een casuïstiektafel om samen kennis en ervaring te delen als het gaat om de vergunningverlening in relatie tot het toepassen van de stikstofregels en daarmee samenhangende instrumenten. Hierdoor 'leren' we samen en kunnen op basis van actieve input van onze partners onze beleidspraktijk optimaliseren.

Kijk voor meer informatie op: www.provincie.drenthe.nl/stikstof

Gebiedsverkenning Stikstof

Memo over de grove contouren

Introductie

Voor het aanpakken van de stikstofdeken over Nederland werken het Rijk en alle provincies aan maatregelen. Het Rijk heeft inmiddels de ambitie geformuleerd om tot 2030 een reductie van 26% van de stikstofuitstoot te komen. 50% van de voor stikstofgevoelige natuurtypen zou daarmee in 2030 onder de kritische depositiewaarde geraken.

Onze provincie wil bij het formuleren van stikstofmaatregelen optrekken met haar partners in de gebieden. Het streven is dat alle partijen het eens worden over een pakket aan Drentse maatregelen waarmee minimaal invulling wordt gegeven aan het Drentse aandeel in de totale opgave voor stikstofreductie tot aan 2030. Dit is gezien de achtergrond, belangen en doelstellingen van de betrokken partners geen eenvoudige opgave. Samen stapje voor stapje zetten staat daarom voorop.

Gebiedsverkenning

Als eerste is het zaak om over dezelfde informatie te beschikken. Dit is de fase van de gebiedsverkenning. Het voorstel is om voor elk gebied tot een "factsheet" te komen. Daarin kunnen gegevens overzichtelijk worden gebundeld en gepresenteerd. Het doel voor deze fase is dat alle betrokken partijen het eens zijn over de gegevens waarmee ze werken en over dezelfde gegevens beschikken. Idealiter kan vervolgens een aantal grofmazige scenario's worden uitgewerkt, die in latere fasen van de gebiedsaanpak kunnen worden gebruikt en eventueel verder uitgewerkt, om beleidskeuzes te maken.

De volgende zaken komen aan de orde:

1. Beschrijving gebied (met omgeving)
2. Instandhoudingsdoelen (habitattypen, eventueel uitbreidingsdoelen)
3. Depositie (incl. stikstofopgave)
4. Herstelmaatregelen
5. Stikstofbronnen / vergunningensituatie
6. Inventarisatie andere opgaven in het gebied
7. Verkenning mogelijke bronmaatregelen stikstof (scenario's)
8. Ruimtelijk economisch perspectief

Zie de bijlage voor een uitgewerkte inhoudsopgave.

De kern van de gebiedsverkenning is dus: gebiedsgerichte informatieverschaffing en beleidsondersteuning. Het gaat nadrukkelijk niet om het voeren van beleidsdiscussies zelf, laat staan het maken van de keuzes die eruit voortkomen.

Ambitieniveau bron- en herstelmaatregelen

Voor het spelen met scenario's is het voorstel om uit te gaan van het op rijksniveau geformuleerde ambitieniveau voor depositievermindering voor de betrokken sectoren. Dit wordt vertaald naar een zich daartoe evenwichtig verhoudende bijdrage vanuit Drenthe. Deze bijdrage kan worden bereikt door gebiedsgerichte maatregelen en / of door generieke Drentse maatregelen. De scenario's die daartoe worden uitgewerkt, worden in afstemming met / op aangeven van onze partners uitgewerkt. Ze worden zo veel mogelijk doorgerekend op doelbereik (wordt de provinciale ambitie ermee waargemaakt) en kosten. Een inschatting kan worden gemaakt van haalbaarheid en draagvlak.

Voor de herstelmaatregelen wordt uitgegaan van het uitvoeren van de maatregelen zoals opgenomen in het Programma Natuurlijk Platteland. Daarnaast gaat het om de maatregelen die kunnen worden uitgevoerd op basis van het Programma Natuur zoals dat landelijk nu wordt voorbereid.

Bronnen

De bronnen die we gebruiken zijn:

- Voor instandhoudingsdoelen, kwalitatieve en uitbreidingsdoelen en voor herstelmaatregelen: de vastgestelde Natura 2000-beheerplannen;
- Voor kritische depositiewaarden: de kritische depositiewaarde zoals die luidt volgens het Rijk op basis van een door de WUR dienaangaande uitgebrachte rapport;
- Voor de instandhoudingsdoelen, herstelmaatregelen: PAS-gebiedsanalyses, voor zover nog actueel (dit betekent dat alles uit de gebiedsanalyses dat op basis van Aerius tot stand is gekomen onbruikbaar is geworden);
- Voor herstelmaatregelen: gegevens uit het Programma Natuurlijk Platteland Drenthe (programma dat inhoud geeft aan de afspraken uit het Natuurpact voor de periode tot en met 2027);
- Voor de trend van habitattypen: resultaten van monitoring (o.a. veldbezoeken, rapportages m.b.t. procesindicatoren etc., een en ander zoals afgestemd en vastgesteld in IPO verband en vertaald naar de Voortgangsrapportage Natuur);
- Voor depositiewaarden, depositie-ontwikkeling, stikstofbronnen en het doorrekenen van beleidsscenario's voor bronmaatregelen: Aerius 2020 (de meest recente versie);
- Andere documenten waarover partijen het eens worden dat deze bruikbaar zijn.
- Partners kunnen overeenkomen eventueel aanvullend materiaal te laten opstellen.

Disclaimer

In interprovinciaal verband wordt ook gewerkt aan een blauwdruk voor een gebiedsaanpak. We willen als provincie zo veel mogelijk van dezelfde informatieopbouw/ gegevens uitgaan als andere provincies. We zullen onze aanpak dus moeten blijven spiegelen aan wat elders in den lande gebeurt en van wat eventueel van bovenaf wordt verordonneerd. Indien dit wijzigingen / aanpassingen in onze gebiedsverkenning noodzakelijk maakt, wordt dat per ommekeer met partners besproken.

Een ander punt van belang is dat een aantal juridische aspecten speelt. Het gaat om landelijke regelgeving én om een aantal rechtszaken met belang voor de stikstofaanpak. In de laatste categorie valt b.v. een zaak die gevolgen heeft over hoe moet worden omgegaan met feitelijk aanwezige dieraantallen versus juridische rechten.

Verder zal er voldoende capaciteit beschikbaar moeten zijn om de gebiedsverkenning uit te voeren. De provincie werkt intern aan het vergroten van kennis en capaciteit hiervoor. De gebiedsverkenning zal ook inzet vragen van de partners.

Omwillen van de voortgang kan er in overleg met de partners voor gekozen worden om een aantal van de hoofdstukken uit de gebiedsverkenning later in te vullen, doordat b.v. gegevens pas nog bij elkaar gezocht moeten worden of momenteel nog niet beschikbaar zijn.

Planning

Drenthe kent twaalf voor neerslag van stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden. Het voorstel is om eerst twee gebieden bij de kop te nemen en daarin ervaring op te doen met het opstellen van de gebiedsverkenningen. De gebieden Elperstroom en Mantingerzand lijken tegelijkertijd uitdagend en eenvoudig genoeg om als pilotgebied te dienen. Op basis van de beoordeling / evaluatie van de

factsheets voor deze gebieden worden vervolgens de factsheets voor de andere gebieden opgesteld. Bij de beoordeling / evaluatie zijn alle partners betrokken.

De pilot zou in twee werksessies kunnen worden uitgevoerd. Deze maand november kan hiervoor worden genomen. In december kan de evaluatie worden gedaan waarna de andere gebieden bij de kop worden gepakt.

Verbeelding

Gegevens worden zo mogelijk digitaal gepresenteerd. Voor meerdere gegevens is al een viewer ingericht.

Zie: <https://provdrenthe.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=7d33446c32ba4a80bc4559f0643efb9e>. Gebruik als: user: kijkdrentheintern; wachtwoord: intern_94051

Begeleiding

Voorstel is dat een beperkte begeleidingsgroep vanuit de partners meedoet in de gebiedsverkenning. Het eindresultaat wordt teruggebracht naar het centrale overleg met de partners.

Inhoudsopgave gebiedsverkenning

1 Beschrijving van het N2000 gebied

- ✓ Ontstaan, karakter, belangrijkste kenmerken, soorten, relatie met omgeving.
- ✓ Welke habitattypen (en eventuele typische soorten) willen we in stand houden. Hoe is de toestand van de natuur en wat is de trend.
- ✓ Zijn er / wat zijn de uitbreidingsdoelstellingen voor de betreffende habitattypen / typische soorten?
- ✓ Welke bedreigingen en invloeden zijn er behalve stikstof.

2 Beschrijving van de omgeving

- ✓ Karakter van het gebied; landbouwstructuur, aantallen en soorten bedrijven, aantallen dieren.
- ✓ Bedrijven, infrastructuur, waterwinning, enz. (Grofmazig) de relevante gegevens voor zover van invloed op het behalen van de instandhoudingsdoelen voor het gebied.

3 Overzicht Kritische depositiewaarde per habitatype

- ✓ Overgenomen vanuit het daartoe opgestelde rapport door de WUR.

4 Het rekenmodel Aerius

- ✓ Grofmazige beschrijving van de actuele versie en welke gegevens hieruit kan worden verstrekt.

5 Overzicht stikstofdepositie per habitatype in het Natura 2000-gebied

- ✓ Het gaat om de actuele depositie en om de depositie bij voortzetting huidig beleid op basis van Aerius 2020.

6 Overzicht bijdrage bronnen aan stikstofdepositie

- ✓ Onderverdeeld naar NH₃ en NO_x.
- ✓ Vanuit de diverse sectoren.
- ✓ Op afstand (binnen één km, binnen twee km, binnen vijf km, binnen de provincie en binnen Nederland).
- ✓ Overzicht Top 10 (grootste) individuele bronnen met inschatting van de mogelijkheden om de uitstoot vanuit die bronnen te reduceren en / of saneren of verminderen.

7 Herstelmaatregelen

- ✓ Welke herstelmaatregelen zijn er de afgelopen jaren uitgevoerd.
- ✓ Welke herstelmaatregelen zitten er nog in de pijplijn.
- ✓ Welke nieuwe herstelmaatregelen in en om het gebied zijn denkbaar.

8 Ontwikkelingen

- ✓ Stikstofruimte benodigd voor voorzienbare ontwikkelingen. De stikstofruimte wordt in beeld gebracht die nodig is voor te legaliseren situaties (in elk geval die voor de gedane meldingen onder het PAS). En tevens een opsomming van voorzienbare ontwikkelingen tot 2030 die een aanzienlijke hoeveelheid stikstofdepositie in het gebied zullen veroorzaken (meer dan 1 mol/ha/jr). In elk geval de ontwikkelingen op het gebied van verkeer & vervoer, landbouw, industrie en woningbouw. Deze ontwikkelingen worden zo mogelijk doorgerekend in Aerius.

9 Ambitie stikstofreductie

- ✓ Het ambitieniveau wordt in deze fase afgeleid uit de Rijksdoelstelling voor stikstofreductie en houdt rekening met de ruimte die moet worden gecreëerd voor ontwikkelingen binnen de provincie die stikstofruimte zullen vragen. Het ambitieniveau dient in deze fase als referentiewaarde waar de scenario's voor bronmaatregelen kunnen worden gespiegeld.

Opmerking: In een latere fase van het proces wordt het daadwerkelijke ambitieniveau van stikstofreductie voor het gebied vastgesteld.

10 Scenario's voor bronmaatregelen

- ✓ Een opsomming van mogelijke bronmaatregelen met waar mogelijk doorrekening van hun effecten voor de betrokken instandhoudingsdoelen, uiteengezet naar tijd, effectiviteit (c.q. bijdrage aan behalen van het door de provincie gestelde ambitieniveau) en kosten. Het kunnen bedrijfsgerichte, sectorale, regiogerichte en provinciale bronmaatregelen betreffen.

11 Koppelkansen

- ✓ Een opsomming van de overige opgaven die er in de komende jaren voor het gebied liggen. In elk geval die op het gebied van water, klimaat en landbouw.

12 Conclusies / aanbevelingen voor vervolgstappen

Inhoudsopgave gebiedsverkenning

1 Beschrijving van het N2000 gebied

- ✓ Ontstaan, karakter, belangrijkste kenmerken, soorten, relatie met omgeving.
- ✓ Welke habitattypen (en eventuele typische soorten) willen we in stand houden. Hoe is de toestand van de natuur en wat is de trend.
- ✓ Zijn er / wat zijn de uitbreidingsdoelstellingen voor de betreffende habitattypen / typische soorten?
- ✓ Welke bedreigingen en invloeden zijn er behalve stikstof.

2 Beschrijving van de omgeving

- ✓ Karakter van het gebied; landbouwstructuur, aantallen en soorten bedrijven, aantallen dieren.
- ✓ Bedrijven, infrastructuur, waterwinning, enz. (Grofmazig) de relevante gegevens voor zover van invloed op het behalen van de instandhoudingsdoelen voor het gebied.

3 Overzicht Kritische depositiewaarde per habitatype

- ✓ Overgenomen vanuit het daartoe opgestelde rapport door de WUR.

4 Het rekenmodel Aerius

- ✓ Grofmazige beschrijving van de actuele versie en welke gegevens hieruit kan worden verstrekt.

5 Overzicht stikstofdepositie per habitatype in het Natura 2000-gebied

- ✓ Het gaat om de actuele depositie en om de depositie bij voortzetting huidig beleid op basis van Aerius 2020.

6 Overzicht bijdrage bronnen aan stikstofdepositie

- ✓ Onderverdeeld naar NH₃ en NO_x.
- ✓ Vanuit de diverse sectoren.
- ✓ Op afstand (binnen één km, binnen twee km, binnen vijf km, binnen de provincie en binnen Nederland).
- ✓ Overzicht Top 10 (grootste) individuele bronnen met inschatting van de mogelijkheden om de uitstoot vanuit die bronnen te reduceren en / of saneren of verminderen.

7 Herstelmaatregelen

- ✓ Welke herstelmaatregelen zijn er de afgelopen jaren uitgevoerd.
- ✓ Welke herstelmaatregelen zitten er nog in de pijplijn.
- ✓ Welke nieuwe herstelmaatregelen in en om het gebied zijn denkbaar.

8 Ontwikkelingen

- ✓ Stikstofruimte benodigd voor voorzienbare ontwikkelingen. De stikstofruimte wordt in beeld gebracht die nodig is voor te legaliseren situaties (in elk geval die voor de gedane meldingen onder het PAS). En tevens een opsomming van voorzienbare ontwikkelingen tot 2030 die een aanzienlijke hoeveelheid stikstofdepositie in het gebied zullen veroorzaken (meer dan 1 mol/ha/jr). In elk geval de ontwikkelingen op het gebied van verkeer & vervoer, landbouw, industrie en woningbouw. Deze ontwikkelingen worden zo mogelijk doorgerekend in Aerius.

9 Ambitie stikstofreductie

- ✓ Het ambitieniveau wordt in deze fase afgeleid uit de Rijksdoelstelling voor stikstofreductie en houdt rekening met de ruimte die moet worden gecreëerd voor ontwikkelingen binnen de provincie die stikstofruimte zullen vragen. Het ambitieniveau dient in deze fase als referentiewaarde waar de scenario's voor bronmaatregelen kunnen worden gespiegeld.

Opmerking: In een latere fase van het proces wordt het daadwerkelijke ambitieniveau van stikstofreductie voor het gebied vastgesteld.

10 Scenario's voor bronmaatregelen

- ✓ Een opsomming van mogelijke bronmaatregelen met waar mogelijk doorrekening van hun effecten voor de betrokken instandhoudingsdoelen, uiteengezet naar tijd, effectiviteit (c.q. bijdrage aan behalen van het door de provincie gestelde ambitieniveau) en kosten. Het kunnen bedrijfsgerichte, sectorale, regiogerichte en provinciale bronmaatregelen betreffen.

11 Koppelkansen

- ✓ Een opsomming van de overige opgaven die er in de komende jaren voor het gebied liggen. In elk geval die op het gebied van water, klimaat en landbouw.

12 Conclusies / aanbevelingen voor vervolgstappen

Gebiedsverkenningen Stikstof in kader gebiedsgerichte aanpak

21 oktober 2020

Uitgangspunten

- Uitgaan van kaders rijksbeleid (wetsvoorstel stikstofreductie en natuurverbetering)
- Waar mogelijk werken met vastgestelde documenten (beheerplannen, Aerius, kritische depositiewaarden, instandhoudingsdoelen)
- Gezamenlijke optrekken (b.v. bij verkennen scenario's), dus iedereen levert inzet
- Inhoudelijke keuzes komen in deze fase niet aan de orde

Proces

November:	Elperstroomgebied en Mantingerzand In twee of drie werksessies met beperkte club
Evalueren:	Eind november
Resterende gebieden:	December

1 Beschrijving van het N2000 gebied

- ✓ Ontstaan, karakter, belangrijkste kenmerken, soorten, relatie met omgeving.
- ✓ Welke habitattypen (en eventuele typische soorten) willen we in stand houden. Hoe is de toestand van de natuur en wat is de trend.
- ✓ Zijn er / wat zijn de uitbreidingsdoelstellingen voor de betreffende habitattypen / typische soorten?
- ✓ Welke bedreigingen en invloeden zijn er behalve stikstof.

2 Beschrijving van de omgeving

- ✓ Karakter van het gebied; landbouwstructuur, aantallen en soorten bedrijven, aantallen dieren.
- ✓ Bedrijven, infrastructuur, waterwinning, enz. (Grofmazig) de relevante gegevens voor zover van invloed op het behalen van de instandhoudingsdoelen voor het gebied.

3 Overzicht Kritische depositiewaarde per habitatype

- ✓ Overgenomen vanuit het daartoe opgestelde rapport door de WUR.

4 Het rekenmodel Aerius

- ✓ Grofmazige beschrijving van de actuele versie en welke gegevens hieruit kan worden verstrekt.

5 Overzicht stikstofdepositie per habitattype in het Natura 2000-gebied

- ✓ Het gaat om de actuele depositie en om de depositie bij voortzetting huidig beleid op basis van Aerius 2020.

6 Bronnen van stikstofdepositie

- ✓ Onderverdeeld naar NH₃ en NO_x.
- ✓ Vanuit de diverse sectoren.
- ✓ Op afstand (binnen één km, binnen twee km, binnen vijf km, binnen de provincie en binnen Nederland).
- ✓ Overzicht Top 10 (grootste) individuele bronnen met inschatting van de mogelijkheden om de uitstoot vanuit die bronnen te reduceren en / of saneren of verminderen.

7 Herstelmaatregelen

- ✓ Welke herstelmaatregelen zijn er de afgelopen jaren uitgevoerd (Programma Natuurlijk Platteland).
- ✓ Welke herstelmaatregelen zitten er nog in de pijplijn (Programma Natuurlijk Platteland, Programma Natuur).
- ✓ Welke nieuwe /andere herstelmaatregelen in en om het gebied zijn denkbaar.

8 Stikstofruimte behoevende ontwikkelingen

- ✓ De stikstofruimte wordt in beeld gebracht die nodig is voor het legaliseren van te goeder trouw situaties (in elk geval die voor de gedane meldingen onder het PAS).
- ✓ Opsommen van voorzienbare ontwikkelingen tot 2030 die een aanzienlijke hoeveelheid stikstofdepositie in het gebied zullen veroorzaken (meer dan 1 mol/ha/jr). In elk geval de ontwikkelingen op het gebied van verkeer & vervoer, landbouw, industrie en woningbouw. Deze ontwikkelingen worden zo mogelijk doorgerekend in Aerius.

10 Scenario's voor bronmaatregelen

- ✓ Een opsomming van mogelijke bronmaatregelen met waar mogelijk doorrekening van hun effecten voor de betrokken instandhoudingsdoelen, uiteengezet naar tijd, effectiviteit (c.q. bijdrage aan behalen van het door de provincie gestelde ambitieniveau) en kosten. Het kunnen bedrijfsgerichte, sectorale, regiogerichte en provinciale bronmaatregelen betreffen. Scenario's worden gescoord op bijdrage aan doelbereik, juridische houdbaarheid, kosten en draagvlak onder de doelgroepen.

Opmerking: De gekozen scenario's komen tot stand in afstemming met de partners.

11 Koppelkansen

- ✓ Een opsomming van de overige opgaven die er in de komende jaren voor het gebied liggen. In elk geval die op het gebied van water, klimaat en landbouw.

12 Conclusies / aanbevelingen voor vervolgstappen

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, 17 november 2020

Ons kenmerk 47/4 5/2020002741

Behandeld door [redacted] (0592) [redacted]

Onderwerp: Instelling Regionaal Stikstof Registratie Systeem (RSRS)

Status: Ter informatie

Geachte voorzitter/leden,

In eerdere Stateninformatiebijeenkomsten bent u geïnformeerd over het Regionaal Stikstof Registratie Systeem (RSRS). Hierbij informeren wij u over de wijziging van de Beleidsregels Wet natuurbescherming Drenthe om de instelling van een RSRS mogelijk te maken.

Het RSRS is bedoeld om vrijkomende stikstofruimte te registreren. Tussen de provincies is afgesproken dat voorlopig alleen ruimte wordt geregistreerd waarbij een provincie als initiatiefnemer partij is.

Door de instelling van een depositiebank, het RSRS, wordt het vooralsnog alleen mogelijk deze te kunnen vullen. De wijze waarop die ruimte voor nieuwe ontwikkelingen straks uitgegeven kan worden wordt nader uitgewerkt. Hierover vindt nog besluitvorming plaats.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter

, secretaris

AGENDA

Overleg samenwerking Drentse aanpak Stikstof
digitaal via Teams

Datum	17 december 2020
Tijd	19.00 – 20.30 uur
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners en Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Teams overleg
Status gesprek	Verkenning samenwerking Drentse aanpak Stikstof

1. **Opening en welkom door Henk Jumelet. (5 min)**
2. **Delen van de actualiteiten. (10 min)**
*Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.
De provincie informeert over de ontwikkelingen rond het extern salderen en het RSRS.*
3. **Toelichting Regeling gerichte aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden. (15 min)**
Toelichting op de regeling en de werkwijze van de provincie.
- 4a. **Bespreken ervaringen pilots gebiedsverkenningen Elperstroom en Mantingerzand/
Mantingerbos. (25 min)**
Bespreken van de ervaringen en vervolg van de gebiedsverkenningen.
- 4b. **Bespreken procesaanpak Samenwerking Drentse aanpak stikstof. (20 min)**
De provincie geeft een toelichting voor een procesaanpak om de samenwerking verder vorm te geven. Vraag aan de partners om hier kennis van te nemen en dit te bespreken met de achterban.
5. **Terugblik 2020 en vooruitblik 2021. (10 min)**
6. **Afronding en afsluiting. (5 min)**
Vervolgafspraken maken en voorstellen van agendapunten voor het volgende overleg.

Gebiedsverkenningen Stikstof Waarnemingen

Bestuurlijk Overleg 17 december 2020

Proces pilots gebiedsverkenningen:

- Aanpak bestuurlijk afgestemd
- Keuze voor 2 pilots: Mantingerzand/Mantingerbos en Elperstroom
- 5 sessies in november, december gehouden (planning 6)
- Deelname door 6 partijen met technisch voorzitter

Waarneming 1:

Nog geen overeenstemming en vertrouwen in de gezamenlijke uitgangspunten:

- Discussie over gegevens Aerius
- Veel vragen over aanwijzing, toestand, trend van habitattypen
- Partijen nog niet toe aan verkennen handelingsopties

Waarneming 2:

Veel geleverde stukken, maar niet direct bruikbaar

- Veel informatie beschikbaar
- Maar nog te weinig betekenisvol
- Partijen hebben te weinig tijd gehad om stukken te lezen

Waarneming 3:

Partijen willen meer tijd

- Om achterban mee te nemen in het proces
- Tijd nodig om bekend te raken met materie en gebieden

Impasse

Om verder te kunnen gaan met groepsgesprekken voor gebiedsverkenningen is nodig:

- Bestuurlijk gesprek over gezamenlijke uitgangspunten: hoe verder?
- Informatie meer duiden en anders beschikbaar stellen (bijv. concept-factsheets, vragensessies)
- Tijd geven en afspraken over planning eerste kwartaal 2021

Notie: Zonder gezamenlijke kaders kun je geen gebiedsverkenningen doen

Voorstel procesaanpak

- Het stikstofprobleem: “een schuifpuzzel zonder reservevakje”
- Daarom een procesaanpak die de noodzakelijke schuifruimte (extra vakjes) creëert
- Deze schuifruimte stelt ons in staat samen creatieve, gedragen oplossingen te ontwikkelen
- In een samenwerking die gericht is op duurzame relaties
- Waarin we zoeken naar oplossingen met wederzijds belang
- Met objectieve criteria
- En flexibiliteit

De vraag

Bent u bereid verder te praten op basis van de eerder besproken uitgangspunten?

Procesregels

- De stikstofopgave is leidend
- Vrijheid in keuzes maar wel aanspreekbaar
- Respect voor elkaars belangen, tempo en cultuur (zonder oordeel)
- We omarmen de complexiteit
- Iedereen heeft toegang tot dezelfde informatie

Geachte heer Jumelet,

In gesprekken met het ministerie en op het provinciehuis hebben wij vernomen dat aanstaande donderdag 25 juni gesprekken worden gevoerd over het openstellen van extern salderen bij IPO. Wij begrijpen de druk gezien de economische malaise en het feit van de invloed van het extern salderen op andere sectoren. Het belang van een economisch sterke provincie, helemaal na de coronacrisis, is groot. Alleen dit bereikt u niet door de boeren buitenspel te zetten. Daarom doen wij u in deze brief een voorstel.

Een aantal weken geleden hebben verschillende afgevaardigden van de provinciale AJK's gesprekken gevoerd over het extern salderen met de provincies. Van Noord tot Zuid, de gedeputeerden gaven allemaal aan terugkoppeling te geven naar aanleiding van deze gesprekken. Dit is tot op heden niet gebeurd. U kunt zich voorstellen hoe dit voelt voor de jonge boeren waar het om gaat. De jonge agrarisch ondernemers voelen zich niet gehoord, terwijl zij wél de volle impact van het extern salderen over zich heen zullen krijgen wanneer deze wordt ingevoerd.

Daarom doen wij als jonge boeren van de provincie u een voorstel. Kijk vóór de invoering van het extern salderen eens naar:

- 1. De 'knelgevallen'.** Dit zijn zowel agrarische als niet-agrarische bedrijven die (1) tijdens de PAS-periode een melding hadden ingediend, (2) tijdens de PAS-periode een projecteffect kenden die lager was dan 0.05 mol en (3) interimers: zij te goeder trouwe hebben gehandeld op het gebied van milieuvergunningen en bouwvergunningen en hun gebouwen hebben gerealiseerd, zonder NB-vergunning.
Waarom? (a) Deze bedrijven voldoen niet aan de NB-wet en dat betekent dat ze bedrijven gevoelig zijn voor handhavingzaken, door de MOB of andere milieuorganisaties. (b) Ze zijn niet alleen gevoelig voor handhaving, maar kunnen ook geen financiering krijgen voor bedrijfsovername of investeringen (bijvoorbeeld voor grondaankoop) omdat de Wnb-vergunning niet op orde is. (c) Daarnaast is de belegging van de bank (het veebedrijf) in hun ogen risicovoller geworden, omdat er geen NB-vergunning op die locatie ligt. Dit kan mogelijk gevolgen hebben voor de rente en aflossing die deze ondernemer moet betalen aan de financier. (d) Als agrarische en niet-agrarische bedrijven hun knelpunten zelf om moeten lossen via extern salderen is er veel minder ruimte voor nieuwe ontwikkelingen in en buiten de landbouw. Als er veel knelpunten in een gebied zijn dreigt de landbouw leeggetrokken te worden doordat bestaande activiteiten (landbouw en niet-landbouw) een Wnb vergunning aan moeten vragen en daarvoor massaal moeten extern salderen.
- 2. Zorg voor een goed registratiesysteem.** Zonder inzichtelijk te hebben in wie waar en hoeveel stikstof uitstoot is het onverantwoord om met het extern salderen te starten. Met een goed registratiesysteem voorkom je dat stikstof 'weglekt' bij extern salderen.
- 3. Laat vergund wat vergund is.** Jonge boeren moeten uit kunnen gaan van de aan hun verleende Natuurbeschermingswet vergunning. Wanneer dit niet het geval is leg je een bom onder de bedrijfsovernames.
- 4. Drempelwaarde instellen.** Grovere berekeningen worden door de Commissie Hordijk geadviseerd om schijnzekerheden te voorkomen. Dat rechtvaardigt de relatief gezien kleine drempelwaarde. Een drempelwaarde zorgt voor een lagere vraag naar stikstof en dat is positief voor jonge boeren en voor bedrijven uit andere sectoren.

24-6-2020

Na het uitvoerig onderzoeken en uitvoeren van bovenstaande punten zou je kunnen kijken naar het extern salderen. Het is dan wel van belang dat de agrarische sector beschermd moet worden van andere sectoren zodat er een gelijk speelveld ontstaat. Zo is het voor kapitaalkrachtige partijen anders mogelijk om het platteland op te kopen; boeren kunnen niet concurreren met deze partijen. Het is voor jonge agrarisch ondernemers cruciaal dat er een toekomstperspectief blijft in de agrarische sector.

Worden bovenstaande stappen niet fatsoenlijk uitgevoerd, dan is er onder de agrarische sector absoluut geen draagvlak om een succes te maken van zowel de gebiedsgerichte aanpak als het uitvoeren van bronmaatregelen. Dit zou zonde zijn. Wij jonge boeren staan voor een duurzame landbouw die produceert voor consumenten dichtbij en ver weg. Geef ons bewegingsvrijheid en vertrouwen in de toekomst, dan blijven wij zorgen voor een leefbaar platteland.

Met vriendelijke groet,

██████████ Drents Agrarisch Jongeren Kontakt

Deze brief wordt ondersteunt door:

██████████, LTO Noord

Memo

Datum 11 december 2020
Ten behoeve van AC leden, tbv verzending antwoordbrief
Opsteller RSRS

Tekstvoorstel voor beantwoording AJK-brief (agendapunt 3.1.4)

De IPS heeft het onderstaande tekstvoorstel gemaakt voor de gezamenlijke beantwoording van de door diverse provincies ontvangen brief van de AJK met betrekking tot het RSRS.

De AC heeft op 10-12 ingestemd met onderstaande antwoordbrief. Het tekstvoorstel kan door de provincies worden gebruikt voor afzonderlijke beantwoording.

Vergaderdatum en -tijd: 11 december 2020
Locatie: AC leden, tbv verzending antwoordbrief

Geachte [REDACTED],

Hartelijk dank voor uw brief, die blijkt geeft van het belang van het stikstofvraagstuk voor uw sector. Een belang waarvan wij ons natuurlijk doordrongen zijn. Het is in die lijn ook begrijpelijk en alleen maar te waarderen dat de diverse agrarische jongerenorganisaties in meerdere provincies aan de bel hebben getrokken.

Zoals ook u weet, werken wij hard aan het organiseren van een nieuw systeem van registratie van stikstofruimte voor latere heruitgifte. En er wordt ook hard gewerkt aan de monitoring van de totale stikstofopgave. Het is taaie kost en dit hebben gedeputeerden Rommel (Noord-Holland) en Jumelet (Drenthe) eerder ook namens de Bestuurlijke Commissie Stikstof (BC) in een digitaal gesprek met vertegenwoordigers van de agrarische jongerenverenigingen aangegeven.

Het klopt dat de beleidsregels van de provincies inmiddels zijn aangepast zodat stikstofregistratie van vrijvallende ruimte bij extern salderen mogelijk wordt. De huidige versie van het registratiesysteem voorziet alleen in het opslaan van ruimte, nog niet in het uitgeven er van. Maar op deze manier is geborgd dat er geen verlies aan ruimte meer hóeft op te treden. Ook wat ons betreft is dat een waardevolle eerste stap naar goede en betrouwbare registratie van stikstofdepositieruimte.

De BC is van plan om medio januari 2021 een aantal verdere beleidsmatige besluiten te nemen over het in te richten stikstofregistratiesysteem. Daarmee moet ook de weg naar uitgifte van de ruimte in de nabije toekomst begaanbaar worden. Ook met het Rijk heeft de BC nog een aantal keuzes in gezamenlijkheid te maken. In de overwegingen om tot die besluiten te komen, zullen uw suggesties uit de brief worden meegenomen. Daarbij geldt vanzelfsprekend dat de BC probeert alle belangen rond het stikstofvraagstuk in balans te wegen en zo tot keuzes te komen.

Na 21 januari 2021 gaan we graag nogmaals met u het gesprek aan over de door de BC gemaakte keuzes en de doorleving daarvan. Ook voert de ambtelijke projectgroep de komende periode per provincie botsproeven uit waarbij elke provincie kan kiezen waar deze botsproeven over gaan. Kortom: ook die botsproeven hebben meer licht te werpen op hoe stikstofregistratie er uit zou moeten komen te zien.

*Met vriendelijke groet,
[namens de BC,
Esther Rommel
Henk Jumelet
BC-portefeuillehouders stikstofregistratie]*

Aan:
Drents Agrarisch Jongeren Kontakt en
LTO Noord
t.a.v. [redacted] en [redacted]

Adres: [redacted] [@gmail.com](mailto:[redacted]@gmail.com)
[redacted]@gmail.com

Assen, 16 december 2020
Ons kenmerk
Behandeld door [redacted] (0592) 36 55 55
Uw kenmerk
Onderwerp: brief 24 juni 2020 betreffende extern salderen

Geachte [redacted] / Beste [redacted],

Hartelijk dank voor uw brief, die blijkt geeft van het belang van het stikstofvraagstuk voor uw sector. Een belang waarvan wij ons natuurlijk doordrongen zijn. Het is in die lijn ook begrijpelijk en alleen maar te waarderen dat de diverse agrarische jongerenorganisaties in meerdere provincies aan de bel hebben getrokken.

Zoals ook u weet, werken wij hard aan het organiseren van een nieuw systeem van registratie van stikstofruimte voor latere heruitgifte. En er wordt ook hard gewerkt aan de monitoring van de totale stikstofopgave. Het is taaie kost en dit hebben gedeputeerden Rommel (Noord-Holland) en Jumelet (Drenthe) eerder ook namens de Bestuurlijke Commissie Stikstof (BC) in een digitaal gesprek met vertegenwoordigers van de agrarische jongerenverenigingen aangegeven.

Het klopt dat de beleidsregels van de provincies inmiddels zijn aangepast zodat stikstofregistratie van vrijvallende ruimte bij extern salderen mogelijk wordt. De huidige versie van het registratiesysteem voorziet alleen in het opslaan van ruimte, nog niet in het uitgeven ervan. Maar op deze manier is geborgd dat er geen verlies aan ruimte meer hóéft op te treden. Ook wat ons betreft is dat een waardevolle eerste stap naar goede en betrouwbare registratie van stikstofdepositieruimte.

De BC is van plan om medio januari 2021 een aantal verdere beleidsmatige besluiten te nemen over het in te richten stikstofregistratiesysteem. Daarmee moet ook de weg naar uitgifte van de ruimte in de nabije toekomst begaanbaar worden. Ook met het Rijk heeft de BC nog een aantal keuzes in gezamenlijkheid te maken. In de overwegingen om tot die besluiten te komen, zullen uw suggesties uit de brief worden meegenomen. Daarbij geldt vanzelfsprekend dat de BC probeert alle belangen rond het stikstofvraagstuk in balans te wegen en zo tot keuzes te komen.

Na 21 januari 2021 gaan we graag nogmaals met u het gesprek aan over de door de BC gemaakte keuzes en de doorleving daarvan. Ook voert de ambtelijke projectgroep de komende periode per provincie botsproeven uit waarbij elke provincie kan kiezen waar deze botsproeven over gaan. Kortom: ook die botsproeven hebben meer licht te werpen op hoe stikstofregistratie eruit zou moeten komen te zien.

Met vriendelijke groet,

Esther Rommel en Henk Jumelet
(BC-portefeuillehouders stikstofregistratie)

Aan:
Drents Agrarisch Jongeren Kontakt en
LTO Noord
t.a.v. [redacted] en [redacted]

Adres: [redacted]@gmail.com
[redacted]@gmail.com

Assen, 16 december 2020
Ons kenmerk
Behandeld door [redacted] (0592) 36 55 55
Uw kenmerk
Onderwerp: brief 24 juni 2020 betreffende extern salderen

Geachte heer [redacted] / Beste [redacted]

Hartelijk dank voor uw brief, die blijkt geeft van het belang van het stikstofvraagstuk voor uw sector. Een belang waarvan wij ons natuurlijk doordrongen zijn. Het is in die lijn ook begrijpelijk en alleen maar te waarderen dat de diverse agrarische jongerenorganisaties in meerdere provincies aan de bel hebben getrokken.

Zoals ook u weet, werken wij hard aan het organiseren van een nieuw systeem van registratie van stikstofruimte voor latere heruitgifte. En er wordt ook hard gewerkt aan de monitoring van de totale stikstofopgave. Het is taaie kost en dit hebben gedeputeerden Rommel (Noord-Holland) en Jumelet (Drenthe) eerder ook namens de Bestuurlijke Commissie Stikstof (BC) in een digitaal gesprek met vertegenwoordigers van de agrarische jongerenverenigingen aangegeven.

Het klopt dat de beleidsregels van de provincies inmiddels zijn aangepast zodat stikstofregistratie van vrijvallende ruimte bij extern salderen mogelijk wordt. De huidige versie van het registratiesysteem voorziet alleen in het opslaan van ruimte, nog niet in het uitgeven ervan. Maar op deze manier is geborgd dat er geen verlies aan ruimte meer hóéft op te treden. Ook wat ons betreft is dat een waardevolle eerste stap naar goede en betrouwbare registratie van stikstofdepositieruimte.

De BC is van plan om medio januari 2021 een aantal verdere beleidsmatige besluiten te nemen over het in te richten stikstofregistratiesysteem. Daarmee moet ook de weg naar uitgifte van de ruimte in de nabije toekomst begaanbaar worden. Ook met het Rijk heeft de BC nog een aantal keuzes in gezamenlijkheid te maken. In de overwegingen om tot die besluiten te komen, zullen uw suggesties uit de brief worden meegenomen. Daarbij geldt vanzelfsprekend dat de BC probeert alle belangen rond het stikstofvraagstuk in balans te wegen en zo tot keuzes te komen.

Na 21 januari 2021 gaan we graag nogmaals met u het gesprek aan over de door de BC gemaakte keuzes en de doorleving daarvan. Ook voert de ambtelijke projectgroep de komende periode per provincie botsproeven uit waarbij elke provincie kan kiezen waar deze botsproeven over gaan. Kortom: ook die botsproeven hebben meer licht te werpen op hoe stikstofregistratie eruit zou moeten komen te zien.

Met vriendelijke groet,

Esther Rommel en Henk Jumelet
(BC-portefeuillehouders stikstofregistratie)

Provincie Drenthe
t.a.v. mw. [REDACTED]
Postbus 122
9400 AC ASSEN

[REDACTED]@drenthe.nl

Datum: 19-11-2020

Betreft: **Gevolgen extra habitats N2000**

Geachte [REDACTED], beste [REDACTED]

In de afgelopen weken is er nogal wat onrust ontstaan over het feit dat er stikstofgevoelige stukjes natuur zouden zijn toegevoegd aan habitatkaarten die liggen onder het Aerius model. De agrarische sector in Drenthe heeft sterk de indruk dat er negatieve gevolgen kleven het toekennen van bijzondere waarde aan deze gebieden. Teneinde zicht te krijgen op de vraag of die onrust terecht is zouden wij de provincie willen vragen ons van antwoorden te voorzien op de vragen in het slot van deze brief.

Bij een check van de Aerius Monitor hebben wij vastgesteld dat in diverse gebieden in Drenthe stikstofgevoelige habitats zijn toegevoegd. Naar onze waarneming worden de hexagonen betrokken bij de Aerius berekeningen en daarmee bij de beoordeling van vergunningaanvragen. Wij veronderstellen dat die toevoeging zijn oorsprong heeft in een zogenoemd "veegbesluit" (dat overigens nooit door de Minister bekrachtigd is) en in de keuze van het bevoegd gezag om "leefgebieden" in de habitatkaarten op te nemen.

Een en ander brengt ons tot de volgende vragen:

- A. Klopt onze waarneming dat Aerius via de "binnenbocht" wordt aangevuld met habitattypen en leefgebieden, terwijl dat via een openbare procedure (aanwijzingsbesluit) had gemoeten ?
- B. Graag zouden wij uitleg krijgen over hoe deze uitbreidingen / wijzigingen van habitats tot stand komen en welke rol partijen (overheden en anderen) daar in hebben.
- C. Is het zo dat in Drenthe gronden die nu nog agrarische functie en dito beheer kennen, van een leefgebied titel zijn voorzien ?
- D. Klopt de stelling dat het met die nieuwe voor stikstof gevoelige stukjes natuur in Aerius, moeilijker voor mensen wordt om nu een vergunning te krijgen?
- E. Klopt de stelling dat , het met die nieuwe voor stikstof gevoelige stukjes natuur in Aerius, lastiger wordt om (bij pasmelders en overige knelgevallen) de bestaande situatie te legaliseren of legaal te houden ?
- F. Is het correct dat met die nieuwe voor stikstofgevoelige stukjes natuur in Aerius, de opgave om stikstofdoelen te halen, wordt vergroot?
- G. Is het denkbaar dat ten behoeve van het welbevinden van die nieuwe stukjes natuur, het treffen van extra maatregelen (denk aan waterhuishouding) buiten de natura 2000 gebieden gewenst is?

H. We ontvangen graag per N2000-gebied in Drenthe de wijzigen op perceel- en hexagoon niveau sinds de aanwijzing. Is dat mogelijk?

Met belangstelling kijken wij uit naar uw antwoorden.

Met vriendelijke groet namens het LC Drenthe,

■■■■■■■■■■, LTO Noord

■■■■■■■■■■, DAJK

■■■■■■■■■■, FDF

Beantwoording vragen LTO noord, DAJK, FDF

A. Klopt onze waarneming dat Aerius via de “binnenbocht” wordt aangevuld met habitattypen en leefgebieden, terwijl dat via een openbare procedure (aanwijzingsbesluit) had gemoeten?

Nee

B. Graag zouden wij uitleg krijgen over hoe deze uitbreidingen/wijzigingen van habitats tot stand komen en welke rol partijen (overheden en anderen) daarin hebben.

De opstelling van habitatkaarten is de verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag en voortouwnemer (verantwoordelijke). In Drenthe is dit vooral de provincie Drenthe en voor het Witterveld Defensie. De basis voor habitatkaarten wordt gevormd door vegetatiekaarten. De opstelling van die vegetatiekaarten wordt door de provincie uitbesteed, meestal aan terreineigenaren, die dat weer uitbesteden aan (onafhankelijke) karteringsbureaus. De vegetatiekaarten worden via een landelijk afgesproken methode van vertaling en interpretatie verwerkt tot een habitatkaart.

De voortouwnemer ziet erop toe dat dit volgens de afspraken, op een objectieve wijze gebeurt. Vervolgens vindt er ook nog een interbestuurlijk validatieproces plaats, waarbij een aantal experts op het vlak van habitatkartering de kaarten nauwgezet beoordelen en suggesties doen voor correcties waar dat nodig is. Voor het uiteindelijk vaststellen van een kaart is de provincie Drenthe verantwoordelijk. Een vastgestelde kaart wordt opgenomen in AERIUS op verzoek van de voortouwnemer.

De publicatie van habitatkaarten kennen geen aanwijzingsprocedure. Overal waar een reeds aangewezen habitat voorkomt, is dat al beschermd via het aanwijzingsbesluit, met bijbehorende doorgelopen aanwijzingsprocedure. Een habitatkaart maakt zichtbaar waar de beschermde waarden zich concreet bevinden. Dat gebeurt op een objectieve, wetenschappelijk-technische manier. Het is geen juridische of beleidsmatige beslissing. Er wordt via een habitatkaart geen ‘nieuw’ habitat aangewezen’ geen extra habitat van wat al is aangewezen en ook geen extra habitattypen.

C. Is het zo dat in Drenthe gronden die nu nog agrarische functie en dito beheer kennen, van een leefgebied titel zijn voorzien?

Opgemerkt moet worden dat een Habitat of Leefgebiedgrens een andere grens kent dan een Hexagon grens.

In de basis is het antwoord nee.

Er kan een overlap zijn binnen Natura 2000 gebieden, waar dan kleine “slivers” (kleine stukjes perceel in Geo data die niet goed “afgesneden zijn” afhankelijk van de gebruikte basiskaart ontstaan. Of dat een Hexagon met een punt op het natura 2000 gebied ligt, maar met de rest van het vlak op een agrarisch perceel. Daarmee is het agrarische perceel geen leefgebied of habitat, maar is het hexagon nodig omdat het in een punt een stukje habitatype of leefgebied bevat.

Een andere oorzaak kan zijn dat het lijkt of er agrarisch gebruik in Natura 2000 gebied plaatsvindt, omdat op dat moment een gebruik wordt opgevoerd in de landbouw-telling, zoals begrazing, wat in aanmerking komt voor landbouwsubsidie, maar wat in beginsel voor natuurbehoud wordt ingezet.

D. Klopt de stelling dat het met die nieuwe voor stikstof gevoelige stukjes natuur in Aerius, moeilijker voor mensen wordt om nu een vergunning te krijgen?

Nee, het aanwijzingsbesluit zoals voor de gebieden is vastgesteld is geldend. De ligging van habitattypen en leefgebieden is objectieve informatie waaraan een initiatief getoetst moet worden op het moment dat het initiatief gaat plaatsvinden of ontwikkeld wordt. Als een leefgebied of habitatype conform doelstelling is uitgebreid, dan dient dat beschermd te worden en te worden beoordeeld in een toetsing.

E. Klopt de stelling dat , het met die nieuwe voor stikstof gevoelige stukjes natuur in Aerius, lastiger wordt om (bij pasmelders en overige knelgevallen) de bestaande situatie te legaliseren of legaal te houden?

Hierbij verwijzing naar antwoord D.

F. Is het correct dat met die nieuwe voor stikstofgevoelige stukjes natuur in Aeries, de opgave om stikstofdoelen te halen, wordt vergroot?

Nee, het aanwijzingsbesluit en de aanwijzing als VHR gebied hebben die verplichting reeds op dat moment vastgelegd. Zie ook B

G. Is het denkbaar dat ten behoeve van het welbevinden van die nieuwe stukjes natuur, het treffen van extra maatregelen (denk aan waterhuishouding) buiten de natura 2000 gebieden gewenst is?

Het gaat niet over nieuwe natuur, maar natuur zoals is aangewezen in het aanwijzingsbesluit. Maatregelen buiten Natura 2000 hebben vaak een positief effect op de instandhoudingsdoelen zoals we die hebben vastgesteld. Daarnaast kent Natura 2000 een externe werking zoals ook wordt gezien met stikstof.

H. We ontvangen graag per N2000-gebied in Drenthe de wijzigingen op perceel- en hexagoon niveau sinds de aanwijzing. Is dat mogelijk?

Habitatkaarten zijn beschikbaar op ons geoportaal van Drenthe. Aan de publicatie van de in AERIUS aanwezige Leefgebiedenkaart op het geoportaal wordt gewerkt, een GIS bestand is eventueel beschikbaar. Aanwijzingen van vogelrichtlijnsoorten en habitatrichtlijnsoorten zijn op ons geoportaal beschikbaar.

Voor de gezochte wijzigingen kunnen we aangeven dat in AERIUS 2016 enkel de habitattypenkaarten zaten en in AERIUS 2016L deze zijn aangevuld met de leefgebieden van de vogelrichtlijnsoorten en habitatrichtlijnsoorten.

AERIUS kaarten hebben zijn beschikbaar op het nationaal geo register

<https://www.nationaalgeoregister.nl/geonetwork/srv/search?any=AERIUS&fast=index>

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, 9 december 2020

Ons kenmerk 50/5.12/2020002511

Behandeld door [REDACTED] (0592) [REDACTED]

Onderwerp: Uitvoeringsprogramma Natuur

Status: Ter informatie

Geachte voorzitter/leden,

Hierbij informeren wij u over het uitvoeringsprogramma Natuur van Rijk en provincies. Afgelopen zomer bent u geïnformeerd over de hoofdlijnen van het uitvoeringsprogramma. De afspraken die het Rijk en de provincies hebben gemaakt in het Programma Natuur over onder andere de ambitie en opgave, kaders voor de maatregelen en monitoring kunt u terugvinden in de bijgevoegde kamerbrief en uitvoeringsprogramma.

Het programma is aanvullend op de bestaande afspraken van Rijk en provincies in het Natuurpact (2013). Waar de focus bij het Natuurpact lag op kwantiteit (realiseren hectares) ligt de focus van het programma Natuur op kwaliteit en dan met name gericht op stikstofgevoelige natuur.

Opgave

Het Programma Natuur maakt deel uit van de structurele aanpak stikstof, waarmee Rijk en provincies streven naar het op orde brengen van condities die nodig zijn voor een landelijk gunstige staat van instandhouding conform de Vogel- en Habitatrichtlijn. Het Programma Natuur richt zich op het realiseren van de condities die nodig zijn om de natuur structureel te verbeteren.

Drenthe kent verschillende natuurgebieden, rijk aan habitattypes en soorten van de Habitat- en Vogelrichtlijn. Het overgrote deel van de 55.000 ha natuur is gevoelig voor stikstofdepositie, zoals heide, vennen en heischrale graslanden. Door onderling vertrouwen en jarenlange samenwerking, onder andere via het Programma Natuurlijk Platteland, is er in Drenthe al veel bereikt, 'Samenwerking op Drentse maat'. Dat leidde al tot herstel van natuur in Bargerveen en Dwingelderveld. Verdergaand herstel van vooral stikstofgevoelige natuur zien wij als een gezamenlijke opdracht waarvoor de mogelijkheden groot zijn.

De komende tien jaren zullen wij in Drenthe moeten inzetten op maatregelen die met name gericht zijn op systeemherstel waardoor stikstofgevoelige natuur sterker en robuuster wordt. De uitvoering van het programma Natuur pakken wij integraal en met onze partners in het landelijk gebied op. Door slim gebruik te maken van onze lopende gebiedsprocessen komen we snel en efficiënt tot concrete resultaten.

Vervolg

Rijk en provincies maken in 2021 afspraken over het gezamenlijk maatregelenpakket voor de opgave. Het Programma Natuur wordt gefaseerd uitgevoerd. In de eerste fase van drie jaar zullen provincies, Rijk en maatschappelijke partners starten met de uitvoering van de eerste maatregelen. Tegelijkertijd nemen Rijk en provincies in deze eerste fase de ruimte voor verdere uitwerking van de opgave, de maatregelen en de systematiek voor monitoring, rapportages en bijsturing.

Vanaf 2021 tot en met 2030 is jaarlijks een bedrag beschikbaar, oplopend naar € 300 miljoen per jaar. Drenthe zal hier net als andere provincies een substantieel deel van ontvangen. Dit komt neer op enkele tientallen miljoenen euro's per jaar. Over het exacte bedrag per provincie worden nadere afspraken met het Rijk gemaakt. De financiële middelen zullen door het Rijk via een specifieke uitkering per provincie beschikbaar worden gesteld, gekoppeld aan de opgave en realisatietermijn.

Het Programma Natuurlijk Platteland wordt in 2021 geactualiseerd met de Drentse opgave uit het uitvoeringsprogramma Natuur. Voor de zomer wordt u geïnformeerd over de concrete invulling van deze opgave.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter

, secretaris

Bijlagen:

1. Kamerbrief
2. Uitvoeringsprogramma Natuur

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

Datum 8 december 2020
Betreft Uitvoeringsprogramma natuur

Geachte Voorzitter,

Met mijn brief van 10 juli 2020 (kenmerk 2020Z13840) heb ik u mede namens de provincies geïnformeerd over de hoofdlijnen van het gezamenlijke Programma Natuur. Inmiddels hebben Rijk en provincies in nauwe samenwerking met de terreinbeherende organisaties bijgevoegd Uitvoeringsprogramma Natuur uitgewerkt. Hierin staan afspraken over de ambitie en opgave, kaders voor de maatregelen, monitoring en rapportage en het samenwerkingsmodel. Met deze brief geef ik invulling aan mijn toezegging (AO Natuur, 22 juni jl.) om uw Kamer te informeren over de afspraken met de provincies en de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en Defensie over de inzet van middelen uit het Programma Natuur en mijn toezegging in de begrotingsbehandeling om uw Kamer te informeren zodra het uitvoeringsprogramma met de provincies is vastgesteld.

Met het Programma Natuur gaan Rijk, provincies en maatschappelijke partners samen de natuur de komende jaren verder versterken en verbeteren. Dit is noodzakelijk in het licht van onze ambitie voor vitale, robuuste en sterke natuur. Natuur vormt de basis voor ons bestaan en is essentieel voor ons welbevinden. Het gezamenlijke programma maakt onderdeel uit van de structurele aanpak stikstof, waarover ik uw Kamer op 24 april jl. heb geïnformeerd (Kamerstuk 35334, nr. 82). Tot en met 2030 wordt jaarlijks een substantieel bedrag, oplopend naar € 300 miljoen, beschikbaar gesteld voor natuurherstel en natuurontwikkeling, met de focus op stikstofgevoelige soorten en habitats. In het gezamenlijke Programma Natuur is dit uitgewerkt, voortbouwend op het gezamenlijke ambitiedocument Nederland Natuurpositief (2019) en op de bestaande afspraken van provincies en Rijk in het Natuurpact (2013). Het Programma Natuur bestaat uit het voorliggende Uitvoeringsprogramma Natuur en de Agenda Natuurinclusief.

Opgave

Zoals aangegeven in mijn brief van 24 april 2020 (Kamerstuk 35334, nr. 82) maakt het Programma Natuur onderdeel uit van de structurele aanpak stikstof, waarmee het kabinet streeft naar het op orde brengen van condities die nodig zijn voor een landelijk gunstige staat van instandhouding conform de Vogel- en Habitatrichtlijn. Hiervoor wordt een samenhangend pakket van maatregelen ingezet dat gericht is op stikstofreductie, natuurversterking en verbetering van

**Directoraat-generaal Natuur,
Visserij en Landelijk Gebied**
Cluster Natura 2000

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6011 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/Inv

Ons kenmerk
DGNVLG-NP / 20282379

Bijlage(n)

1

natuur, en meer natuurinclusieve ruimtelijke inrichting. Het Programma Natuur richt zich in het bijzonder op het realiseren van de condities die nodig zijn voor een landelijk gunstige staat van instandhouding op de locaties waar sprake is van een te hoge stikstofdepositie voor stikstofgevoelige soorten en habitats. Hierdoor wordt de natuur structureel verbeterd. Met dit programma geef ik invulling aan mijn toezegging aan uw Kamer (plenair debat stikstofproblematiek, 17 oktober 2019) dat natuurherstelactiviteiten in Natura 2000-gebieden optimaal bijdragen aan een goede staat van instandhouding zoals beoogd in de Vogel- en Habitatrichtlijn.

Fasering van het programma

Het Programma Natuur wordt gefaseerd uitgevoerd. In de eerste fase van drie jaar zullen provincies, Rijk en maatschappelijke partners starten met de uitvoering van de eerste maatregelen. Tegelijkertijd nemen Rijk en provincies in deze eerste fase de ruimte voor verdere uitwerking van de opgave, de maatregelen en de systematiek voor monitoring, rapportages en bijsturing. In de verdere uitwerking wordt de verbinding gelegd met de actualisatie van de doelensystematiek Natura 2000, waarover ik uw Kamer op 17 april jl. informeerde (Kamerstuk 33576, nr. 189) en met de actualisatie van de Natura 2000-beheerplannen die voor veel gebieden de komende jaren aan de orde komt. Na twee jaar vindt besluitvorming plaats over de volgende fase. Voor die tweede fase werken provincies en Rijk een langjarige programmering tot 2030 uit.

Sturingsfilosofie: opgavegericht en cyclisch

Het Uitvoeringsprogramma Natuur is vooral kaderstellend. Het geeft invulling aan de uitvoeringsplicht voor de natuurmaatregelen die in het Wetsvoorstel stikstofreductie en natuurversterking is opgenomen. Rijk en provincies maken afspraken over het gezamenlijk maatregelenpakket voor de opgave. De daarvoor benodigde middelen worden via een specifieke uitkering per provincie beschikbaar gesteld, gekoppeld aan de opgave en realisatietermijn.

Onder regie van de provincies wordt in de diverse gebiedsprocessen de opgave vertaald in maatregelen. Deze opgave wordt waar mogelijk opgepakt in samenhang met andere maatschappelijke opgaven zoals de klimaatopgave en de implementatie van de Kaderrichtlijn Water. Hiermee geeft het kabinet invulling aan de motie Moorlag (nr. 518, voorgesteld 27 oktober jl.) waarin uw Kamer de regering verzocht om het maatregelenpakket voor het versterken van de natuur in samenhang met maatregelen die nodig zijn vanwege de Kaderrichtlijn Water te doen ontwikkelen. Voor de uitvoering van sommige maatregelen kan het nodig zijn dat grond verworven wordt. Dit geldt onder andere voor maatregelen in het kader van de transitie naar een natuurinclusieve landbouw en voor compensatie in het kader van de bossenstrategie. Zoals ik heb toegezegd (voortzetting plenair debat begroting LNV, 10 oktober 2019) kijk ik hierbij samen met de provincies naar de inzet van het instrumentarium voor grondverwerving en de hulp die daarbij geboden kan worden. In mijn brief van 24 april jl. heb ik u geïnformeerd over het NOVI-programma landelijk gebied waarin samen met andere overheden zal worden verkend hoe een actiever grondbeleid vorm kan krijgen en wat er aan gebiedsgerichte en mogelijk bovenprovinciale aanpak nodig is om de aankoop, ruil en afwaardering van grond ten behoeve van natuur en (extensieve) landbouw te kunnen bekostigen.

Rijk en provincies voeren gezamenlijk een proactieve, cyclische sturing op het programma. Met de twaalf provincies, het IPO en de ministeries van IenW en Defensie overleg ik twee keer per jaar over de voortgang, eventuele knelpunten en de programmering. Er zullen jaarlijks voortgangsrapportages worden gemaakt, die ik ook aan uw Kamer beschikbaar zal stellen. Bezien wordt in hoeverre hiervoor bestaande rapportages kunnen worden uitgebreid met informatie over de voortgang van het Programma Natuur.

Financiering

De financiële middelen voor het programma worden gekoppeld aan de fasering. In het uitvoeringsprogramma hebben Rijk en provincies daarom afspraken gemaakt over de toekenning van middelen voor maatregelen die in de eerste drie jaar tot uitvoering komen. Extrapolatie van deze afspraken geeft een indicatie voor de langjarige programmering van de financiering. Indien nodig kunnen in het derde jaar de financiële afspraken op basis van monitoring en evaluatie worden gefinetuned.

De financiële middelen kunnen worden gebruikt voor zowel inrichtings- als beheermaatregelen. De vergoeding voor natuurbeheer wordt verhoogd naar 84% van de kosten. Daarmee geef ik invulling aan mijn toezegging in de Eerste Kamer aan het lid Rietkerk (debat Aanvullingswet natuur Omgevingswet, 30 juni jl.) dat ik zou bezien of een deel van de middelen ingezet kan worden voor de uitvoerders van natuurbeheer. Dit geldt ook voor boeren en particulieren daar waar de SNL-regeling voor hen van toepassing is. Een mogelijke verdere verhoging van de beheersvergoeding wordt gezamenlijk in het programma verkend. Hierbij wordt nadrukkelijk meegenomen welke impact deze verhoging heeft op de financiële middelen en of het passend is in de opgave van het programma. Ook zal moeten worden bekeken of dit past binnen de Europese staatssteunsystematiek.

Tot slot

Het Uitvoeringsprogramma Natuur maakt inzichtelijk hoe Rijk en provincies gezamenlijk werken aan de intensivering van het natuurbeleid binnen de structurele aanpak stikstof. Zoals ik aangaf kunnen op korte termijn de eerste maatregelen worden uitgevoerd. De uitvoering van dit programma is van groot belang voor de biodiversiteit. Daarnaast leidt het uiteindelijk tot minder knellende regelgeving waar ook maatschappelijke en economische ontwikkelingen van profiteren. Naast het uitvoeringprogramma werken Rijk en provincies samen met belanghebbenden parallel aan een Agenda Natuurinclusief, waarin voor de langere termijn de ambities en kansen voor een natuurinclusieve samenleving in beeld worden gebracht. Hiermee borduren we voort op de gezamenlijke natuurambitie Nederland Natuurpositief, waarin Rijk en provincies afspraken hebben gemaakt om de natuur niet alleen te versterken en te verbeteren maar ook te verbreden en te verbinden. Met de Agenda Natuurinclusief wordt de transitie naar een natuurinclusieve samenleving voor algeheel biodiversiteitsherstel bevorderd. Dit doen we door samenhang en integratie te vinden en kansen en kaders mee te geven. De komende maanden werken Rijk en provincies aan een visie op de te volgen koers naar een natuurinclusieve samenleving. Dit zal in de loop van 2021 een Agenda Natuurinclusief opleveren.

Carola Schouten
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

**Directoraat-generaal Natuur,
Visserij en Landelijk Gebied**
Cluster Natura 2000

Ons kenmerk
DGNVLG-NP / 20282379

Uitvoeringsprogramma

Natuur

Inhoudsopgave

1. Aanleiding en opgave	3
2. Kaders	5
3. Uitvoering van het programma	6
4. Aanpak Programma Natuur	8
5. Monitoring en rapportage	12
6. Evaluatie, bijsturing en onderzoek	14
7. Samenwerking	15
8. Agenda Natuurinclusief	16
9. Financiering	18
Bijlage: Maatregelen van de provincies	20

1. Aanleiding en opgave

De natuur vormt de basis voor ons bestaan: een gezonde bodem, schoon water en schone lucht. Ook de coronacrisis laat zien dat natuur essentieel is voor ons welbevinden. Bovendien is werken aan natuur een cruciaal onderdeel van de oplossing van de huidige stikstofproblematiek. De overheid zal namelijk, als ze ruimte biedt aan economische ontwikkelingen, ook voldoende aannemelijk moeten maken dat de doelstellingen van de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) worden bereikt. Naast het nemen van bronmaatregelen is het dus essentieel te investeren in onze kwetsbare natuur, zodat deze robuust wordt en tegen een stootje kan. Met het Programma Natuur gaan het Rijk en de provincies samen met maatschappelijke partners de komende jaren samen de natuur verder versterken en verbeteren. Het Programma Natuur is integraal onderdeel van de structurele aanpak stikstof.

Tot en met 2030 komt jaarlijks een substantieel bedrag beschikbaar voor natuurherstel en natuurontwikkeling, oplopend tot 300 miljoen euro per jaar¹. De extra inzet die hiermee wordt geleverd hebben Rijk en provincies uitgewerkt in het gezamenlijke Programma Natuur. Een belangrijke hoofdlijn van het programma is: bijdragen aan het realiseren van condities voor een gunstige of verbeterde staat van instandhouding van alle soorten en habitats onder de VHR. Hierbij ligt de focus op overbelaste stikstofgevoelige leefgebieden van soorten. Die gunstige staat van instandhouding is een situatie waarin de natuur floreert. Dit is een ambitie voor de langere termijn die alleen gerealiseerd kan worden als, bovenop de bestaande natuurinzet, tegelijkertijd ook wordt gewerkt aan vermindering van stikstofdepositie en een meer natuurinclusieve inrichting van de omgeving. De verwachting is dat met deze extra maatregelen tot 2030 70% doelbereik² haalbaar is.

Het Programma Natuur borduurt voort op het gezamenlijke ambitiedocument Nederland Natuurpositief (2019) en op de bestaande afspraken van provincies en Rijk in het Natuurpact (2013). Het programma maakt onderdeel uit van de structurele aanpak¹ die erop is gericht de Nederlandse natuur in een gunstige, of waar dat nog niet mogelijk is een verbeterde, staat van instandhouding te brengen door een samenhangende inzet van maatregelen gericht op vermindering van stikstofemissie, verbetering van natuur en vergroting van natuurinclusief areaal. Deze opgave pakken we waar mogelijk op in samenhang

met andere maatschappelijke opgaven zoals de klimaatopgave en de landbouw- en energietransitie.

Gezamenlijke ambities

Op 9 juli 2020 hebben Rijk en provincies de hoofdlijnen van het programma gepresenteerd. Het streven van alle partijen is: robuuste, veerkrachtige natuur die tegen een stootje kan. Het gaat om de volgende ambities:

- We streven naar het realiseren van condities voor een gunstige (of waar dat niet haalbaar is een verbeterde) staat van instandhouding (SvI) van alle soorten en habitats onder de VHR. We streven hiermee, in samenhang met de andere maatregelen in de structurele aanpak, aan de eisen te voldoen die de VHR stelt (artikel 6 lid 1 en 2).
Voor 2030 verwachten we met de maatregelen 70% doelrealisatie te behalen, met specifieke aandacht voor stikstofgevoelige natuur.
- We willen een goede basiskwaliteit van de natuur, binnen én buiten natuurgebieden en bevorderen de transitie naar een natuurinclusieve samenleving voor algeheel biodiversiteitsherstel.

Dit zijn forse ambities, die we alleen met een goede samenwerking kunnen realiseren. Daarbij gaat het niet alleen om een samenwerking tussen Rijk en provincies, maar ook om samenwerking met maatschappelijke partners, zoals waterschappen, gemeenten, natuurbeheerders, (collectieven van) agrariërs en andere grondeigenaren.

Rijk en provincies hanteren hierbij de volgende uitgangspunten:

1. Opgavegericht

Het programma is opgavegericht. De inzet is gericht op het op orde brengen van de condities die nodig zijn om de gunstige staat van instandhouding van beschermde habitats en soorten te realiseren. De focus ligt op stikstofgevoelige soorten en habitats. Een inzet op structurele systeemverbetering (herstel van het natuurlijke systeem) is noodzakelijk om die doelen te realiseren. Om daar te komen zullen afspraken worden gemaakt gericht op de verbetering van condities.

2. Gebiedsgericht

De uitvoering van het programma gebeurt gebiedsgericht. Dit betekent dat het programma voldoende ruimte biedt

¹ Zoals verwoord in de Kamerbrief van 24 april 2020

² Dit wil zeggen dat voor 70% van de beschermde habitats en soorten de condities voor een gunstige staat van instandhouding geboden zijn. De 70% is de 'ondergrens' volgens de quickscan van het PBL. Het PBL geeft hierbij aan dat met gebiedsgerichte, samenhangende keuzes mogelijk een hoger doelbereik gerealiseerd kan worden.

om in gebieden met partners, en in samenhang met andere ruimtelijke opgaven, een effectieve meerjarige aanpak uit te werken. In en om overbelaste natuurgebieden worden de uitvoering en de inzet van instrumentarium opgepakt in samenhang met (gebiedsgerichte) bronmaatregelen.

3. Programmafianciering

Het programma gaat uit van een vorm van programma-financiering. Gezamenlijke afspraken op hoofdlijnen, gemaakt op het niveau van het uitvoeringsprogramma, worden regionaal uitgewerkt in beheerplannen en gebiedsgerichte maatregelen. De gebiedsuitwerking vormt uiteindelijk de basis voor financieringsafspraken. Voor financiering van de provincies wordt het instrument van een specifieke uitkering (SPUK) benut. Voor de ministeries van IenW en Defensie zullen vergelijkbare financieringsafspraken komen. Deze financieringsafspraken zijn aanvullend aan de afspraken in het Natuurpact.

4. Adaptieve aanpak

Het programma gaat uit van een adaptieve aanpak, met een reguliere cyclus van monitoring, rapportage en gezamenlijke evaluatie en bijstelling. Hierbij wordt aangesloten bij de cyclus die ook voor stikstofmaatregelen wordt uitgewerkt. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande instrumenten en systemen.

5. Gezamenlijke verantwoordelijkheid

Het uitvoeringsprogramma is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Rijk en provincies. Bestaande rollen en verantwoordelijkheden, inclusief die van Provinciale Staten, zijn het uitgangspunt. Waterschappen, gemeenten, natuurbeheerders, particuliere beheerders, (collectieven van) agrariërs en andere maatschappelijke actoren zijn belangrijke partners bij de uitvoering. Zij worden nauw betrokken bij de verdere uitwerking van het uitvoeringsprogramma op gebiedsniveau. Zij geven samen met provincies invulling aan de concrete uitvoering. Om die reden hebben zij ook inbreng geleverd over de uitvoerbaarheid van de maatregelen in dit programma.

Deze ambities kunnen we niet overal tegelijk realiseren. De inzet richt zich vooral op maatregelen in en rond beschermde natuurgebieden (Natura 2000) en

het Natuurnetwerk Nederland (vanaf nu genoemd: NNN). We focussen ons in dit programma de komende tien jaar vooral op de overbelaste, stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en leefgebieden van soorten. Dit zijn de gebieden waar qua stikstofproblematiek de grootste knelpunten bestaan.

Investeren in natuurherstel houdt niet op bij de grens van een natuurgebied. Daarom werken we aan verbetering van het gehele ecologische systeem. Dit doen we door niet alleen de inrichting in deze gebieden op orde te brengen, maar door bijvoorbeeld ook de hydrologische en ruimtelijke condities te versterken, zowel binnen als buiten de gebieden. Dat kan dus ook buiten Natura 2000 en het NNN zijn. Daarmee is er grote samenhang tussen de aanpak stikstof, maatschappelijke opgaven als de klimaatopgave (zowel klimaatmitigatie als -adaptatie), de landbouwtransitie en het Programma Natuur.

Agenda Natuurinclusief

Naast het uitvoeringprogramma werken Rijk en provincies aan een Agenda Natuurinclusief. Samen vormen deze het Programma Natuur. In de Agenda Natuurinclusief worden de ambities en kansen voor een natuurinclusieve samenleving voor de langere termijn in beeld gebracht. Hierin is versterkte aandacht voor de natuur in onze nabije omgeving, zowel binnen als buiten natuurgebieden. Om de biodiversiteit te herstellen en voor de toekomst te behouden is een fundamentele verandering in onze samenleving nodig, waarbij behoud van natuur en biodiversiteit samengaat met wonen, leven en werken: Nederland Natuurinclusief. Daarom willen we een Agenda Natuurinclusief gaan opstellen én uitvoeren.

2. Kaders

Inleiding

De uitvoering van het natuurbeleid ligt sinds 2013 bij de provincies. De verantwoordelijkheden zijn vastgelegd in het Natuurpact en de Wet natuurbescherming. In het Natuurpact en het daaraan voorafgaande Bestuursakkoord Natuur (2011/2012) hebben het Rijk en de provincies afspraken gemaakt over de ambities en financiering van het Nederlandse natuurbeleid tot en met 2027. Provincies vullen het beleid in en zorgen voor uitvoering van de ambities uit het Natuurpact. Zij doen dat onder meer door regie te voeren op een gebiedsgerichte uitvoering.

Het Rijk zorgt voor de financiële kaders, het nationaal beleid (zoals nationaal stikstofbronbeleid en landelijk water- en milieubeleid) en de wettelijke kaders. Het Rijk legt ook verantwoording af aan de Europese Commissie over het voldoen aan de Europese verplichtingen voor biodiversiteit. De ministeries van IenW (tav N2000 in de Rijkswateren) en Defensie zijn verantwoordelijk voor het beheer op hun eigen terreinen en in de grote wateren.

Afspraken huidige Natuurpact

Bij het Natuurpact gaat het om afspraken over de ambities en financiering van het Nederlandse natuurbeleid. De drie hoofdambities zijn:

1. verbeteren van de biodiversiteit;
2. versterken van de maatschappelijke betrokkenheid bij natuur;
3. versterken van de relatie tussen natuur en economie.

Een van de hoofdafspraken in dit Natuurpact is om het NNN af te ronden in 2027. De provincies zullen daarvoor het bestaande netwerk vergroten en 80.000 hectare nieuwe natuur inrichten. Daarnaast treffen ze maatregelen om de natuurkwaliteit in het NNN te behouden en te verbeteren en dragen zij zorg voor de subsidiëring van beheer in het NNN en van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

Extra inspanning is nodig

De provincies en Rijk hebben de afgelopen jaren al veel meters gemaakt om de afgesproken natuurdoelstellingen te bereiken. Voor het behalen van de opgaven uit de Vogel- en Habitatrichtlijn zijn alleen meer inspanningen nodig. Daarom hebben Rijk en provincies in 2019 nieuwe natuurambities gesteld en vastgelegd in het ambitiedocument Nederland Natuurpositief.

Met de structurele aanpak stikstof en de Wet stikstofreductie en natuurverbetering komt er een extra impuls voor deze ambities. De structurele aanpak stikstof sluit aan op de aanbevelingen van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en het Adviescollege Stikstofproblematiek onder leiding van de heer Remkes. Zij adviseerden een bredere aanpak die niet alleen uitgaat van vermindering van stikstofdepositie, maar ook van extra inzet op maatregelen in en buiten de natuurgebieden.

Uitvoeringsprogramma

In de Wet stikstofreductie en natuurverbetering is geregeld dat er een nationaal programma komt. Het Programma Natuur maakt onderdeel uit van dit overkoepelende programma. Het sluit dan ook aan bij de kaders die in deze wet zijn opgenomen voor uitvoering, monitoring en rapportage. Zowel in inhoud, proces als organisatie zal zoveel mogelijk gestreefd worden naar integratie van de twee onderwerpen (stikstofreductie en natuurherstel).

Om de uitvoering van de maatregelen voor natuurherstel te verzekeren kent de wet een uitvoeringsplicht. Provincies en andere bestuursorganen moeten zorgen dat maatregelen, waarvoor zij deze verplichting aangaan, tijdig zijn uitgevoerd. Voor het Uitvoeringsprogramma Natuur stelt het Kabinet deze periode een bedrag van 2,85 miljard euro beschikbaar.

Het Programma Natuur richt zich op het doel van natuurherstel. Het programma is een toevoeging op de afspraken die reeds zijn gemaakt in het bestuursakkoord en het Natuurpact. Dit uitvoeringsprogramma geeft invulling aan een van de twee pijlers van het Programma Natuur: de inzet op verbetering van natuur. Provincies zorgen ervoor dat het uitvoeringsprogramma een doorvertaling krijgt in de provinciale gebiedsgerichte aanpak en in kaders, zoals de beheerplannen van de Natura 2000-gebieden. De uitvoeringsverplichting geldt voor de maatregelen die provincies in deze plannen hebben opgenomen. De ministeries van IenW en Defensie hebben tav N2000 een soortgelijke rol wat betreft rijksgronden en dragen zo ook bij aan de doelstellingen van het programma.

3. Uitvoering van het programma

Fasering van het programma

Het Programma Natuur heeft een looptijd van tien jaar. De ambities zijn fors en het belang om deze te realiseren is groot. Om daadwerkelijk te komen tot maatregelen die de natuur structureel in een betere staat brengen is een goede, systeemgerichte uitwerking van maatregelen noodzakelijk. Tegelijkertijd is het nodig dat waar het kan al gestart wordt met uitvoering. Daarom stellen wij een gefaseerde invoering van dit programma voor. We starten zo spoedig mogelijk met de uitvoering van maatregelen. Na twee jaar volgt een evaluatie, met de mogelijkheid het programma en maatregelenpakket aan te passen aan de bevindingen.

Eerste fase

In de eerste fase van drie jaar starten provincies, Rijk en partners met maatregelen die in de periode 2021-2023 uitvoerbaar zijn en bijdragen aan de inhoudelijke opgave.

Tegelijkertijd werken we aan het versterken van een samenhangende aanpak van het programma. Dat betekent:

- Het vertalen van de gezamenlijke landelijke opgave (zorgen voor de juiste condities voor gunstige of verbeterde staat van instandhouding) naar gebiedsgerichte aanpakken. Hiervoor worden de landelijke kaders op orde gebracht, zoals de actualisatie Natura 2000-doelensystematiek.
- Uitwerken van een goede onderbouwing van maatregelen door actualisatie van onderliggende analyses.
- Verankeren van maatregelen in beheerplannen en/of gebiedsplannen.
- Versterken van het in samenhang uitvoeren van bronmaatregelen in combinatie met natuurherstelmaatregelen.

In deze fase gaat het om het op maat maken en vastleggen van maatregelen. De uitwerking in gebiedsplannen vindt plaats in afstemming met gebiedspartners. Daarnaast werken we aan de ontwikkeling van een systematiek van monitoring en rapportage en aan een manier om nieuwe kennis en ervaringen te gebruiken in het vervolg van het programma ('het lerend vermogen').

Analyse en uitwerking

In de eerste twee jaar van het uitvoeringsprogramma starten we met de uitvoering van maatregelen, die in hoofdstuk 4 nader worden toegelicht. Daarnaast werken we aan het onderbouwen en uitwerken van het uiteindelijke maatregelenpakket. Het programma gaat uit van maatregelen die moeten leiden tot systeemherstel en dat vraagt om een stevige onderbouwing van alle keuzes. Het vraagt

ook om het ontwikkelen van nieuwe strategieën voor de uitvoering. Bij de uitwerking van deze maatregelen moeten we oog hebben voor de bijdragen die de huidige grondeigenaren kunnen leveren. In de gebieden rondom de natuurgebieden gaat het dan bijvoorbeeld ook om samenwerking met agrariërs. Er zal daarom ook naar nieuwe vormen van realisatie van de opgaven gezocht worden. Dit vraagt tijd.

Relatie met andere onderwerpen

De uitwerking sluit steeds aan bij de trajecten die lopen op rijksniveau. Denk aan het strategisch plan in het kader van de actualisatie van de Natura 2000-doelensystematiek, de besluitvorming over actualisatie van beheerplannen en de uitwerking van de AmvB en Regeling bij de Wet stikstofreductie en natuurverbetering. De uitkomsten van deze trajecten hebben invloed op de te nemen maatregelen. Deze zullen ook worden meegenomen bij de uitwerking voor de tweede fase. De uitwerking wordt waar mogelijk opgepakt in samenhang met andere maatschappelijke opgaven zoals de klimaatopgave en de implementatie van de Kaderrichtlijn Water. Waar maatregelen uit de bossenstrategie in lijn liggen met de opgave van het programma kunnen ze onder het programma worden uitgewerkt. Keuzes hiervoor worden in het gebiedsproces gemaakt.

Tweede fase: structurele aanpak tot 2030

Aan het eind van het tweede jaar vindt een evaluatie plaats, op basis van de monitoring en de uitwerking van de tweede fase. Deze vormt de basis voor eventuele *finetuning* van de beschikbaar gestelde middelen. Het resultaat na de eerste fase van drie jaar: er zijn concretere afspraken over de maatregelen en de programmering. Deze afspraken vormen de basis voor de programmering van de uitvoering tot 2030 die de provincies en het Rijk samen zullen oppakken (zie verder hoofdstuk 9 Financiering).

Doorwerking naar afspraken met provincies

Dit Uitvoeringsprogramma Natuur is kaderstellend. Het benoemt de ambitie op hoofdlijn, de opgave en de samenhang van afspraken (bestuurlijk, juridisch en financieel) rond de uitvoering door de provincies van het Programma Natuur. Ook is aangegeven welke kaders gelden voor de te nemen maatregelen, voor monitoring en rapportage en voor het samenwerkingsmodel. Met provincies worden individuele afspraken gemaakt over de maatregelen en bijbehorende financiering. Dit gebeurt in de vorm van specifieke uitkeringen, voor zowel de eerste drie jaar als voor het resterende deel van de looptijd van dit programma. De afspraken over de maatregelen

moeten optelbaar zijn, zodat een landelijk beeld kan worden gegeven van de voortgang van de gehele opgave.

Gebiedsprocessen en beheerplannen

De vertaling van de opgaven vanuit het Programma Natuur naar concrete maatregelen voor natuurverbetering en -herstel gebeurt in gebiedsprocessen. De maatregelen krijgen een plek in de provinciale gebiedsaanpak en de Natura 2000-beheerplannen. Deze aanpak en plannen moeten voldoende flexibel zijn, zodat het maatregelenpakket aan te passen is aan nieuwe inzichten of ontwikkelingen. Bij deze uitwerking wordt zoveel mogelijk verbinding gelegd met de uitwerking en programmering van de stikstofmaatregelen.

Actualisatie doelensystematiek

Het Rijk en de provincies werken aan een strategisch plan dat de landelijke opgave voor Natura 2000 in beeld brengt, kijkend naar alle gebiedsdoelen. Zo wordt duidelijk waar verbetering nodig en mogelijk is om tot een gunstige staat van instandhouding te komen van alle soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrichtlijn. Dit uitvoeringsprogramma draagt bij aan deze opgave, maar het is ook duidelijk dat er voor het realiseren van deze hele opgave op termijn meer nodig is. We verkennen in de eerste fase van dit uitvoeringsprogramma hoe opgaven via dit strategisch plan meer concreet kunnen worden gemaakt, in samenhang met de beheerplannen en aanwijzingsbesluiten.

4. Aanpak Programma Natuur

Met het Natuurpact is er veel al in gang gezet en bereikt. Voor de huidige uitdagingen is echter een versnelling en een verbetering noodzakelijk. Natuurherstel en -verbetering is één van de sleutels om uit de stikstofproblematiek te raken.

Toekomstgerichte benadering

Hiervoor is een toekomstgerichte benadering noodzakelijk, waarbij het duurzaam functioneren van ecosystemen centraal staat. De landelijke staat van instandhouding van stikstofgevoelige soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrictlijn vormt daarbij een belangrijke graadmeter voor de mate waarin de natuur floreert.

De extra investeringen zullen zoveel mogelijk gebiedsspecifiek plaatsvinden. Hierdoor wordt per gebied bepaald wat de meest effectieve (herstel)maatregelen en realisatiestrategieën zijn die zullen worden uitgevoerd. Het gaat hierbij om maatregelen die effectief bijdragen aan het daadwerkelijk bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen voor de betrokken gebieden. Ook is er aandacht voor ruimtelijke samenhang via de aankoop van essentiële ontbrekende schakels en inbedding van natuur in het omringende (veelal agrarische) landschap. Ten slotte zal in de gebiedsprocessen rekening worden gehouden met de uitvoering van stikstofreducerende maatregelen en andere gebiedsopgaven. Zo willen we een optimaal doelbereik realiseren.

Aanpak voor komende tien jaar

Het uitvoeringsprogramma heeft een tijdshorizon van tien jaar. We maken versneld afspraken voor de uitvoering in de eerste drie jaar. De maatregelen in dit hoofdstuk moeten in dat licht worden gezien.

Dit uitvoeringsprogramma geeft aan welke maatregelen de komende jaren zullen worden uitgevoerd om de natuurkwaliteit in stikstofgevoelige gebieden te vergroten. Het gaat deels om algemene maatregelen die voor heel Nederland gelden: de generieke maatregelen. Dit zijn bijvoorbeeld een verhoging van beheervergoedingen en afspraken over compensatie van verlies van bosgebied.

Daarnaast zijn er gebiedsspecifieke maatregelen. De provincies hebben hierover in principe de regie, waarbij afstemming plaats vindt met de voortouwnemers van de Natura 2000-beheerplannen. Zij werken samen met andere overheden, terreinbeheerders en andere grondeigenaren de noodzakelijke maatregelen voor gebieden uit. Inzet is: werken aan herstel van de natuur op het niveau van systemen. Dat betekent dat er ook in de wijdere omgeving van een gebied maatregelen kunnen

worden genomen om de natuurkwaliteit te herstellen en te beschermen.

Uitgangspunten en criteria voor de maatregelen

De extra investeringen in natuur geven een flinke extra impuls aan natuurherstel en -verbetering. Tegelijkertijd is duidelijk dat nog niet alle maatregelen die nodig zijn om de totale ambitie te realiseren voor 2030 haalbaar zullen zijn. Bijvoorbeeld omdat meer investeringen noodzakelijk zijn. Daarom moeten we keuzes maken.

De maatregelen in dit uitvoeringsprogramma voldoen aan een aantal basisvoorwaarden. De maatregelen dragen aantoonbaar bij aan de opgave: zorgen dat de condities op orde zijn voor het bereiken van een gunstige (of waar dat nog niet mogelijk is een verbeterde) staat van instandhouding, met focus op overbelaste stikstofgevoelige natuur. De maatregelen zijn additioneel aan het Natuurpact en zo veel mogelijk gericht op structureel systeemherstel. De maatregelen zijn uitvoerbaar in de periode 2021-2023, dan wel geprogrammeerd voor de periode tot 2030.

We kijken ook waar uitvoering van maatregelen de meeste urgentie heeft. Bijvoorbeeld vanwege de samenhang met gebiedsgerichte maatregelen voor stikstofreductie, of omdat beschermde habitats zo snel achteruit gaan dat ingrijpen noodzakelijk is. En waar mogelijk dragen de maatregelen positief bij aan meerdere doelen, zoals klimaatadaptatie en natuurinclusieve landbouw.

Belangrijk is dat de maatregelenpakketten van de afzonderlijke provincies optelbaar zijn, zodat een landelijk beeld is te geven van de voortgang van de maatregelen. We maken daarom gezamenlijk afspraken over de manier van monitoring en evaluatie van de maatregelen.

Generieke maatregelen

Voor de generieke maatregelen geldt dat de afspraken gemaakt in het Natuurpact van kracht blijven, zoals de afronding van het NNN in 2027. Daarnaast komen er nieuwe én aanvullende maatregelen.

1. Verhoging beheervergoedingen SNL

Voor de beheervergoedingen vanuit het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (vanaf nu genoemd: SNL) stelt het Rijk extra middelen beschikbaar. Met de huidige vergoeding van 75% van de standaardkostprijs kan de beheerder nu niet in alle gevallen het beheer voeren dat nodig is om natuurwaarden te behouden of te verbeteren. De beheervergoeding gaat in elk geval naar 84% van de standaardkostprijs. We verkennen de mogelijkheid om

dit percentage nog verder te verhogen, met inachtneming van de financieringsmogelijkheden en de Europese staatssteunkaders. Provincies maken afspraken met de natuurbeheerders welke kwaliteitsverhoging zij bereiken met het extra geld voor beheer.

2. *Boscompensatie*

De afspraak in de Bossenstrategie is: bosgebied dat is of wordt gekapt voor het behalen van de instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden wordt gecompenseerd op een andere plek. Dit levert niet alleen een bijdrage aan natuur en biodiversiteit, maar ook aan het behalen van klimaatdoelen. Deze compensatie geldt voor bosgebied dat vanaf 2017 is gekapt voor natuurverbetering.

3. *Kwaliteitsverhoging Riviernatuur door het ministerie van IenW*

Het rivierensysteem is een belangrijk, kenmerkend element voor ons land zowel in ruimtelijke zin als ecologisch. Het is een natuurlijke verbinding tussen diverse natuurgebieden en is dus een belangrijk onderdeel om te komen tot een robuust ecologisch netwerk. Door te investeren in de kwaliteit van dit systeem, investeren we als vanzelfsprekend in stikstofgevoelige habitats. Hierbij denken we vooral aan het verbeteren van de natuurlijke dynamiek van gebieden en de waterkwaliteit door tegengaan van ontsnippering (realiseren verbindingen langs en dwars op de rivier) en realiseren van gevarieerde habitats en leefgebieden. Dit kan o.a. door verduurzaming van beheer en door het nemen van hydrologische- en andere inrichtingsmaatregelen, waardoor het areaal riviernatuur groter wordt. Dit laatste zal in nauwe samenwerking gebeuren met provincies, gemeenten en waterschappen en andere stakeholders in het kader van de plannen en projecten die lopen onder de programmatische aanpak grote wateren en Integraal Riviermanagement.

4. *Verbeteren basiskwaliteit en experimenten*

Het zorgen voor een basiskwaliteit van de natuur in gebieden vraagt om het beter verankeren van natuur in de maatschappelijke belangenafweging en besluitvorming. Dit kan bijvoorbeeld met kritische prestatie-indicatoren. In een aantal gebieden gaan we hier mee aan de slag, zowel vanuit de praktijk als vanuit de wetenschap. Daarnaast is er budget beschikbaar voor het uitvoeren van experimenten en onderzoek rond het intensiveren van het natuurbeleid (zie ook hoofdstuk 6).

Gebiedsgerichte aanpak

Het uitvoeringsprogramma bevat naast de generieke maatregelen een veelheid aan maatregelen die bijdragen aan structureel systeemherstel. Dit vraagt om een

gebiedsgerichte aanpak, samen met maatschappelijke partijen in het gebied. Waar mogelijk wordt de aanpak van natuurherstel opgepakt in samenhang met de gebiedsgerichte maatregelen voor stikstofreductie.

Gebiedsgerichte maatregelen

Een effectieve bescherming van natuur en biodiversiteit is vooral gebaat bij een aanpak passend bij een specifiek gebied. Naast generieke maatregelen zetten we daarom vooral in op een gebiedsgerichte aanpak met een mix aan doelgerichte maatregelen. We richten ons ook op de omgeving van de Natura 2000-gebieden en het NNN, vanuit de gedachte van structureel systeemherstel. We koppelen maatregelen zo veel mogelijk aan andere opgaven die in een gebied spelen. Zo dragen hydrologische maatregelen bij aan de gunstige staat van instandhouding van overbelaste stikstofgevoelige gebieden, maar ook aan klimaatadaptiviteit.

Op basis van de inventarisatie onder de provincies blijkt dat ongeveer 25% van de inzet in de eerste drie jaar zal gaan naar verbetering van de kwaliteit van natuurgebieden (inclusief vitalisering bos). Ongeveer 20% is voor hydrologische verbetering en circa 30% van de inzet zal gericht zijn op versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden. Ongeveer 20% zal besteed worden aan maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden en ongeveer 5% aan overige kwaliteitsmaatregelen bovenop het Natuurpact (zoals recreatieve zoning of extra inzet op invasieve exoten). Deze percentages zijn indicatief en zullen gedurende het programma wijzigen. Op basis van de gebiedsuitwerking, die is beschreven in hoofdstuk 3, zal blijken wat de werkelijke verdeling is.

De beschreven maatregelen sluiten aan bij de maatregelen die het Planbureau voor de Leefomgeving in een quickscan heeft doorgerekend. Uit de inventarisatie blijkt wel dat er meer focus komt op hydrologie en kwaliteitsverbetering van gebieden. Op basis van de individuele afspraken met de provincies in 2021 volgt een exact overzicht van de maatregelen voor de periode tot en met 2023. Hierop zullen ook de monitoring en rapportage worden ingericht.

Versnellen verwerving, optimaliseren van inrichting en beheer

Zoals aangegeven zal ongeveer 30% van de inzet gaan naar versnellen van het verwerven en optimaliseren van de inrichting van gebieden. Dit draagt bij aan de uitbreiding van de leefgebieden, het robuuster maken van natuursystemen en het in een gunstige staat van instandhouding

brengen van de overbelaste stikstofgevoelige gebieden. Grondverwerving blijft daarbij een belangrijk aandachtspunt. De druk op de ruimte is namelijk groot, waardoor de grondprijzen hoog zijn en de grondmobiliteit in sommige gebieden beperkt is.

Provincies voeren de gemaakte afspraken van het Natuurpact uit en voeren het tempo van uitbreiding van het NNN op. Ze stimuleren grondeigenaren actiever om mee te werken aan de uitbreiding en onderzoeken mogelijkheden en instrumenten voor versnelling van verwerving en inrichting van (sleutel)hectares, en werken die uit. In veel gevallen vraag dit om een extra investering. Naast het opvoeren van het tempo in verwerven zal ook het tempo van inrichting worden opgevoerd.

Verbetering kwaliteit bestaande natuurgebieden

In Nederland zijn ruimtelijke en milieucondities vaak een belangrijke beperkende factor voor het bereiken van de gewenste natuurkwaliteit. Problemen zijn onder andere verzuring, verdroging en vermessing van het leefgebied. Deze problemen maken de natuur kwetsbaar en zetten de gunstige staat van instandhouding onder druk. Ongeveer 25% van de inzet zal gaan naar het verbeteren van de kwaliteit van bestaande natuurgebieden. De extra investeringen worden ingezet voor structureel systeemherstel en zo min mogelijk voor tijdelijke natuurherstelmaatregelen omdat deze niet duurzaam zijn op de langere termijn. In sommige gevallen blijven tijdelijke maatregelen nodig omdat structurele maatregelen tijd nodig hebben om het benodigde systeemherstel voor elkaar te krijgen en de successie (verruiging en verhouting) in die tijd onverminderd doorgaat. Structurele systeemherstelmaatregelen betreffen bijvoorbeeld verbeterde inrichting, hydrologische maatregelen en bosvitalisering. Deze maatregelen dragen ook bij aan andere opgaven, zoals klimaatadaptatie en de uitvoering van de Bossenstrategie.

Inzet op maatregelen in overgangsgebieden, inclusief verbinden van gebieden

Ongeveer 20% van de inzet zal gaan naar maatregelen in de overgangsgebieden. In de zones rond overbelaste stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zoeken we samen met de grondgebruikers naar aanvullende maatregelen voor herstel van natuur en biodiversiteit. Mogelijke maatregelen in deze overgangsgebieden zijn andere vormen van beheer, het stimuleren van extensievere vormen van landbouw, het verhogen van het waterpeil, aangepaste vormen van (agrarisch natuur-)beheer of – waar dat noodzakelijk blijkt – functieverandering. Deze maatregelen kunnen ook bijdragen aan herstel van de VHR-soorten in

deze agrarische gebieden. De aanpak draagt ook bij aan de transitie naar kringlooplandbouw, wat zeker in deze overgangsgebieden belangrijk is. Om deze transitie te kunnen realiseren is het nodig om ook na te gaan wat agrariërs nodig hebben om hieraan bij te dragen en welke verdienmodellen ontwikkeld moeten worden. De uitvoering van enkele pilots kan hier mogelijk aan bijdragen.

In deze overgangsgebieden liggen eveneens kansen om meerdere doelen te halen. Hydrologische maatregelen binnen of buiten een natuurgebied kunnen bijvoorbeeld ook het effect van stikstof verminderen en bijdragen aan vermindering van bodemdaling.

Verbindingen tussen leefgebieden zijn ook van groot belang. Door de aanleg van wegen, vaarwegen en spoorwegen zijn natuurgebieden in de afgelopen decennia versnipperd geraakt. In het wild levende dieren zitten steeds meer vast in een onnatuurlijk klein leefgebied. Daarom werken we ook aan het realiseren van natuurlijke verbindingen tussen natuurgebieden. Het gaat dan om ecologische verbindingen en om landschappelijke verbindingen met het omliggende (agrarische) gebied.

Extra hydrologische maatregelen

Enkele herstelmaatregelen zijn gericht op structureel herstel, zoals de hydrologische herstelmaatregelen. Hydrologische herstelmaatregelen hebben in veel gebieden tot doel een natuurgebied te vernatten of natuurlijke processen als kwel te herstellen. Het verbeteren van de hydrologie rond natuurgebieden is in veel gebieden essentieel om de kwaliteit in het natuurgebied te verhogen. Naar schatting 20% van de inzet zal daarom gaan naar hydrologische maatregelen, met als doel het hele systeem robuuster te maken. De uitvoering van deze maatregelen draagt ook bij aan de aanpak van het (toenemende) probleem van verdroging.

Hydrologische systemen zijn vaak gecompliceerd en hebben effect op de functies voor de landbouw en de omgeving. Herstelmaatregelen aan deze systemen zijn dus niet alleen plaatselijk, maar kunnen ook invloed hebben op de omgeving van een Natura 2000-gebied. Daarmee spelen ook meer belangen een rol bij de uitvoering, zoals die van waterschappen, terreinbeherende organisaties, landeigenaren, gemeenten en de provincie. Het is van groot belang het proces rond hydrologische maatregelen zorgvuldig uit te voeren via de gebiedsgerichte aanpak en bijbehorende gebiedsprocessen.

Overige kwaliteitsmaatregelen bovenop Natuurpact

Naast de bovengenoemde maatregelen hebben we in Nederland met nog een aantal factoren te maken die invloed hebben op de staat van instandhouding van stikstofgevoelige VHR-soorten en habitattypen. Denk aan recreatieve druk en invasieve exoten. Daarom wordt een deel van de middelen ook hierop ingezet, bijvoorbeeld voor het beter reguleren van de recreatieve druk.

Ook wordt extra ingezet op de aanpak van invasieve exoten (bovenop de bestaande aanpak). Invasieve exoten binnen het NNN, met name watercrassula en Japanse duizendknoop, vragen aandacht. We willen voorkomen dat een grote inzet om omgevingscondities in een gebied te verbeteren teniet wordt gedaan door invasieve exoten. We onderzoeken of in bepaalde gebieden nog extra maatregelen nodig zijn om ze te bestrijden of beter te beheersen. Veel bestrijdingsmaatregelen zijn niet duurzaam en ook kostbaar. We brengen daarom prioriteiten aan in gebieden en soorten.

5. Monitoring en rapportage

In dit programma wordt uitgegaan van een adaptieve aanpak. Hierbij monitoren we gezamenlijk de resultaten, rapporteren we erover en sturen we het programma bij. Voor monitoring en rapportage beschikken we al over bestaande systemen. Hierop bouwen we verder. In 2021 werken we de aanpak verder uit. De aanpak en frequentie van monitoring en rapportage sluiten aan bij de monitoring die beschreven is in de Wet stikstofreductie en natuurverbetering.

Het Programma Natuur sluit aan bij de monitoringcyclus van de Natura 2000-beheerplannen en de rapportageplicht vanuit de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn (de eerstvolgende is in 2025).

Monitoring heeft binnen het Programma Natuur twee doelen: het verzamelen van informatie over de toestand van de natuur én over het programmaverloop. Rijk en provincies hebben afgesproken gezamenlijk de voortgang van het Programma Natuur te willen volgen. Monitoring en rapportage zijn daarvoor noodzakelijke onderdelen.

Vormen, doel en noodzaak van monitoring

Het Programma Natuur voorziet in het op orde brengen van de condities met als streven: 70% doelbereik in 2030. De realisatie van dit doel wordt bepaald door de ontwikkeling van habitattypen en soorten in het gehele land. De realisatie van de condities voor een hoger doelbereik worden behaald door de lopende programma's rondom SNL, Natura 2000 én het Programma Natuur. Zoals eerder benadrukt is monitoring hierbij noodzakelijk. De verzamelde informatie kan breder worden toegepast.

In dit uitvoeringsrapport onderscheiden we drie vormen van monitoring:

1. Monitoring van de maatregelen (uitvoering);
2. Monitoring van het behaalde doelbereik (VHR);
3. Monitoring van omgevingscondities (abiotiek).

Voor deze monitoring is van belang dat niet alleen wordt gekeken naar de Natura 2000-gebieden, maar ook naar gebieden daarbuiten. We onderscheiden hierbij:

- Natura 2000-gebied;
- NNN (waarin deels al monitoring is op basis van de SNL-systematiek);
- (cultuur)landschap.

Per gebiedscategorie moet worden bepaald welke ontwikkeling (innovatie of doorontwikkeling van methodes) van de monitoring gewenst is.

Noodzaak vormen van monitoring

Voor elke vorm van monitoring geven we hieronder een definitie en beschrijven we de noodzaak.

1. Maatregelen

Het meten van de prestatie van de afgesproken maatregelen: is deze uitgevoerd?

Er wordt gekeken naar de voortgang van de uitvoering. De maatregel wordt gemonitord op de voortgang van de voorbereiding en de uitvoering.

- Bijstelling van afspraken of inspanningen kan plaatsvinden als de voortgangssnelheid niet wordt gehaald.
- De voortgang wordt met een landelijke rapportage in beeld gebracht. De financiële verantwoording vindt plaats in het kader van de verantwoording van de specifieke uitkering (SPUK).

2. Doelbereik

Worden de kwantitatieve en de kwalitatieve opgave voor de instandhoudingsdoelen in het gebied ingevuld?

Deze monitoring is nodig om het effect van het maatregelenpakket op gebiedsniveau te volgen en om te volgen of op landelijk niveau de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald. Deze gegevens dragen ook bij aan een betere onderbouwing van de beoordeling van de gunstige staat van instandhouding op nationaal niveau.

- Bijstelling als het doel niet wordt gehaald kan door aanvullende maatregelen te nemen, of door maatregelen anders uit te voeren dan vooraf bedacht.
- Rapportage van het doelbereik vindt plaats in de VHR-rapportage en beheerplannen.

3. Omgevingscondities

Welke omgevingscondities worden positief beïnvloed door de genomen maatregelen? Zijn de omgevingscondities, als randvoorwaarden voor het kunnen realiseren van instandhoudingsdoelstellingen, op orde?

De omgevingscondities die een sleutelrol spelen bij het behoud of verbeteren van habitat of leefgebied worden gemonitord. Zo wordt inzichtelijk of de abiotische condities op orde zijn voor het bereiken van de gewenste doelen.

- Bijsturing kan door aanvullende maatregelen te nemen, of maatregelen anders uit te voeren dan vooraf bedacht.
- Rapportage van de omgevingscondities vindt plaats in de Natura 2000-beheerplannen en in de jaarlijkse monitoringsrapportage Natura 2000.

- Deze monitoring heeft bijzondere aandacht nodig, omdat bestaande voorzieningen hiervoor gefragmenteerd en onvolledig zijn.

De verzamelde gegevens kunnen breed worden benut voor beleidsvraagstukken, maar zijn op zichzelf mogelijk niet voldoende om in de informatiebehoefte voor toestemmingsverlening te kunnen voorzien.

Infrastructuur: van monitoring tot rapportage

Het verzamelen van monitoringsgegevens alleen is onvoldoende om te verantwoorden welke maatregelen uitgevoerd worden of wat de ontwikkelingen zijn in doelbereik en omgevingscondities. Daarvoor is een proces nodig: van monitoring naar data naar informatie naar analyse en uiteindelijk naar een rapportage. Op basis van de afspraken in het Natuurpact is een dergelijke proceslijn met ondersteunende systemen al uitgewerkt³. Voor het Programma Natuur kunnen we op een effectieve manier gebruikmaken van deze bestaande infrastructuur. Waar nodig moet deze infrastructuur geoptimaliseerd worden zodat er relatief snel gerapporteerd kan worden.

Tijdslijn

We sluiten aan bij de monitoringsfrequentie van de Wet stikstofreductie en natuurverbetering. Op de korte termijn (eerste helft 2021) richten we ons op prestatie-monitoring die nodig is voor de beleids- en budgetverantwoording. De prestatie-monitoring richt zich op de monitoring van planning, uitvoering en abiotische effecten van de maatregelen. In het eerste jaar (2021) werken we aan het aanscherpen van de methodieken voor de doelbereikmonitoring (VHR). Die kunnen daarna worden opgenomen in de huidige zesjaarlijkse Natura 2000- en SNL-monitoring en -analyse.

Jaarlijks worden monitoringsdata verzameld. Terugkoppeling vindt plaats in een tweejaarlijkse cyclus. Hierbij onderzoeken we welke bestaande rapportages te koppelen zijn met de beleidsterugkoppeling voor het Programma Natuur. De uitwerking van deze samenhang en rapportage gebeurt in 2021. We gaan uit van het uitgangspunt 'need to know'. Aanpassingen in de monitoring zijn gericht op de informatie die nodig is voor de rapportages en voor bijsturing van het programma.

In de eerste helft van 2021 brengen we in beeld welke uitbreiding van de monitoringsaanpak noodzakelijk is.

Hiervoor zullen we een *businesscase* voorbereiden, inclusief benodigde financiering. Op basis van deze uitwerkingen nemen we medio 2021 een besluit over een opdracht voor verdere uitwerking van de monitoring. Na de besluitvorming kan hierna gestart worden met het uitwerken van het programma van eisen tot een definitieve opdracht.

Een vergelijkbare werkwijze zullen we hanteren voor de wijze van rapporteren en evalueren. Ook voor deze onderdelen maken we zoveel mogelijk gebruik van al bestaande rapportages en evaluaties.

Rapportage

De voortgang van de prestaties op het natuurbeleid zullen we via verschillende rapportages volgen. Voorbeelden op dit moment zijn de jaarlijkse Voortgangsrapportage Natuur, de rapportage van de voormalige PAS-herstelmaatregelen en de verschillende verplichte EU-rapportages voor natuur.

Het uitgangspunt van het Programma Natuur is dat de voortgang van maatregelen gezamenlijk worden gevolgd. Dat vraagt om een goede rapportage. We brengen in beeld in hoeverre bestaande rapportages hiervoor zijn te benutten en uit te breiden. Hierbij geven we ook aan op welke indicatoren en prestaties de rapportages betrekking hebben en wat de consequenties daarvan zijn voor de monitoring.

We volgen bij deze uitwerking van de rapportagesystematiek hetzelfde tijdschema als bij de uitwerking van de monitoring. Dat wil zeggen: in het eerste kwartaal van 2021 werken we een programma van eisen uit in samenhang met de al bestaande rapportages. Dit leidt tot een besluit in het tweede kwartaal.

3 Zie voor meer informatie: <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/monitoring-en-natuurinformatie/monitoring-en-beoordeling-natuurkwaliteit/>

6. Evaluatie, bijsturing en onderzoek

De voortgang en resultaten van het programma worden regelmatig geëvalueerd. Waar nodig sturen we onze aanpak bij. Evaluatie en bijsturing zijn noodzakelijk om voldoende zicht te houden op het behalen van de afgesproken opgave. We hebben goede ervaring opgedaan met de lerende evaluatie bij het Natuurpact en bij het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland. We bouwen voort op die ervaring. In 2021 werken we deze aanpak verder uit.

Bij de evaluatie zal met tussendoelen de voortgang gevolgd worden. Tussendoelen voor natuurherstel en -verbetering zullen in elk geval betrekking hebben op het tempo en de tijdige uitvoering van de maatregelen in het programma. Aanvullend kunnen we kiezen voor tussendoelen gericht op de effecten van de maatregelen, waarbij bijvoorbeeld met gebiedsspecifieke procesindicatoren het herstel wordt aangegeven. Dit geeft een vroegtijdige indicatie van de daadwerkelijke uitwerking van effecten. We werken in de eerste helft van 2021 gezamenlijk uit hoe deze tussendoelen vorm krijgen en op welke wijze ze een plek krijgen in de evaluatie. Hierbij kijken we ook in hoeverre deze evaluatie in samenhang kan plaatsvinden met de lerende evaluatie Natuurpact, en de evaluaties die gaan komen rondom de structurele aanpak stikstof.

Onderzoeksgenda

Voor het Programma Natuur stellen we een daarnaast een investering in de onderzoeksgenda voor. Elementen van deze agenda zijn:

Versterking Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN)

Het OBN is het huidige onderzoeksprogramma waar kennis wordt opgebouwd voor de bescherming, het behoud en het beheer van onze natuur, binnen en buiten het NNN. Het OBN is een bestaand en internationaal vermaard kennisnetwerk waarin overheden (Rijk, provincies), terreinbeheerders en wetenschappers met elkaar werken aan praktijkkennis. Dit doen ze door te doen, te leren en nog beter te doen. Binnen OBN worden belangrijke praktijkvragen behandeld en opgelost. Dit kan grote meerwaarde hebben voor de analyses in gebiedsprocessen, maar ook voor de concrete maatregelen die beheerders gaan nemen. Daarom kiezen we ervoor om stevig te investeren in het OBN. Met extra financiering kan het OBN-onderzoek op grotere schaal worden toegepast en ook specifiek worden toegespitst op de vragen die naar boven komen in het kader van dit Programma Natuur. We vragen de Stuurgroep OBN hiervoor op korte termijn een meerjarig voorstel te ontwikkelen. Om aan de kennisvraag te voldoen is het van belang dat er ook vanuit grote

projecten financiering komt voor het benodigde onderzoek. Stelregel is om 1% van de benodigde middelen van een groot project voor onderzoek te reserveren.

Concept Basiskwaliteit Natuur

Een goede Basiskwaliteit Natuur gaat uit van het volgende: als de condities voor algemene (nog niet bedreigde) soorten verbeteren, levert dat ook een positief resultaat op voor bedreigde soorten. Om deze basiskwaliteit beter te verankeren moet natuur op gebieds- of regioniveau meegenomen worden in ruimtelijke keuzes. Daarvoor moet deze basiskwaliteit natuur uitgewerkt worden in criteria die gebruikt kunnen worden om een afweging kan worden gemaakt tussen de verschillende maatschappelijke belangen (meer of minder natuur, afhankelijk van de andere opgaven).

Dat vraagt een combinatie van theorie en praktijk. Onder het Programma Natuur gaan we hiermee in een aantal gebieden aan de slag, zowel vanuit de praktijk als vanuit de fundamentele wetenschap.

Ad hoc-vragen en ondersteuning

Het is nu nog niet exact in te schatten welke vragen de intensivering van het natuurbeleid gaat oproepen. Voor deze vragen (vanuit het beleid en de praktijk) is het verstandig een beperkt werkbudget beschikbaar te hebben. Denk aan de Kennisdesk bij Wageningen Research, maar dan ook voor de provincies. Als het nodig en wenselijk is, zoeken we hierbij de samenhang met het OBN.

7. Samenwerking

De opgaven in dit programma worden alleen bereikt als Rijk, provincies en maatschappelijke partners intensief samenwerken. De bestaande verantwoordelijkheden zijn het uitgangspunt. In aanvulling op die verantwoordelijkheden maken de partijen afspraken over de samenwerking in de uitvoering.

Werken aan samenwerking en vertrouwen

De opgave is complex. Daarom is het van belang dat Rijk, provincies, maar ook waterschappen en gemeenten zoveel mogelijk als één samenwerkende overheid naar buiten acteren. Goede samenwerking staat of valt met onderling vertrouwen, duidelijkheid over doelen en eigenaarschap, en dat iedereen zich op zijn specifieke kwaliteiten weet aangesproken. Werken aan dit vertrouwen – van nationaal tot op gebiedsniveau – is daarom een randvoorwaarde voor het Programma Natuur. We benutten hierbij de ervaringen die we hebben opgedaan in andere gezamenlijke trajecten, zoals het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland.

Cyclische sturing

Om de gezamenlijke opgave van Rijk en provincies te bestendigen stellen we een cyclische sturing voor. Er komt twee keer per jaar een bestuurlijk overleg over de voortgang van het programma. In het voorjaar gaat dit gesprek over de programmering en verwachtingen in datzelfde jaar. In het najaar staat de voortgang centraal, op basis van de dan beschikbare voortgangsrapportages.

Deze bestuurlijke overleggen voert de minister met de twaalf provincies, het IPO en de Ministeries van IenW en Defensie. Ter ondersteuning vindt voorafgaand aan ieder bestuurlijk overleg een overleg plaats op directeuren-niveau. In deze gesprekken kunnen ook specifieke knelpunten aan de orde komen die spelen in enkele provincies, bijvoorbeeld over de voortgang of het benodigde instrumentarium.

Als het nodig is vinden voorbereidende overleggen met individuele provincies plaats, over specifieke knelpunten. Deze gesprekken worden gevoerd aan de hand van gezamenlijke tussendoelen. Deze doelen zijn gericht op de condities die gerealiseerd worden. Er komt een gezamenlijk voorstel voor deze tussendoelen.

Samenwerking

Ten behoeve van een adequate samenwerking geven we uitwerking aan een ondersteunende programmaorganisatie. De vorm en inhoud van deze organisatie werken we begin 2021 verder uit. We gaan daarbij uit van de volgende uitgangspunten.

- De programmaorganisatie neemt geen verantwoordelijkheden over maar ondersteunt de samenwerkende partijen bij het uitvoeren van hun taak.
- De programmaorganisatie ondersteunt de samenwerking in alle fasen van het programmaproces (uitgewerkt in het uitvoeringsprogramma).
- De programmaorganisatie faciliteert, ondersteunt en jaagt de samenwerking aan binnen het gezamenlijke uitvoeringsprogramma van provincies en Rijk.
- Bij de verdere vormgeving wordt zoveel mogelijk aangesloten bij al lopende activiteiten en structuren en wordt bezien op welke wijze aanvullend meerwaarde kan worden geboden in het licht van de gezamenlijke opgave.
- Vanuit deze ondersteunende functie kan de programmaorganisatie meerwaarde bieden ter bevordering van de uitvoeringskracht door proactief thema's te signaleren en te agenderen bij de samenwerkende partners. Het programmamanagement sluit daartoe op het juiste niveau aan bij de gezamenlijke ambtelijke en politieke besluitvorming in het kader van het uitvoeringsprogramma zoals het voorziene directeurenoverleg.

8. Agenda Natuurinclusief

De opgaven in het Programma Natuur zijn alleen haalbaar op het moment dat ook de biodiversiteit en condities in de omgeving van de natuurgebieden op orde zijn. Daarom richten we ons niet alleen op bijzondere, kwetsbare stikstofgevoelige natuur, maar ook op het herstel van de meer algemene en functionele soorten en landschapstypen. Want ook deze andere natuur in ons land is essentieel voor het behalen van de natuurdoelen en voor biodiversiteitsherstel. Als we ons meer richten op het verbeteren van de algemene condities voor de noodzakelijke biodiversiteit, zal het ook beter gaan met de kwetsbare natuur. Dit vraagt om een integraal ontwerp met een brede benadering van 'natuur'.

Met Nederland Natuurpositief hebben Rijk en provincies op de Natuurtop van 2019 aangegeven de natuur overal te willen versterken: in natuurgebieden, in steden, op het platteland en in de grote wateren. Dat doen ze door enerzijds door te gaan met wat werkt (natuurbescherming), en anderzijds het doen en denken in alle sectoren om te buigen: van schade beperken naar natuur versterken.

Het Programma Natuur geeft een vervolg aan deze ambitie met de ontwikkeling van een Agenda Natuurinclusief. Deze heeft een tijdshorizon tot 2050 en focust op een concrete aanpak voor de komende tien jaar. We haken aan bij wat al ontwikkeld is en wordt en ondersteunen het starten van trajecten waar die er nog niet zijn. De ambitie is dat biodiversiteitsherstel een plek krijgt in alle haarvaten van de Nederlandse samenleving. Dus in alle sectoren: van landbouw tot de zorg, van infrastructuur tot het onderwijs en van woningbouw tot de financiële sector.

Om de kwetsbaarheid van de natuur te verminderen, de robuustheid en veerkracht te vergroten en de kracht van ecosystemen en de diversiteit aan soorten te herstellen is een transitie naar een natuurinclusieve samenleving nodig. Die legt ook een verbinding tussen de Nederlandse en de mondiale doelen voor natuur en biodiversiteit (en de overige Sustainable Development Goals). De transitie draagt ook bij aan het verkleinen van de ecologische voetafdruk van Nederland. Dit is ook de inzet van het Programma Versterken biodiversiteit. De agenda's van de verschillende programma's zullen daarom op elkaar worden afgestemd. De inzet op een natuurinclusieve samenleving is, tot slot, ook onderdeel van de structurele aanpak stikstof.

Denken én doen

De Agenda Natuurinclusief is aanvullend op dit Uitvoeringsprogramma Natuur, waarin het proces en de maatregelen in de natuurgebieden en in de

overgangszones al een plek krijgen. Initiatieven gericht op een meer natuurinclusieve landbouw, buiten deze gebieden, zijn onderdeel van de Agenda Natuurinclusief. De maatregelen uit de verschillende programma's worden zoveel mogelijk in samenhang met elkaar uitgewerkt. Er liggen ook relaties met het Deltaplan Biodiversiteitsherstel.

Met de Agenda Natuurinclusief gaan we de verbinding aan tussen ruimtelijke inrichting, gedrag en natuurlijk kapitaal. Het omvat een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting bij bijvoorbeeld verstedelijking, infrastructuur, industrie en de energietransitie, kortom: in de gehele samenleving. Het is essentieel om natuurinclusief gedrag, net als de beweging naar meer natuurinclusieve productstromen (natuurinclusieve economie), onderdeel te maken van deze agenda, zoals het gebruik van duurzaam geproduceerd hout is voorgesteld in de Bossenstrategie. Het uitgangspunt is: een vitaal platteland en een vergroende bebouwde omgeving, waarin biodiversiteit als vanzelf verweven is.

Natuurinclusief denken en doen onderdeel maken van alle maatschappelijke domeinen en opgaven moet één of meer van de volgende effecten opleveren:

- Verbetering van de Basiskwaliteit Natuur buiten het NNN en Natura 2000.
- Verbetering van de condities (ruimtelijk, emissies, depositie, kwaliteit van bodem, water en lucht) voor het NNN en Natura 2000-gebieden.
- Benutten van natuur en natuurlijke processen voor andere maatschappelijke opgaven (nature-based solutions), wellicht ook tegen lagere kosten. Denk aan thema's als gezondheid, klimaatadaptatie, hittestress, waterberging, duurzame voedselvoorziening, sociale cohesie en stressverlaging/ontspanning.
- Natuurinclusief gedrag van burgers en bedrijven. Dat wil zeggen dat in alle beslissingen en handelingen rekening wordt gehouden met de natuur. Het gaat daarbij zowel om het voorkomen van beschadiging van de natuur (voorzorg) als om het bevorderen van natuur (stimulering) en het benutten van de mogelijkheden die de natuur biedt (kansen).
- Een kleiner beslag van maatschappelijke sectoren op biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen, ofwel het verkleinen van de footprint in Nederland en daarbuiten.

De koers en de voorwaarden

De afgelopen jaren zijn al diverse concrete stappen gezet naar een natuurinclusieve samenleving. Zo is een robuuste natuur nodig vanwege de klimaatverandering

en dit is daarom ook onderdeel gemaakt van klimaat-afspraken. In het Nationaal Strategisch Plan (NSP) werken we gezamenlijk uit hoe we natuurinclusiviteit in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) kunnen ondersteunen en versterken. En via het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP) en in Regiodeals verbinden we op gebiedsniveau processen, opgaven en partijen.

De komende maanden werken we aan het fundament voor de Agenda Natuurinclusief. Samen met stakeholders verkennen we hoe de agenda bij kan dragen aan de gewenste transitie en wat de focus voor de komende tien jaar moet zijn. De uitkomst is een visie op de te volgen koers voor de ontwikkeling van de natuurinclusieve samenleving. Die koers geldt voor alle partijen die de agenda mee willen helpen ontwikkelen en uitvoeren: het is een kapstok op strategisch niveau om inzet aan op te hangen. De visie geeft ook handvatten voor keuzes over de uitvoering: wat willen we bereiken en hoe gaan we dat doen? En: hoe regisseren we de werking van de agenda, wie regisseert en hoe wordt de voortgang gemeten en geëvalueerd?

Aanpak

De agenda is niet vrijblijvend. Publiek/privaat partnerschap én eigenaarschap zijn belangrijk voor de transitie. Begin 2021 verkennen we welke publieke en private organisaties mee willen doen bij het opstellen van de agenda. Daarbij houden we rekening met focus en fasering.

Bij zowel het opstellen als de uitvoering van de Agenda Natuurinclusief sturen we aan op een nauwere samenwerking met gemeentes en waterschappen. We sluiten aan bij de interbestuurlijke samenwerking die het Programma Natuur vormt (Rijk en provincies, aangevuld met terrein-beherende organisaties). We leggen de verbinding met partijen van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Ook brengen we de relatie in beeld met trajecten als de 'ruimtelijke verkenning' van de structurele aanpak stikstof en de ontwikkeling van het Nationaal Strategisch Plan voor het GLB. Op deze manier borgen we een logische samenwerking en onderlinge versterking.

9. Financiering

Provincies, beheerders en Rijk constateren: een meer systeemgerichte, structurele benadering kost tijd om goed te implementeren. Voor deze opgave is een meerjarige programmering noodzakelijk, waarbij vooraf zekerheid bestaat over de beschikbaarheid van financiering. Die zekerheid is nodig om afspraken te maken met actoren in het veld, de uitvoeringsorganisatie te organiseren en maatregelen vast te leggen in beheerplannen of gebiedsplannen.

Langjarige zekerheid

Voor de vastlegging van maatregelen in beheerplannen die provincies en Rijk vaststellen, geldt ook een uitvoeringsverplichting. Randvoorwaarde om deze verplichting aan te kunnen gaan is dat er voldoende zekerheid is over meerjarige financiering voor de maatregelen in de gebieden. Rijk en provincies beseffen dat met deze financiering slechts een deel van de gehele opgave kan worden gerealiseerd. Dat betekent ook dat keuzes gemaakt worden bij de inzet van de beschikbare middelen.

Tegelijkertijd is het belangrijk dat de provincies en het Rijk afspraken maken hoe het programma tussentijdse bijsturing krijgt als dat nodig is. Bijsturing gebeurt op basis van nieuwe inzichten in de haalbaarheid en de effectiviteit van de opgaven. Een vorm van bijsturing geeft zekerheid dat de middelen effectief en met de laatste inzichten worden ingezet.

Middelen

Voor de financiering geldt dat het uitvoeringsprogramma voortbouwt op de afspraken die gemaakt zijn tussen het Rijk en de provincies (BO van 9 juli 2020). Het handelt in de geest van de Wet stikstofreductie en natuurverbetering. Voor de uitvoering is de eerste drie jaar in totaal circa 600 miljoen euro beschikbaar voor gebiedsgerichte natuurmaatregelen. Deze middelen zijn gereserveerd voor investeringen in natuur in en rondom overbelaste stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Het resterende deel wordt in deze jaren besteed aan generieke maatregelen.

Op basis van dit uitgangspunt zijn de middelen verdeeld over de provincies, met een bandbreedte. Hierbij is gekozen om dynamisch te programmeren om middelen zo doelmatig mogelijk in te zetten. Elke provincie weet zo in welke orde van grootte zij maatregelpakketten kan indienen. Het maatregelenpakket wordt per provincie vastgelegd via een specifieke uitkering (SPUK). De optelsom van de twaalf SPUK's is het bedrag (circa 600 miljoen euro) wat beschikbaar is voor de gebiedsgerichte maatregelen voor de eerste drie jaar.

Generieke maatregelen

De middelen voor de generieke maatregelen worden niet verdeeld over de provincies. Het gaat om:

- verhoging van de beheervergoeding (werkelijke kosten +/- 14 miljoen euro per jaar);
- boscompensatie (41 miljoen euro totaal eerste drie jaar);
- kwaliteitsverhoging riviernatuur (40 miljoen euro totaal eerste drie jaar);
- basiskwaliteit, onderzoek en monitoring (25 miljoen euro totaal eerste drie jaar).

De inzet van deze middelen loopt voor een deel via de provincies. In 2021 werken we dit verder uit en maken nadere afspraken over het beschikbaar stellen en verdelen van financiële middelen.

Gebiedsgerichte maatregelen

Het Programma Natuur gaat uit van een meerjarige aanpak van tien jaar. Het is van belang om zicht te hebben op de middelen die voor de gehele looptijd. Op basis daarvan zijn afspraken te maken over de programmering van de aanpak in gebiedsplannen en afspraken met maatschappelijke actoren.

Extrapolatie van de afspraken over de middelen voor maatregelen die in de eerste drie jaar tot uitvoering komen geeft een indicatie voor de langjarige programmering van de middelen. Indien nodig kunnen na twee jaar de financiële afspraken op basis van de opgave, monitoring of de inhoud van beheerplannen, worden gefinetuned.

Voor de gebiedsgerichte maatregelen wordt uitgegaan van de volgende verdeling:

Groningen	1 – 3 %
Fryslân	6 – 10 %
Drenthe	10 – 15 %
Overijssel	10 – 15 %
Gelderland	25 – 30 %
Flevoland	1 – 2,5 %
Utrecht	2 – 4 %
Noord-Holland	5 – 10 %
Zuid-Holland	4 – 6 %
Zeeland	2 – 5 %
Noord-Brabant	10 – 15 %
Limburg	10 – 12 %

In dit uitvoeringsprogramma wordt een beeld geschetst van de maatregelen die provincies hiermee ten uitvoering willen gaan brengen. Dit wordt in het kader van de SPUK

verder geconcretiseerd. De kosten van provincies en partners die samenhangen met de regievoering, voorbereiding en uitvoering van de maatregelen maken onderdeel uit van de SPUK-aanvragen. Wij gaan er vanuit dat generiek op programmaniveau 15% van het budget nodig zal zijn voor deze uitvoeringskosten. De werkelijke kosten kunnen verschillen per gebied. Deze worden bij de uitwerking van de SPUK-aanvragen in beeld gebracht.

Overige programmakosten

Zoals vermeld in de hoofdstukken over monitoring, rapportage, evaluatie en samenwerking worden in de eerste helft van 2021 nog nadere uitwerkingen gemaakt van de kosten die samenhangen met deze onderdelen van het programma. In 2021 maken Rijk en provincies hierover verdere afspraken. Vooralsnog is in de post 'basiskwaliteit, onderzoek en monitoring' rekening gehouden met extra kosten voor de monitoring.

Bijlage: Maatregelen van de provincies

Het Uitvoeringsprogramma Natuur beschrijft de wijze waarop de komende 10 jaar invulling wordt gegeven aan natuurherstel. Ter aanvulling beschrijven provincies in deze bijlage bondig wat hun opgave rond natuurherstel en -verbetering is voor de komende tien jaar, en welke aanpak zij de eerstvolgende drie jaar daarvoor hanteren.

Deze beschrijvingen per provincie geven een eerste beeld van de voorgestelde maatregelen. Die worden begin 2021 verder uitgewerkt. Die uitwerking vormt de basis voor de financiële afspraken die per provincie worden gemaakt.

Veel provincies wijzen op het belang van het uitvoeren van hydrologische maatregelen, zowel binnen de Natura 2000-gebieden als in de omliggende bufferzones. Daarnaast zetten veel provincies in op een gezamenlijke aanpak met lokale partijen.

Provincie Groningen

Samen voor het langetermijnperspectief

In Groningen zijn we samen met onze partners (denk aan landbouw, collectieven, natuurbeheer, waterschappen) in 2020 een discussie gestart over het langetermijnperspectief voor natuur. Daarbij kijken we naar combinatie met thema's als landbouwtransitie, energietransitie en klimaatadaptatie. Welke maatregelen willen we nemen in de komende drie tot tien jaar? De kernvraag hierbij is: welke landschapsecologische maatregelen zijn nodig om de natuur te verbeteren en de biodiversiteit te verhogen?

Prioriteit: uitvoering interne maatregelen

De uitkomst is dat stikstofgevoelige natuur onze prioriteit krijgt. De komende drie jaar focussen we ons vooral op de uitvoering van interne maatregelen die volgen uit de gebiedsanalyses voor het natuurbeheer. Met deze maatregelen verminderen we de effecten van de huidige stikstofdruk. Hierbij zijn projecten in beeld in de gebieden Lieftingsbroek/Westerwolde en Zuidelijk Westerkwartier.

Stikstofdruk directe omgeving verminderen

Ook benutten we verschillende integrale gebiedsprocessen om maatregelen uit te voeren waarmee we de stikstofdruk uit de directe omgeving verminderen en het hydrologische systeem herstellen. Dit speelt onder andere in het gebied Drentse Aa.

Werken aan een rijk platteland

De komende jaren werken we met onze partners verder aan een integrale invulling van de thema's voor het landelijk gebied. De inzet richten we op een 'rijk platteland' met een goed toekomstperspectief. Ook zetten we in op het versterken van de biodiversiteit, in zowel de bijzondere natuurgebieden als in het landelijk gebied daaromheen.

Provincie Fryslân

Internationale verantwoordelijkheid

Fryslân heeft veel mooie en bijzondere landschappen. In een aantal van deze landschapstypen is het stikstofprobleem groot en natuurherstel hard nodig. Op de Waddeneilanden staan verschillende prioritaire habitatstypen onder druk. Bijvoorbeeld de grijze duinen, waar vergrassing en verruiging ervoor zorgen dat de duinen dichtgroeien. Nederland heeft op Europees vlak een grote verantwoordelijkheid voor de bescherming van dit type. Om die reden zetten we de komende drie jaar extra in op onder meer plaggen en begrazen.

Midden-Fryslân: waterhuishouding aanpakken

In Midden-Fryslân liggen Natura 2000-gebieden die enorm belangrijk zijn voor de laagveenhabitats. Om het laagveen te verbeteren is het belangrijk de waterhuishouding aan te pakken. Door het verschil in hoogte met de omringende veenweidegrond is een betere inrichting en intensiever beheer nodig.

Zuidoost Fryslân: natuur robuuster

De hoge zandgronden in Zuidoost Fryslân kennen een hoge overschrijding van de kritische depositiewaarde. Met een gebiedsgerichte aanpak maken we de natuur robuuster: we verkrijgen grond voor de extensivering van landbouw en verbeteren de waterhuishouding in en rond kwetsbare Natura 2000-gebieden. Een voorbeeld is het herstellen van kades rond het Fochteloërveen.

Friese Aanpak: 'Mei inoar en foar elkoar'

Met de 'Friese Aanpak' werken we samen met terreinbeheerders, maatschappelijk betrokken partijen en gebruikers aan het stikstofprobleem. Zowel bij het formuleren van de maatregelen in de afgelopen maanden, als bij de uitvoering. Het motto is: 'Mei inoar en foar elkoar.'

Foto: Fochteloërveen (Hans Dekker)

Provincie Drenthe

Natuurlijk samenwerken aan natuurlijk platteland

Drenthe kent verschillende natuurgebieden, rijk aan habitattypes en soorten van de Habitat- en Vogelrichtlijn. Het overgrote deel van de 55.000 hectare natuur is gevoelig voor stikstofdepositie, zoals heide, vennen en heischrale graslanden. Terreinbeheerders en particulieren beheren de Drentse natuurgebieden vol overgave. Zij beschouwen het herstel van de natuur als een gezamenlijke opgave.

Samenwerking op Drentse maat

Door onderling vertrouwen en jarenlange samenwerking (zoals via het Programma Natuurlijk Platteland), is er in Drenthe al veel bereikt: 'Samenwerking op Drentse maat'. Dit leidde al tot herstel van iconische natuur in Bargerveen en Dwingelderveld. Verdergaand herstel van vooral stikstofgevoelige natuur zien we als een gezamenlijke opdracht waarvoor de mogelijkheden erg groot zijn.

Inzet op systeemherstel

De komende tien jaar zet Drenthe in op maatregelen gericht op systeemherstel, waardoor stikstofgevoelige natuur sterker en robuuster wordt. De eerste drie jaar gaat het vooral om directe kwaliteitsverbetering van onze natuur, zoals het dempen van sloten in en rond het Holtingerveld en het oerbos Mantingerbos.

Drentse natuur heeft toekomst

Wij zien goede mogelijkheden in het versterken van de kades van het Fochteloërveen, om het fameuze hoogveen duurzaam te herstellen. De uitvoering van het Programma Natuur pakken we integraal en met al onze partners op. Door slim gebruik te maken van onze lopende gebiedsprocessen, komen we snel en efficiënt tot concrete resultaten. De Drentse natuur heeft toekomst!

Plagwerkzaamheden in de grijze duinen om de vergassing tegen te gaan en de kenmerkende duinplanten terug te laten komen.

Provincie Overijssel

Samen werkt beter, nu en straks

In en rond de Natura 2000-gebieden werkt de provincie aan het herstellen van kwetsbare en zeldzame natuur, zoals droge en natte heidegebieden, trilvenen en hoogvenen, kalkmoerassen en vochtige beekdalbossen.

We werken hiervoor nauw samen met de andere gebiedspartners, onder de noemer 'Samen Werkt Beter'. De eerste resultaten van de maatregelen zijn al zichtbaar, bijvoorbeeld in het gebied Lonnekermeer. Hier zijn inmiddels hydrologische maatregelen uitgevoerd, zoals het dempen van sloten.

Extra kansen voor het hoogveen

Het Programma Natuur biedt de kans om maatregelen uit te voeren die aanvankelijk niet voorzien waren, maar wel essentieel zijn gebleken voor het natuurherstel. Zo bleek uit onderzoek in de planvormingsfase voor diverse hoogveengebieden dat er grotere bufferzones nodig zijn rond deze gebieden om water beter vast te houden. Dat draagt bij aan het behoud en de groei van het zeer stikstofgevoelige hoogveen.

Op robuuste wijze natuurdoelen realiseren

In het gebied Engbertsdijksvenen willen we als provincie graag direct aan de slag met deze extra omvangrijke bufferzones, samen met de gebiedspartners LTO, Staatsbosbeheer, gemeente en waterschap. Na een proces dat decennia heeft geduurd, hebben deze partijen elkaar gevonden tijdens overleggen met elkaar en met de omgeving. Dit resulteerde in een gezamenlijk plan. Daarmee realiseren we op robuuste wijze natuurdoelen in dit stikstofgevoelige gebied. Het is een plan waarbij bovendien geen wateraanvoer van elders naar de bufferzones meer nodig is, én dat ruimte biedt voor de verplaatsing van agrarische bedrijven en/of de omschakeling naar vormen van kringlooplandbouw.

Boscompensatie

Een ander belangrijk thema is bomenkap. In Overijssel is en wordt veel bos gekapt voor de instandhouding van specifieke stikstofgevoelige natuurtypen en zeldzame soorten. De komende tien jaar zal ter compensatie op grote schaal vervangend bos worden aangelegd. Ook daarbij gaan we samen aan de slag. Want 'samen werkt beter', ook voor het Programma Natuur!

Boskap in Engbertsdijksvenen om uitdroging tegen te gaan.

Provincie Flevoland

Provincie met unieke combinaties

Flevoland is een unieke en waterrijke provincie met een hoge natuurkwaliteit. Het IJsselmeergebied en de randmeren omringen Flevoland en zijn belangrijk voor de watervogels op hun internationale trekroutes. Binnendijks versterken de aangrenzende moerasgebieden deze kwaliteit.

Niet alleen de natte natuur in de provincie is bijzonder, ook de bosgebieden zijn speciaal. De combinatie van omvangrijke bosgebieden en een rijke bodem komt in Nederland en zelfs in Europa nergens anders voor. De opgave voor Flevoland voor de komende tien jaar is: behoud en versterking van de internationale natuurdoelen die aan deze gebieden gekoppeld zijn, en een inzet op enkele specifieke soorten.

Versterking natte as

Met deze focus versterken wij ook de Natura 2000-gebieden in de aangrenzende provincies. Het gaat om projecten

in en rondom de Lepelaarplassen en Oostvaardersplassen, langs de randmeren en het IJsselmeergebied. Dit ter versterking van de zogenaamde natte as.

Natuurinclusief en volhoudbaar ondernemen

Daarnaast zetten wij in op een uitbreiding en kwaliteitsverbetering van onze bosgebieden. In de oostrand zorgen wij hiermee voor een verlichting van de stikstofproblematiek en versterking van de natuurwaarden van de Veluwe. Dat is zeker het geval als de agrarische grond aan de oostkant van Flevoland verder vergroent, waardoor bufferzones te creëren zijn. Belangrijke uitgangspunten hierbij zijn natuurinclusief en volhoudbaar ondernemen.

Hiervoor is samenwerking noodzakelijk met Rijkswaterstaat, Rijksvastgoedbedrijf, Waterschap Zuiderzeeland, terreinbeherende organisaties en agrariërs. De eerste stappen zijn al gezet, en de eerste gesprekken en verkenningen zijn al geweest.

Foto: Lepelaarplassen (Saskia Vleeming)

Provincie Gelderland

Inzetten op slimme en gecombineerde aanpak

Meer dan 50% van de Nederlandse stikstofgevoelige natuur boven de kritische depositiewaarde ligt in Gelderland. Dit heeft een grote impact op de ontwikkelingsmogelijkheden in het hele land. Met de 'Gelderse Maatregelen Stikstof' gaan de provincie en partners een integraal, gebiedsgericht maatregelenpakket uitvoeren voor de Veluwe, de Rijntakken en de Achterhoek. Daarnaast ligt 1/3 van de Natura 2000-gebieden in Gelderland.

We zetten in op robuust systeemherstel van stikstofgevoelige natuur: met een slimme en gecombineerde aanpak van brongerichte maatregelen, klimaatadaptatie (droogte), landbouwtransitie en verhoging van de biodiversiteit.

Aanpak Veluwe: hoogste prioriteit

Aanpak van de Veluwe (het groene hart van Nederland) is van nationaal belang en krijgt de hoogste prioriteit. Voor het herstel van de Veluwe gaan we herstelprogramma's uitvoeren voor bos, heide, stuifzand, heischraal grasland, beken, vennen en venen. Voor de bescherming van verstoringgevoelige vogelsoorten nemen we aparte maatregelen voor recreatiezonering. Aanvullend gaan we 1.700 hectare extra bos realiseren.

In het agrarisch gebied rondom de stikstofgevoelige natuurgebieden brengen we de hydrologie op orde, verlagen we de stikstofemissie en versterken we de natuur en het landschap (verhoging van de biodiversiteit).

Rijntakken en Achterhoek

In de Rijntakken, de 'slagaders' van de Nederlandse delta, gaan we de riviernatuur verder ontwikkelen. Bijvoorbeeld door het stikstofgevoelige stroomdalgrasland aan te pakken. In de Achterhoek combineren we het systeemherstel van de kwetsbare venen en beekdalen met de aanpak van verdroging.

Maatregelen bestaan uit vijf onderdelen

Het Gelderse maatregelenpakket bestaat uit vijf onderdelen: 'natuurbeheer op orde', herstel van bestaande natuurgebieden, natuurinclusieve versterking in het agrarisch gebied rondom natuurgebieden, versterking natuurnetwerk in overgangsgebieden, en onderzoek, monitoring en evaluatie.

Radio Kootwijk: de grootste actieve zandverstuivingen van West-Europa.

Provincie Utrecht

Unieke natuur en habitats verbeteren en herstellen

De provincie Utrecht gaat negen Natura 2000-gebieden verbeteren en de natuur herstellen. Dat doen we samen met alle betrokken partners bij de gebieden. Het gaat om natuur langs de Nederrijn en Lek, kwelgebieden aan de voet van de Heuvelrug en diverse veenmoerassen met habitats als trilveen: deze zijn uniek voor Nederland in grootte en kwaliteit.

Natuurherstel binnen drie jaar

In eerste instantie richten we ons op natuurherstel dat snel uitgevoerd kan worden (binnen drie jaar). Vooral in de Natura 2000-gebieden zelf, soms ook in een aangrenzende randzone. Utrechtse gebieden zijn immers klein in oppervlak en hier zijn oplossingen voorhanden. De eigenaren van de Natura 2000-gebieden vroegen wij hiervoor ecologische voorstellen te doen. Dit zijn veelal natuurbeherende terreinbeheerders, maar ook particulieren.

Daarnaast dachten op ons verzoek de Utrechtse waterschappen mee. Zij hebben hydrologische maatregelen voorgesteld, gericht op het optimaliseren van de inrichting en het versneld verbeteren van de (water)kwaliteit.

Recreanten welkom op uitzichtheuvel, midden in Natura 2000.

Utrechtse moerasgebieden herstellen we verder door enkele rietvelden te ontdoen van moerasbos, en meer en intensiever beheer uit te voeren. Ook worden gronden aangekocht en ingericht om meer kwel uit de ondergrond te bevorderen en wordt inlaatwater extra gezuiverd. Kortom: met de rijksmiddelen van het Natuurakkoord gaat de Utrechtse natuur er direct op vooruit.

Maatregelen drie t/m tien jaar

Voor de langetermijnmaatregelen (drie tot en met tien jaar) gaan we nadere analyses uitvoeren. Deze leggen we vast in aangepaste Natura 2000-beheerplannen. Dit borgt het benodigde natuurherstel voor de lange termijn.

Potentieel blauw grasland met natuurlijk peil in de Oostelijke Vechtplassen.

Provincie Noord-Holland

Samen werken aan een effectief maatregelenpakket

In vrijwel alle Natura 2000-gebieden in Noord-Holland vormt de stikstofoverbelasting het grootste probleem voor het behalen van de Natura 2000-doelen. Met het Programma Natuur kunnen we in deze gebieden een stevige extra impuls geven: aan het herstel en de ontwikkeling van de stikstofgevoelige habitats en soorten. Met de betrokken (natuur- en water-)beheerders zijn we vanaf begin 2020 in gesprek om een effectief maatregelenpakket te ontwikkelen. De uitwerking plaatsens we in het kader van de gebiedsgerichte aanpak stikstof.

Versterking van de duinen

In de duinen richten wij ons op de versterking van natuurlijke processen in de duinen zelf én van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) in de binnenduinstrand. Dit maakt het systeem robuuster. We starten met het aanbrengen van extra kerven, het omvormen van bossen en intensivering van de exotenbestrijding. En – waar zich kansen voordoen – met de realisatie van extra NNN in de binnenduinstrand via een integraal gebiedsproces met alle betrokken partijen.

Oostelijke Vechtplassen

In de Oostelijke Vechtplassen vormt de verbetering van de waterhuishouding het speerpunt. Die is immers bepalend voor de mogelijkheden voor herstel en ontwikkeling van

niet alleen de stikstofgevoelige, maar ook van de andere aangewezen habitats en soorten (zoals moerasvogels). Dat doen we door verhoging van de waterkwaliteit, aanpassing van het waterpeil en herstel van de kwelstromen tussen de Gooi en Vechtplassen.

We starten in een aantal deelgebieden met de aanpak van de overbelasting van het water met nutriënten. Dit doen we in samenwerking met de betrokken terreinbeheerders, de gemeente en het waterschap. In de gebieden zélf starten we met hydrologische maatregelen om nieuwe verlanding te stimuleren. Ook maken we een analyse van de benodigde maatregelen in de volgende periode voor het herstel van de kwelstromen.

Laagveengebieden

Ook in de laagveengebieden in Laag Holland is verbetering van de waterhuishouding bepalend voor de mogelijkheden voor herstel en ontwikkeling van de stikstofgevoelige habitats en soorten. We zetten in op hydrologische isolatie of peilaanpassing in de afzonderlijke gebieden. Tegelijk willen we de mogelijkheden verkennen van een meer integrale aanpak van het watersysteem in en om de vier stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden van Laag Holland. We starten in Varkensland met maatregelen om nieuwe verlanding te bevorderen. Dat doen we in een integraal gebiedsproces met alle betrokken partijen.

Kerven in de zeereep zorgen voor de nodige dynamiek in het duin. Zo is het inwaaien van kalkrijk zand belangrijk voor grijsduin van goede kwaliteit.

Provincie Zuid-Holland

Met alle partners inzetten voor 'rode draad'

Zuid-Holland kenmerkt zich door een veelheid aan verschillende landschappen. Duinen, veenplassen en veenweiden, kleigebieden en de delta delen de Zuid-Hollandse ruimte met woongebieden en bedrijven. De grote economische bedrijvigheid en de woningbouwopgave maken dat het op gang komen van de vergunningverlening van zeer groot belang is. Natuurherstel- en verbetermaatregelen van stikstofgevoelige natuur dragen hieraan bij.

Samen met onze groene partners werken we hard aan het Zuid-Hollandse Programma Natuur. De rode draad zijn maatregelen gericht op: systeemherstel en het robuuster maken van de stikstofgevoelige natuurgebieden, het creëren van bufferzones, het verbeteren van dynamiek, waterhuishouding en connectiviteit. Deze worden aangevuld met overige herstel- en verbetermaatregelen.

Randvoorwaarde

De aanpak van de stikstofbronnen is niet direct onderdeel van het Programma Natuur. Toch is die aanpak randvoorwaarde voor de effectiviteit van veel maatregelen. Als kustprovincie ontvangen wij een relatief groot deel van de stikstofdepositie uit het buitenland en de zee. De mogelijkheden voor een bronaanpak vanuit het gebied zijn beperkt. Zolang de stikstofdepositie te hoog is zijn robuuste natuur en connectiviteit daarom des te meer van belang om het verlies van natuurkwaliteit te beperken.

Duintypen conserveren

In de duingebieden zal worden gewerkt aan het conserveren van kwetsbare duintypen, totdat de uitstoot meer significant kan dalen. Het terugbrengen van de dynamiek in de duinen is daarbij van belang. Invasieve exoten die habitattypen verdringen, pakken we extra aan.

Bron foto: Natuurmonumenten

Veenplassen- en veenweidegebieden

In het veenplassengebied gaan we werken aan de verbetering van de waterkwaliteit. De huidige waterkwaliteit staat de ontwikkeling van het kwetsbare veenmosrietland en de blauwgraslanden in de weg. Daarnaast streven we verschillende aanvullende herstelmaatregelen na, zoals het plaggen van perceelsdelen. Via de gebiedsgerichte aanpak streven we waar nodig een extensivering van de landbouw na. Die is gericht op de reductie van de stikstofuitstoot en de verbetering van de hydrologie van het Natura 2000-gebied.

In de veenweidegebieden kijken we waar het Programma Natuur samen op kan lopen met zaken zoals de lopende uitvoering van het Actieplan Boerenlandvogels.

Herstelmaatregelen deltagebieden

De Zuid-Hollandse deltagebieden kennen vanwege de hoge stikstofdepositie een versnelde verzuivering. Voor de natte duinvalleivegetatie en overgangszones van zoet naar zout zijn herstelmaatregelen voorzien.

Bron foto: Stichting Het Zuid-Hollands Landschap

Provincie Zeeland

‘Land in zee’ versterken

Onze Europese topnatuur is van groot internationaal belang: voor de rest van Europa, maar ook wereldwijd. Als provincie willen we deze topnatuur in stand houden en versterken. Zeeland staat voor: ‘land in zee’, een verscheidenheid aan cultuurhistorische landschappen en grote deltawateren met afwisseling tussen water en land, zoet en zout en zand en klei. De nog grote verscheidenheid aan biodiversiteit maakt van Zeeland een provincie van allure.

Extra inzet absoluut noodzakelijk

Niet voor niets wordt Zeeland jaarlijks door duizenden binnen- en buitenlandse toeristen bezocht. Gezien de huidige druk op onze natuurgebieden en de geconstateerde achteruitgang van de biodiversiteit, is extra inzet absoluut noodzakelijk. Als onderdeel van de structurele aanpak stikstof zetten we als provincie de komende jaren dan ook een plus op het uitvoeren van: maatregelen die leiden tot een kwaliteitsverbetering van onze waardevolle Natura 2000-natuur, zoals de Kop van Schouwen, Yerseke en Kapelse Moer en de Manteling van Walcheren.

Verbinding zoeken

Dit doen we samen met diverse organisaties, zoals terreinbeheerders, grondeigenaren en andere overheden. Bij deze inzet zoeken we nadrukkelijk ook de verbinding met andere belangrijke opgaven die rusten op het Zeeuwse landelijk gebied, zoals klimaatadaptatie, (zoet) waterbeschikbaarheid, de transitie naar meer natuurinclusieve functies (volhoudbare landbouw en industrie, Green Deal) en de Europese Kaderrichtlijn Water.

Focus op projecten binnen én net buiten Natura 2000-gebieden

Onze inspanning is gericht op het verhogen van de kwaliteit van onze kwetsbare stikstofgevoelige Natura

2000-gebieden. De komende drie jaar ligt de focus concreet op het uitvoeren van projecten binnen en net buiten deze natuurgebieden. Maatregelen hiervoor hebben we onlangs samen met terreinbeheerders bepaald. Denk onder meer aan het nemen van extra beheermaatregelen, het herstellen van noodzakelijke dynamische processen in de duingebieden, (grond)watermaatregelen, landschappelijke inrichtingen en het bevorderen van extensieve functies in de randgebieden rondom de gevoelige natuurgebieden.

Langs de randen van de Natura 2000-gebieden valt te denken aan de transitie naar een volhoudbare landbouw, in relatie met verhoging van het biodiversiteitsherstel. Dit ligt ook in het verlengde van ons ambitiedocument ‘Samenwerken aan het Zeeuwse platteland’.

Monitoring

De eerste drie jaar gebruiken we daarnaast ook om te monitoren en te bepalen welke maatregelen effectief zijn om vanaf 2023 op te nemen in onze Natura 2000-beheerplannen.

Herstelmaatregelen ter bevordering van de duindynamiek op de Kop van Schouwen.

Provincie Noord-Brabant

Vliegende start maken met de uitvoering

In Noord-Brabant hebben we veel mooie en waardevolle Natura 2000-gebieden. Gebieden met natuurwaarden die veelal zeer gevoelig zijn voor stikstof. Tegelijkertijd hebben we te maken met een zeer grote hoeveelheid stikstof die op deze natuurgebieden neerslaat. Het landelijk Programma Natuur geeft Noord-Brabant de mogelijkheid om in de komende tien jaar veel van deze stikstofgevoelige natuur te herstellen en robuust te maken.

In 2021 maken we een vliegende start met de uitvoering. Allereerst door actief maatregelen te nemen in de natuurgebieden. Zoals de omvorming van naaldbossen naar gemengde bossen en het herstel van de bodem. Maar we gaan ook maatregelen nemen in de zones om de natuurgebieden heen. Maatregelen die zorgen voor het verbeteren van de hydrologische omstandigheden en voor een transitie van de landbouw die meer aansluit op de natuur.

Natuurnetwerk Brabant en herstelmaatregelen

In de afgelopen jaren hebben we in het kader van het Natuurpact veel energie gestoken in het realiseren van het Natuurnetwerk Brabant. Ook zijn er de afgelopen vijf jaar al veel herstelmaatregelen uitgevoerd in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Een voorbeeld is het recent gestarte herstel van het beekdal van de Oude Strijper Aa.

Hier wordt het beekdal heringericht en worden herstelmaatregelen genomen voor het Natura 2000-gebied Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux. Het Programma Natuur biedt ook de mogelijkheid om hierin versnelling aan te brengen.

In veel natuurgebieden werken we als provincie al lange tijd samen met natuur- en landbouworganisaties, met de waterschappen en met de bewoners en ondernemers. Ook de uitvoering van het landelijk Programma Natuur gaan we samen met hen oppakken.

Opgaven aan elkaar verbinden en nauwe samenwerking

Er moet in de komende tien jaar veel in en rondom de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden gebeuren. We kiezen voor een gebiedsgerichte aanpak waarin we naast natuurherstel zoveel mogelijk van deze andere opgaven meenemen. De afgelopen maanden zijn vergaande voorbereidingen getroffen, zodat we een snelle start kunnen maken. We zijn ervan overtuigd dat we het herstel van de natuur alleen kunnen bereiken als we de opgaven aan elkaar verbinden en daarbij nauw samenwerken met onze partners in het gebied. Zodat onze prachtige natuurgebieden in 2030 weer bruisen van het leven en de rijke biodiversiteit weer terugkeert.

Natura 2000-gebied Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux.

Provincie Limburg

Onze opgave: diverse uitdagingen

Vrijwel alle 24 Limburgse Natura 2000-gebieden hebben stikstofgevoelige doelen en kennen overschrijdingen van de kritische depositiewaarden. De Natura 2000-gebieden in Noord- en Midden-Limburg kenmerken zich door schrale natuur (hoogvenen, vennen, heiden en stuifzanden), die erg gevoelig is voor verdroging, verzuring en vermessing.

De Natura 2000-gebieden in Zuid-Limburg zijn meestal versnipperd, klein, en liggen voor een groot deel op (steile) hellingen. Ze zijn daardoor zeer gevoelig voor randeffecten, zoals in- en afspoeling van meststoffen vanaf de plateaus en voor stikstofdepositie. Er komen in Zuid-Limburg zeventien habitattypen en -soorten voor die elders in het land niet of beperkt worden aangetroffen. Voorbeelden hiervan zijn de pionierbegroeiingen op rotsbodems en kalktufbronnen. Dit maakt dat Limburg in het heuvelland een bijzonder grote opgave heeft.

Onze aanpak: voor herstel van stikstofgevoelige habitattypen en soorten

Ons hoofdcriterium is: de maatregelen dragen bij aan herstel van stikstofgevoelige habitattypen en soorten. Op systeemniveau zetten we samen met Waterschap Limburg in op herstel van de hydrologie in en om de Natura 2000-gebieden. Hierbij combineren we Natura 2000- en KRW-doelen en realiseren we onder andere peilopzet.

We willen starten met de aanpak van een aantal grotere gebieden, zoals de Peelvenen, de Weerter- en Budelerbergen en het Geuldal. Bij gebieden als het Bunder- en Elsloërbos, het Geuldal en het Geleenbeekdal

zetten we in op het voorkomen van inspoeling van meststoffen (oppervlakkig en via het grondwater). Bijvoorbeeld door extensivering van landbouwkundig gebruik buiten de gebieden. Waar nodig realiseren we sleutelhectares: voor areaalvergroting, het verbinden van de gebieden en voor buffering.

Op plaatsen buiten de Natura 2000-begrenzing krijgen, waar het doelbereik dit toelaat, notarieel vastgelegde beperking voor grondgebruik, zoals minder bemesting, de voorkeur boven verwerving. Zodat daar ook kansen komen voor natuurinclusieve landbouw.

In alle Natura 2000-gebieden verhogen we de kwaliteit van de inrichting en van het beheer. Zoals met de omvorming van laagwaardige graslanden naar habitattypen, het herstellen van vennen en het verbeteren van bos- en heidebodems. We zorgen voor wetenschappelijke onderbouwing van alle maatregelen via een systematiek en stemmen ze af op de bronmaatregelen.

Onze uitvoering: we doen het samen

We starten de komende drie jaar met al deze typen maatregelen. Door de complexiteit zullen de systeemmaatregelen niet allemaal binnen drie jaar gereed zijn. Deze lopen dan ook door na 2023. In de afgelopen maanden zijn we al gestart met het afstemmen van de maatregelen met Waterschap Limburg, de TBO's en de andere partijen in de 'Limburgse Plattelandscoalitie'. Met deze partijen pakken we ook de uitvoering op. We doen dit via een combinatie van een gebiedsgerichte aanpak en de uitvoering van specifieke maatregelen.

Dit is een uitgave van:

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC Den Haag
Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag

Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden

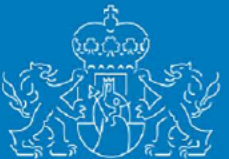
Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

Randvoorwaarden

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

Financiën

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

Financieringsmethodieken en budget

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

Voorlopige conclusie financiën

- [Redacted]
- [Redacted]

[Redacted]

Rol/taak provincie

- [Redacted]
- [Redacted]
 - [Redacted]
 - [Redacted]
 - [Redacted]
- [Redacted]

Proces

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

Gebiedsverkenningen Stikstof Waarnemingen

Proces pilots gebiedsverkenningen:

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

Waarneming 1:

[Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

Waarneming 2:

[Redacted]

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

Waarneming 3:

[Redacted]

- [Redacted]

- [Redacted]

Impasse

[Redacted line]

- [Redacted bullet point]
- [Redacted bullet point]
- [Redacted bullet point]

[Redacted line]

Voorstel procesaanpak

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

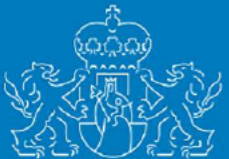
De vraag

Bent u bereid verder te praten op basis van de eerder besproken uitgangspunten?

Procesregels

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

AGENDA

Overleg samenwerking Drentse aanpak Stikstof
digitaal via Teams

Datum	19 januari 2021
Tijd	19.00 – 20.30 uur
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners, Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Teams overleg
Status gesprek	Verkenning samenwerking Drentse aanpak Stikstof

1. **Opening en welkom door Henk Jumelet.**
2. **Delen van de actualiteiten.**
Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.
3. **Afstemming inhoudelijke uitgangspunten gebiedsverkenningen**
*In het overleg van 17 december is de afspraak gemaakt om de uitgangspunten voor de gebiedsverkenningen in het eerstvolgend overleg concreet te benoemen.
De provincie zal bij de aanpak van de Drentse stikstofproblematiek de volgende uitgangspunten hanteren:*
 - De Drentse stikstofaanpak is leidend vanuit de opgave om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat natuurwaarden moeten worden beschermd.
 - De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van het wetsvoorstel stikstofreductie en natuurverbetering.
 - De vastgestelde beheerplannen voor de individuele Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt. Deze bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen).
 - De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.
4. **Verdere uitwerking planning aanpak gebiedsverkenningen.**
*In het gesprek van 17 december jl. zijn de bij de start van dit traject gemaakte afspraken over samenwerking nogmaals aan elkaar bevestigd.
Middels een presentatie zal nadere toelichting worden gegeven op de planning.*
5. **Afronding en afsluiting.**
Vervolgspraken maken en voorstellen van agendapunten voor het volgende overleg.

In het bestuurlijk overleg met onze partners voor de Gebiedsgerichte aanpak stikstof is afgesproken dat de provincie concept-factsheets gaat opstellen in het kader van de Gebiedsverkenningen. Deze kunnen dan te zijner tijd met de partners inhoudelijk verder worden afgestemd.

Tijdens de eerste sessies voor de gebiedsverkenningen (Mantingerzand, Mantingerbos en Elperstroomgebied) is gebleken dat er op onderdelen nog informatie ontsloten moet worden; soms is informatie er wel maar moet deze worden geordend.

Inmiddels hebben we intern en extern een aantal partijen gesproken om helderheid te krijgen over wat wanneer is op te leveren. Het blijft daarbij deels om een inschatting gaan. Hierna noem ik kort de essentiële onderdelen op, met de daarbij verwachte doorlooptijden. Het gaat dan om de oplevering van concept-factsheets voor alle twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.

Het komt erop neer dat we verwachten dat we aan het einde van het eerste trimester het leeuwendeel van het materiaal kunnen leveren. **We hebben dus tot 1 mei nodig.**

Het is naar verwachting mogelijk om gedurende deze periode deelresultaten te bespreken met onze partners. Dit geldt b.v. voor hetgeen de provincie aanlevert in het kader van de uitvraag 'doelbereik' voor de Natura 2000-instandhoudingsdoelen.

Natuur

onderdelen

- ✓ Tabel + kaart met habitatype in aanwijzing, omvang, kwaliteit, doel beheerplan, KDW, depositie bij aanwijzing en depositie nu.
- ✓ Tabel + kaart met habitatype die wel voorkomen maar nog niet zijn aangewezen (veegbesluit) (zie hiervoor)
- ✓ Tabel met uitbreidingsdoelen
- ✓ Tabel + kaart met overige omstandigheden/invloeden (drukfactoren) en de situatie bij aanwijzing en nu. Grondwaterstanden, grondwaterkwaliteit, Nutriënten Behalve stikstof?
- ✓ Tabel + kaart met uitgevoerde (herstel)maatregelen + verantwoording dan wel inschatting (voor zover mogelijk) van de effecten
- ✓ Tabel + kaart (indien mogelijk) met, voor zover bepaald, voorgenomen herstelmaatregelen + planning
- ✓ Monitoringresultaten voor de gebieden + inschatting haalbaarheid ISD-s en onder welke omstandigheden

oplevering

- ✓ Van Prolander wordt het aanbod voor het moment van oplevering van dit onderdeel verwacht in de week van 18 januari 2021. Verwacht wordt dat dit alles in het eerste kwartaal zijn beslag kan krijgen. Er staat inmiddels wel spanning op de werkzaamheden die Prolander gericht voor de gebiedsgerichte aanpak in relatie tot de overige Natura 2000-werkzaamheden die het verricht. Dit zal opgelost moeten worden.
- ✓ Voor het ontsluiten c.q. inzichtelijk maken van de monitoringresultaten komt vanuit IPO een uitvraag aan provincies met betrekking tot het "Lokaal Doelbereik". Daarbij komt o.a. de vraag

aan de orde hoe habitattypen zich ontwikkelen in relatie tot de instandhoudingsdoelen en hoe provincies de haalbaarheid van instandhoudingsdoelen inschatten. Verwacht wordt dat onze provincie deze gegevens voor mei moet gaan opleveren. De factsheets zouden hiermee gelijk kunnen oplopen. De termijn biedt ruimte om inzichten en resultaten met partners af te stemmen.

- ✓ De locaties voor uitbreidingsdoelen zijn veelal nog niet bepaald. Vanuit IPO wordt een actie op dit punt niet eerder dan in 2022 verwacht.

Bronnen in de omgeving

onderdelen

- ✓ Diagram met herkomst stikstof
- ✓ Diagram met per sector waar de stikstof dan vandaan komt. Alleen voor de relevante sectoren.
- ✓ Tabel en kaarten met aantallen en soorten agrarische bedrijven obv vergunningssituatie
- ✓ Tabel en kaarten met aantallen en soorten niet-agrarische bedrijven obv vergunningssituatie,
- ✓ Kaart met invloeden in de omgeving van de N2000 gebieden (b.v. grondwateronttrekkingen)
- ✓ Uitbreidingsdoelen zijn nog niet op kaart te zetten.

oplevering

- ✓ Vanuit de IPO Stikstofanalyses worden kaarten opgesteld met herkomst van de stikstofdepositie. Het is de bedoeling dat dit zowel op basis van afstand als op basis van sectoren gebeurt. Deze kaarten worden in het eerste kwartaal opgesteld.
- ✓ Team VTH werkt aan het ontsluiten van de informatie uit vergunningen. Helder kan gemaakt worden waar welke bedrijven met welke rechten zitten en welke depositie dit veroorzaakt. Het team zorgt daarbij ook voor een "synchronisatieslag" in de gegevens (gegevens uit een oude vergunningen leiden tot andere emissierechten dan dezelfde gegevens in een nieuwe vergunning). Dit kan in het eerste kwartaal. Deze slag helpt om bedrijven onderling beter te kunnen vergelijken op het gebied van uitstoot. Eén opmerking daarbij: VTH werkt met adresbestanden, nauwkeuriger zou het zijn wanneer gegevens kunnen worden gerealiseerd aan emissiepunten (b.v. stallocatie). Dit vergt nadere actie. Een inschatting van benodigde inzet en mogelijk opleveringsmoment ontbreekt nog. Dit volgt zo snel mogelijk.
- ✓ Team VTH wil uitzoeken (1) welke van de verleende rechten daadwerkelijk zijn gerealiseerd en (2) welke nog gelden. Voor dit laatste is de binnenkort te verwachten uitspraak 'Logtse Baan' van belang. We brengen in kaart op welke termijn deze punten worden uitgezocht.
- ✓ We hebben nog geen zicht in uitgevoerde reductiemaatregelen c.q. bereikte reducties vanuit bedrijven. Ook dit is een vervolgactie. Mogelijk kunnen we hier gebruik maken van inzichten vanuit de Ontwikkelagenda Melkveehouderij en Natuur.
- ✓ Voorgaande doorlooptijden gelden m.n. voor agrarische bedrijven. Voor niet agrarische bedrijven maken we de gegevens inzichtelijk van die bedrijven die een vergunning vanuit de Wet natuurbescherming hebben (circa 20). Dat zijn de 'grote jongens'. Dat kan in het eerste kwartaal.
- ✓ Het in kaart brengen van de emissies van niet-agrarische bedrijven vergt nadere actie. Hiervoor moet een voorstel (afweging wat te doen, wanneer kan het worden opgeleverd) worden uitgewerkt. Dit gebeurt in het eerste kwartaal.

Stikstofruimte

onderdelen

- ✓ Inschatten benodigde stikstofruimte voor "Te Goeder Trouw" situaties. Het gaat hierbij om het in beeld brengen ruimte benodigd voor legaliseren PAS meldingen, het in beeld brengen van ruimte benodigd voor legaliseren vergunningen verleend vóór het PAS.
- ✓ Het opsommen van voorzienbare ontwikkelingen tot 2030 en de stikstofruimte die dat vergt.

oplevering

- ✓ Voor het eerste punt wordt een voorstel vanuit VTH verwacht (benodigde tijd, oplevermoment). Dit wordt z.s.m. gecommuniceerd.
- ✓ In elk geval de ontwikkelingen op het gebied van verkeer & vervoer, landbouw, industrie en woningbouw. Deze ontwikkelingen worden zo mogelijk doorgerekend in Aerius. Omdat nu nog niet helder is wat moet worden doorgerekend, valt over de doorlooptijd niet zo veel te zeggen.
- ✓ **Opmerking:** Voor wat betreft de stikstofruimte speelt nog wel dat de afspraken tussen Rijk en provincies over totstandkoming en verdeling van ruimte, alsmede wiens rol het is om die te creëren niet helder zijn. Dat speelt een rol in wat op dit vlak moet gebeuren en nemen we mee in de opdracht zodra die helderheid er is.

Aan: De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de leden van de Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland

Onderwerp: Gezamenlijk aan de slag met overgangszones

Datum: 3 december 2020

Geachte Minister van LNV en leden van de Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland,

Onze oproep en aanbod: zet in op overgangszones in aanpak stikstof om herstel van onze natuur mogelijk te maken terwijl de landbouw daarbij ook perspectief houdt.

De afgelopen maanden is onder uw regie hard gewerkt aan een Uitvoeringsprogramma om invulling te geven aan de door u vastgestelde Hoofdlijnen Programma Natuur. Systeemherstel, gebiedsgericht werken, opgavegericht en optelbaarheid maatregelen zijn daarin centrale thema's. Tijdens onze gesprekken met u over Programma Natuur is nadrukkelijk gesproken over de rol van overgangszones voor het verbeteren van de benodigde biotische en abiotische randvoorwaarden voor natuur en de randvoorwaarde dat er een duidelijk en realistisch toekomstperspectief voor de grondeigenaren en grondgebruikers in deze zones is.

Wij constateren dat het Uitvoeringsprogramma Programma Natuur het belang van overgangszones erkent en dat de uitwerking in een latere fase plaatsvindt. Wij vinden echter dat bij de start van het Programma Natuur ook met de uitwerking van de overgangszones moet worden gestart. Daardoor zullen sneller resultaten geboekt worden: zowel voor natuurontwikkeling als ten aanzien van de agrarische ontwikkelingsperspectieven in deze zones. Bij deze uitwerking willen wij, de ondertekenaars van deze brief, actief en in samenhang betrokken worden. Dit zorgt ervoor dat er ook betrekkelijk snel gestart kan worden met de uitvoering.

Daarom roepen wij in deze brief op om:

- In spoor 1 van het Uitvoeringsprogramma Natuur duidelijk aandacht te besteden aan de inzet van overgangszones voor het optimaliseren van het Nationaal Natuur Netwerk (NNN)/N2000 en het verbeteren van de kwaliteit buiten NNN/N2000.
- In het Uitvoeringsprogramma Programma Natuur de ruimte op te nemen om vanaf 1 januari 2021 te starten met de voorbereidingen die nodig zijn om uiteindelijk te komen tot de benodigde coöperatie en beweging in de overgangszones gericht op duurzame ecologische én economische ontwikkelingen. Dit zodat uiterlijk in het derde jaar gestart kan worden in de overgangszones.
- Het verder uitdenken en uitwerken van het landgebruik in de overgangszones te doen met de betrokken overheden, met het NAJK, Netwerk GRONDig, de terreinbeherende organisaties, FGP, Unie van Bosgroepen, BoerenNatuur en andere betrokken partijen. Zodat vanaf het begin samen gebouwd kan worden aan deze waardevolle en omvangrijke opgave.

Wat verstaan we onder overgangszones?

Het begrip overgangszones is geen uitgekristalliseerd begrip. Wat wel duidelijk is dat overgangszones geen doel op zich zijn, maar een middel om te komen tot een duurzaam, toekomstbestendig landgebruik waar zowel de natuur als de landbouw een plek heeft: zowel in de Natura 2000 gebieden als in de overgangszones zelf. De doelen voor de gebieden worden bestuurlijk bepaald op niveau van Rijk en Provincie. In het gebiedsproces worden deze doelen geconcretiseerd naar maatregelen waarmee een overgangszone wordt gevormd. Randvoorwaarden zijn doelbereik en duurzaam bedrijfsmatig perspectief voor betrokken partijen. Om invulling te kunnen geven aan deze maatregelen en randvoorwaarden is het noodzakelijk om een breed instrumentarium te ontwikkelen. Het doel geeft aan wat nodig is en het instrumentarium biedt op gebiedsniveau ruimte om samen die opgave te realiseren.

Op dit moment hebben we nog beperkt taal en instrumentarium voor overgangszones. Woorden als 'landbouw' en 'natuur' zijn geen helpende woorden voor een overgangszone want die verbinden niet. Ook instrumenten als 'functiewijziging' zijn niet helpend, want die dwingen te kiezen voor óf landbouw óf natuur. We moeten dus op zoek naar een nieuwe, gemeenschappelijke taal, en ook de daarbij behorende (nieuwe) instrumenten en ondersteunende organisaties.

Om het begrip overgangszones verder te laden kunnen we gelukkig gebruik maken van de vele initiatieven die we in Nederland kennen en waar we van kunnen leren en op voortborduren. Denk bijvoorbeeld aan het initiatief in Zeeland waar Het Zeeuws Landschap, boeren en het agrarisch collectief Poldernatuur Zeeland gronden uitruilen en bij elkaar in beheer geven waardoor de boer en de natuur er beter van worden. Denk aan het gebiedsproces Aldeboarn-De Deelen rondom het Natura2000 gebied De Deelen in Friesland waar op initiatief van boeren en burgers samen met overheden wordt gewerkt aan een breed gedragen toekomstscenario. Denk aan het Landgoedmodel dat op verschillende plekken in het land gebiedsgericht maatwerk en de gewenste verbindingen realiseert. Denk aan de collectieven die het agrarische natuur- en landschapsbeheer organiseren. En zo zijn er nog veel meer. Maar dit is niet genoeg. Er is meer nodig. Hieronder bespreken we drie punten die in onze ogen nodig zijn om de overgangszones te laten slagen.

Wat is er volgens ons nodig om de overgangszones te laten slagen?

1. Een wenkend toekomstperspectief

In de overgangszones zijn de eigenaren en gebruikers, voornamelijk boeren, aan zet. Essentieel is daarom dat eigenaren en gebruikers overgangszones ervaren en zien als een kans om landschapsbeheer een waardevol onderdeel van hun bedrijfsvoering te maken. En daardoor trots te zijn op de bijdrage die zij leveren aan hun omgeving; zowel landschappelijk als maatschappelijk. Om het als zo'n kans te zien is het van groot belang om een veilig ondernemersklimaat te creëren waarin ruimte is voor vernieuwing, samen kennis ontwikkelen en delen. Voor eigenaren en gebruikers moet helder zijn dat in de overgangszones een wenkend toekomstperspectief wordt geboden voor iedereen die in dat gebied wil blijven. Dit betekent dat je heldere kaders moet stellen: dat er een heldere opgave ligt voor een overgangszone; dat er een open dialoog is waar iedereen zich moet kunnen uitspreken; het vertrekpunt is dat grondeigenaren participeren op basis van vrijwilligheid; dat er een breed instrumentarium beschikbaar moet komen zodat de eigenaar keuzes heeft en kan kijken wat

voor hem passend is. Daarbij is langjarige zekerheid van groot belang, zodat hij langjarig de gevraagde bijdrage kan leveren. Het instrumentarium dat nodig is, is dus breed: het kan gaan om beheervergoedingen, om een grondbank, maar denk ook fiscale voordelen, borgstellingen bij investeringen, kennis, etc. Verder willen we gezamenlijk monitoren, evalueren en leren om te zien of we de gestelde opgave realiseren in plaats van dat we vooraf 'overgangsgebieden' fysiek gaan intekenen en begrenzen.

2. Meekoppelen met ander beleid, te beginnen met afstemming tussen bestuurlijk overleg Stikstof en Programma Natuur

Momenteel wordt via twee sporen gewerkt aan de stikstofopgave: via het bestuurlijk overleg Bronmaatregelen stikstof wordt gewerkt aan een tool box om de stikstofuitstoot te verlagen en via het Programma Natuur waarin gewerkt wordt aan de verbetering van de natuurkwaliteit. Wij zijn er van overtuigd dat juist in de gebiedsgerichte aanpak in de overgangszones deze beide sporen bij elkaar moeten komen. Juist een mix van het instrumentarium kan het voor grondeigenaren interessant maken om te participeren. Daarvoor moet tijdens het gebiedsproces in de overgangsgebieden de integratie plaatsvinden van de beide programma's. Daarbij is het van belang dat Programma natuur en het Bestuurlijk overleg Bronmaatregelen stikstof hun programma's goed afstemmen. Deze afstemming gaat volgens ons verder, want denk ook aan de klimaatopgave; de wateropgave, zowel kwaliteit als kwantiteit; de realisatie van de Bossenstrategie; de veenweideproblematiek, het versterken van de identiteit van het landschap en de biodiversiteit etc. Het ecosysteem en het landschap gaan niet uit van verkokerde doelen, maar zijn een samenhangend geheel en vragen daarom om een integrale, gebiedsgerichte benadering.

Zaak is daarom de instrumentenkoffer voor de overgangszones zo goed mogelijk te vullen, zodat het voor betrokken partijen en individuen interessant en mogelijk wordt om echt stappen te zetten in een gebied. Dus door een boer die weg wil uit te plaatsen, ontstaat er ruimte voor blijvende boeren om verder te extensiveren. Maar dat is alleen mogelijk als de vrijkomende grond bij deze boeren in bezit en/of gebruik blijft en zij gefaciliteerd worden door een breed inzetbaar instrumentarium om zo de bijdrage aan het systeemherstel te kunnen leveren die gevraagd wordt. En dan op zo'n manier dat ze ook een toekomstbestendig bedrijf kunnen runnen en door ontwikkelen. Ons inziens is het stapelen en verbinden van de verschillende instrumenten in de gebieden de enige mogelijkheid om systeemherstel te realiseren.

3. Tijd, ruimte en lef om gebiedsgericht te bouwen

De economische urgentie van de stikstofproblematiek maakt dat er haast is en dat is volstrekt logisch. Tegelijkertijd weten we ook dat we voor systeemherstel tijd nodig hebben. Ook omdat systeemherstel niet alleen gaat over het herstel van het abiotische en biotische systeem, maar zeker ook over het herstel van het maatschappelijke systeem, de verbinding van mensen met natuur. Met dat laatste bedoelen we het opheffen van de scherpe scheiding in opvattingen, beleidsterreinen, taal, mensen, organisaties, tussen 'landbouw' en 'natuur'. Juist nu is er een kans om stappen te zetten naar herstel omdat glashelder is dat we de grens hebben bereikt met de huidige aanpak van een harde scheiding tussen 'natuur' en 'landbouw'. We redden het niet meer door het faciliteren van 'natuur' en 'landbouw'. Wat nu nodig is, is het faciliteren van de samenwerking in de gebieden. Het kost tijd, ruimte en lef

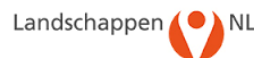
om het proces in de gebieden zelf te laten ontstaan en gebeuren. Draagvlak is essentieel. Dat zal gaan met vallen en opstaan, maar met heldere kaders zijn wij in staat en meer dan bereid om onze schouders er onder te zetten.

Samenvattend

Overgangszones zijn cruciaal als je én het stikstofprobleem wilt aanpakken én wilt werken aan systeemherstel, zowel abiotisch, biotisch als maatschappelijk. Alleen dan kan er een robuust systeem ontstaan wat mee kan bewegen in de dynamiek van klimaatverandering, zoals het omgaan met droge voorjaren en extreme regenval. Overgangsgebieden hebben dus een belangrijke rol in het sneller bereiken van de gewenste gunstige staat van instandhouding van Natura 2000 gebieden. Quick wins in een gebiedsgerichte aanpak hebben meer effect dan alleen opkoop van de piekbelasters.

We realiseren ons maar al te goed dat het niet makkelijk zal zijn. Maar door te werken aan een wenkend toekomstperspectief; door instrumenten en daarmee ook gelden te stapelen; door van onderop vanuit het gebied te werken maak je volgens ons de grootste kans dat we er ook echt in slagen om stappen vooruit te zetten. Dan is het wel nodig dat in het Uitvoeringsprogramma Natuur in spoor 1 de overgangszones een prominente plaats krijgen én dat in de eerste twee jaar van het Programma Natuur verder wordt gewerkt aan de uitwerking en voorbereiding van de gebiedsprocessen in de overgangszones.

Wij bieden aan om samen met u, direct vanaf de start van het Programma Natuur, aan de slag te gaan in enkele pilots om te zien wat werkt en wat niet. Daarnaast willen we werken aan het verder vullen van de instrumentenkoffer voor de overgangszones. Daarbij zullen we de komende twee jaar hard nodig hebben omdat het van groot belang is niet alleen van achter het bureau de instrumentenkoffer verder te ontwikkelen, maar deze tegelijkertijd te testen in pilotgebieden. Uiteraard moeten we gebruik maken van de vele ervaringen die al zijn opgedaan. Dit alles moet er toe leiden dat we vanaf het derde jaar, of zoveel eerder als kan, in veel meer gebieden aan de slag kunnen.

Aanscherping inhoudelijke uitgangspunten gebiedsverkenningen

nav BO 19 januari 2021

De provincie zal bij de aanpak van de Drentse stikstofproblematiek de volgende uitgangspunten hanteren:

- o De opgave in de Drentse stikstofaanpak is om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000- gebieden moeten worden bereikt.
- o De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering.
- o De (onherroepelijk geworden) beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt bij het opstellen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het totstandkomen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen (b.v. effecten herstelmaatregelen, resultaten monitoring en onderzoek, resultaten veldbezoeken).
- o De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.

Actie- en Afsprakenlijst Overleg samenwerking Drentse aanpak Stikstof

d.d. 19 januari 2021.

1. Opening en welkom door Henk Jumelet.

2. Delen van de actualiteiten.

Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.

Afspraak: Miv deze vergadering wordt een actie- en besluitenlijst opgesteld en na de vergadering gedeeld met de aanwezigen voor accordering.

- Aanbod gedaan door natuurorganisaties om Kennissessie te organiseren, voorstel is toegezonden aan de provincie. Provincie gaat in overleg met natuurorganisatie op welke wijze dit voorstel zal worden opgepakt en uitgevoerd. (**Actie:** Natuurmonumenten en provincie)

- DPG vraagt aandacht voor de brief d.d. 3 december jl. gericht aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de leden van de Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland met het onderwerp "Gezamenlijk aan de slag met overgangszones". Provincie zal in het volgende bestuurlijk overleg, medio februari, hierop terugkomen (**Actie:** provincie)

- DPG vraagt eveneens aandacht voor beantwoording vragen die onlangs zijn gesteld met betrekking tot landbouwgronden die zijn opgezet in het zuidwesten van Mantingerveld. Daarnaast wordt aandacht gevraagd voor beantwoording van de vraag welke oorzaak van de hoge depositie Mantingerveld, ook ten zuidwesten terwijl de gronden niet meer in gebruik zijn. (**Actie:** de provincie zal zsm de vragen per mail beantwoorden)

3. Afstemming inhoudelijke uitgangspunten gebiedsverkenningen

In het overleg van 17 december is de afspraak gemaakt om de uitgangspunten voor de gebiedsverkenningen in het eerstvolgend overleg concreet te benoemen.

De provincie zal bij de aanpak van de Drentse stikstofproblematiek de volgende uitgangspunten hanteren:

- De Drentse stikstofaanpak is leidend vanuit de opgave om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat natuurwaarden moeten worden beschermd.
- De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van het wetsvoorstel stikstofreductie en natuurverbetering.
- De vastgestelde beheerplannen voor de individuele Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt. Deze bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen).
- De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.

De bovenstaande uitgangspunten zijn besproken met de partners en partners hebben hierop gereageerd.

Aangescherpte uitgangspunten Gebiedsgerichte aanpak Stikstof

De provincie zal bij de aanpak van de Drentse stikstofproblematiek de volgende uitgangspunten hanteren:

- 1e De opgave in de Drentse stikstofaanpak is om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000- gebieden moeten worden bereikt.
- 2e De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering.
- 3e De beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt bij het opstellen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het tot stand komen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen (b.v. effecten herstelmaatregelen, resultaten monitoring en onderzoek, resultaten veldbezoeken).
- 4e De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.

De natuurorganisatie hecht er waarde aan dat bij instemming van de Wet Stikstofreductie het tweede uitgangspunt ter toetsing wordt geagendeerd in een volgend Bestuurlijk overleg (**Actie:** provincie)

Afspraak: de uitgangspunten worden tekstueel aangescherpt en aan de de partners ter accordering voorgelegd (**Actie:** provincie).

4. Verdere uitwerking planning aanpak gebiedsverkenningen.

In het gesprek van 17 december jl. zijn de bij de start van dit traject gemaakte afspraken over samenwerking nogmaals aan elkaar bevestigd.

Middels een presentatie zal nadere toelichting worden gegeven op de planning.

Afspraak: Tijdens het 1^e trimester worden een aantal deelsessies georganiseerd waarin terugkoppeling zal worden gedaan. De planning zal verder door de provincie worden verfijnd waarbij ook wordt gekeken naar o.a. latente ruimte, de meldingen, legalisering etc. (**Actie:** provincie)

Afspraak: de provincie gaat een Plan van Aanpak "Drentse aanpak Stikstof opstellen de komende maand en aan het Drents parlement voorleggen waarin het instrumentarium zal worden meegenomen. (**Actie:** provincie)

Afspraak: In de tussenliggende periode kunnen met bepaalde instrumentarium, bijvoorbeeld de aankoopregeling" ter verdieping geoefend worden in de pilotgebieden. Van hieruit kan dan een plan van aanpak/ opdracht gebiedsaanpak worden opgesteld. Zie het als een vingeroefening en niet om elkaar op vast te pinnen. In de volgende vergadering zal dit worden voorgelegd. (**Actie:** provincie)

Vanuit het LC wordt gerefereerd dat in de ambtelijke werkgroep van 17 december vragen zijn gesteld en die zijn tot op heden nog niet beantwoord. Aangegeven wordt dat de vragen als input dienen voor het opstellen van de gebiedsgerichte aanpak.

(**Actie:** provincie zal richting het Landbouw Collectief zsm reageren).

5. Afronding en afsluiting.

Vervolgafspraken maken en voorstellen van agendapunten voor het volgende overleg.

Afspraak: medio februari zal een volgend overleg worden gepland waarin het Plan van Aanpak Gebiedsverkenningen, stand van zaken RSRS en de verkenningen zullen worden geagendeerd. (**Actie:** provincie)

Afspraak: presentatie zal worden gezonden samen met de aanscherping uitgangspunten en de acties- en afsprakenlijst (**Actie:** provincie)

Planning gebiedsverkenningen

Ecologie

Informatie aanwezig:

Ja

Resultaat:

Inzicht in staat van isd-s,
Inzicht in herstelmaatregelen
Perspectief isd-s

Afhankelijkheden

Loopt op met IPO uitvraag lokaal doelbereik

Doorlooptijd

Eerste trimester

Bronnen

Informatie aanwezig:

Gedeeltelijk

Resultaat:

Ontwikkeling depositie

Bronnen depositie

Bijdrage van een aantal individuele bronnen

Afhankelijkheden

AVG regelgeving

Beschikbaarheid voldoende fte

Doorlooptijd

Eerste trimester (met uitloop voor onderdelen)

Stikstofruimte

Informatie aanwezig:

Beperkt

Resultaat:

**Benodigde ruimte voor legalisering te goeder trouw situaties
Inzicht in effecten van voorzienbare ontwikkelingen**

Afhankelijkheden

Medewerking partners

Beschikbaarheid voldoende fte

Afspraken tussen Rijk en provincies over bronbeleid en verdeling stikstofruimte

Doorlooptijd

Eerste kwartaal (?)

AGENDA

Overleg samenwerking Drentse aanpak Stikstof
digitaal via Teams

Datum	18 februari 2021
Tijd	19.00 – 20.30 uur
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners, Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Teams overleg
Status gesprek	Verkenning samenwerking Drentse aanpak Stikstof

1. **Opening en welkom door Henk Jumelet.**
2. **Delen van de actualiteiten.**
Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.
3. **Bespreken/ afstemmen concept actie- en afsprakenlijst overleg d.d. 19-01-2021 (zie bijlage 1)**
4. **Toelichting stand van zaken RSRS en extern salderen.**
5. **Afstemming aangescherpte uitgangspunten gebiedsverkenningen.**
In het overleg van 19 januari jl zijn de uitgangspunten voor de gebiedsverkenningen besproken en na inbreng van partners aangescherpt. De uitgangspunten liggen nu ter instemming voor.
 1. De opgave in de Drentse stikstofaanpak is om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000- gebieden moeten worden bereikt.
 2. De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering.
 3. De beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt bij het opstellen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het tot stand komen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen (b.v. effecten herstelmaatregelen, resultaten monitoring en onderzoek, resultaten veldbezoeken).
 4. De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.
6. **Verdere toelichting uitvoering en planning gebiedsverkenningen**
7. **Afronding en afsluiting.**
Vervolgafspraken maken en voorstellen van agendapunten voor het volgende overleg.

Actie- en Afsprakenlijst

Bestuurlijk Overleg samenwerking Drentse aanpak Stikstof

d.d. 19 januari 2021.

1. Opening en welkom door Henk Jumelet.

2. Delen van de actualiteiten.

Afspraak: M.i.v. deze vergadering wordt een actie- en besluitenlijst opgesteld en na de vergadering gedeeld met de deelnemers.

- Aanbod gedaan door de natuurorganisaties om een kennissessie te organiseren, dit voorstel is toegezonden aan de provincie. Provincie gaat in overleg met de natuurorganisaties op welke wijze dit voorstel zal worden opgepakt en uitgevoerd. (**Actie:** Natuurmonumenten en provincie)
- DPG vraagt aandacht voor de brief d.d. 3 december jl. gericht aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de leden van de Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland met het onderwerp "Gezamenlijk aan de slag met overgangszones". Provincie zal in het volgende bestuurlijk overleg, medio februari, hierop terugkomen (**Actie:** provincie)
- DPG vraagt aandacht voor beantwoording van de vragen die onlangs zijn gesteld met betrekking tot het Mantingerzand. Ten zuidwesten van het Mantingerveld zouden landbouwgronden zijn omgezet in de Natuur en de depositie van het munitiedepot, ook ten zuiden van het Matingerveld, zou hoog zijn, wat bevreemdend is omdat dit al 15 jaar niet meer in gebruik is. Wil de provincie dit uitzoeken hoe dit zit? (**Actie:** de provincie zal zsm de vragen per mail beantwoorden)

3. Afstemming inhoudelijke uitgangspunten gebiedsverkenningen

De door de provincie beschreven uitgangspunten zijn besproken met de partners en partners hebben hierop gereageerd.

Aangescherpte uitgangspunten Gebiedsgerichte aanpak Stikstof

De provincie zal bij de aanpak van de Drentse stikstofproblematiek de volgende uitgangspunten hanteren:

1. De opgave in de Drentse stikstofaanpak is om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000- gebieden moeten worden bereikt.
2. De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering.
3. De beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt bij het opstellen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het tot stand komen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt

rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen (b.v. effecten herstelmaatregelen, resultaten monitoring en onderzoek, resultaten veldbezoeken).

4. De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.

De natuurorganisaties hechten er waarde aan dat bij instemming van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering het tweede uitgangspunt ter toetsing wordt geagendeerd in een volgend Bestuurlijk overleg (**Actie:** provincie)

Afspraak: de uitgangspunten worden tekstueel aangescherpt en aan de partners ter accordering voorgelegd (**Actie:** provincie).

4. Verdere uitwerking planning aanpak gebiedsverkenningen.

Afspraak: Tijdens het 1^e trimester worden een aantal deelsessies georganiseerd waarin terugkoppeling zal worden gedaan. De planning zal verder door de provincie worden verfijnd waarbij ook wordt gekeken naar o.a. latente ruimte, de meldingen, legalisering etc. (**Actie:** provincie)

Afspraak: In de tussenliggende periode kan met instrumentarium zoals de aankoopregeling ter verdieping geoefend worden in de pilotgebieden. Dit kan inzicht bieden welke mogelijkheden dit geeft in het uitdenken en opstellen van de gebiedsagenda's. Zie het als een vingeroefening en niet om elkaar op vast te pinnen. In de volgende vergadering zal hiervoor een voorstel worden voorgelegd. (**Actie:** provincie)

Vanuit het LC wordt gerefereerd dat in de ambtelijke werkgroep van 17 december vragen zijn gesteld en die zijn tot op heden nog niet beantwoord. Aangegeven wordt dat de vragen als input dienen voor het uitwerken van de gebiedsverkenningen (factsheets). (**Actie:** provincie zal een toelichting geven richting het Landbouw Collectief).

5. Afronding en afsluiting.

Afspraak: medio februari zal een volgend overleg worden gepland waarin de uitvoering van de gebiedsverkenningen, stand van zaken RSRS en de brief "Gezamenlijk aan de slag met overgangszones" zullen worden geagendeerd. (**Actie:** provincie)

Afspraak: de presentatie zal worden toegezonden samen met de aanscherping van de uitgangspunten en de actie- en afsprakenlijst (**Actie:** provincie)

IPS-verslag BO Stikstof d.d. 11 februari 2021

Deelnemers: minister LNV (Carola Schouten), IenW (Kees van der Burg), BZK (Erik-Jan van Kempen), BC Stikstof (voltallig), UvW (Dirk-Siert Schoonman), VNG (Cornelis Visser, Frans Veltman), DGS (Hellen van Dongen, Vera Pieterman)

Voorzitter: Floor Vermeulen (BC)

1. Opening

De voorzitter opent het BO om 16.30 uur en heet de deelnemers welkom.

2. Notulen BO 1 oktober 2020

De minister van LNV, de provincies, de UvW en de VNG stellen de notulen van het BO van 1 oktober 2020 ongewijzigd vast.

3. Mededelingen

Het overleg kent geen mededelingen.

4. Raad van State-uitspraken ViA15 en Logtsebaan

ViA15

Mede in het kader van het rapport van de commissie-Hordijk werkt IenW in overleg met het IPO en de VNG aan de formulering van de door de Raad van State gevraagde nadere onderbouwing van de motivatie van de minister van IenW voor het berekenen van stikstofeffecten van verkeer tot 5 kilometer afstand van de ViA15. Tot aan de uiterlijk op 26 mei gereed zijnde nadere onderbouwing beziet IenW de korte termijn mogelijkheden voor de door de tussenuitspraak van de Raad van State inzake de ViA15 getroffen projecten met een verkeersaantrekkende werking (inclusief woningbouw).

De provincies hanteren voornamelijk de route dat projecten zonder stikstofemissies buiten de 5 km-zone doorgang kunnen vinden, terwijl andere projecten extra aandacht vergen. Om IenW niet in de wielen te rijden, communiceren de provincies niet dat provincies met vergunningverlening stoppen. Tegelijkertijd zijn er provincies waar projecten niet kunnen blijven liggen. De afspraak tussen de provincies onderling luidt dat indien een provincie grote infrastructurele werken wil voorzetten, hier goed wordt gekeken naar de wijze van berekenen en dit in nauwe afstemming met IenW gebeurt.

Logtsebaan

De provincies voeren met de sectoren overleg over de duiding van het Raad van State-arrest met betrekking tot de Logtsebaan, in het bijzonder ten aanzien van het bieden van rechtszekerheid en het al dan niet registreren van intern salderen. De minister stemt in met het voorstel van de provincies om de consequenties van het arrest in het eerstvolgende BO inhoudelijk te bespreken en hierbij ook het zicht op latente ruimte én het zicht op het huidige vergunningverleningsstelsel te betrekken.

– **Actie: agenderen consequenties RvS-uitspraak Logtsebaan in het BO d.d. 22 april** –

Ten aanzien van zowel de tussenuitspraak van de Raad van State met betrekking tot de ViA15 als de uitspraak van de Raad van State met betrekking tot de Logtsebaan benadrukken de provincies het belang van eenduidige externe communicatie.

5. Interbestuurlijk planningsoverzicht

De minister van LNV, de provincies, de UvW en de VNG nemen kennis van het interbestuurlijke planningsoverzicht.

6. Gebiedsgerichte aanpak

Gebiedsplannen

De provincies zijn op basis van de motie Futselaar/De Groot (35600-50) voortvarend met het opstellen van gebiedsplannen gestart. Gezien de complexiteit van het vraagstuk wordt de inzet van het Rijk, de provincies en andere overheden hierbij vanuit een gezamenlijk doel voor een gebied ingericht. De provincies verwachten de stikstofanalyses (die te beschouwen zijn als de eerste fase van de gebiedsplannen) en een plan van aanpak voor de gebiedsplannen in het laatste BO vóór het zomerreces te kunnen delen en bespreken.

– Actie: agenderen stikstofanalyses en plan van aanpak gebiedsplannen in het laatste BO vóór het zomerreces –

Vanuit het perspectief van toekomstbestendigheid, werkbaarheid en integraliteit pleit de UvW voor uniformiteit in en monitoring van de gebiedsplannen over de provincies heen. De VNG is blij met de integrale benadering van de provincies en staat een regionale aanpak voor, waarbij de landelijke aanpak ondersteunend is.

KDW in relatie tot gebiedsdiversiteit

Voor het opstellen van de gebiedsplannen hebben de provincies zorgen over de grote verschillen tussen provincies en individuele Natura 2000-gebieden. Deze verschillen betreffen zowel de mate waarin de achtergronddepositie volgens de huidige verwachting gaat dalen (autonoom en door bronmaatregelen) als het deel van het gebied dat onder de kritische depositiewaarde (KDW) komt. Voor de ene provincie en/of het ene gebied geldt dat het doel gemakkelijk kan worden gehaald resp. weinig (extra) inspanningen hoeven te worden verricht. In een andere provincie/ander gebied kan de KDW – ondanks alle bronmaatregelen – niet worden gehaald. De minister geeft aan zich zeer bewust te zijn van de onderlinge verschillen tussen de provincies maar benadrukt dat de KDW uitgaat van het landelijk gemiddelde. In de stikstofwet zijn 2025, 2030 en 2035 belangrijke data. Van belang is inzichtelijk te maken wat op die momenten (en ook in aanloop daarnaartoe) de stand van zaken per gebied is.

Bronmaatregelen

Omdat de stikstofanalyses duidelijk maken dat het realiseren van de landelijke omgevingswaarde afhankelijk is van de autonome daling én de bronmaatregelen, dringen de provincies bij de minister aan op voortgang van de implementatie van de (generieke landelijke) bronmaatregelen. “De provincies hebben weliswaar een paar knoppen om aan te draaien, maar de effecten ervan vallen in het niet bij de effecten van de generieke bronmaatregelen. De grote ‘schwung’ dient daarom te komen vanuit het Rijk. De minister deelt de zorg van de provincies en stelt dat het politieke proces rond de Eerste Kamerbehandeling van de stikstofwet het Rijk en de provincies niet ontslaan van de verplichting over bronmaatregelen na te blijven denken. Zo bestaat – right to challenge – de mogelijkheid om landelijke bronmaatregelen om te wisselen voor specifieke gebiedsgerichte bronmaatregelen. De voorstellen hiervoor kunnen in de gebiedsplannen worden opgenomen.

De voorzitter concludeert dat het van groot belang is een gezamenlijke roadmap te hebben.

De VNG benadrukt het belang om de specifieke kenmerken van een gebied tot z'n recht te laten komen in de aanpak. Verder is de VNG van mening dat de afstemming met gemeenten nog verbetering behoeft.

Deposities uit het buitenland/van zee

In antwoord op het verzoek van de provincies om aandacht te besteden aan het terugdringen van stikstofdeposities vanuit het buitenland en ammoniak van zee ("Zonder een adequate oplossing voor deze problemen staat het halen van de KDW bij voorbaat onder grote druk"), geeft de minister aan deze zorg van de provincies te begrijpen; deze problematiek net als de andere kwesties in de gebiedsplannen benoemd en uitgewerkt moeten worden.

Kwartiermaker Nationaal Programma Landelijk Gebied

Ten aanzien van het in de BO-notitie genoemde kwartiermakerschap voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied willen de provincies waken voor een sectorale aanpak resp. bepleiten de provincies één coördinerend aanspreekpunt vanuit het Rijk. BZK en LNV zijn – in het kader van de NOVI – de trekkende ministeries. De vertegenwoordiger van BZK geeft aan dat zodra het programma vorm krijgt, de provincies door de ministeries zullen worden benaderd. De UvW geeft aan blij te zijn met de integrale benadering, alleen de inbreng van I&W ontbreekt nog, zij verzoekt vanuit het perspectief van klimaatadaptatie ook IenW op de programmaontwikkeling te laten aansluiten.

7. Benutten van restruimte uit het SSRS

Aangezien het DGS-voorstel deel uitmaakt van een politiek akkoord over de stikstofwet, nemen de provincies het voorstel voor kennisgeving aan. Wel vragen de provincies om aandacht voor het feit dat indien de ruimte uit het SSRS meer gebruikt wordt voor bestemmingsplannen (waarmee ruimte voor langere tijd wordt vastgelegd), dit ten koste kan gaan van concrete woningbouwprojecten. De minister geeft hierop aan dat niet overal waar ruimte ontstaat, direct een woningbouwproject of een meldingsgeval voorhanden is. De uitdaging zit in het antwoord op de vraag hoe een bronmaatregel matcht met opbrengsten in een gebied met een woningbouwopgave. Dit is een grote puzzel.

In antwoord op het door de provincies – zich hierbij gesteund weten door de UvW en de VNG – benadrukte belang van de inzet van stikstofruimte en de specifieke verantwoordelijkheid van het Rijk voor de legalisatie van meldingen, geeft de minister aan de legalisatie van meldingen inderdaad de verantwoordelijkheid is van het Rijk. Maar omdat handhavingverzoeken de verantwoordelijkheid van de provincies betreft, is de legalisatie van meldingen een gezamenlijke zorg.

De VNG stelt dat bij de uitwerking van de regelingen niet alleen aandacht uit dient te gaan naar bestemmingsplannen, maar ook naar ontsluitingswegen voor woningbouw. De VNG wordt graag bij de uitwerking betrokken.

8. RSRS

Mede met het oogmerk de microdeposities (zeer geringe stikstofeffecten over een groot gebied) op te lossen maar ook zogenaamde 'vrijgemaakte ruimte' te regelen,, hebben de provincies de afgelopen maanden hard gewerkt aan de inrichting van een landelijk dekkende depositiebank. Onder het voorbehoud van accordering door de GS-en van de resultaten van de uitwerking van variant 2 (waarbij de provincies werken met zelf te definiëren doelgebonden banken) zijn de provincies blij dat het RSRS vanaf nu een gezamenlijk traject van de provincies en het Rijk is. Dit heeft als consequentie dat ook de uitwerking van de vulling van het RSRS een gezamenlijke opgave is. Voor de gezamenlijke

verdere uitwerking van het RSRS bieden de provincies het Rijk aan gebruik te maken van de maart-release van het RSRS voor het opdoen van ervaring met het systeem. Daarnaast benadrukken de provincies dat het RSRS een technisch traject lijkt, maar wezenlijk vooral een bestuurlijk vraagstuk is dat van alle partijen vergt te kijken naar wat goed is voor allen en tegelijkertijd ook deelbelangen accommodeert. De minister complimenteert de provincies met de tot op heden bereikte resultaten en bevestigt dat dat onder de techniek van het RSRS bestuurlijke vraagstukken aan de orde zijn. De minister deelt de visie van de provincies dat inzet van het RSRS tegemoet komt aan het kunnen oplossen van microdeposities en geeft aan graag mee te willen denken over de voor het welslagen van het RSRS benodigde vervolgstappen.

De VNG complimenteert de provincies evenzeer met de ontwikkeling van het RSRS en vraagt bij de uitwerking van het RSRS aandacht voor het stimuleren van (ruimte voor) boeren om via innovatie stikstofruimte te realiseren. Voorts geeft de VNG aan dat gemeenten graag een gelijkwaardige gesprekspartner zijn bij de uitgifte van stikstofruimte. De UvW voegt hieraan toe dat via extern salderen verkregen stikstofruimte mede ten goede moet komen aan de partijen die hiervoor investeringen hebben gedaan. Met het in ontvangst nemen van de complimenten geven de provincies aan dat nog veel gezamenlijk werk is te verrichten.

9. Stand van zaken legalisering meldingen

De provincies werken – onder meer met de inzet van botsproeven – hard aan (het voorsorteren voor) de legalisatie van meldingen en zien hierbij uit naar de stikstofwet (inclusief AMvB) die deze legalisatie daadwerkelijk mogelijk moet maken. Zorgpunt van de provincies is dat tot op heden slechts 10 procent van de verwachte melders zich heeft gemeld. De provincies benadrukken bij de sectoren dat de huidige meldingskans de enige kans voor de aangeschreven melders is. De provincies stellen voor begin maart een BO met het Rijk te beleggen om te bezien hoe de vergunningen aan aanvragers kunnen worden verleend. In dit BO dienen ook de financiële aspecten van de legalisatie (zowel ten aanzien van de melders als ten aanzien van de benodigde capaciteit) en de bestuurlijke betrokkenheid van de provincies bij de uitwerking van de AMvB te worden geagendeerd. De provincies stellen dat de te zijner tijd beschikbare stikstofruimte voor de legalisatie als ‘achilleshiel’ geldt; de beschikbare ruimte bepaalt immers in hoge mate de snelheid waarmee de legalisatie kan worden afgehandeld. Tegelijkertijd heeft de snelheid van de legalisering op haar beurt een sterke verbondenheid met het draagvlak voor de gebiedsprocessen. Daarnaast is de snelheid van de legalisatie van belang voor het grote aantal bij de provincies ingediende handhavingsverzoeken (waarvan de provincies de behandeling niet oneindig kunnen oprekken). De VNG deelt de zorgen van de provincies ten aanzien van het benodigde tempo van de legalisatie van meldingen. In aanvulling op de door de provincies ontvangen handhavingsverzoeken geeft de VNG aan dat ook gemeenten handhavingsverzoeken ontvangen.

De minister stemt in met een tussen 2 en 17 maart te beleggen BO en stelt voor de in het BO te bespreken financiële aspecten goed in kaart te brengen. Daarnaast vraagt de minister ter voorbereiding van het BO de redenen voor het tot op heden geringe aantal melders (waaronder terughoudendheid gezien het feit dat melden het indienen van handhavingsverzoeken mogelijk maakt) in kaart te brengen en inzichtelijk te maken welke melders geen stikstofruimte nodig hebben en welke melders als ‘urgent’ kunnen worden aangemerkt. De minister bevestigt het grote belang van de stikstofwet voor het tempo van de legalisatie van meldingen en roept de provincies op hun politieke invloed op het doen aannemen van de wet door de Eerste Kamer aan te wenden.

– Actie: in kaart brengen financiële aspecten + redenen terughoudendheid melders + categorieën melders en agenderen BO legalisatie meldingen in de periode 2-17 maart –

– **Actie: aanwenden politieke invloed provincies ter bevordering van het aannemen van de stikstofwet door de Eerste Kamer** –

10. Stand van zaken extern salderen

De minister van LNV, de provincies, de UvW en de VNG nemen kennis van de stand van zaken van extern salderen. Ter actualisatie van het voorliggende overzicht geeft de voorzitter aan dat de provincie Utrecht voornemens is extern salderen met veehouderijen in maart open te stellen.

– **Actie: actualiseren overzicht extern salderen** –

11. Rondvraag

Habitatkaarten

De minister constateert terughoudendheid bij agrariërs om mee te doen aan agrarisch natuur- en landschapsbeheer uit angst voor de mogelijkheid dat hun percelen als stikstofgevoelig grasland worden aangemerkt waardoor agrariërs in het uitoefenen van hun werkzaamheden kunnen worden belemmerd. Ook constateert de minister dat de Tweede Kamer vraagtekens plaatst bij de betrouwbaarheid van de huidige habitatkaarten. Mede in het belang van het stimuleren van natuurinclusieve landbouw dringt de minister bij de provincies aan op het – bij voorkeur niet later dan bij de herziening van AERIUS in oktober 2021 – wegnemen van onzekerheid c.q. het opstellen en naar de sector toe communiceren van betrouwbare habitatkaarten. De provincies onderschrijven de urgentie en het belang van de betrouwbaarheid van de habitatkaarten en voeren hierover reeds ambtelijk overleg met het ministerie van LNV. De provincies achten het bovendien van belang om ten aanzien van de communicatie transparantie te bieden over de totstandkoming van de habitatkaarten (wie besluit op welk moment wat en wat zijn de inspraakmogelijkheden?). Omdat de habitatkaarten op 12 februari worden besproken in de BAC VP acht de voorzitter het verstandig de minister over de uitkomsten van het overleg te informeren.

– **Actie: DGS informeren over de uitkomsten van de BAC VP ter zake van de habitatkaarten** –

Stand van zaken vrijkomende stikstofruimte nertsenhouderijen

De provincies memoreren dat – op aangeven van de Raad van State – vlak vóór de in december 2020 bekendgemaakte regeling voor het stopzetten van de nertsenhouderij de regel over het stikstofgebruik van de stoppende bedrijven uit het voorstel is gehaald. De minister heeft de Kamer vervolgens aangegeven dat de provincies nadrukkelijk aan de lat staan om via de reguliere weg te organiseren dat de vrijkomende stikstofruimte alsnog kan worden gebruikt en dit te verbinden aan een termijn. Op basis van tussen Noord-Brabant, Gelderland en Limburg plaatsgevonden overleg stellen de provincies voor nertsenhouders tot 1 januari 2024 de tijd te geven de stikstofruimte te salderen. Deze termijn sluit aan op de regeling. Wel moeten de beleidsregels worden aangepast. De minister acht het van belang ambtelijk te bezien hoe de regeling er nu uitziet en of deze juridisch houdbaar is. De Raad van State heeft immers aangegeven dat geen onderscheid naar groepen mag worden gemaakt. De provincies stemmen in met het voorstel van de minister dat indien de regeling om bestuurlijke bekrachtiging vraagt, de regeling in een volgend BO kan worden geagendeerd.

– **Actie: juridische houdbaarheid stikstofgebruik van stoppende nertsenhouderijen ambtelijk bezien en eventueel benodigde bestuurlijke bekrachtiging agenderen voor het BO d.d. 22 april** –

Stand van zaken herstartverbod gerichte opkoopregeling

De provincies vragen aandacht voor de bij de provincies bestaande onzekerheid over de juridische houdbaarheid (en handhaafbaarheid) van het in de gerichte opkoopregeling opgenomen herstartverbod. De minister geeft hierop aan dat deze bepaling is opgenomen voor de eerste tranche. Heroverweging van de bepaling kan aan de orde zijn na evaluatie van de eerste tranche. Voor

heroverweging van het herstartverbod pleit de focus op het wegnemen van piekbelasters resp. het ruimte kunnen bieden voor bedrijfsverplaatsingen. Met het gegeven van de evaluatie moeten de consequenties van een heroverweging echter eerst ambtelijk worden gezien. Gezien het feit dat provincies met de uitvoering van de regeling bezig zijn, benadrukken de provincies het belang dit onderwerp hoog op de agenda te plaatsen.

12. Sluiting

Met dank voor een ieders inbreng sluit de voorzitter sluit het BO om 17.35 uur.

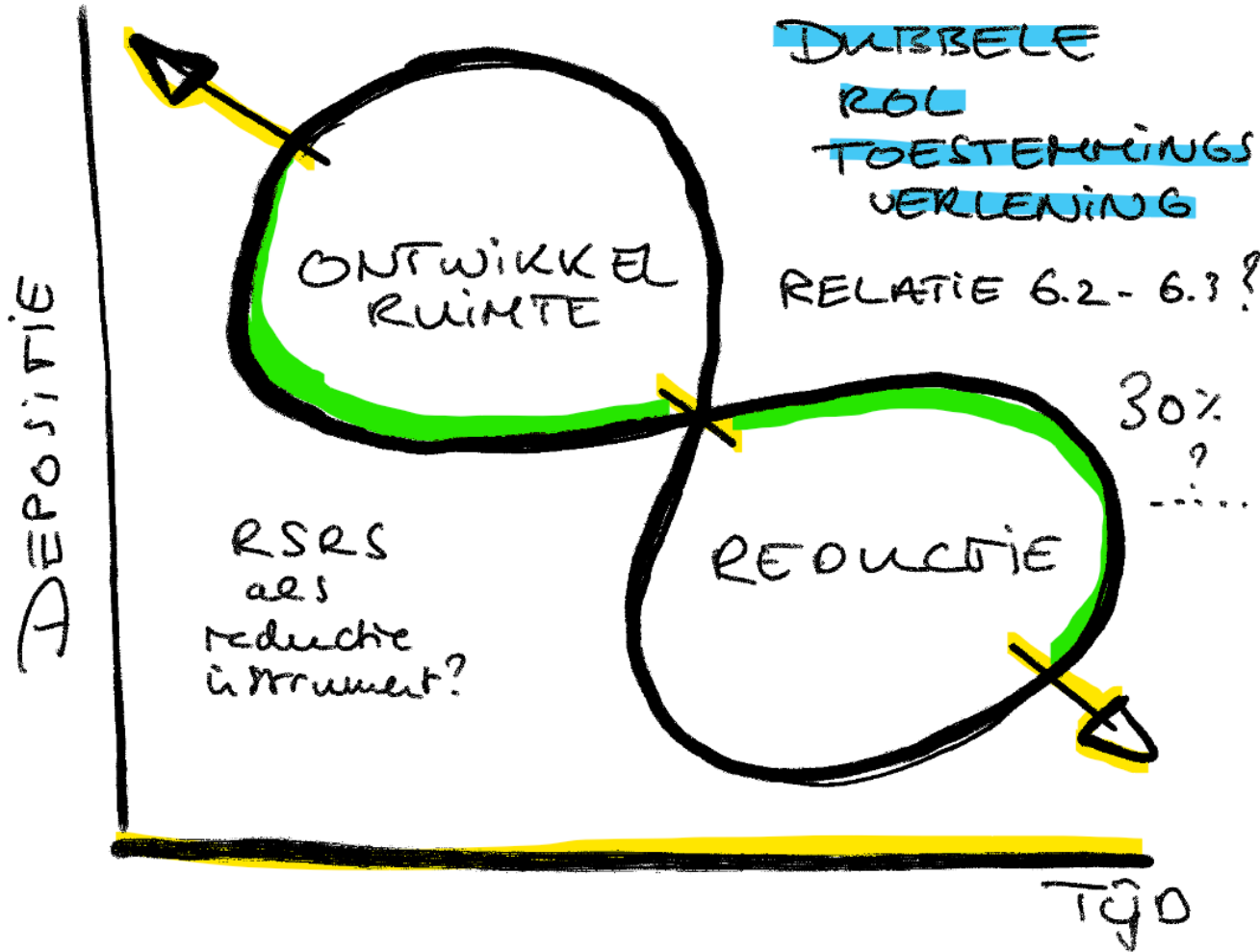
Wat gaan we doen deze bijeenkomst?

- 11.00-11.30 uur Toelichtende introductie
- 11.30-11.45 uur Plenaire vragenronde
- 11.45-12.00 uur In break out rooms beelden delen
- 12.00-12.30 uur Plenaire afronding: kennisnemen van de hoofdgedachten

Toelichting voorstellen RSRS

Stakeholderbijeenkomst 8 februari 2021

CONTEXT:

Niet alles kan!

De spagaat tussen
ontwikkelruimte
(RSRS) en natuur

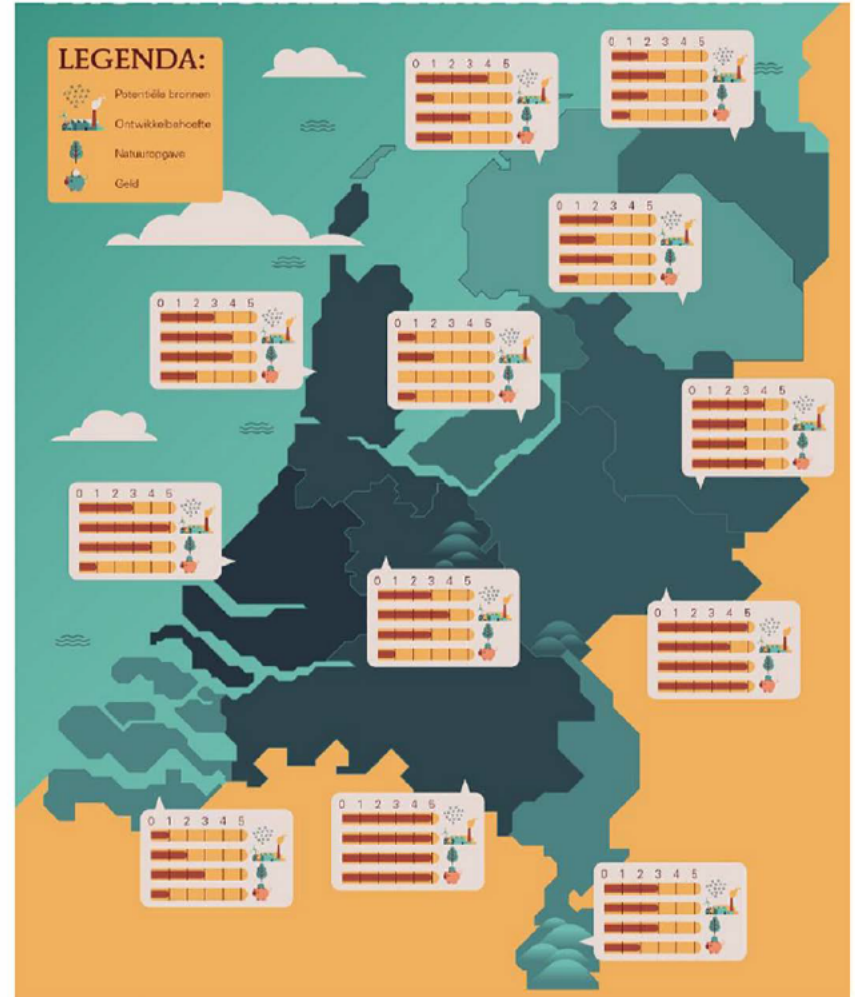
RSRS gaat puur over
ontwikkelruimte

Het vertrekpunt: de verschillen in Nederland zijn groot

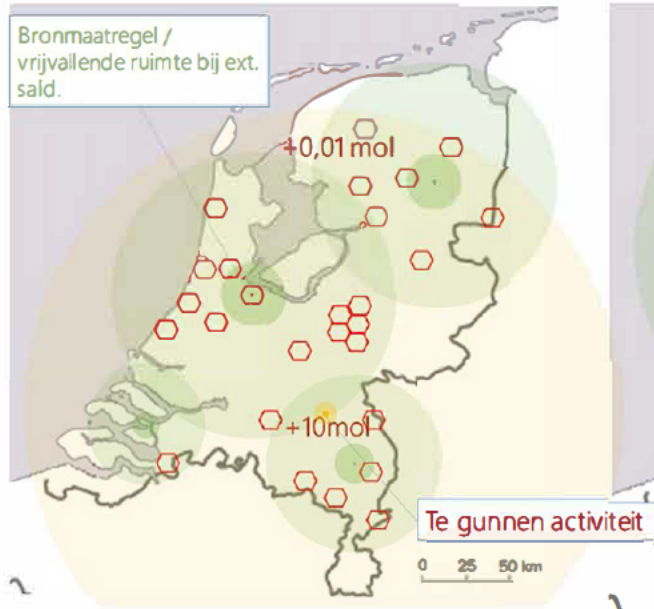
- Qua behoefte
- Qua (financiële) handelingsruimte

Dat betekent dat

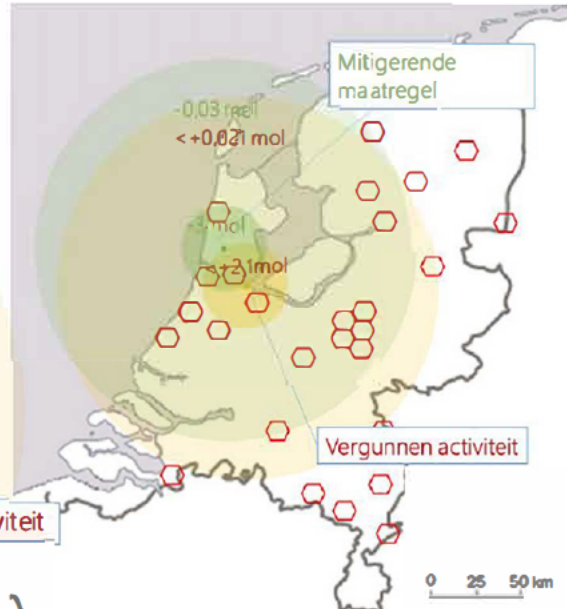
- belangen uit elkaar liggen.
- wat logisch is voor de één, niet meteen wenselijk is voor de ander.
- de vraag 'what's in it for me' én de vraag 'what's in it for us' met elkaar in balans moeten zijn.

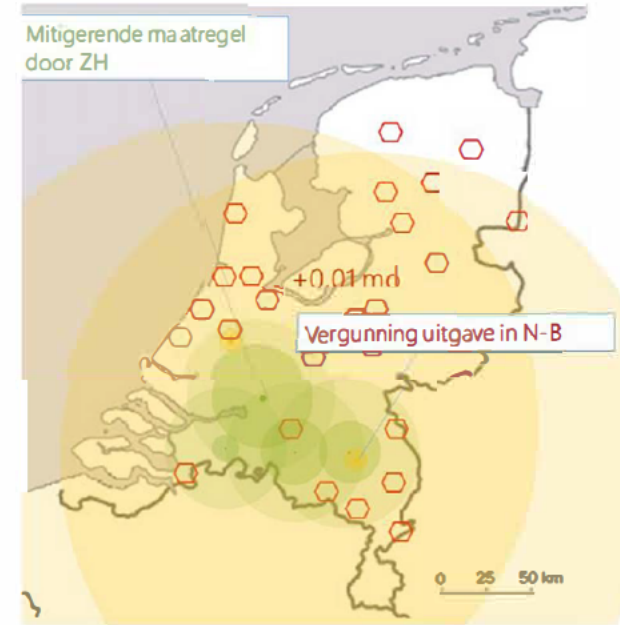
Hier lopen we tegen drie uitdagingen aan

Microdepositie

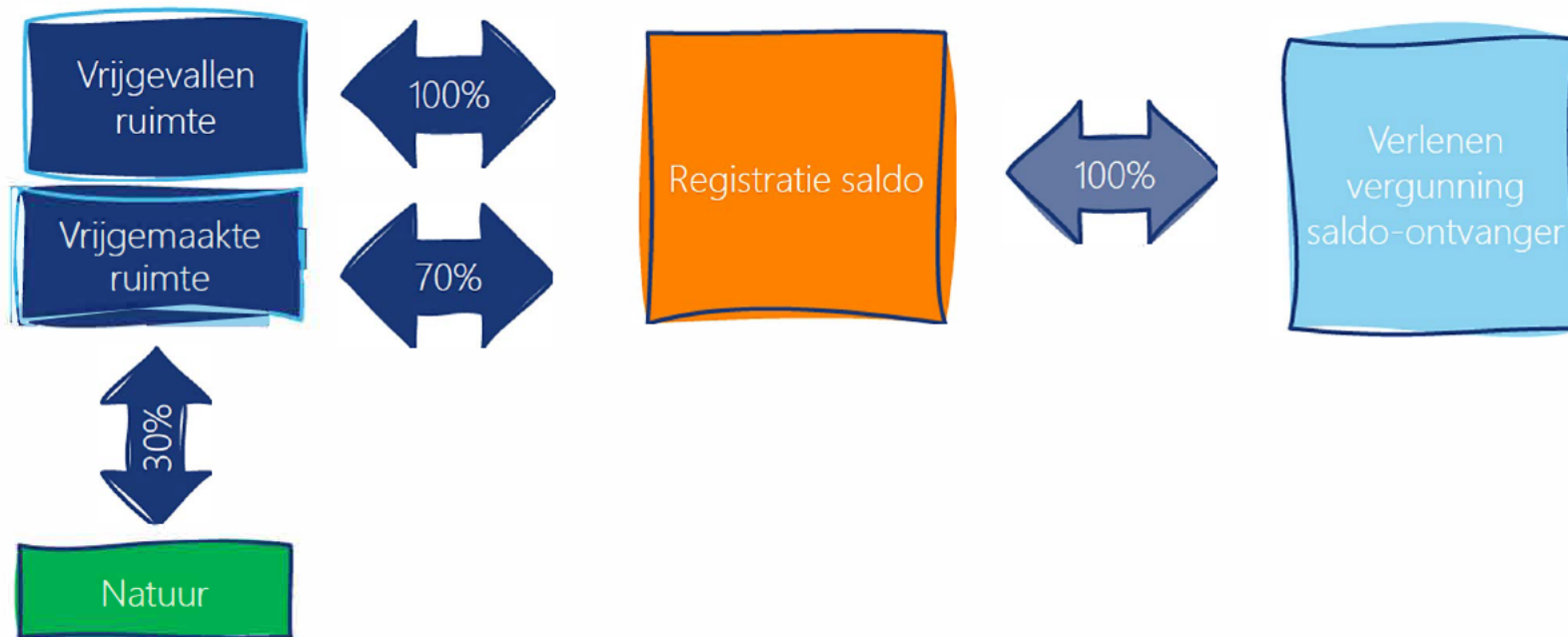

Vrijgevallen ruimte na extern salderen

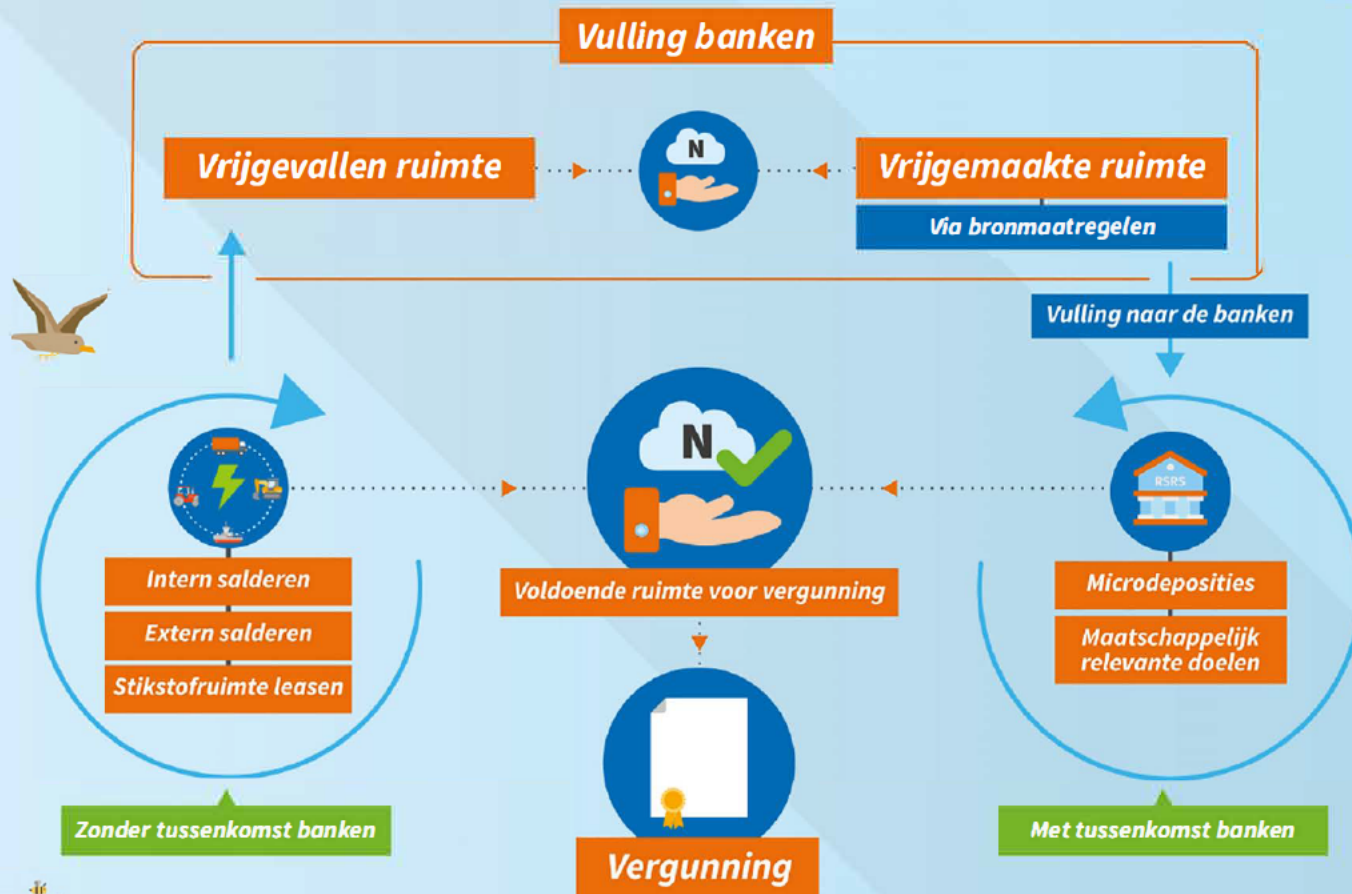
Provinciegrensoverschrijdend

Het RSRS is een stikstofdepositiebank voor vrijgevallen en vrijgemaakte ruimte en bestaat naast extern salderen

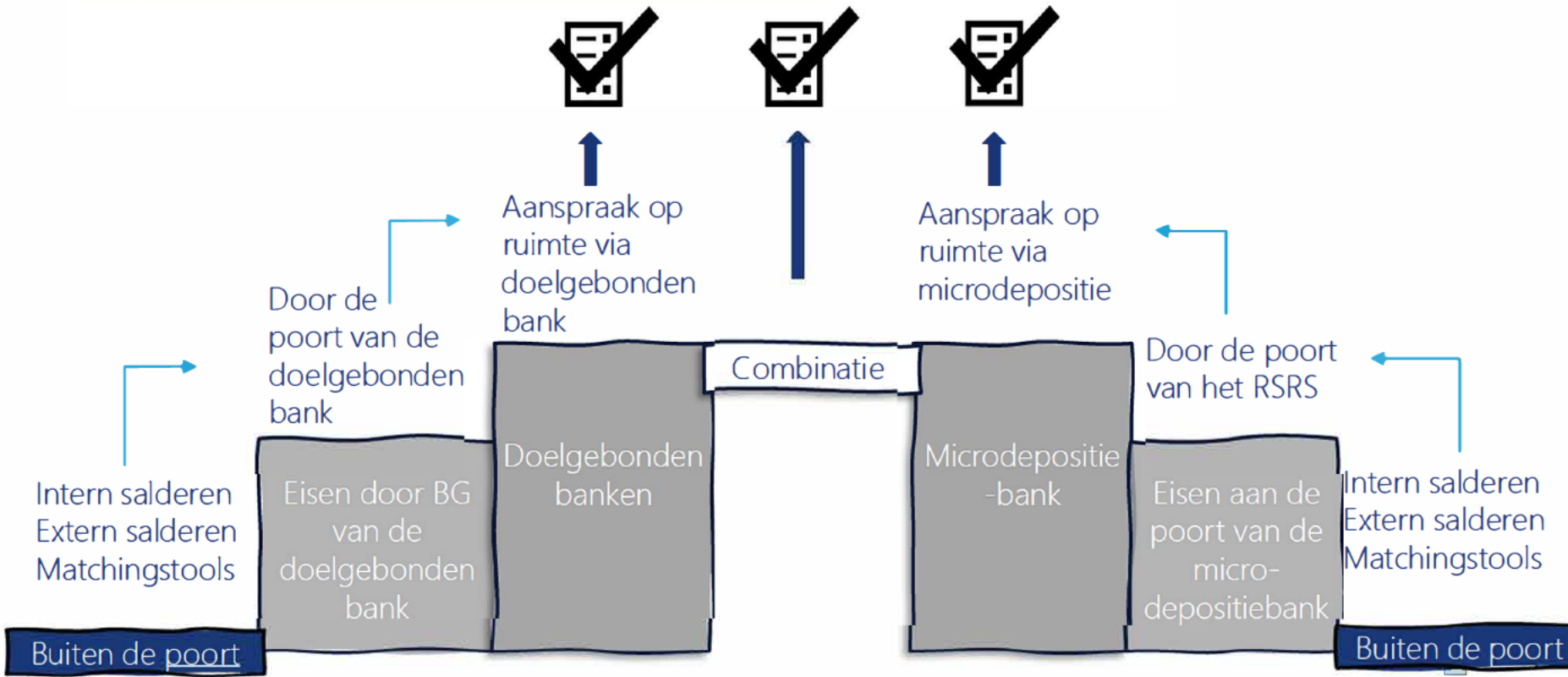

Stikstofdepositiebanken RSRS

Vergunning nodig?

Ingezette koers: doelgebonden banken in combinatie met microdepositiebank. Ziet er als volgt uit:

Vragen?

In break out rooms: beelden delen

Stand van zaken Gebiedsverkenningen

* Deelnemers zijn geïnformeerd over vervolgstappen.
(mail van maandag, bijgevoegd)

* Wat loopt?

1. Opstellen Koersdocument..

Het college werkt aan een 'Koersdocument' voor de stikstofaanpak in Drenthe. De hierin beschreven koers biedt inzicht in de contouren, doel, inhoud en werkwijze voor de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Wanneer het document is vastgesteld door GS, zullen wij het ook met de partners delen.

2. Stikstofanalyses.

Vanuit IPO worden met Aerius analyses gemaakt op de huidige cijfers. In de komende maanden gaat dit opleveren: inzichten in depositie-ontwikkeling per gebied, inzicht in broninvloed naar afstand om te helpen bij keuze voor inzet gebiedsgerichte bronmaatregelen. Verder is het idee om scenario's te ontwikkelen waarmee in de Gebiedsgerichte aanpak kan worden gewerkt, maar dit is verder nog niet uitgewerkt.

3. Toestand natuur/ Uitvraag Lokaal Doelbereik.

Voor de gebiedsgerichte opgave is het van essentieel belang om een goed beeld hebben van de staat van de natuur. In de eerste pilots was er discussie over hoe het er met de habitattypen voorstaat en hoe dat in beeld moet worden gebracht. Vanuit IPO is er nu een uitvraag gekomen aan alle provincies die van dezelfde strekking is. Wat de provincie betreft geeft dit houvast aan de wijze waarop dit moet worden opgepakt. Het helpt voor de vergelijking ook dat alle provincies dit nu op eenduidige manier in beeld brengen.

Wij willen dit onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak daarmee in samenhang met de uitvraag Lokaal Doelbereik oppakken. Voordat wij onze resultaten in dit kader bij IPO aanleveren, delen wij deze met onze partners.

De planning voor de uitvraag Lokaal Doelbereik is meerdere malen opgeschoven. In de vorige bijeenkomst van de Bestuurlijke Tafel werd aangegeven dat dit eind april zou worden. Inmiddels is de oplevertermijn naar 1 juli verschoven. Wij gaan ervanuit dat dit de datum wordt.

4. Herstelmaatregelen

Het beeld van uitgevoerde herstelmaatregelen en hun effecten maakt onderdeel uit van de uitvraag Lokaal Doelbereik.

→ **De provincie biedt aan om in een presentatie (medio maart) informatie over de trajecten van IPO Stikstofanalyses en de uitvraag Lokaal Doelbereik te geven. Dit gebeurt digitaal aan de deelnemers van de Pilots Gebiedsverkenningen.**

5. Bronnenanalyse.

Intern werken we aan het ontsluiten van informatie uit onze eigen vergunningen. Dit betreft zowel informatie over agrarische als niet-agrarische bedrijven. Wat betreft de niet-agrarische bedrijven richten we ons eerst op die bedrijven waarvan de emissie/depositie relatief eenvoudig inzichtelijk kunnen maken. Aan de hand daarvan willen we kijken hoe zinvol het is om de bijdrage van een omvangrijke groep niet-agrarische bedrijven in beeld te brengen. Resultaten hiervan worden medio maart verwacht. Deze zullen we dan eerst delen met de deelnemers aan de Pilots Gebiedsverkenningen.

6. Bouw website voor Factsheets.

Voor het ontsluiten van informatie per gebied richten we een website in. Ons GIS team werkt hieraan. Te zijner tijd wordt hier ook de informatie rondom de Gebiedsgerichte aanpak hierop inzichtelijk gemaakt .

Bijlage Verzonden mail aan deelnemers Pilots Gebiedsverkenningen

Beste mensen,

In november en december hebben wij een aantal sessies in het kader van de Gebiedsverkenningen voor de stikstofgerichte aanpak stikstof. We concentreerden ons op de gebieden Mantingerzand, Mantingerbos en Elperstroom.

Bestuurlijk zijn de eerste resultaten teruggekoppeld in aan de "Bestuurlijke Tafel" van 17 december.

Hier is het volgende uit gekomen:

1. **Heldere uitgangspunten.** De uitgangspunten voor het doorlopen van de gebiedsverkenningen zijn nogmaals doorgenomen. Deze zijn schriftelijk ter bevestiging aan partijen voorgelegd en komen op het volgende bestuurlijke overleg weer aan de orde. Het betreft de volgende.

Aangescherpte uitgangspunten Gebiedsgerichte aanpak Stikstof

De provincie zal bij de aanpak van de Drentse stikstofproblematiek de volgende uitgangspunten hanteren:

- 1. De opgave in de Drentse stikstofaanpak is om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000- gebieden moeten worden bereikt.*
- 2. De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering.*
- 3. De beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt bij het opstellen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het tot stand komen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen (b.v. effecten herstelmaatregelen, resultaten monitoring en onderzoek, resultaten veldbezoeken).*
- 4. De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.*

2. **Andere aanpak.** We hebben in de eerste sessies voor de verkenningen gemerkt dat de veelheid aan te behappen informatie te groot was en dat er bovendien nog flink over gediscussieerd kan worden hoe ermee om te gaan. Besloten is nu dat de provincie concept factsheets voor alle gebieden gaat maken. Deze bespreken we dan vervolgens met de bij de gebiedsverkenningen betrokken partijen. Als eerste richten we ons op de gebieden die we al bij de kop hebben gehad.

3. **Andere planning.** Gebleken is dat er veel meer discussie over de factsheets wordt gevoerd dan verwacht. We willen de tijd nemen om e.e.a. grondig voor te bereiden. Een ander wezenlijk aspect is dat voor een aantal onderdelen van de factsheets ook landelijke trajecten lopen. Voor het ontsluiten / presenteren van gegevens over stikstof (o.a. bronnen en emissies) lopen landelijke trajecten (IPO traject Stikstofanalyses), voor de analyse van de toestand van habitattypen loopt een traject vanuit IPO ("Lokaal Doelbereik"). We willen in het kader van die trajecten van dezelfde informatie gebruik maken en hetzelfde opleveren (dit speelt bij het verhaal rondom het Lokaal Doelbereik) als bij de gebiedsverkenningen. Dit vergt dat e.e.a. gelijk oploopt. De IPO gebiedsanalyses lopen in elk geval het eerste trimester door; het traject voor het Lokaal Doelbereik tot juli (bekend was al dat tot april doorliep, inmiddels is de opleverdatum naar 1 juli verschoven). Het doorlopen van de gebiedsverkenningen loopt daar parallel mee op. We zorgen er trouwens voor dat we hetgeen we in het traject van het Lokaal Doelbereik gaan aanleveren ook van te voren met jullie bespreken.

4. **Kennisuitwisseling.** Natuurmonumenten heeft aangeboden om een aantal kennissessies te organiseren in gebieden rondom de Stikstofproblematiek. Wanneer weer én corona dit ons toestaan, zal Natuurmonumenten in het veld een aantal bijeenkomsten organiseren. Deze bijeenkomsten hebben naast het opdoen van inzicht als doel dat TBO's en landbouw elkaars taal en aanpak beter leren spreken / begrijpen. Dit moet een open gesprek opleveren.

Tot slot. In het kader van de Gebiedsverkenningen staat nog een aantal kwesties open. Dit betreft o.a. de vragen vanuit het Landbouwcollectief. Waar nog aan de orde worden deze door ons meegenomen bij het opstellen van de factsheets voor de gebiedsverkenningen. Deels vervallen ze ook in het kader van de opgestelde uitgangspunten. Er komt een verdere planning voor de gebiedsverkenningen, dit wordt nog met jullie gedeeld.

Ik hoop hiermee wat inzicht in het vervolg op de Gebiedsverkenningen te hebben gegeven. De bestuurlijke tafel voor Drenthe komt a.s. donderdagavond weer bij elkaar.

Mochten jullie bestuurlijk nog op e.e.a. willen reageren dan kan dat daar, voor ambtelijke en / of praktische vragen kunnen jullie bij mij terecht.

Ik verwacht dat het van ons uit even stil blijft, want we gaan broeden. Maar stel vooral vragen wanneer je die hebt, hier alleen op mijn zolderkamer maak ik graag tijd vrij om met iemand in gesprek te gaan...

Met vriendelijke groet,

■■■■■■■■■■
■■■■■■■■■■ Natuurbeleid
Provincie Drenthe
T 0592 – ■■■■■■
■■■■■■■■■■

Actie- en Afsprakenlijst

Bestuurlijk Overleg samenwerking Drentse aanpak Stikstof

d.d. 18 februari 2021.

1. Opening en welkom door Henk Jumelet.

Afspraak: Bij versoepeling van de corona maatregelen en de bestuurlijke overleggen weer fysiek mogen plaatsvinden, zal het aantal vertegenwoordigers per sector worden besproken. (**Actie:** provincie)

2. Delen van de actualiteiten.

Afspraak: Binnenkort zal er schriftelijke informatie beschikbaar komen over extern salderen en verlesen. Deze informatie zal worden gedeeld met de partners.

Afspraak: Er zijn veel onderwerpen / actualiteiten gedeeld vanuit de provincie Drenthe. Een schematisch overzicht zal worden opgesteld met hierin de tijdslijn en dit zal worden gedeeld met de partners. (**Actie:** provincie)

3. Bespreken/ afstemmen concept actie- en afsprakenlijst overleg d.d. 19-01-2021 (zie bijlage 1).

Afspraak: In het bestuurlijk overleg, medio maart a.s., zal de brief d.d. 3 december jl. gericht aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de leden van de Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland met het onderwerp "Gezamenlijk aan de slag met overgangszones" worden geagendeerd waarbij de desbetreffende brief zal worden meegezonden. (**Actie:** provincie).

Afspraak: De aankoopregeling zal worden geagendeerd voor het bestuurlijk overleg, medio maart.

Er zijn geen aanvullingen of wijzigingen op de concept actie- en afsprakenlijst en iedereen kan instemmen met de acties en afspraken.

4. Toelichting stand van zaken RSRS en extern salderen.

5. Afstemming aangescherpte uitgangspunten gebiedsverkenningen

Instemming: Er zijn geen aanvullingen of wijzigingen op de uitgangspunten gebiedsverkenningen en worden dan ook vastgesteld.

Voor de volledigheid hieronder nogmaals benoemd:

De provincie zal bij de aanpak van de Drentse stikstofproblematiek de volgende uitgangspunten hanteren:

1. De opgave in de Drentse stikstofaanpak is om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000- gebieden moeten worden bereikt.

2. De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering.
3. De beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt bij het opstellen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het tot stand komen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen (b.v. effecten herstelmaatregelen, resultaten monitoring en onderzoek, resultaten veldbezoeken).
4. De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.

De natuurorganisaties hechten er waarde aan dat bij instemming van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering het tweede uitgangspunt ter toetsing wordt geagendeerd in een volgend Bestuurlijk overleg. (**Actie:** provincie)

6. Verdere uitwerking uitvoering en planning gebiedsverkenningen.

Afspraak: Vanuit het Landbouw Collectief wordt de wens geuit om een afsluitende bijeenkomst / evaluatie van de pilots gebiedsverkenningen Mantingerzand, Mantingerbos en Elperstroom te organiseren. Medio maart zal de provincie hiervoor een uitnodiging verzenden aan de deelnemers van de pilots. (**Actie: provincie**)

7. Afronding en afsluiting.

Afspraak: de actie- en afsprakenlijst van deze vergadering zal worden verzonden na de voorjaarsvakantie en een nieuwe datum voor bestuurlijk overleg zal worden gepland medio maart. (**Actie:** provincie)

Drentse Aanpak Stikstof

Koersdocument

Drentse Aanpak Stikstof

Koersdocument

College van gedeputeerde staten
16 maart 2021

Colofon

Dit is een uitgave van de provincie Drenthe

Voorwoord

Het Rijk wil de stikstofneerslag terugdringen om op die manier de natuur te versterken en economische ontwikkeling mogelijk te maken. Rijk en provincies hebben in de afgelopen maanden stappen in de uitvoering gezet en de komende tijd volgen er meer. Er wordt gewerkt aan een structurele aanpak van de stikstofproblematiek.

Dit koersdocument is een puzzelstuk van de ingewikkelde stikstof-puzzel die we in Nederland te leggen hebben. Het vormt de basis voor de gebiedsgerichte plannen die we gaan maken en die medio 2022 gereed zullen zijn. Hierbij moeten we ons wel realiseren dat Drenthe een provincie is die te maken heeft met twaalf stikstofgevoelige gebieden, waarbij een groot deel van de stikstofdepositie afkomstig is uit het buitenland en uit andere provincies. Het behalen van de gestelde doelen staat voorop, maar we beseffen ons in Drenthe maar al te goed dat het haalbaar en betaalbaar moet zijn.

Onze aanpak rust op drie pijlers: verminderen van de stikstofdepositie, versterken van de natuur en creëren van ontwikkelperspectief. In het kort komt de beschreven weg in het koersdocument erop neer dat we bij alles slimme, innovatieve, duurzame keuzes maken die enerzijds leiden tot natuurherstel en die anderzijds een aantrekkelijk ondernemersklimaat waarborgen en de leefbaarheid op peil houden. Dit vraagt een gezamenlijke aanpak met vele partners, waarbij we de verschillende sectoren uitdagen om met innovatieve oplossingen te komen. Want samen zijn we verantwoordelijk voor de omgeving waar we allemaal prettig in wonen en werken. Mooi voor elkaar, in de wetenschap dat niet alles overal kan.

Henk Jumelet,
gedeputeerde provincie Drenthe

Inhoud

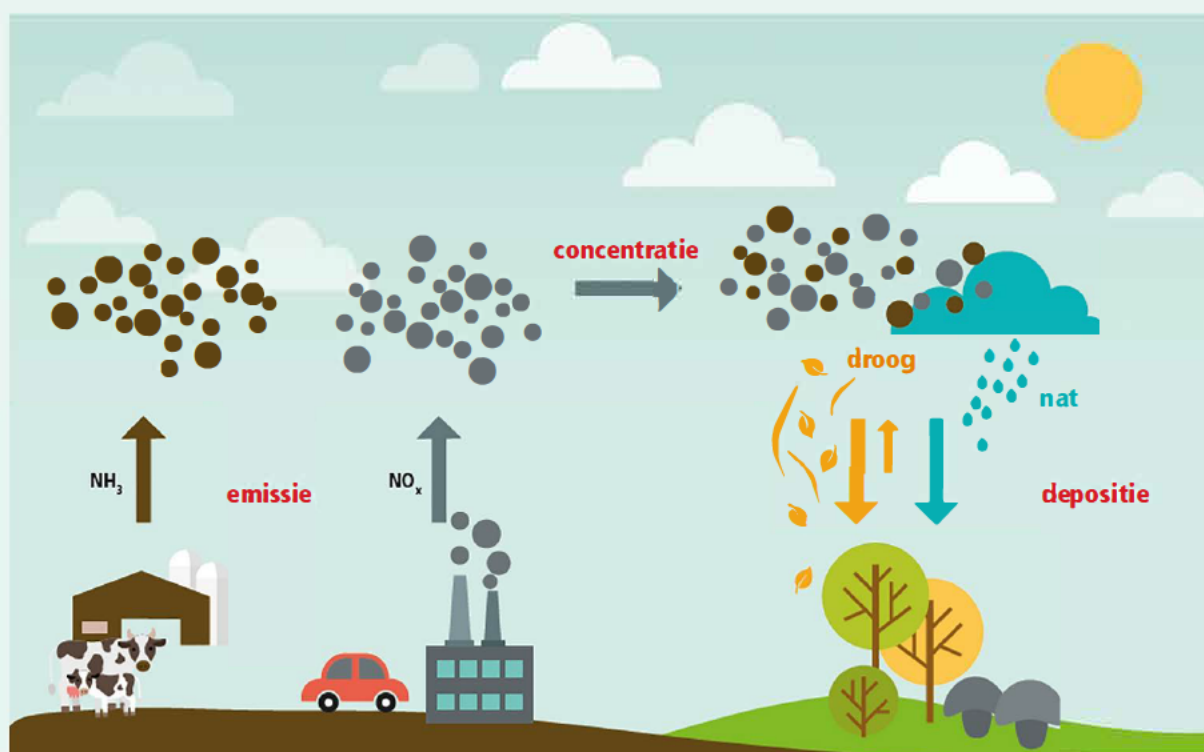
Inleiding	5
Context/vertrekpunt	7
Coalitieakkoord 'Drenthe, mooi voor elkaar'	7
Landelijke aanpak stikstof	7
Specifieke opgave voor Drenthe	9
1. Verminderen van de stikstofdepositie	10
2. Versterken natuur	14
3. Creëren van ontwikkelperspectief	15
Gebiedsgerichte aanpak Drenthe	16
Stap 1: Gebiedsverkenningen – looptijd tot medio 2021	16
Stap 2: Agendavorming – looptijd tot medio 2022	17
Stap 3: Uitvoering en bijsturing – looptijd 2021-2030	18
Leefbaarheid	19
Werkwijze/governance	20
Overleg en samenwerking	20
Communicatie	21
Koppelkansen	22
Middelen	23
Rijksmiddelen	23
Provinciale middelen	23
Risico's	24
Spoorboekje	25
Bijlagen	27
1 Kenschets stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in Drenthe	28
2 Verkennen van de stikstofopgave	32
3 Rollen	39
4 Over NO _x en NH ₃	41
5 Amendement Futselaar en De Groot	42

Inleiding

De Raad van State oordeelde op 29 mei 2019 dat het Programma Aanpak Stikstof (PAS) niet meer als basis mag worden gebruikt om toestemming te geven aan activiteiten die extra stikstofuitstoot veroorzaken. Eén van de redenen is dat er vooraf onvoldoende bewijs is dat toekomstige maatregelen voor natuurherstel en bronmaatregelen voor stikstofreductie het mogelijke verlies aan natuurkwaliteit verhelpen respectievelijk voorkomen. Er moet eerst zekerheid zijn dat natuurwaarden niet worden aangetast, voordat een economische ontwikkeling op grond van de Wet natuurbescherming kan plaatsvinden. Voor allerlei projecten op het gebied van bijvoorbeeld bouw, industrie, infrastructuur en agrarische bedrijven vraagt dat om het creëren van stikstofruimte, voordat ze kunnen worden uitgevoerd.

In heel Europa neemt mede als gevolg van een toegenomen stikstofdepositie de biodiversiteit af. In de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) zijn in Europees verband maatregelen afgesproken om te voldoen aan instandhoudingsdoelen voor de natuur. Nederland heeft de verplichting om voor de aangewezen soorten en habitattypen een zogenaamde 'Gunstige Staat van Instandhouding' te realiseren. Ons land kent al decennialang een hoge stikstofemissie en een hoge stikstofbelasting van de natuur. Daardoor zijn veel habitattypen en leefgebieden van aangewezen soorten onder druk komen te staan.

Drenthe heeft veertien Natura 2000-gebieden. In twaalf van de veertien gebieden is het beperken van de belasting door stikstofneerslag (depositie) een van de benodigde condities om het instandhoudingsdoel en - op landelijk gebied - de gunstige staat van instandhouding te behalen. Teveel stikstof leidt tot verzuring en vermisting en daarmee een vermindering van de biodiversiteit (zie afbeelding). In bijlage 1 vindt u een kernschets van de gebieden.

In deze notitie staan de kaders/uitgangspunten en opgaven voor onze gebiedsgerichte aanpak stikstof. Het zijn eerste richtinggevende keuzes waarmee we als provincie de stikstofaanpak in Drenthe vormgeven en die tot Drentse gebiedsplannen¹ moeten leiden. Een aanpak die we werkenderwijs aanvullen en bijsturen wanneer de ontwikkelingen daarom vragen.

1 Met een gebiedsplan bedoelen we het gebiedsplan dat voldoet aan het amendement van Futselaar en De Groot in het kader van de vaststelling van de Wsn (zie bijlage 5).

Context/vertrekpunt

Coalitieakkoord 'Drenthe, mooi voor elkaar'

Bij het opstellen van het coalitieakkoord was nog niet bekend dat er een andere stikstofaanpak nodig is. We leggen waar mogelijk een relatie met de doelen uit het akkoord.

- Ruimte bieden en richting geven in lijn met onze Omgevingsvisie. Bij onafwendbare uitdagingen zoals klimaatverandering, de verduurzaming van de energievoorziening en nu ook stikstof zoeken we het midden tussen het versterken van natuur en biodiversiteit en het behouden van een aantrekkelijk ondernemersklimaat.
- Combineren van verschillende functies zoals water, duurzame landbouw, natuur, vrijetijdseconomie, energie en klimaat is van belang.
- Landbouw blijft voor Drenthe een belangrijke pijler in het kader van landschap, werkgelegenheid en (voedsel)productie. We zetten in op een toekomstgerichte landbouw, waarbij de transitie naar de kringloop-/circulaire landbouw ook moet bijdragen aan stikstofreductie.
- Zorgvuldig omgaan met ons water is nodig om onze waterkwaliteit op peil te houden en de Kaderrichtlijn Water-doelen te halen. Daarnaast zijn hydrologische maatregelen essentieel voor het herstel van onze kwetsbare natuur.
- Er is een goede balans tussen mobiliteit en leefomgeving, waarbij we kansen benutten om het verkeer slim en schoon te maken. We experimenteren met innovatieve, duurzame oplossingen en nieuwe technologie. Dit heeft een positief effect op zowel de CO₂- als stikstofuitstoot.
- Proeftuin voor innovatieve duurzame energieopwekking en verduurzaming. Initiatieven steunen we, oplossingen faciliteren we ook met betrekking tot stikstofreductie.

Het gaat om het maken van slimme, duurzame keuzes die enerzijds leiden tot natuurherstel en die anderzijds een aantrekkelijk ondernemersklimaat waarborgen en de leefbaarheid van het landelijk gebied op peil houden. Dit vraagt een gezamenlijke aanpak met betrokkenen in Drenthe. Mooi voor elkaar, in de wetenschap dat niet alles overal kan, zoals het Adviescollege Stikstofproblematiek (commissie Remkes) al uitsprak.

Landelijke aanpak stikstof

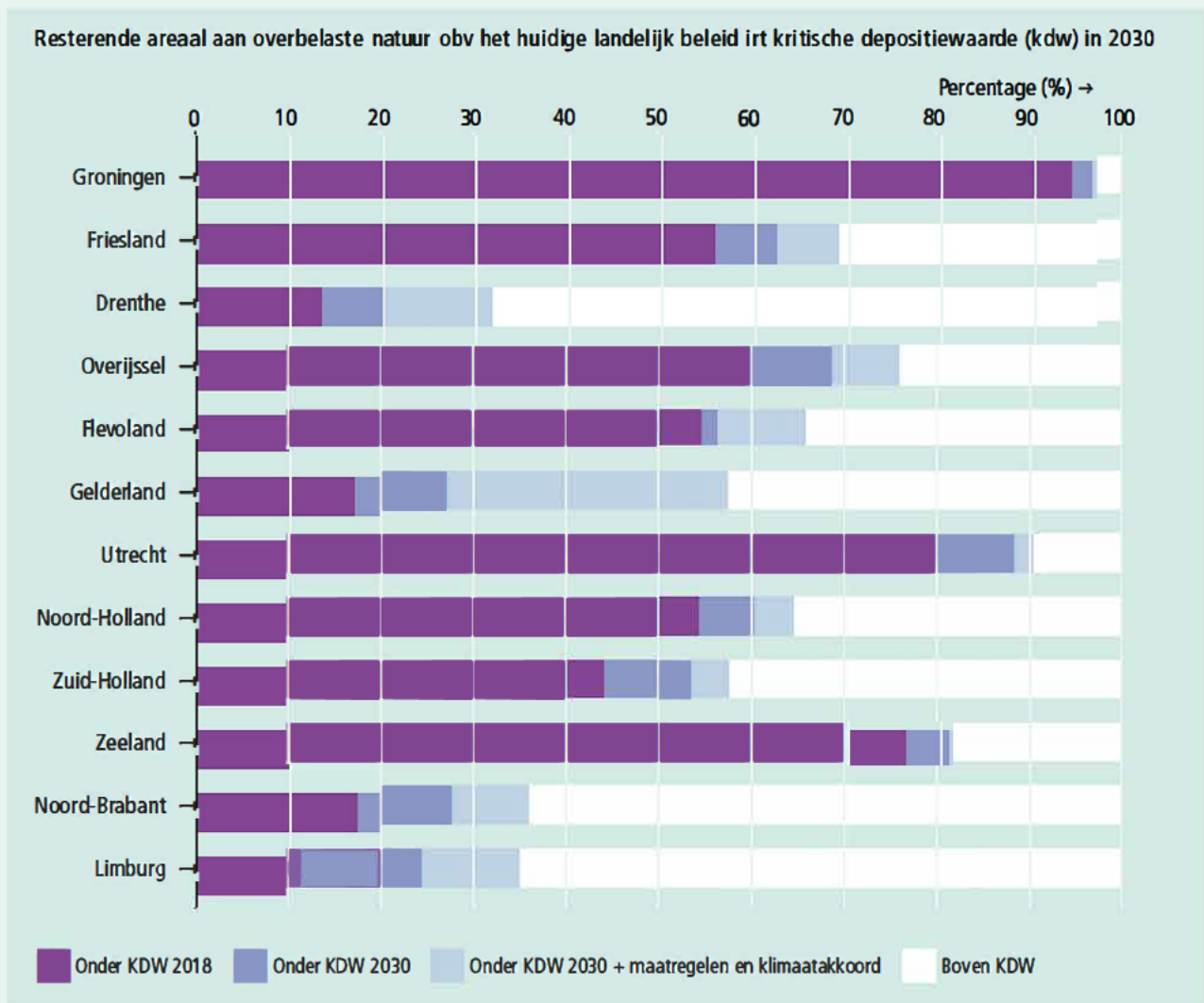
Het Rijk is systeemverantwoordelijk voor het natuurbeleid en staat primair aan de lat voor de reductie-opgave voor stikstof. In de afgelopen maanden is op rijksniveau de nieuwe Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) tot stand gekomen. Deze wet is in december 2020 behandeld in de Tweede Kamer en inmiddels aangenomen.

Relevant zijn o.a. de omgevingswaarden die de wet introduceert voor 2025, 2030 en 2035 (zie bijlage 2). De in de Wsn opgenomen omgevingswaarden gelden als resultaatverplichting voor het Rijk. Die resultaten hoeven niet per gebied te worden behaald, maar gemiddeld over Nederland. In de volgende grafiek vindt u de omgevingswaarden die bepalend zijn voor de opgave van de provincies tot 2030.

Het maatregelenpakket voor de aanpak van stikstof voorziet in het landelijk beschikbaar stellen van een bedrag van 5 miljard euro voor zowel de natuurherstel- als bronmaatregelen (Kamerbrief 24 april 2020).

De stikstofaanpak vraagt in de basis om een landelijke en generieke aanpak; alleen door het verminderen van de ‘stikstofdeken’ over Nederland kunnen we de stikstofneerslag naar een niveau terugbrengen waarbij de beschermde natuur kan gedijen. Het Rijk is daarom primair aan zet voor het vlottrekken van de problematiek.

Situaties en gebieden verschillen echter van elkaar en vragen een eigen benadering, samenwerking en maatwerk. Er is daarom, naast de landelijke en generieke maatregelen, een stikstofaanpak nodig op gebiedsniveau. De uitspraak van de Raad van State in de zaak ‘Logtsebaan’ (januari 2021) geeft daarvoor een extra argument: een verzoek om intrekking van een vergunning kan alleen worden geweigerd wanneer er een gedegen gebiedsplan ligt. Provincies voeren hierop de regie.

Uit bovenstaande figuur blijkt dat Drenthe, Noord-Brabant en Limburg de grootste opgave hebben om te voldoen aan de in de Wsn opgenomen omgevingswaarden.

Specifieke opgave voor Drenthe

Provincies hebben de rol om in een gebiedsgerichte aanpak een punt op de 'i' te zetten. Daarnaast hebben zij o.a. een verantwoordelijkheid bij het behalen van de instandhoudingsdoelen voor de verschillende Natura 2000-gebieden en zijn zij vergunningverlener, toezichthouder en handhaver voor de Wet natuurbescherming. In bijlage 3 vindt u de provinciale rollen uitgewerkt.

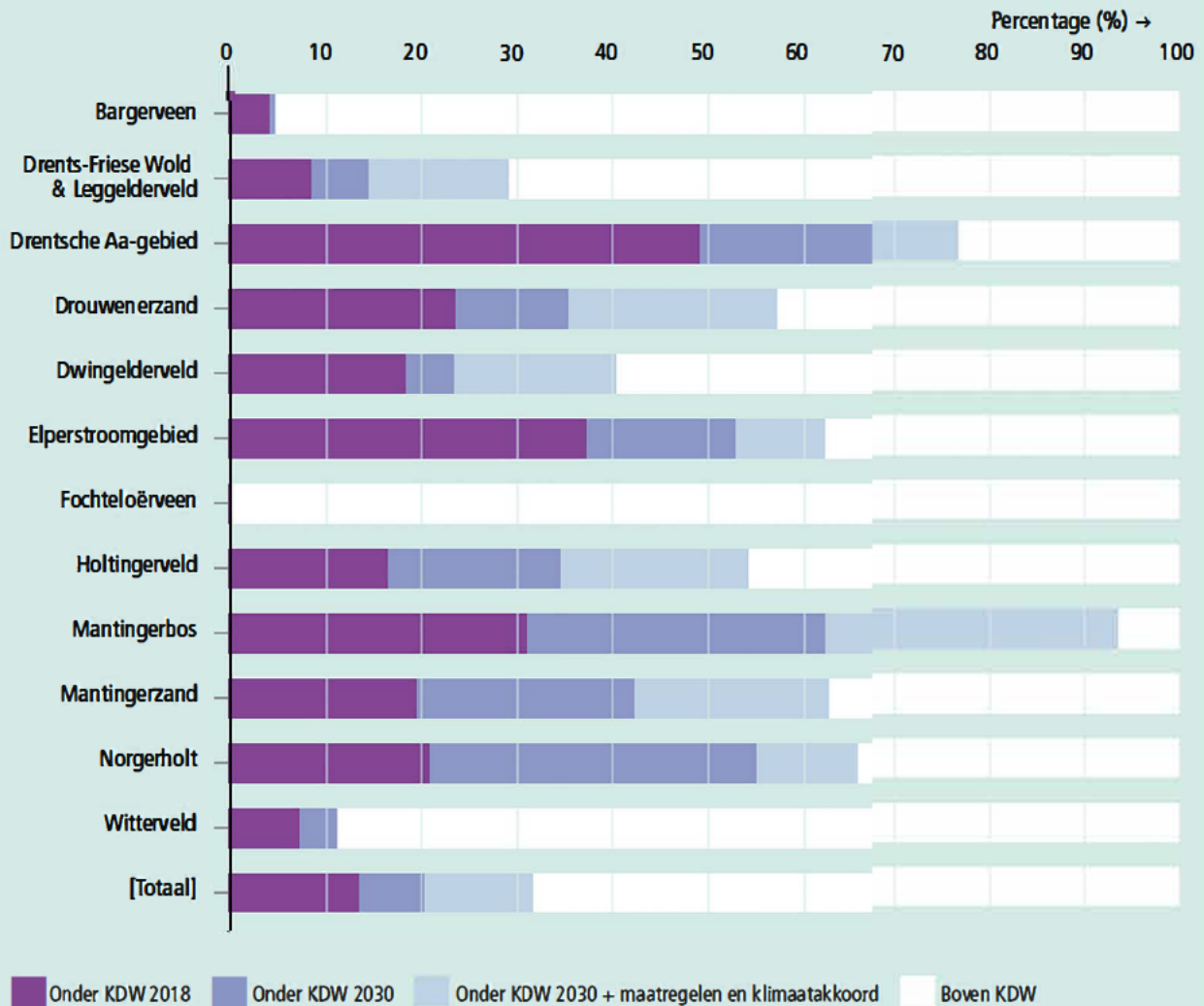
Drenthe kent veel zeer stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Deze zullen lang met een overmaat aan stikstofdepositie te kampen hebben, ook als we maximaal inzetten op het verminderen ervan (zie figuur hiervoor).

Met onze stikstofaanpak willen we:

- de mogelijkheden onderzoeken om nieuwe ontwikkelingen op gang te brengen zonder natuur extra te schaden (6.3 Habitatrichtlijn, verder HR).
- een veerkrachtige natuur in stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden realiseren (6.1, 6.2 HR).
- bijdragen aan een daling van de stikstofdepositie, eventueel aanvullend op of vervangend aan de bronmaatregelen van het Rijk (6.1 en 6.2 HR).

De omvang van de opgave verschilt ook binnen Drenthe aanzienlijk van gebied tot gebied. Dat blijkt als we de stikstofreductie laten zien die wordt bereikt met de Wsn tot 2030 voor de Drentse gebieden:

Resterende areaal aan overbelaste natuur op basis van het huidige landelijk beleid in relatie tot de kritische depositiewaarde (kdw) in 2030.

Onze aanpak rust op drie pijlers:

- Verminderen van de stikstofdepositie
- Versterken natuur
- Creëren van ontwikkelperspectief

1. Verminderen van de stikstofdepositie

Er moet minder stikstof in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in Drenthe terechtkomen om de habitattypen in goede staat van instandhouding te brengen. Voor Drenthe zijn landbouw en het buitenland de grootste bronnen van stikstofdepositie (zie ook bijlage 2). Uit de IPO gegevensanalyse gaat blijken waar de depositie precies vandaan komt. In de Kamerbrief van 24 april 2020 over de Structurele aanpak stikstof en in het advies van het Adviescollege Stikstofproblematiek wordt een onderscheid gemaakt tussen generieke maatregelen en gebiedsgerichte maatregelen.

Generieke maatregelen

De generieke maatregelen zijn de verantwoordelijkheid van het Rijk. Zo is de maximumsnelheid op snelwegen overdag tot 100 km/u teruggebracht. Voor de landbouwsector worden subsidie-regelingen opengesteld voor het verduurzamen van stallen. Deze instrumenten sluiten aan op provinciaal beleid.

Het Rijk heeft daarnaast twee miljard euro uitgetrokken voor emissiereducerende stikstof-maatregelen. Het gaat onder andere om de eerste tranche van de aankoopregeling (er komen er in totaal drie), die vorig jaar door LNV beschikbaar is gesteld. In 2021 wordt een volgende beëindigingsregeling opengesteld.

Ook voor andere sectoren zet het Rijk middelen en maatregelen in. Onlangs maakte de minister geld vrij voor het verduurzamen van de binnenvaart. Tevens wordt naar de toepassing van walstroom bij schepen gekeken. Een totaaloverzicht van de huidige maatregelen staat in onderstaand schema.

Maatregelen van het Rijk ten behoeve van stikstofreductie

Provinciaal maatwerk

Het terugdringen van de lokale stikstofdepositie vraagt om maatwerk, gericht op bedrijven en infrastructuur in en rond natuurgebieden. Er zijn gebiedsgerichte maatregelen nodig met regionale regie, mede uitgevoerd door de provincie. Ook omdat de maatregelen effect hebben op andere provinciale doelstellingen (bijvoorbeeld voor een goede leefomgeving, waterkwaliteit), nabijgelegen bedrijven of gebieden. De gebiedsgerichte aanpak heeft ook betrekking

op zogenaamde ‘piekbelasters’. Dat zijn bronnen die in hun eentje verantwoordelijk zijn voor een onevenredige belasting op een nabijgelegen Natura 2000-gebied².

In en rondom de Natura 2000-gebieden wordt bekeken welke maximale depositie past bij de instandhoudingsdoelen voor de gebieden, met hoge kwaliteit aan beheer van de gronden in die gebieden. De doelstelling is om de depositie zo ver mogelijk terug te brengen tot dit niveau. Hierbij wordt gekeken welke bijdrage aan de reductie vanuit de gebiedsgerichte aanpak aan de bronmaatregelen van het Rijk haalbaar en betaalbaar is, gezien de aard en omstandigheden van de omliggende bedrijven. Provinciale bronmaatregelen kunnen gebiedsgericht zijn, maar mogen ook provinciaal generiek worden doorgevoerd. Drenthe kijkt met name naar gebiedsgerichte mogelijkheden. De zogenaamde ‘overgangszones’ – gebieden om de Natura 2000-gebieden heen – zijn dan het meest in beeld. Per sector zijn verschillende maatregelen mogelijk.

Landbouw

- Verduurzaming van bedrijven, met kansen via het programma Toekomstgerichte Landbouw en de agenda Duurzame Melkveehouderij Drenthe. Denk bijvoorbeeld aan:
 - het extensiveren van de bedrijfsvoering (meer beweiden, het ontplooiën van nevenactiviteiten of een ander bedrijfsmodel etcetera).
 - innovatieve oplossingen (nieuw stalsysteem, uitrijden of opslag van mest, luchtwassers, ander ruwvoer, robuuster gewas etcetera).
- Verplaatsing van een bedrijf naar een andere locatie (op basis van vrijwilligheid).
- Aankoop- en/of bedrijfsbeëindiging.

Voor de ‘regeling gerichte opkoop’ stelt het kabinet 350 miljoen euro beschikbaar aan de provincies. De eerste tranche van 100 miljoen euro is opengesteld en wordt medio 2021 gerealiseerd. Doordat de provincie in bepaalde gebieden gericht veehouderijen kan aankopen, komt er binnen dat gebied ruimte vrij voor natuurherstel en ontwikkelingen. Zo wordt gewerkt aan natuurherstel en ontstaat tegelijkertijd meer ruimte voor blijvende agrariërs in dat gebied en voor andere ontwikkelingen. Bovendien worden agrariërs die willen stoppen op deze manier in staat gesteld om hun bedrijf te beëindigen.

Mobiliteit

Heel lokaal kan wegverkeer een significante invloed op instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden hebben. Dit is met name het geval wanneer de weg dóór het Natura 2000-gebied loopt. We brengen in beeld wat de effecten zijn van eventuele snelheidsverlagingen van provinciale wegen in en direct rondom Natura 2000-gebieden. Overigens zorgt het landelijke ‘Schone lucht akkoord’ op termijn voor een verlichting van de stikstofdepositie vanuit verkeer op onze Natura 2000-gebieden.

Industrie

NO_x, als primair stikstofproduct van de industrie, vooral staalindustrie, chemie en raffinage, vervliegt en leidt pas over grote afstanden tot depositie (zie bijlage 4). Het aanpakken van industriële stikstofuitstoot is vooral het aanpakken van de stikstofdeken die over ons land ligt. Hiervoor is landelijke inzet zinvol. Voor de gebiedsverkenningen brengen we de invloed van alle stikstofbronnen in beeld. We onderzoeken of en zo ja, welke emissiereductie vanuit deze bronnen reëel is tegen welke kosten en wat dit gebiedsgericht kan opleveren.

2 Er is geen officiële definitie van de term ‘piekbelaster’, met als gevolg dat het gebruik van dit begrip verwarring kan geven. Omdat het desondanks veel wordt gehanteerd, gebruiken we de term hier.

Bouw

De bouwsector is een relatief kleine bron van emissie en depositie (primair NO_x). De bouw is goed gebiedsgericht te benaderen en te vergunnen. Veelal is de inzet dat bij bouwprojecten intern gesaldeerd wordt óf dat bouwers dusdanige innovaties toepassen dat bouwprojecten zelf tot geen of vrijwel geen depositie leiden. De grootste oplossingsrichting ligt in de verdere elektrificatie van bouwprocessen. De inzet van de provincie is om met de bouwsector te zoeken naar mogelijkheden waarop bouwprojecten kunnen doorgaan.

Buitenland

Een bijzonder aspect is dat Drenthe als grensprovincie veel te maken heeft met buitenlandse depositie. Het Interprovinciaal Overleg heeft de minister gevraagd zich in te zetten voor de verlaging van de depositiebijdrage vanuit het buitenland. In het bijzonder is dit voor Drenthe van belang in de regio rond het Bargerveen. We kunnen als land het buitenland in dit dossier overigens niet 'de maat nemen'; er gaat veel meer stikstof vanuit Nederland de grens over dan er naar ons toekomt. Dit gegeven krijgt een plek in de gebiedsverkenning voor het Bargerveen.

Uitgangspunten verminderen stikstofdepositie:

- De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van de Wsn. Dat betekent o.a. dat het Rijk aan de lat staat om de benodigde bronmaatregelen te nemen voor het behalen van de omgevingswaarden voor 2025, 2030 en 2035. De belangrijkste rol van de provincie is om die bronmaatregelen zo nodig naar lokaal maatwerk te vertalen en/of te vervangen door maatregelen die in Drenthe beter uitpakken.
- In de Wsn wordt vastgelegd dat provincies via gebiedsplannen aangeven welke bijdrage zij leveren aan het behalen van de omgevingswaarden in 2025, 2030 en 2035. Wij onderzoeken in die plannen onze mogelijkheden op inhoud en financiën. Hieruit kunnen we onder andere:
 - komen tot maatregelen in de plaats van de bronmaatregelen die het Rijk neemt (via het 'Right to challenge', waarmee de provincie ook juridische resultaatverplichtingen op zich neemt);
 - concluderen dat aanvullende bronmaatregelen nodig zijn (bijvoorbeeld gerichte aankopen of duurzaamheidsmaatregelen) voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen en/of het kunnen lostrekken van nieuwe ontwikkelingen;
 - voorstellen om aanvullende herstelmaatregelen te nemen bovenop het Programma Natuur.
- Het gaat hier om maatregelen in het kader van instandhouding en behoud (6.1, 6.2 HR).
- De gezamenlijke opgave kan alleen worden behaald als alle betrokken sectoren meewerken aan oplossingen. Het gaat dan onder andere om landbouw, industrie, MKB, woningbouw en verkeer.
- Draagvlak is nodig om tot resultaten te komen. Tegelijkertijd vraagt dit dossier om het pakken van gezamenlijke verantwoordelijkheid van sectoren.
- Voor het Fochteloërveen, Drents-Friese Wold & Leggelderveld, Holtingerveld zoeken we afstemming met onze buurprovincies.

2. Versterken natuur

Essentie programma Natuur

Vermindering stikstof	Verbetering natuur	Meer natuurinclusief areaal
<ul style="list-style-type: none"> • Generieke aanpak bronnen • Gebiedsgerichte maatregelen 	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeringsprogramma natuur 	<ul style="list-style-type: none"> • Agenda natuurinclusief
2 mld Kamerbrief 24/4 Opkoopregeling	3 mld Kamerbrief 24/4	Ruimtelijke verkenning
	SPOOR 1: 1a - Optimalisering; NNN/N 2000 1b - Verbeteren kwaliteit buiten NNN/N 2000	SPOOR 2: Natuurinclusieve samenleving
Programma Natuur		

Met het Programma Natuur werken Rijk en provincies de komende jaren aan het verder versterken en verbeteren van de natuur. Door de natuur robuuster te maken, kan deze beter ‘tegen een stootje’. Dat is een belangrijke stap richting de afgesproken nationale doelen (100% VHR-doelbereik in 2050) en het bevorderen van een gunstige staat van instandhouding van alle soorten en habitattypen onder de VHR.

Spoor 2 van het programma behelst daarnaast een goede basiskwaliteit van de natuur, binnen én buiten natuurgebieden. Hierin bevorderen we een natuurinclusieve samenleving voor algeheel biodiversiteitsherstel.

Drenthe geeft invulling aan het Programma Natuur via uitvoering van het Programma Natuurlijk Platteland. Dit programma wordt zo nodig aangevuld met maatregelen die in de gebiedsgerichte aanpak naar voren komen.

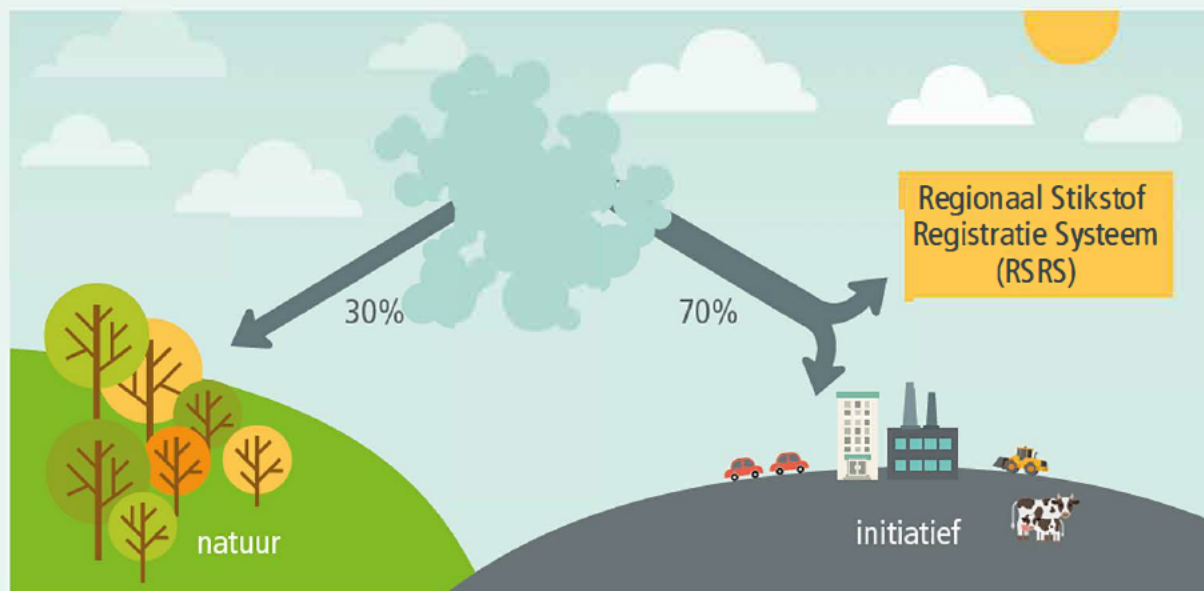
Uitgangspunten versterken natuur:

- De provincie Drenthe heeft in het Programma Natuurlijk Platteland vastgelegd welke voormalige PAS-herstelmaatregelen we wanneer en hoe gaan uitvoeren. Over deze maatregelen en de maatregelen die zijn vastgelegd voor het Programma Natuur zijn afspraken gemaakt met het Rijk. De gebiedsgerichte aanpak kan leiden tot aanvullende herstelmaatregelen. Deze kunnen, mits financieel gedekt, via de gebiedsgerichte aanpak aan het Programma Natuurlijk Platteland worden toegevoegd voor de realisatie.
- De beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt bij het opstellen van de gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten onder andere de instandhoudingsdoelen (behoud/uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het tot stand komen van de gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen, zoals effecten van herstelmaatregelen, resultaten van monitoring en onderzoek of resultaten van veldbezoeken.
- De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en wetenschappelijk gevalideerde data en instrumenten.

3. Creëren van ontwikkelperspectief

Er zijn verschillende manieren waarop ontwikkelingen in de huidige situatie gefaciliteerd worden:

- Intern salderen (binnen de bestaande rechten van bedrijven, mogelijk zonder vergunning sinds de uitspraak van de Raad van State op 20 januari 2021).
- Extern salderen, deels opgesteld in Drenthe (door rechten van het ene bedrijf in te zetten voor uitbreiding van het andere bedrijf). Dit draagt ook bij aan het behalen van instandhoudingsdoelen.

- ‘Verleasen’, het tijdelijk gebruiken van ongebruikte stikstofrechten van andere bedrijven (niet opgesteld in Drenthe).
- Stikstofregistratiesysteem (landelijk en/of regionaal, te vullen vanuit o.a. extern salderen). Dit systeem moet vooral de zogenaamde ‘microdeposities’ gaan faciliteren. Het gaat dan om ontwikkelingen die elk op zich niet of nauwelijks bijdragen aan de stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden. Rijk en provincies willen hiervoor via dit systeem een gezamenlijke reservering doen.
- ADC toets (vergt een groot openbaar belang, afwezigheid andere mogelijkheden van realisatie en compenserende maatregelen), is een juridisch ingewikkelde route.
- Vergunningverlening op basis van een ecologisch passende beoordeling c.q. voor die ontwikkelingen die instandhoudingsdoelen niet negatief beïnvloeden.

Naast bovenstaande blijft de provincie via het IPO aandringen op het versneld legaliseren van PAS-meldingen. Dat zijn activiteiten die onder het PAS met het doen van een melding vrijgesteld waren van een vergunningplicht, maar dat nu niet meer zijn door de PAS-uitspraak van de Raad van State. Het Rijk regelt de ruimte hiervoor via bronmaatregelen. Dit gaat ook op voor vrijstellingen in het oude regiem en onvergunde activiteiten, die vergunningplichtig zijn geworden.

Gebiedsgerichte aanpak Drenthe

Om de doelen binnen hiervoor behandelde drie pijlers te bereiken, zetten we in op een gebiedsgerichte aanpak met als uitgangspunten:

- We leveren gebiedsgericht maatwerk bij het reduceren van de stikstofdepositie in stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden (6.1, 6.2 HR).
- We dragen bij aan een daling van de stikstofdepositie, eventueel aanvullend op of vervangend aan de bronmaatregelen van het Rijk (6.1 en 6.2 HR).
- We realiseren een veerkrachtige natuur in stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden (6.1, 6.2 HR).
- We onderzoeken de mogelijkheden om nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken zonder natuur te schaden (6.3 HR). Dit zou kunnen door bij te dragen aan het Regionaal Stikstofregistratiesysteem.
- Bij het vormgeven van de gebiedsgerichte aanpak kijken we primair naar de Natura 2000-gebieden zelf en hun nabije omgeving ('overgangszone'). Binnen deze zone slaat het overgrote deel van de stikstof neer.
- We willen vanuit de inzet voor de stikstofopgave op gebiedsniveau koppelingen maken met overige provinciale opgaven (toekomstgerichte landbouw, waterdoelen, klimaatopgave etc.), in lijn met het coalitieakkoord.

In bijlage 2 'Verkennen van de opgave' vindt u de opgave uitgewerkt.

Stap 1: Gebiedsverkenningen – looptijd tot medio 2021

Voordat we de opgave en aanpak in Drenthe kunnen bepalen, moet de feitelijke situatie per gebied duidelijk zijn. We willen bereiken dat, wanneer het maken van keuzes aan de orde is, we het eens zijn over de gegevens waarmee we werken. Daarbij blijven de al gemaakte afspraken over natuurherstel in het Natuurpact en het Programma Natuur gelden. In de gebiedsverkenningen:

- verzamelen we relevante beleidsstukken, zoals de Natura 2000 beheerplannen, om te zien welke processen er lopen en welke afspraken al zijn gemaakt;
- inventariseren we per gebied hoe het staat met de natuur (aangewezen habitattypen en leefgebieden, inclusief benoemen wettelijke uitbreidingsdoelen);
- brengen we in beeld waar de stikstof vandaan komt;
- maken we inzichtelijk welke invloed van de directe omgeving op de Natura 2000-gebieden uitgaat;
- brengen we de sinds vaststelling van de diverse beheerplannen opgedane nieuwe inzichten in beeld (resultaten monitoring en onderzoek);
- geven we een overzicht van uitgevoerde herstelmaatregelen voor het gebied en hun effecten;
- geven we een overzicht van verder voorziene herstelmaatregelen voor het gebied;
- brengen we de voorziene stikstofreductie tot 2030 in beeld en de bijdrage die dat levert aan het halen van de kritische depositiewaarden voor de stikstofgevoelige natuurtypen;
- onderzoeken we welke ruimte nodig is voor voorzienbare ontwikkelingen tot 2030.

Bouwstenen gebiedsverkenning

Ook in IPO-verband verrichten we diverse analyses, die linken aan de gebiedsverkenningen. Met de uitvraag Lokaal Doelbereik krijgen provincies bijvoorbeeld een actueel beeld van de stand van zaken van de instandhoudingsdoelen. Het is belangrijk dat de gebiedsverkenningen en onze reactie in het kader van het Lokaal Doelbereik een gelijk beeld geven.

De verkenningen zijn nadrukkelijk niet bedoeld om keuzes te maken, maar vormen de basis om in een volgende fase gebiedsagenda's op te stellen.

Eindproduct Gebiedsverkenningen

Factsheet per gebied, waarin staat wat we al weten en welke aanvullende gegevens nog nodig zijn.

Stap 2: Agendavorming – looptijd tot medio 2022

In deze fase maken we op basis van de verzamelde kennis en het opgedane inzicht de daadwerkelijke beleidskeuzes. Voor elk gebied wordt in samenwerking met de gebiedspartners een agenda opgesteld waarin we in beeld brengen:

- welke herstelmaatregelen we 'binnen en/of buiten' (overgangszones) de bestaande natuur denken te moeten nemen om de instandhoudingsdoelen te realiseren, eventueel naast de al geplande natuurherstelmaatregelen;
- met welke belanghebbende partijen in een gebied samengewerkt moet worden (financiering van deze maatregelen is vervolgens een eigenstandige kwestie);

- of en zo ja, welke bronmaatregelen we willen nemen aanvullend op die van het Rijk en in welk kader (6.1, 6.2 of 6.3 HR), o.a. het instrument van aankopen heeft hier een plek;
- hoe en met welke andere opgaven we koppelen bij uitvoering van de gebiedsagenda;
- wat de kosten en randvoorwaarden zijn voor uitvoering van de gebiedsagenda en hoe we de mogelijkheden tot dekking van de kosten zien;
- hoe we gaan monitoren en bijsturen.

De maatregelen die vanuit Programma Natuurlijk Platteland inclusief het Programma Natuur worden voorzien voor de gebieden kunnen ter informatie worden meegenomen in de agenda's voor het totaaloverzicht.

Eindproduct agendavorming

Gebiedsagenda per gebied met daarin verwoord (1) de maatregelen voor het doelbereik van de instandhoudingsdoelen (natuurherstel), (2) de provinciale bijdrage aan de wettelijke omgevingswaarden c.q. (eventuele) (aanvullende of vervangende) bronmaatregelen, (3) hoe we met ontwikkelingen willen omgaan en (4) een overzicht van kosten en dekkingsmogelijkheden. De gebiedsagenda's stemmen we af met onze partners en worden gezamenlijk voorgelegd aan Provinciale Staten en het Rijk over de voorgestelde maatregelen en daarbij behorende middelen.

Stap 3: Uitvoering en bijsturing – looptijd 2021-2030

De gebiedsagenda's moeten in deze fase worden geborgd en uitgevoerd. Het borgen van de plannen gebeurt in de beheerplannen voor de desbetreffende Natura 2000-gebieden. In deze uitvoeringsfase:

- hechten we de uitvoering van de gebiedsagenda's af;
- voeren we de afspraken over monitoring en bijsturing uit;
- koppelen we met landelijke monitoringslijnen en met de verdere provinciale inspanningen;
- maken we afspraken over de vertaling van de Gebiedsagenda's naar de beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden.

We sluiten voor de uitvoering van de gebiedsplannen zo veel mogelijk aan bij bestaande netwerken. Dit betekent onder andere dat gekeken wordt naar het Programma Natuurlijk Platteland voor het uitvoeren van eventuele extra herstelmaatregelen en dat afgestemd wordt met andere sectoren.

Ook op het vlak van monitoring sluiten we aan bij bestaande werkwijzen. Dit betekent dat voor het monitoren van uitvoering van herstelmaatregelen wordt gekeken naar het Programma Natuurlijk Platteland. De effecten van herstelmaatregelen en voortgang van het bereiken van instandhoudingsdoelen wordt via de Drentse Natuuranalyses (DNA) gemonitord. Het Rijk is primair aan zet om de effecten van bronmaatregelen te monitoren. Wanneer we zelf bronmaatregelen nemen, monitoren we de effecten. Voor monitoring van vergunningverlening wordt gewerkt aan een stikstofregistratiesysteem. Dit wordt nog verder ingevuld en ingericht.

Eindproduct Uitvoering en bijsturing

Gebiedsplan per gebied.

Leefbaarheid

We vinden het, naast de hierboven beschreven aanpak op de drie pijlers, van belang om ook stil te staan bij de sociaaleconomische aspecten van de stikstofaanpak. Het Drentse platteland is een goede plek om te wonen, te leven en te ondernemen. De mogelijkheid om op het platteland je brood te verdienen moet blijven bestaan. Natuur is daarbij van belang, voor recreanten en ondernemers in de vrijetijdseconomie, maar ook voor boeren die zich op dit gebied ontplooiën. Het is lang niet altijd mogelijk om initiatieven die met extra stikstofbelasting gepaard gaan te faciliteren. Dit treft alle emissievooroorzakende sectoren, bijvoorbeeld woningbouw en industrie, en zeker ook agrariërs, van wie velen al jaren vol overtuiging werken aan verduurzaming. Velen hebben hun stikstofuitstoot al teruggebracht. Zo'n 250 bedrijven doen mee aan het door de provincie met partners ingezette verduurzamingstraject 'Duurzame Melkveehouderij Drenthe'.

De problemen vanwege de met stikstof overbelaste natuur en dientengevolge vergunningverlening kunnen de leefbaarheid van het platteland raken, waarbij in eerste instantie vele bedrijven kunnen worden geraakt. Daarnaast heeft dit mogelijk zijn uitwerking op de omgeving; voorzieningen kunnen verdwijnen, panden komen leeg te staan en het gevaar van toenemende criminele activiteiten in het buitengebied dreigt.

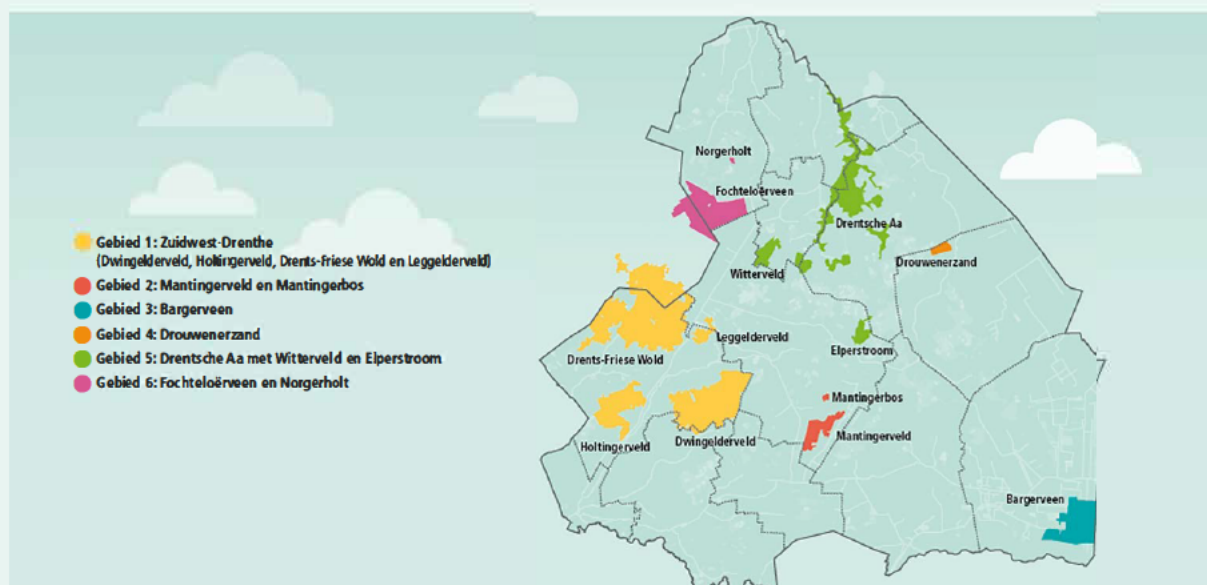
We zijn ons bewust van de rol die de provincie heeft bij het in stand houden van de leefbaarheid van het platteland. Waar het uiteindelijk om gaat is, dat we met de gebiedsgerichte aanpak duidelijkheid bieden en een helder perspectief. De commissie Remkes schreef het eindadvies 'Niet alles kan overal'. In de gebiedsgerichte aanpak voor de twaalf Drentse Natura 2000-gebieden moet helder worden wat een reëel toekomstperspectief is voor het gebied en haar omgeving. Hierbij zoeken we de samenwerking met gemeenten en maken we de koppeling met onze eigen programma's, zoals de Sociale Agenda.

Werkwijze/governance

Voor een succesvolle aanpak zijn het Rijk, de Drentse overheden, sectoren en belangenhartigders allemaal nodig. Alleen samen kunnen we tot een effectieve en gedragen aanpak komen en de doelen bereiken, zowel vanuit de 'groene' kant als vanuit de economische kant. Inmiddels hebben wij goede ervaringen opgedaan met de Bestuurlijke Tafel Stikstof Drenthe, waaraan deelnemen: NMF Drenthe, Natuurmonumenten, VNO/NCW, Stichting Het Drentse Landschap, Drents Particulier Grondbezit (DPG), Landbouwcollectief (LTO Noord, DAJK, Farmers Defence Force), Staatsbosbeheer, Bouwend Nederland en MKB-Noord. Onze intentie is om langs deze weg tot gebiedsplannen te komen die op draagvlak vanuit de maatschappij kunnen rekenen.

Overleg en samenwerking

Indeling gebieden voor gebiedsverkenning

We werken daarbij langs de volgende wegen samen:

- Op provinciaal niveau (bestuurlijke tafel) delen we met de samenwerkingspartners en stakeholders de voortgang en ervaring in de gebieden en bespreken we relevante ontwikkelingen.
- Per gebied vinden gesprekken plaats om tot de beste oplossingen te komen. Hierin zitten bij het gebied en de opgaven betrokken vertegenwoordigende organisaties. Voor de gebiedsverkenningen (zie ook Stappenplan hiervoor) werken we met de hierboven opgenomen gebiedsindeling. Gemeenten en waterschappen betrekken we bij het opstellen van de gebiedsagenda's.
- Voor grensoverschrijdende gebieden stemmen we af met de provincie Fryslân. In IPO verband stemmen we af met alle provincies.
- Voor individuele bedrijven en inwoners worden bijeenkomsten georganiseerd.
- Op basis van voorgenomen maatregelen kunnen individuele belanghebbenden nodig zijn.
- Voor met name het gebied Bargerveen willen we bevorderen dat onze Duitse burens werken aan verlaging van de stikstofbelasting over de grens. Het Rijk is hiervoor aan zet.

Bij de gebiedsgerichte aanpak Stikstof wordt ook op landelijk niveau interbestuurlijk samengewerkt. De aanpak wordt op adaptieve werkwijze vormgegeven in gezamenlijkheid met Rijk en provincies waarbij de Vereniging Nederlandse Gemeenten, de Unie van Waterschappen en verschillende sectoren en belanghebbenden betrokken worden.

Communicatie

Communicatie en overleg met belanghebbenden spelen een cruciale rol in het stikstof-dossier en vormen dan ook een belangrijk onderdeel van de hierboven beschreven werkwijze. Complicerend is dat veel informatie pas gaandeweg beschikbaar komt. Daarnaast is het speelveld complex en zijn er veel ontwikkelingen van buitenaf die vragen om een doorvertaling naar de Drentse situatie. Juist hierom, en voor het realiseren van draagvlak voor de stikstofaanpak is het van belang om stakeholders en Provinciale Staten zo goed mogelijk te betrekken en te informeren. Per fase wordt bekeken welke stakeholders op welke manier betrokken worden (zie ook Samenwerking). Daarnaast wordt de huidige wijze van communiceren en betrekken van stakeholders voortgezet.

Globaal verloopt de communicatie via:

- bovengenoemde Bestuurlijke Tafel Stikstof Drenthe. Deze partners zijn betrokken geweest bij het opstellen van de bouwstenen die hierboven genoemd zijn en komen met regelmaat bij elkaar om de voortgang en ontwikkelingen te bespreken;
- het continueren en frequenter uitbrengen van digitale nieuwsbrieven voor een brede doelgroep;
- de website www.provincie.drenthe.nl/stikstof met alle benodigde basisinformatie, veel gestelde vragen en contactgegevens voor goede dienstverlening;
- het organiseren van bijpraatmomenten voor de Staten;
- het betrekken van stakeholders bij de gebiedsverkenningen, zoals reeds gedaan is bij twee pilots van gebiedsverkenningen;
- het betrekken van stakeholders bij de gebiedsagenda's, waaronder de Bestuurlijke Tafel Stikstof Drenthe en de bovengenoemde bestuurlijke partners;
- het betrekken/informeren van individuele belanghebbenden waar nodig.

Koppelkansen

Positief is dat Rijk en provincies los van de stikstofproblematiek al jaren werken aan een duurzame transitie van de landbouw. En dat niet alleen vanuit de opgave voor stikstof, maar breder. Ook vanuit bijvoorbeeld klimaat en energie, biodiversiteit en water. Aan die opgaven zijn middelen gekoppeld. Veel resultaten hiervan komen de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000-gebieden ten goede.

De Kringloopvisie op de landbouw van het ministerie en het programma Toekomstgerichte Landbouw Drenthe met o.a. de Duurzame Melkveehouderij Drenthe stammen al van vóór de stikstofcrisis en sluiten er positief bij aan. Van het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid wordt verwacht dat het zal bijdragen aan innovatie en verduurzaming van de sector. Hetzelfde geldt voor de Europese ‘Green Deal’ – beiden zijn o.a. relevant, omdat de Drentse natuur met veel buitenlandse depositie te maken heeft. Door bronmaatregelen te combineren met natuur-inclusieve maatregelen slaan we twee vliegen in één klap. Zo brengen we de sector breed op een hoger plan.

Het Klimaatakkoord levert een wezenlijke bijdrage aan het behapbaar maken van de stikstofproblematiek. Dit op basis van de schattingen van de maatregelen, zoals verwoord in de brief van de minister van 24 april 2020. Gezien de veelheid van initiatieven in het landelijk gebied is het goed dat het Rijk weer meer aandacht geeft aan de wijze waarop alle ruimteclaims moeten worden ingepast.

Biodiversiteit kan ook buiten het Natuurnetwerk Nederland en Natura 2000-gebieden op aandacht rekenen. Binnen het programma Natuur loopt een tweede spoor waarin wordt gewerkt aan een agenda voor een ‘Natuurinclusieve samenleving’. Verwacht mag worden dat als de natuur in het landelijk gebied beter op orde komt, dit positief is voor de doelen in Natura 2000-gebieden. Drenthe werkt verder aan de Agenda Boer-Burger-Biodiversiteit, waarvan positieve gevolgen voor het landelijk gebied worden verwacht, zowel qua soortenrijkdom als voor verduurzaming van de landbouw. Koppelkansen zullen zich vanuit de gebiedsgerichte aanpak stikstof met name voordoen in de overgangszones rondom de Natura 2000-gebieden.

Een andere positieve kant van het aanpakken van de stikstofproblematiek kan zijn dat het ondernemerschap stimuleert en daarmee nieuwe perspectieven opent. Met het aanpakken van de stikstofopgave stuwten we innovatie in onze provincie. De landbouw, industrie (best beschikbare technieken) en bouw (elektrificering) worden duurzamer. Dit levert technologie op waarmee we onze provincie als kennisexporteur kunnen profileren.

Middelen

Rijksmiddelen

Het kabinet geeft in de Wsn een stevige impuls aan het natuurbeleid. In een sterke natuur ligt immers de oplossing van het stikstofprobleem: een sterke natuur zorgt voor minder knelpunten bij het verlenen van nieuwe vergunningen. Met deze investering van 3 miljard euro zet het kabinet een belangrijke stap om het doel in 2030 te halen. De uitwerking volgt binnen het al behandelde gezamenlijke programma Natuur van kabinet en provincies. Het Rijk investeert verder, zoals beschreven, in totaal meer dan 2 miljard euro in bronmaatregelen.

Provinciale middelen

We dragen bij aan de stikstofaanpak via inzet van capaciteit. Hiervoor zijn met de Voorjaarsnota in 2020 middelen vrijgemaakt. Met deze gelden zullen wij deze aanpak financieren waarbij we onze ambities in lijn brengen met de financiële mogelijkheden. Bij de komende Voorjaarsnota bezien we opnieuw wat nodig is. Indien extra middelen nodig zijn, leggen we dat voor aan Provinciale Staten.

We beschikken daarnaast over middelen voor het realiseren van de energietransitie, voor Toekomstgerichte Landbouw en voor het realiseren van de Agenda Boer-Burger-Biodiversiteit, waarmee we proberen te zwaluwstaarten. Hetzelfde geldt richting klimaatadaptatie en waterkwaliteit.

Daarnaast zal in de loop van 2021 specifiek voor het uitvoeren van de maatregelen Programma Natuur in de provinciale begroting middelen worden opgenomen voor inzet van personeel, zowel bij de provincie als bij Prolander.

Risico's

We staan hier stil bij de risico's in het stikstofdossier die we op voorhand zien en die we monitoren:

- Juridische ruimte gering. Als eerste hebben we in de inleiding al gezien dat het dossier juridisch krappe marges kent. Het PAS is gesneuveld bij de Raad van State, maar daarvoor (in de jaren 2007-2011) ook al tal van provinciale beleidskaders alsmede een eerder Rijkskader. Juridische betrokkenheid bij het uitwerken van de beleidsopgave blijft dan ook van groot belang.
- Niet alles is overal mogelijk. Inhoudelijk is het belangrijkste risico dat ondanks het doorlopen van de juiste stappen c.q. behalen van de wettelijke omgevingswaarden het toch niet lukt om vergunningverlening weer op gang te brengen. Juist in Drenthe is dit risico groot, doordat we relatief veel stikstofgevoelige gebieden kennen waarvoor de kritische depositiewaarden ook met de doelen (omgevingswaarden) van het Wsn nog langjarig buiten bereik blijven. Dan is het een grote opgave om waar te maken dat typen en soorten in een goede staat van instandhouding geraken. In meer juridische termen: we hebben onze handen vol aan het voldoen aan de verplichtingen vanuit 6.1 en 6.2 VHR, waardoor de mogelijkheden om te werken aan 6.3 onduidelijk zijn. Dit kan economische groei belemmeren c.q. toestemmingsverlening bemoeilijken. Dit risico speelt het meest in de gebieden met habitattypen met de meest kritische depositiewaarden (Bargerveen, Fochteloërveen en Witterveld).
- Beperkte financiële ruimte. Het Rijk heeft voor de stikstofaanpak tot nu toe 5 miljard euro uitgetrokken – 3 miljard euro voor het programma Natuur en 2 miljard euro voor stikstofreductie. Het lijkt een groot bedrag, maar in relatie tot de provinciale stikstofopgaven is dit beperkt, zeker in Drenthe en in relatie tot de met het amendement van Futselaar/De Groot aangescherpte doelen. Als provincie hebben we al moeten indikken op de lijst van herstelmaatregelen voor de natuur die wij eerder opvoerden voor het programma Natuur.

Daarnaast kan het zijn dat:

- het Rijk haar omgevingswaarden niet haalt, waardoor vergunningverlening verder onder druk komt te staan;
- de uitwerking van de stikstofmaatregelen gevolgen hebben voor de leefbaarheid van het platteland;
- het draagvlak voor verduurzaming en voor natuur wordt aangetast, doordat we bronmaatregelen en/of herstelmaatregelen nemen die niet gepaard gaan met nieuwe perspectieven (vergunningverlening, etc.);
- de planning niet haalbaar is in relatie tot de weerbarstigheid van het dossier;
- de landelijke verkiezingen leiden tot een mogelijke verandering van rijksbeleid die continuïteit in de aanpak hindert;
- er onvoldoende kennis, capaciteit en expertise voorradig is. Het dossier vraagt veel inzet van personeel, vaak met specifieke expertise. We zien op dit moment bijvoorbeeld dat het vrij lastig is om ecologen te werven.

Spoorboekje

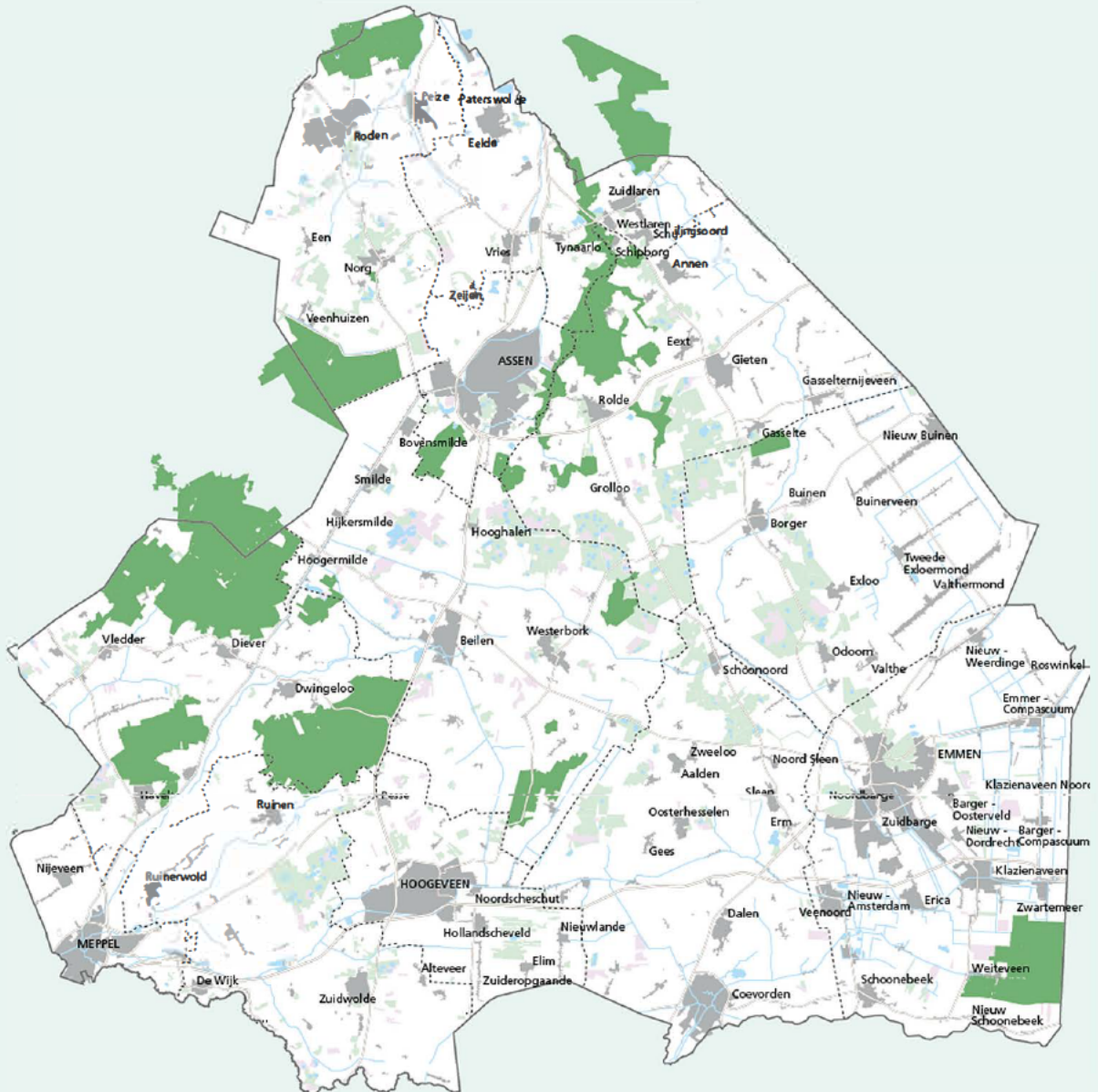
In het overzicht vindt u een aantal mijlpalen, beslismomenten en te verwachten stappen.

Wanneer	Wat	Wie
April	Vaststellen Koersdocument	PS
Voorjaar 2021	Besluit over openstellen extern salderen voor alle bedrijven	GS
2021	IPO Stikstofanalyses – Ondersteunend materiaal gebiedsverkenningen	IPO
2021	IPO Uitvraag Lokaal Doelbereik – Analyse stand instandhoudingsdoelen	IPO
2021	Opleveren Factsheets als resultaat gebiedsverkenningen	GS
2de helft 2021	Besluit(en) over aankopen met de Aankoopregeling Rijk	GS
2021	Vullen en openstellen Regionaal Stikstofregistratiesysteem (RSRS)	GS
2021 ³	Start legaliseren PAS-meldingen	GS
2021	Besluiten over reserveren middelen voor gebiedsgerichte aanpak	GS, PS
2022	Vaststellen gebiedsagenda's	GS
2022	Vaststellen gebiedsplannen	GS
2022	Besluiten over vrijgeven middelen voor gebiedsplannen	GS, PS
2022	Besluit(en) over beëindigen bedrijven met de Beëindigingsregeling	GS
2022	Besluit(en) over aankopen met de Aankoopregeling Rijk (2de tranche)	GS
2022 e.v.	Actualisatie beheerplannen Natura 2000-gebieden	GS
PM	Besluit(en) over aankopen met de Aankoopregeling Rijk (3de tranche)	GS

3 Timing hangt af van moment waarop het Rijk de benodigde bronmaatregelen neemt en vastlegt in een registratiesysteem.

Bijlagen

1 Kenschets stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in Drenthe

Van de veertien Drentse Natura 2000-gebieden zijn alleen het Leekstermeergebied en het Zuidlaardermeergebied niet stikstofgevoelig.

De overige gebieden hebben in meer of mindere mate te maken met een teveel aan stikstofneerslag of stikstofdepositie. Dat onze fraaie natuurgebieden stikstofgevoelig zijn, heeft te maken met het zeer voedselarme karakter van het merendeel van al onze natuurgebieden met heide, vennen en hoogveen. Stikstof is voeding, waardoor bij teveel stikstof karakteristieke planten en dieren verdwijnen. We geven hieronder een korte kenschets van de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.

Bargerveen

Het Bargerveen in het zuidoosten van Drenthe is het grootste van de hoogveenrestanten van ons land en onderdeel van het ooit zeer uitgestrekte Bourtangerveen op de grens van Nederland en Duitsland. Er komen verlande meerstallen en hoogveenherstelvlakten voor, de laatste op door boekweitbrandcultuur aangetast hoogveen. Waar het veen tot dicht aan de minerale ondergrond is verwijderd, zijn na vernatting grote plassen ontstaan. Een groot deel van het Bargerveen is door grootschalige industriële verving en vervolgens vernatting omgevormd tot een water-, insecten- en vogelrijk landschap. Voor het herstel van hoogveen is gebruik gemaakt van compartimentering met veendammen. Vrij grote gebiedsdelen zijn door langdurig gebruik met lichte drainage omgevormd tot schraal grasland (bovenveengraslanden: de enige locatie in Nederland). Mede door de grote variatie aan biotopen en de gradient naar de Hondsrug herbergt het Bargerveen een aantal zeer zeldzame planten en dieren. Het betreft een bijzonder belangrijk broedgebied voor vogels van gevarieerd halfopen veenlandschap met kleinschalige waterpartijen, zoals geoorde fuut, porseleinhoen, nachtzwaluw, blauwborst, paapje, roodborst-tapuit en grauwe klauwier. Meer dan de helft van de Nederlandse grauwe klauwieren broedt jaarlijks in het Bargerveen en het is één van de weinige gebieden buiten de Waddeneilanden waar de blauwe kiekendief en velduil af en toe broeden. Het gebied is tevens van grote betekenis als slaapplek voor taigarietganzen. Voor deze soort is het Bargerveen het belangrijkste gebied in Nederland.

Drentsche Aa

Het Drentsche Aa-gebied in het midden en noorden van Drenthe is een van de laatste gave stroomdalen van ons land. Het bestaat uit oud Drents cultuurlandschap met madelanden (graslanden), bosjes, houtwallen, essen (akkers), heide, jeneverbesstruwelen, esdorpen, hunebedden en landgoederen. Door het gebied lopen een groot aantal beken en beekjes, waaronder de Drentsche Aa, Schipborgsche Diep, Zeegser loopje, Anloër diepje, Gasterensche Diep, Deurzerdiep, Andersche Diep en Amerdiep. Het Natura 2000 gebied bestaat, naast de madelanden van de Drentsche Aa, uit de onderdelen Balloërveld, Oudemolen, Gasterse Duinen (in weerwil van de naam vooral een nat gebied), Gasterse Holt, Kampsheide, Eexterveld, De Strubben, De Vijftig Bunder en de omgeving van Zeegse. Ten zuiden van dit gebied liggen nog de afzonderlijke bijbehorende terreinen Geelbroek, omgeving van Amen en Andersche Diep. Het Balloërveld (Defensie) is een uitgebreid heidegebied met enig naaldbos en archeologisch belangrijke elementen (grafheuvels, celtic fields, hessenwegen).

De Gasterse Duinen is een heuvelachtig gebied met stuifzand, heide, gagelstruwelen en bos. Kampsheide omvat droge en vochtige heide, jeneverbesstruwelen, ven, naald- en loofbos, alsmede grafheuvels en celtic fields. De Vijftig Bunder is een heidegebied in het noorden, op de overgang van het stroomdal van de Drentsche Aa.

Drents-Friese Wold & Leggelderveld

Het Drents-Friese Wold vormt een zeer afwisselend landschap. Het gebied kent veel naaldbossen, met daarnaast stuifzanden, heidevelden, jeneverbesstruweel, schrale graslanden, zwak gebufferde vennen, loofbossen en beken. Het stuifzand komt vooral voor op het Aekingerzand. In Berkenheuvel komen uitgestrekte kraaiheidebegroeiingen voor. Het Doldersummerveld en het Wapserzand zijn twee grote heideterreinen met vochtige en natte heide met vennetjes. Natte slenken en droge zandruggen wisselen elkaar af. In het gebied van de Vledder Aa is herstel van oorspronkelijke beekdalnatuur tot stand gebracht. Ook bij de Schoapedobbe heeft natuurherstel plaatsgevonden. Het is een heuvelachtig heidegebied met zandverstuivingen en vennen ("dobben"). Het Leggelderveld bestaat uit natte heiden, pioniervegetaties met snavelbiezen en heischraal grasland.

Drouwenerzand

Het Drouwenerzand is een actief stuifzandgebied op de flank van de Hondsrug, waarin centraal een actieve stuifzandkern voorkomt. Het Drouwenerzand is ontstaan door overmatige begrazing van schapen en plaggenwinning in de 18e en 19e eeuw. Daarna is een uitgestrekte begroeiing ontstaan met jeneverbesstruwelen die nog steeds aanwezig is in het noordelijke en oostelijke gedeelte. Het stuifzand is in het begin van de 20ste eeuw gedeeltelijk beteugeld door bebossingen met grove den. De begroeiing van het heuvelachtige terrein bestaat in het oostelijke deel naast jeneverbes uit struikheide en grote oppervlakten kraaiheide, vochtige heide en oude eikenbossen. Het Drouwenerzand verschilt van andere Drentse stuifzandterreinen, omdat het zand mineralenrijk is.

Dwingelderveld

Het Dwingelderveld is een uitgestrekt heideterrein in het oude Drentse esdorpenlandschap. Het gebied herbergt uitgestrekte vochtige heidegebieden, hoogveenvennen, zure en zwakgebufferde vennen, oude eikenbossen, een klein hoogveen, droge heide, stuifzanden en jeneverbesstruwelen. In het gebied liggen prehistorische grafheuvels. De Boswachterij Dwingeloo bestaat uit bossen die begin 20e eeuw zijn aangeplant op stuifzand en heide. In de bossen liggen diverse vennetjes en heidevelden. Het Lheebroekerzand is een zeer afwisselend stuifzandgebied met bos, heide en jeneverbesstruweel. De Anserdennen is een heuvelachtig deel waar gemengd bos, heide en vennen op voormalig stuifzand voorkomen.

Elperstroomgebied

Het gebied Elperstroom ligt in een oorspronggebied en bovenloop van de Beilerstroom op de westelijke flank van de Hondsrug. Het stroomdal is uitgesleten tijdens de ijstijden. Kenmerkend is het typische beek- en esdorpenlandschap tussen de aangrenzende boswachterijen van Grolloo en Schoonloo op voormalige heidegronden. In het gebied komen Tertiaire zanden tot dicht aan de oppervlakte voor als gevolg van opstuwning door een zoutdome. De bodem van het beekdal heeft een dun veenpakket dat van nature sterk veraard is, plaatselijk komen op geringe diepte keileemlagen voor. Langs de beek liggen voornamelijk graslanden, van elkaar gescheiden door greppels, houtwallen en kleine bosjes. In het deelgebied de Reitma komen zeer oude onbemeste graslanden voor. Door de kenmerkende geologische en bodemkundige eigenschappen stroomt hier in winter en voorjaar relatief kalkrijk grondwater toe, waardoor zich hier kalkmoerassen, blauwgraslanden en heischraal graslanden ontwikkeld hebben.

Fochteloërveen

Het Fochteloërveen maakte in het verleden onderdeel uit van de uitgestrekte Smilderven en die ooit grote delen van NW-Drenthe en aangrenzend Fryslân bedekten. Vrijwel het gehele oorspronkelijke hoogveengebied is afgegraven. Het Fochteloërveen lag aan de rand van dit grote veen en bestaat uit een naar verhouding jong en ondiep (tot 2 meter) veenpakket. Er zijn maatregelen genomen om de groei van het hoogveen te stimuleren, zoals het plaatsen van damwanden en het aanbrengen van stuwen. Na een stilstandfase in de veengroei bevat het Fochteloërveen nu een relatief grote kern met actief hoogveen. Het gebied wordt verder gekenmerkt door zijn uitgestrektheid en boomloosheid (buiten de boswachterij aan de noordkant). Het gebied bestaat, naast het levende hoogveen in het centrale deel, uit droge en vochtige heide en vennen, enige graslanden en in het noorden enkele naaldbossen. Ondiep, open water ligt in de Vloeiweiden, Zuidwestplassen en Esmeer. Het Esmeer is een pingoruïne.

Holtingerveld

Holtingerveld (voor 2013 aangeduid als Havelte-Oost) is een heidegebied op de stuwwal Havelterberg. De Havelterberg bestaat voor een groot deel uit kalkrijke rode keileem, die verantwoordelijk is voor de floristische en vegetatiekundige verscheidenheid van het gebied. Deze keileem vormt een slecht doorlatende laag waardoor zelfs boven op de berg natte condities bestaan, waarin dopheidevegetaties voorkomen. Natte en droge heiden en heischrale graslanden in afwisseling met vennen en stuifzanden vormen de belangrijke bestanddelen van deze (half)natuurlijke variatie. In de vennen zijn verschillende stadia van verlanding aanwezig. Ook verschillen de vennen in voedselrijkdom. Rond de essen komen plaatselijk soortenrijke eikenberkenbossen voor. In de stuifzandgebieden die vrijwel volledig zijn bebost zijn plaatselijk nog kleinschalige stuifzanden aanwezig met karakteristieke soortenarme buntgrasvegetaties.

Mantingerbos

Het Mantingerbos bestaat uit een drietal bosjes (het eigenlijke Mantingerbos, het Thijnsbosje en het Noordlagerbos) en beekdalgraslanden langs het Oude Diep. Het Mantingerbos is een oud bosrestant waarin hulst plaatselijk aspectbepalend is. De bodem van het Mantingerbos is een van de oudste onberoerde bosbodems van Drenthe.

Mantingerzand

Het Mantingerzand is een stuifzandgebied begroeid met vochtige en droge heiden en jeneverbessen. Verspreid liggen enkele naald- en loofbosjes. In laagten zijn vochtige gebieden aanwezig waaronder enkele zure vennen. Een aanzienlijk deel van het gebied bestaat uit voormalige landbouwgronden die worden ontwikkeld tot natuur.

Norgerholt

Het Norgerholt ligt in een esdorpenlandschap. Het is een eeuwenoud markebos van hulst en zomereik, dat werd gebruikt voor de houtvoorziening. Hulst werd in het verleden gebruikt voor het vegen van schoorstenen, eik voor de bouw. In de huidige situatie zijn grote hulstbomen en zomereiken aspectbepalend.

Witterveld

Het Witterveld is een heide- en hoogveengebied ten zuidwesten van Assen. Het gebied maakte in het verleden onderdeel uit van de uitgestrekte Smildervenen die ooit grote delen van Noordwest-Drenthe en aangrenzend Fryslân bedekten. Vrijwel het gehele oorspronkelijke hoogveengebied is afgegraven. Dit terrein is echter door een samenloop van omstandigheden gespaard gebleven van ernstige ontwatering en afgraving. In het gebied worden vochtige en droge heidevegetaties, rustend hoogveen en levende hoogveenvegetaties en plaatselijk opgaand bos, enkele schraalgraslanden en open water aangetroffen. Er is een goed ontwikkelde gradiënt van hoogveen naar droge heide op zandgrond aanwezig, waarin alle bijbehorende habitattypen goed ontwikkeld voorkomen. In de heide liggen enkele pingoruïnes.

2 Verkennen van de stikstofopgave

In de Memorie van Toelichting op de Wsn heeft het Rijk de provinciale opgave verwoord.

Omschrijving opgave provincies in MvT Wet stikstofreductie en natuurherstel

Met de structurele aanpak zorgt het kabinet ervoor dat behoud van Natura 2000-gebieden blijvend verzekerd is en er herstel en verbetering optreden zodanig dat binnen een reële termijn een gunstige staat van instandhouding zal kunnen worden bereikt. Dit vindt plaats door de combinatie van forse stikstofdepositiereductie, de bestaande beheerplannen voor de gebieden en de verdere intensivering van natuurbehoud, -herstel en -verbetermaatregelen.

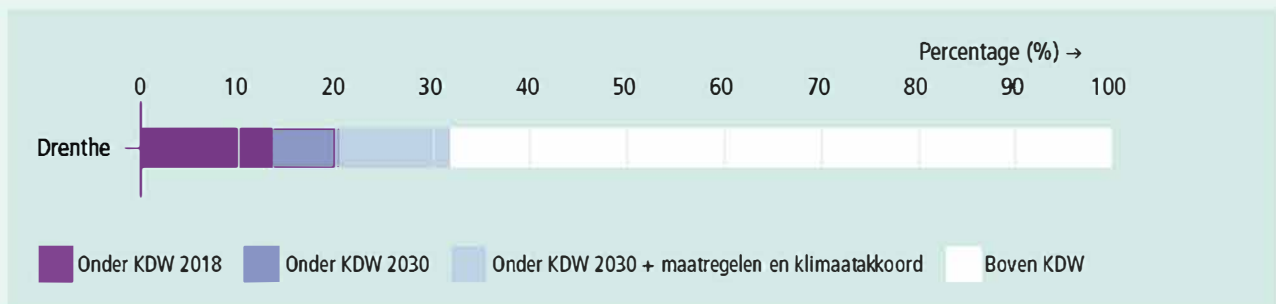
Wanneer de analyses van gebieden hiertoe aanleiding geven, zal bovendien via de gebiedsgerichte aanpak in specifieke gebieden extra ingezet worden op stikstofreductie dan wel natuurherstelmaatregelen. De toename in doelbereik is uiteindelijk alleen te realiseren door een combinatie van maatregelen: stikstofreductiemaatregelen; herstelmaatregelen om de gevolgen van te hoge stikstofdeposities vanuit het verleden te herstellen; natuur(verbeter) maatregelen zoals grondwaterstandverhoging in en naast natuurgebieden en meer natuurinclusieve landbouw; het wegnemen van andere knelpunten die het doelbereik belemmeren; en het creëren van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting, zowel binnen als buiten de natuurgebieden.

Het is primair de opgave van onze provincie om via de gebiedsgerichte aanpak de provinciale bijdrage aan de wettelijk vastgelegde stikstofreductie te realiseren. Met de Wsn worden 'omgevingswaarden' gegeven; deze vormen een resultaatverplichting voor het reduceren van de stikstofuitstoot op de voor stikstofgevoelige Natura 2000 instandhoudingsdoelen.

Uit de wet volgt dat:

- de stikstofdepositie in 2025 op ten minste 40% van de hectares met voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden onder de kritische depositiewaarden⁴ moet zijn gebracht;
- voor 2030 is deze omgevingswaarde 50%;
- voor 2035 is deze omgevingswaarde 74%.

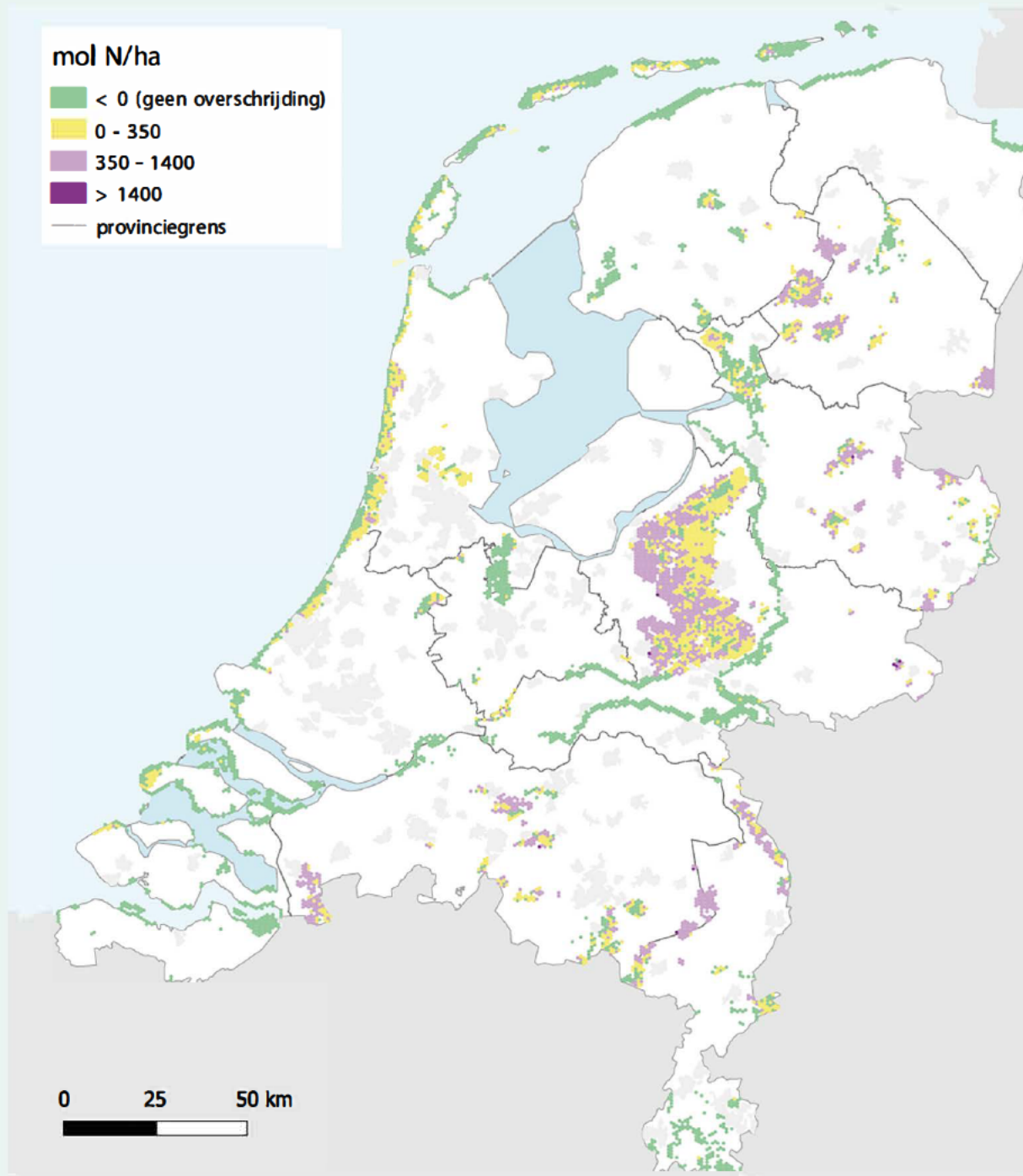
Zoals in de inleiding benoemd, staat het Rijk primair aan de lat voor het realiseren van deze reductie. Voor een aantal provincies is het niet reëel is om te veronderstellen dat de gestelde omgevingswaarden worden gehaald. Drenthe is met Limburg en Brabant één van de provincies met de grootste opgave. Dat zien we met de resultaten van het Rijksbeleid voor Drenthe:

4 De kritische depositiewaarde is de wetenschappelijk vastgestelde hoeveelheid stikstof die een habitattype over een langere periode kan verdragen zonder blijvende schade ervan te ondervinden.

In Drenthe wordt met de stapeling van de effecten ten behoeve van stikstofreductie en het terugdringen van CO₂ uitstoot in 2030 dus slechts zo'n 30% van de oppervlakte stikstofgevoelige natuur onder de KDW gebracht. Onze provincie blijft zitten met een forse restopgave, met negatieve gevolgen voor natuur en de mogelijkheid om nieuwe ontwikkelingen te faciliteren.

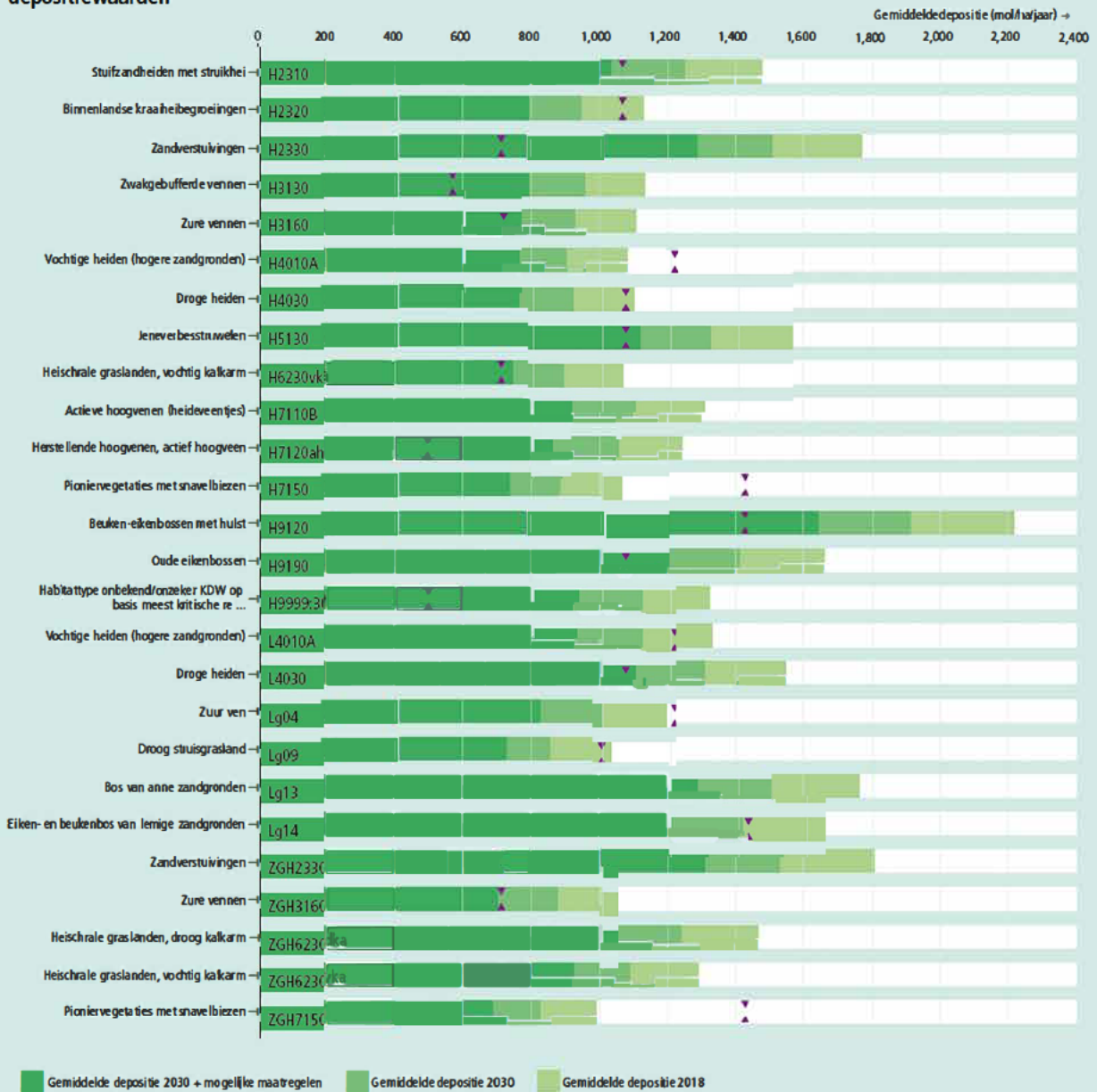
Resterende overschrijding kritische depositiewaarden na 2030

De oorzaak hiervoor is gelegen in de bovengemiddelde stikstofgevoeligheid van onze bijzondere natuur. Drenthe kent o.a.

- Actieve hoogvenen (hoogveentjes) met een kritische depositiewaarde van 500 mol/ha/jr
- Actieve hoogvenen (heideveentjes) met een kritische depositiewaarde van 786 mol/ha/jr
- Herstellende hoogvenen met een kritische depositiewaarde van 500 mol/ha/jr
- Zure vennen met een kritische depositiewaarde van 714 mol/ha/jr
- Vochtige heiden (laagveengebied) met een kritische depositiewaarde van 786 mol/ha/jr
- Overgangs- en trilvenen met een kritische depositiewaarde van 1214 mol/ha/jr
- Zwakgebufferde vennen met een kritische depositiewaarde van 571 ha/jr
- Zeer zwak gebufferde vennen met een kritische depositiewaarde van 429 mol/ha/jr
- Zandverstuivingen met een kritische depositiewaarde van 714 mol/ha/jr
- Heischrale graslanden met een kritische depositiewaarde van 857 mol/ha/jr
- Droge heiden met een kritische depositiewaarde van 1071 mol/ha/jr
- Jeneverbesstruwelen met een kritische depositiewaarde van 1071 mol/ha/jr
- Bos van arme zandgronden met een kritische depositiewaarde van 1071 mol/ha/jr
- De daling aan stikstofdepositie loopt volgens de huidige Aerijs berekeningen op tot waarden van ca. 500 mol/ha/jr in 2030. Daarmee wordt voor een aantal typen de kritische depositiewaarden zeker gehaald, maar in een provincie als Drenthe met relatief veel areaal aan zeer stikstofgevoelige habitattypen, zoals hiervoor genoemd, blijft in veel gevallen de kritische depositiewaarde buiten beeld.
- We illustreren dit aan de hand van het voorbeeld Dwingelderveld (zie afbeelding hierna). De 'kdw-s' (zwarte schuifjes) worden daar voor veel typen niet gehaald in 2030. We zetten wel flinke stappen.

Berekende stikstofreductie op habitattypen in het Dwingelderveld in 2030 met Aerius in relatie tot de kritische depositiewaarden

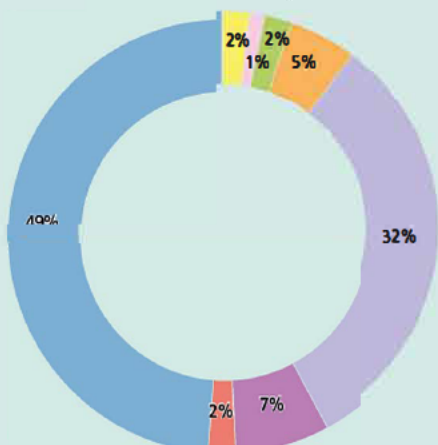
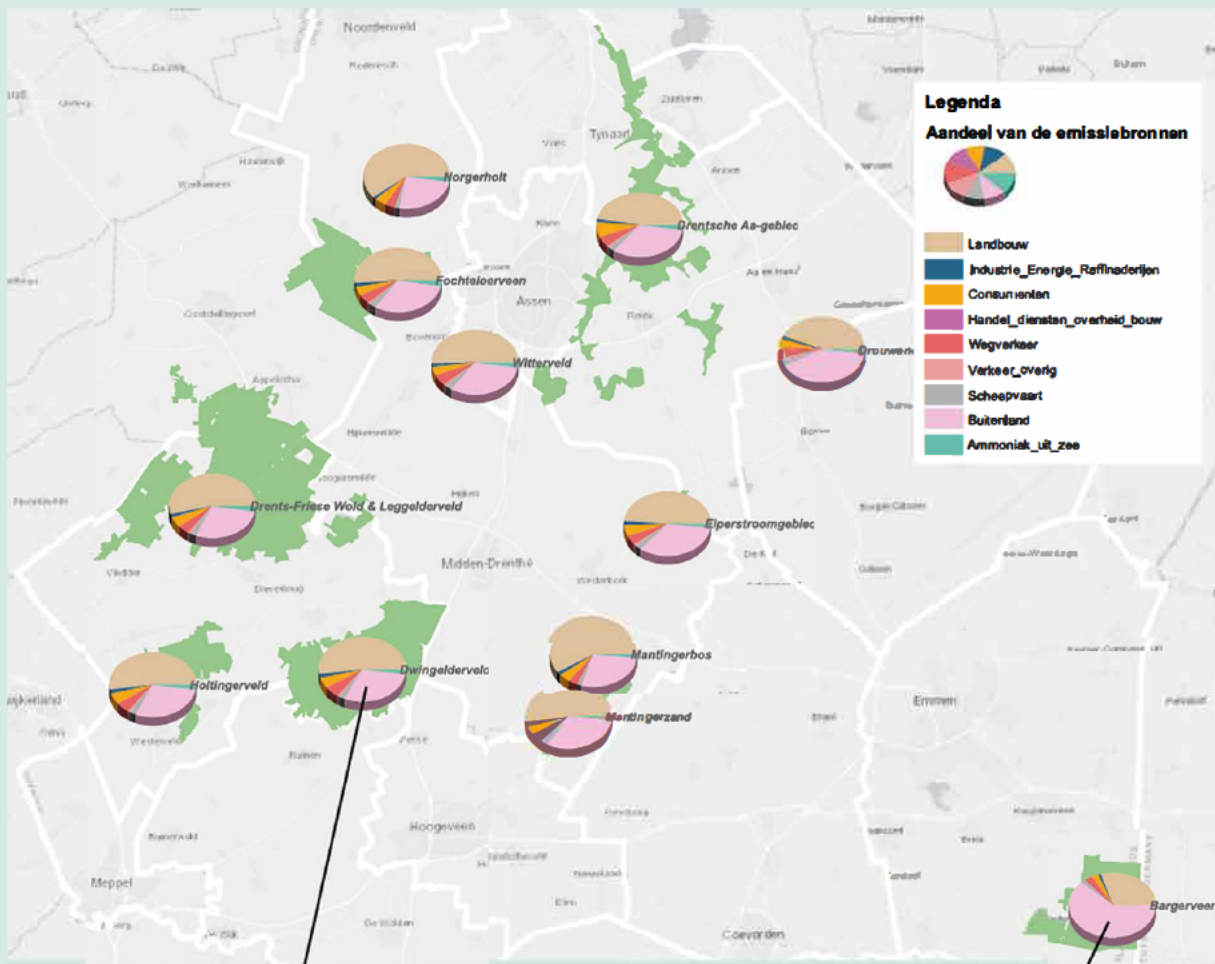
De berekende daling van wel 500 mol/ha/jr in 2030 zal overigens ook dan bijdragen aan de mogelijkheid tot verbeteren van de condities voor de instandhoudingsdoelen. Dit omdat kenmerkende soorten die een onderdeel zijn van het habitatype minder onder druk komen te staan. Het neemt de noodzaak tot een verdere daling van stikstofneerslag echter niet weg, omdat er nog steeds te veel neerslaat in het gebied waardoor uiteindelijk typen en soorten kunnen verdwijnen.

De opgave voor het ene gebied is niet die voor het andere gebied. Zowel het areaal aan met stikstof overbelaste natuur verschilt per gebied als de wijze waarop die overbelasting tot stand komt. De afbeeldingen hierna illustreren dat. In het Bargerveen, bijvoorbeeld, heeft het zeer kwetsbare hoogveen te maken met vooral buitenlandse depositie (meer dan 60%, zie figuur hieronder). Het Dwingelderveld heeft te maken met depositie vooral vanuit de landbouw (ongeveer 50%). Het Elperstroomgebied is een relatief klein beekdal waar de stikstofproblematiek met het Rijksbeleid op basis van eerste verkenningen op termijn oplosbaar lijkt.

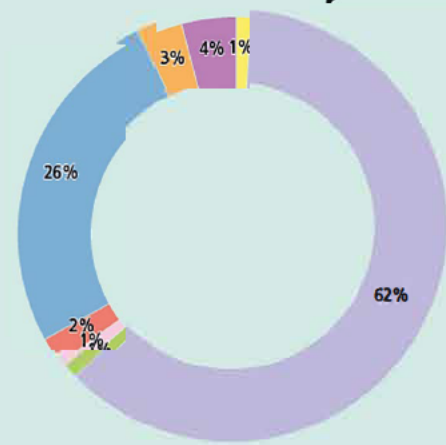
Ook daarom is het van belang om voor elk Natura 2000-gebied een eigenstandig gebiedsplan te hebben.

Kortom, de uitgangspunten voor elk gebied zijn verschillend en de oplossingen dus ook. Het is zaak om goed naar de specifieke situatie van elk gebied te kijken en daarop in te spelen. In zijn algemeenheid is het wel zo dat in Drenthe de stikstofneerslag vooral van buiten de provincie afkomstig is. Dit geldt voor alle provincies in Nederland. Rijk en alle provincies zullen allen aan de slag moeten om een blijvende oplossing te realiseren.

Aandeel emissiebronnen per Natura 2000-gebied in Drenthe met het Dwingelderveld en het Bargerveen uitgelicht

- Scheepvaart
- Landbouw
- Ammoniak van zee
- Overige sectoren
- Wegverkeer
- Industrie
- Buitenland
- Vervoer en overig verkeer

De urgentie voor een gedegen gebiedsplan is groter geworden met de uitspraak van de Raad van State op 20 januari 2021 in de zaak 'Logtsebaan'. In die uitspraak heeft de Raad van State o.a. geschetst hoe provincies als bevoegd gezag voor vergunningverlening moeten omgaan met intrekkingverzoeken voor verleende vergunningen op basis van de Wet natuurbescherming.

De Raad van State heeft uitgesproken dat:

- wanneer uit gebiedsanalyses blijkt dat passende maatregelen ten behoeve van Natura 2000 doelen noodzakelijk zijn een eventueel verzoek om intrekking van een vergunning op basis van de Wet natuurbescherming moet worden beoordeeld.
- het college bij die beoordeling in het geval van een afwijzing aannemelijk en inzichtelijk moet maken met welke andere maatregelen uitvoering wordt gegeven aan de noodzakelijke daling van de stikstofdepositie in het betreffende Natura 2000-gebied binnen een afzienbare termijn. Daarvoor is het nodig dat er een gebiedsplan ligt met een gedegen analyse en afgewogen beleidskeuzen.

Concluderend is de specifieke opgave in de gebiedsgerichte aanpak voor Drenthe om, binnen het gegeven dat we voor veel Natura 2000-gebieden in onze provincie nog lange tijd met een flink areaal aan met stikstof overbelaste natuur te kampen hebben, ruimte te vinden voor nieuwe ontwikkelingen terwijl we eveneens de vastgelegde natuurdoelen halen.

Met de stikstofaanpak willen we:

- de mogelijkheden onderzoeken om nieuwe ontwikkelingen op gang te brengen zonder natuur te schaden (6.3 HR);
- een veerkrachtige natuur realiseren in stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden (6.1, 6.2 HR);
- bijdragen aan een daling van de stikstofdepositie, eventueel aanvullend op of vervangend aan de bronmaatregelen van het Rijk (6.1 en 6.2 HR).

In de gebiedsagenda's voor de diverse Natura 2000-gebieden zal blijken hoe we in onze provincie inhoud geven aan bovenstaande. Voor de gebieden waar de kritische depositiewaarden voor habitattypen langjarig buiten beeld blijven, zijn de Gebiedsagenda's nog het meest van belang.

Hier kan het gebiedsplan helderheid geven over de vraag of we alleen kunnen werken aan behoud en herstel (6.1 en 6.2 HR) of dat we ook mogelijkheden zien voor een sterkere natuur (6.1 en 6.2 HR) in combinatie met perspectief op nieuwe ontwikkelingen (6.3 HR). Zie ook deze passage uit een brief van de minister aan de Tweede Kamer:

Het Rijk weet dat de Stikstofwet niet voor alle gebieden c.q. habitattypen soelaas biedt: Voor gebieden die tot of na 2035 nog niet onder de KDW zijn gebracht, geldt dat indien nodig een combinatie van natuur(herstel)maatregelen en aanvullende stikstofreductie-maatregelen ingezet zal worden om verslechtering te voorkomen en te komen tot het dichterbij brengen van realisatie van de instandhoudingsdoelen. Zo zal volgens dit wetsvoorstel uiterlijk twee jaar voordat de termijn verstrijkt waarbinnen aan de resultaatsverplichting moet zijn voldaan) de omgevingswaarde worden bijgesteld om uiteindelijk uit te komen op een zodanig verminderd niveau van stikstofdepositie als nodig is voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding.

Het meest nijpend op de korte termijn is om de situatie voor die bedrijven te regelen die te goeder trouw nu zonder toestemming functioneren. Dit betreft in elk geval de zogenaamde 'PAS melders'. Deze bedrijven hebben onder het PAS via een melding hun bedrijfsontwikkeling geregeld. Met het sneuvelen van het PAS staan hun rechten op losse schroeven. Het Rijk moet dit oplossen. Daarnaast willen we een snelle oplossing voor zogenaamde 'microdeposities', ontwikkelingen met een heel klein effect op Natura 2000-gebieden die op dit moment niet door kunnen gaan. De komende tijd komt het kabinet met een nadere uitwerking van de Stikstofwet en bronmaatregelen. Deze zijn van invloed op de mogelijkheden van de uitvoering van de gebiedsgerichte aanpak.

3 Rollen

Het Rijk is systeemverantwoordelijk voor het natuurbeleid. Nederland is als land namelijk met Europa de afspraken over natuur aangegaan die zijn vastgelegd vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Het Rijk heeft vanuit haar rol de Wet stikstofreductie en natuurherstel (Wsn) ontwikkeld. Deze wet is nu in de Eerste Kamer aangenomen.

Wet Stikstofreductie en natuurverbetering

Met dit wetsvoorstel wordt voorzien in de wettelijke verankering van de door het kabinet aangekondigde structurele aanpak van de stikstofproblematiek. Het voorstel voorziet o.a. in:

- een resultaatsverplichting tot reductie van de stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden door het bij wet vaststellen van drie omgevingswaarden (voor 2025, 2030 en 2035)
- een verplichting voor de Minister van LNV om een programma stikstofreductie en natuurverbetering vast te stellen
- een verplichting voor gedeputeerde staten om provinciale gebiedsplannen op te stellen ter uitwerking van de landelijk vereiste depositiereductie
- een verplichting voor de Minister van LNV om een aanvullend programma vast te stellen voor het legaliseren van voorheen vergunningvrije projecten met geringe depositie
- monitoring en bijsturing
- een partiële vrijstelling van de natuurvergunningplicht voor de bouwsector.

Het Rijk heeft tevens middelen vrijgespeeld voor het aankopen van veehouderijen en agrarische bedrijven. Voor bronmaatregelen zoals deze heeft het Rijk 2 miljard euro uitgetrokken. De eerste tranche van de aankoopregeling (er komen er in totaal drie) voor veehouderijen is vorig jaar door LNV beschikbaar gesteld. Vanuit de aankoopregeling is 12 miljoen euro voor Drenthe beschikbaar. De uitvoering van de regeling ligt bij de provincies. De aankoopregeling biedt daarbij de mogelijkheid om te kijken tot een straal van 10 km rondom Natura 2000-gebieden. In 2021 wordt ook een beëindigingsregeling opengesteld. Het lijkt een subsidieregeling van het Rijk te gaan worden. Om de kwaliteit van de natuur verder te verbeteren heeft het Rijk het Programma Natuur in het leven geroepen. Hiervoor is 3 miljard euro uitgetrokken. Voor de uitvoering trekt het Rijk met de provincies op. Landelijk en provinciaal wordt tevens gewerkt aan een stikstofregistratiesysteem dat vergunningverlening verder moet faciliteren.

Provincies zijn verantwoordelijk voor het realiseren van de instandhoudingsdoelen van de in haar provincie gelegen Natura 2000-gebieden. Drenthe heeft van oudsher veel waardevolle natuur. Hierdoor hebben we relatief veel bijzondere natuurtypen. Vanuit onze rol voor de instandhoudingsdoelen hebben wij beheerplannen voor alle Natura 2000-gebieden vastgesteld. We profiteren als provincie economisch van de bijzondere natuur. Het draagt bij aan het economisch verdienmodel van onze provincie met vele banen in de vrijetijdsector, aan ons leefgenot en aan onze gezondheid. Wij willen de bijzondere natuur en de verdiensten die we ervan genieten bewaren.

De provincie is bevoegd gezag voor het afgeven van vergunningen vanuit de Wet natuurbescherming. De provincie voelt ook een bijzondere verantwoordelijkheid voor het leefbaar houden van het platteland. Op onze rol daarbij zijn wij hiervoor al ingegaan (zie onderdeel Leefbaarheid).

Voor de gebiedsgerichte aanpak voelen wij ons naast de genoemde verantwoordelijkheden in het bijzonder geroepen om invulling te geven aan een op draagvlak gebaseerde gebiedsgerichte aanpak.

Gemeenten zijn als bevoegd gezag verantwoordelijk voor vergunningverlening aan en handhaving van (bouw)projecten (Omgevingswet, waarin een inhoudelijke link zit naar de Wet natuurbescherming). Zij zijn verder o.a. van belang voor het realiseren van de woningbouwopgave.

Waterschappen hebben specifieke verantwoordelijkheden voor de hydrologie van natte natuurgebieden.

4 Over NO_x en NH₃

Emissie en depositie van stikstof

In het stikstofvraagstuk gaat het om de emissie (uitstoot) en depositie (neerslag) van ammoniak (NH₃) en stikstofoxiden (NO_x). Ammoniak en stikstofoxiden hebben verschillende bronnen en kenmerken. Het adviescollege Stikstofproblematiek beschrijft het onderscheid als volgt in het eindadvies over de stikstofproblematiek 'Njet alles kan overal'.

- Ammoniak (NH₃) ontstaat vanuit biologische processen waarin stikstofverbindingen (waaronder eiwithoudende biomassa) onder gereduceerde omstandigheden worden afgebroken. In alle biologische systemen komt ammoniak vrij, dus ook in de landbouw. De effecten van ammoniak op de natuur zijn primair ecologisch van aard, waarbij stikstofarme natuur het meest gevoelig is. Er is primair sprake van vermesting van de bodem en het oppervlaktewater (...) Ammoniak is een vluchtige stof die grotendeels ver kan uitspreiden alvorens het weer neerslaat, maar de hoogste concentratie van neerslag (de depositie-intensiteit, ofwel de depositie per oppervlakte-eenheid) is op beperkte afstand van de bron.
- Stikstofoxiden (NO_x): De NO_x-emissies hangen voornamelijk samen met verbrandingsprocessen van fossiele brandstoffen. Bij hoge temperaturen ontstaan chemische reacties tussen stikstof (N₂) en zuurstof (O₂) uit de lucht. In de lucht wordt de uitgestoten stikstofmonoxide (NO) vrij snel omgezet tot stikstofoxiden (NO_x). De NO_x-emissies komen voort uit vele bronnen uit vele sectoren. In vergelijking tot NH₃ verspreidt NO_x zich in hogere luchtlagen en verder weg binnen de 'atmosferische stikstofdeken' boven het land. Dit heeft deels te maken met het feit dat de droge depositie van NO_x kleiner is dan die van NH₃. NO_x regent voornamelijk uit (natte depositie). Stikstofoxiden kunnen zo tot duizenden kilometers verder weg getransporteerd worden.

5 Amendement Futselaar en De Groot

35 600 Wijziging van de Wet natuurbescherming en de Omgevingswet (stikstofreductie en natuurverbetering)

Nr. 14 AMENDEMENT VAN DE LEDEN FUTSELAAR EN DE GROOT

Ontvangen 10 december 2020

De ondergetekenden stellen het volgende amendement voor:

I In de beweegreden wordt «een in regelgeving vastgestelde omgevingswaarde» vervangen door «in regelgeving vastgestelde omgevingswaarden».

II In artikel I, onderdeel B, komt het voorgestelde artikel 1.12a te luiden:

Artikel 1.12a

1. Het percentage van het areaal van de voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden waarop de depositie van stikstof niet groter is dan de hoeveelheid in mol per hectare per jaar waarboven verslechtering van de kwaliteit van die habitats niet op voorhand is uit te sluiten, bedraagt:
 - a. in 2030: ten minste 50%;
 - b. in 2035: ten minste 74%.
2. De in het eerste lid bedoelde omgevingswaarden zijn resultaatsverplichtingen.

III In artikel I, onderdeel B, wordt in de voorgestelde artikelen 1.12b, eerste lid, onder a, en tweede lid, onder a, 1.12f, derde lid, en 1.12h, onder c, «de omgevingswaarde» vervangen door «de omgevingswaarden».

IV In artikel I, onderdeel B, wordt in het voorgestelde artikel 1.12g, eerste lid, «de omgevingswaarde, bedoeld in» vervangen door «een omgevingswaarde als bedoeld in».

V In artikel II, onderdeel A, komt het voorgestelde artikel 2.15a te luiden:

Artikel 2.15a (omgevingswaarden stikstofdepositie)

1. Het percentage van het areaal van de voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden waarop de depositie van stikstof niet groter is dan de hoeveelheid in mol per hectare per jaar waarboven verslechtering van de kwaliteit van die habitats niet op voorhand is uit te sluiten, bedraagt:
 - a. in 2030: ten minste 50%
 - b. in 2035: ten minste 74%.
2. De in het eerste lid bedoelde omgevingswaarden zijn resultaatsverplichtingen.
3. In elk geval in 2028 wordt bezien of met het programma kan worden voldaan aan de omgevingswaarde voor 2035.
4. Uiterlijk in 2033 en vervolgens steeds uiterlijk twee jaar voor het verstrijken van de termijn waarbinnen aan de omgevingswaarde, bedoeld in het eerste lid, onder c, moet zijn voldaan, dient de regering een voorstel van wet in tot wijziging van het eerste lid ten behoeve van de vaststelling van de omgevingswaarde voor de volgende periode, zodat de depositie op termijn wordt verminderd tot een niveau dat nodig is voor een gunstige staat van instandhouding van de betrokken natuurlijke habitats en soorten op landelijk niveau.

VI In artikel II, onderdeel B, wordt in het voorgestelde artikel 3.9, vierde lid, onder a, «de omgevingswaarde» vervangen door «de omgevingswaarden».

Toelichting

Na het behalen van de omgevingswaarde van 2030 resteert nog een aanzienlijke opgave om ook de overige gebieden binnen afzienbare tijd onder de KDW te brengen. Dit amendement schrijft voor dat in 2035 ten minste 74 procent van de hectares met voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden onder de kritische depositiewaarden (KDW) gebracht moet zijn. Deze waarde correspondeert met een generieke emissiereductie van circa 50 procent.

Met het vastleggen en het bereiken van deze omgevingswaarde wordt op een drietal terreinen een belangrijke stap gezet. In aanvulling op de te bereiken doelstelling in 2030 wordt in de periode 2030–2035 ten minste additioneel 24 procent van stikstofgevoelig areaal onder de KDW gebracht. Daarmee wordt een belangrijke verdere bijdrage aan het noodzakelijk natuurherstel geleverd. Tegelijkertijd wordt met realisatie van de omgevingswaarde meer ruimte geboden om economische en maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk te maken. Doordat in toenemende mate bij stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden geen sprake meer zal zijn van overbelasting van stikstof wordt vergunningverlening voor economische en maatschappelijke activiteiten aanmerkelijk eenvoudiger. Dat is van belang voor bedrijven en maatschappelijke partijen, maar ook met betrekking tot realisatie van diverse maatschappelijke opgaven op het vlak van woningbouw, klimaatadaptatie en de energietransitie. Tot slot wordt met het vaststellen van deze omgevingswaarde voor 2035 alle betrokken publieke en private partijen een duidelijk perspectief, en daarmee zekerheid, geboden. De komende jaren hebben partijen de tijd om de noodzakelijke stappen te zetten om te voldoen aan de randvoorwaarden die deze omgevingswaarde met zich meebrengt. Dit biedt aan betrokken partijen de ruimte om te werken aan de vormgeving en infasering van een toekomstbestendige inrichting van de bedrijfsvoering, in het bijzonder in de agrarische sector. Tevens biedt dit de mogelijkheid om de noodzakelijke maatregelen in samenhang te nemen met de noodzakelijke stappen die volgen uit de klimaatopgave, energietransitie en inrichting van de ruimtelijke omgeving.

In 2028 wordt bezien of met het programma aan bronmaatregelen kan worden voldaan aan de gestelde omgevingswaarde voor 2035. Daarbij worden ook de relevante autonome en aanvullende ontwikkelingen betrokken die van invloed zijn op de stikstofdepositie in de betreffende Natura 2000-gebieden.

Futselaar en De Groot

Koersdocument Drentse aanpak stikstof: een nieuw puzzelstuk in de Nederlandse stikstof-puzzel

Het Rijk wil de stikstofneerslag terugdringen om op die manier de natuur te versterken en economische ontwikkelingen mogelijk te maken. Rijk en provincies hebben in de afgelopen tijd hierin stappen gezet, landelijk is op 9 maart jl, de stikstofwet aangenomen. In Drenthe is de volgende stap het Koersdocument Drentse aanpak stikstof, welke op 21 april voorligt aan Provinciale Staten. Het Koersdocument vormt de basis voor de gebiedsgerichte plannen die worden opgesteld voor de 12 Drentse stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.

Het Koersdocument kent drie doelen: vermindering van de stikstofdepositie, versterking van natuur en het creëren van ontwikkelperspectief voor bedrijven en projecten. In het kort komt het koersdocument erop neer dat de provincie natuurherstel wil combineren met een aantrekkelijk ondernemersklimaat en een leefbaar platteland.

Drie stappen

Het Koersdocument beschrijft tot 2030 drie stappen: gebiedsverkenningen, agendavorming en uitvoering/bijsturing. Op dit moment wordt gewerkt aan de verkenningen, waarin de feitelijke situatie in de gebieden samen met de partners in dat gebied wordt vastgesteld. Er wordt in beeld gebracht welke afspraken al zijn gemaakt, wat de staat van de natuur is, waar stikstof vandaan komt, wat de invloed vanuit de directe omgeving is, welke herstelmaatregelen zijn uitgevoerd en welke stappen er nog gezet moeten worden.

Inzet alle partijen

De opgave is groot en ingewikkeld. Voor een effectieve en breed gedragen aanpak is samenwerking met vele partners noodzakelijk, zo zijn er al goede ervaringen op gedaan met de Bestuurlijke tafel stikstof Drenthe¹. Gedeputeerde Henk Jumelet: “Het gaat om het maken van slimme, duurzame keuzes die enerzijds leiden tot natuurherstel en die anderzijds een aantrekkelijk ondernemersklimaat waarborgen en de leefbaarheid van het landelijk gebied op peil houden. Dat vraagt om een gezamenlijke aanpak. Want samen zijn we verantwoordelijk voor de omgeving waar we allemaal prettig in wonen en werken. Mooi voor elkaar, in de wetenschap dat niet alles overal kan”.

¹ De Bestuurlijke tafel stikstof Drenthe kent de volgende deelnemers: NMF Drenthe, Natuurmonumenten, VNO/NCW, Stichting Het Drentse Landschap, Drents Particulier Grondbezit (DPG), Landbouwcollectief (LTO Noord, DAJK, Farmers Defence Force), Staatsbosbeheer, Bouwend Nederland en MKB-Noord.

Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden van start

De provincie Drenthe start vanaf 18 maart met de uitvoering van de “Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden”. Met deze landelijke regeling krijgen de provincies budget om een beperkt aantal veehouderijen, die liggen in de nabijheid van een stikstofgevoelig gebied, op basis van vrijwilligheid aan te kopen. Doel is de stikstofuitstoot te verminderen en tegelijkertijd ruimte te bieden aan andere ontwikkelingen.

De regeling is bedoeld voor veehouderijen (melkvee, varkens en pluimvee) die een uitstoot hebben die leidt tot stikstofneerslag van meer dan twee mol (gemiddeld per hectare per jaar) op een stikstofgevoelig Natura 2000-gebied. Een check hiervoor kan gedaan worden via de [Aankoopcalculator in Aerius](#). Veehouders die gebruik willen maken van de regeling kunnen zich hiervoor aanmelden. Om deel te kunnen nemen aan deze regeling moeten bedrijven voldoen aan landelijke en provinciale criteria. Die zijn te vinden op www.provincie.drenthe.nl/stikstof. Op basis van controle op de criteria en ranking vinden gesprekken plaats over een mogelijke aankoop met aangemelde veehouderijen die aan alle criteria voldoen. Ranking is nodig, omdat de door LNV beschikbaar gestelde middelen niet voldoende zijn om alle in aanmerking komende veehouderijen een aanbod tot aankoop te kunnen doen. Daarnaast dient deze ranking om te komen tot een zo effectief en efficiënt mogelijke inzet van middelen.

Verlagen van stikstofuitstoot

De regeling komt voort uit de landelijke Aanpak Stikstof die moet zorgen voor een blijvende vermindering van de stikstofuitstoot op Natura 2000-gebieden. Drenthe kent 12 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Op dit moment wordt deze natuur teveel belast met stikstofneerslag. Met de uitvoering van deze regeling snijdt het mes aan twee kanten. Veehouderijen die willen stoppen met hun bedrijf kunnen nu mogelijk een koopovereenkomst sluiten met de provincie. Tegelijkertijd ontstaat er meer ruimte voor andere ontwikkelingen in dat gebied.

Meer informatie en aanmelden

Voor hulp van het gebruik van de aankoopcalculator in Aerius is de helpdesk van BIJ12 te raadplegen via [Helpdesk Stikstof en Natura 2000 - BIJ12](#). Nadere informatie over de randvoorwaarden is te vinden via [Vragen en antwoorden | Landbouw | Aanpak Stikstof](#). Daar is een vraag-en-antwoord-lijst beschikbaar voor deze regeling.

Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden van 18 maart tot 31 maart via www.provincie.drenthe.nl/stikstof

Na 1 april zal met een aantal veehouders een oriënterend gesprek plaatsvinden. informatie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aanpak-stikstof/nieuws/2020/11/03/regeling-gerichte-opkoop-veehouderijen-gestart>.

AGENDA

Bestuurlijke tafel stikstof Drenthe
digitaal via Teams

Datum	30 maart 2021
Tijd	19.00 – 20.30 uur
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners, Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Teams overleg
Status gesprek	Informereren en bespreken

- 1. Opening en welkom door Henk Jumelet.**
- 2. Delen van de actualiteiten.**
Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.
- 3. Concept actie- en afsprakenlijst overleg d.d. 18-02-2021**
(zie bijlage 1, bijlage 2)
- 4. Koersdocument Drentse aanpak stikstof (zie mailbericht 17 maart)**
- 5. Toelichting Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden.**
De provincie Drenthe start vanaf 18 maart met de uitvoering van de “Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden”. Deze zal worden toegelicht en is te vinden op www.provincie.drenthe.nl/stikstof.
- 6. Brief “Gezamenlijk aan de slag met overgangszones” (zie bijlage 3)**
Dit betreft de brief d.d. 3 december jl. gericht aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de leden van de Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland met het onderwerp “Gezamenlijk aan de slag met overgangszones”
- 7. Afronding en afsluiting.**
Vervolgafspraken maken en voorstellen van agendapunten voor het volgende overleg.

Bijlage 3

Aan: De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de leden van de Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland

Onderwerp: Gezamenlijk aan de slag met overgangszones

Datum: 3 december 2020

Geachte Minister van LNV en leden van de Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland,

Onze oproep en aanbod: zet in op overgangszones in aanpak stikstof om herstel van onze natuur mogelijk te maken terwijl de landbouw daarbij ook perspectief houdt.

De afgelopen maanden is onder uw regie hard gewerkt aan een Uitvoeringsprogramma om invulling te geven aan de door u vastgestelde Hoofdpijnen Programma Natuur. Systeemherstel, gebiedsgericht werken, opgavegericht en optelbaarheid maatregelen zijn daarin centrale thema's. Tijdens onze gesprekken met u over Programma Natuur is nadrukkelijk gesproken over de rol van overgangszones voor het verbeteren van de benodigde biotische en abiotische randvoorwaarden voor natuur en de randvoorwaarde dat er een duidelijk en realistisch toekomstperspectief voor de grondeigenaren en grondgebruikers in deze zones is.

Wij constateren dat het Uitvoeringsprogramma Programma Natuur het belang van overgangszones erkent en dat de uitwerking in een latere fase plaatsvindt. Wij vinden echter dat bij de start van het Programma Natuur ook met de uitwerking van de overgangszones moet worden gestart. Daardoor zullen sneller resultaten geboekt worden: zowel voor natuurontwikkeling als ten aanzien van de agrarische ontwikkelingsperspectieven in deze zones. Bij deze uitwerking willen wij, de ondertekenaars van deze brief, actief en in samenhang betrokken worden. Dit zorgt ervoor dat er ook betrekkelijk snel gestart kan worden met de uitvoering.

Daarom roepen wij in deze brief op om:

- In spoor 1 van het Uitvoeringsprogramma Natuur duidelijk aandacht te besteden aan de inzet van overgangszones voor het optimaliseren van het Nationaal Natuur Netwerk (NNN)/N2000 en het verbeteren van de kwaliteit buiten NNN/N2000.
- In het Uitvoeringsprogramma Programma Natuur de ruimte op te nemen om vanaf 1 januari 2021 te starten met de voorbereidingen die nodig zijn om uiteindelijk te komen tot de benodigde coöperatie en beweging in de overgangszones gericht op duurzame ecologische én economische ontwikkelingen. Dit zodat uiterlijk in het derde jaar gestart kan worden in de overgangszones.
- Het verder uitdenken en uitwerken van het landgebruik in de overgangszones te doen met de betrokken overheden, met het NAJK, Netwerk GRONDig, de terreinbeherende organisaties, FGP, Unie van Bosgroepen, BoerenNatuur en andere betrokken partijen. Zodat vanaf het begin samen gebouwd kan worden aan deze waardevolle en omvangrijke opgave.

Wat verstaan we onder overgangszones?

Het begrip overgangszones is geen uitgekristalliseerd begrip. Wat wel duidelijk is dat overgangszones geen doel op zich zijn, maar een middel om te komen tot een duurzaam, toekomstbestendig landgebruik waar zowel de natuur als de landbouw een plek heeft: zowel in de Natura 2000 gebieden als in de overgangszones zelf. De doelen voor de gebieden worden

bestuurlijk bepaald op niveau van Rijk en Provincie. In het gebiedsproces worden deze doelen geconcretiseerd naar maatregelen waarmee een overgangszone wordt gevormd. Randvoorwaarden zijn doelbereik en duurzaam bedrijfsmatig perspectief voor betrokken partijen. Om invulling te kunnen geven aan deze maatregelen en randvoorwaarden is het noodzakelijk om een breed instrumentarium te ontwikkelen. Het doel geeft aan wat nodig is en het instrumentarium biedt op gebiedsniveau ruimte om samen die opgave te realiseren.

Op dit moment hebben we nog beperkt taal en instrumentarium voor overgangszones. Woorden als 'landbouw' en 'natuur' zijn geen helpende woorden voor een overgangszone want die verbinden niet. Ook instrumenten als 'functiewijziging' zijn niet helpend, want die dwingen te kiezen voor óf landbouw óf natuur. We moeten dus op zoek naar een nieuwe, gemeenschappelijke taal, en ook de daarbij behorende (nieuwe) instrumenten en ondersteunende organisaties.

Om het begrip overgangszones verder te laden kunnen we gelukkig gebruik maken van de vele initiatieven die we in Nederland kennen en waar we van kunnen leren en op voortborduren. Denk bijvoorbeeld aan het initiatief in Zeeland waar Het Zeeuws Landschap, boeren en het agrarisch collectief Poldernatuur Zeeland gronden uitruilen en bij elkaar in beheer geven waardoor de boer en de natuur er beter van worden. Denk aan het gebiedsproces Aldeboarn-De Deelen rondom het Natura2000 gebied De Deelen in Friesland waar op initiatief van boeren en burgers samen met overheden wordt gewerkt aan een breed gedragen toekomstscenario. Denk aan het Landgoedmodel dat op verschillende plekken in het land gebiedsgericht maatwerk en de gewenste verbindingen realiseert. Denk aan de collectieven die het agrarische natuur- en landschapsbeheer organiseren. En zo zijn er nog veel meer. Maar dit is niet genoeg. Er is meer nodig. Hieronder bespreken we drie punten die in onze ogen nodig zijn om de overgangszones te laten slagen.

Wat is er volgens ons nodig om de overgangszones te laten slagen?

1. Een wenkend toekomstperspectief

In de overgangszones zijn de eigenaren en gebruikers, voornamelijk boeren, aan zet. Essentieel is daarom dat eigenaren en gebruikers overgangszones ervaren en zien als een kans om landschapsbeheer een waardevol onderdeel van hun bedrijfsvoering te maken. En daardoor trots te zijn op de bijdrage die zij leveren aan hun omgeving; zowel landschappelijk als maatschappelijk. Om het als zo'n kans te zien is het van groot belang om een veilig ondernemersklimaat te creëren waarin ruimte is voor vernieuwing, samen kennis ontwikkelen en delen. Voor eigenaren en gebruikers moet helder zijn dat in de overgangszones een wenkend toekomstperspectief wordt geboden voor iedereen die in dat gebied wil blijven. Dit betekent dat je heldere kaders moet stellen: dat er een heldere opgave ligt voor een overgangszone; dat er een open dialoog is waar iedereen zich moet kunnen uitspreken; het vertrekpunt is dat grondeigenaren participeren op basis van vrijwilligheid; dat er een breed instrumentarium beschikbaar moet komen zodat de eigenaar keuzes heeft en kan kijken wat voor hem passend is. Daarbij is langjarige zekerheid van groot belang, zodat hij langjarig de gevraagde bijdrage kan leveren. Het instrumentarium dat nodig is, is dus breed: het kan gaan om beheervergoedingen, om een grondbank, maar denk ook fiscale voordelen, borgstellingen bij investeringen, kennis, etc. Verder willen we gezamenlijk monitoren, evalueren en leren om te zien of we de gestelde opgave realiseren in plaats van dat we vooraf 'overgangsgebieden' fysiek gaan intekenen en begrenzen.

2. Meekoppelen met ander beleid, te beginnen met afstemming tussen bestuurlijk overleg Stikstof en Programma Natuur

Momenteel wordt via twee sporen gewerkt aan de stikstofopgave: via het bestuurlijk overleg Bronmaatregelen stikstof wordt gewerkt aan een tool box om de stikstofuitstoot te verlagen en via het Programma Natuur waarin gewerkt wordt aan de verbetering van de natuurkwaliteit. Wij zijn er

van overtuigd dat juist in de gebiedsgerichte aanpak in de overgangszones deze beide sporen bij elkaar moeten komen. Juist een mix van het instrumentarium kan het voor grondeigenaren interessant maken om te participeren. Daarvoor moet tijdens het gebiedsproces in de overgangsgebieden de integratie plaatsvinden van de beide programma's. Daarbij is het van belang dat Programma natuur en het Bestuurlijk overleg Bronmaatregelen stikstof hun programma's goed afstemmen.

Deze afstemming gaat volgens ons verder, want denk ook aan de klimaatopgave; de wateropgave, zowel kwaliteit als kwantiteit; de realisatie van de Bossenstrategie; de veenweideproblematiek, het versterken van de identiteit van het landschap en de biodiversiteit etc. Het ecosysteem en het landschap gaan niet uit van verkokerde doelen, maar zijn een samenhangend geheel en vragen daarom om een integrale, gebiedsgerichte benadering.

Zaak is daarom de instrumentenkoffer voor de overgangszones zo goed mogelijk te vullen, zodat het voor betrokken partijen en individuen interessant en mogelijk wordt om echt stappen te zetten in een gebied. Dus door een boer die weg wil uit te plaatsen, ontstaat er ruimte voor blijvende boeren om verder te extensiveren. Maar dat is alleen mogelijk als de vrijkomende grond bij deze boeren in bezit en/of gebruik blijft en zij gefaciliteerd worden door een breed inzetbaar instrumentarium om zo de bijdrage aan het systeemherstel te kunnen leveren die gevraagd wordt. En dan op zo'n manier dat ze ook een toekomstbestendig bedrijf kunnen runnen en door ontwikkelen. Ons inziens is het stapelen en verbinden van de verschillende instrumenten in de gebieden de enige mogelijkheid om systeemherstel te realiseren.

3. Tijd, ruimte en lef om gebiedsgericht te bouwen

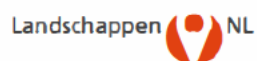
De economische urgentie van de stikstofproblematiek maakt dat er haast is en dat is volstrekt logisch. Tegelijkertijd weten we ook dat we voor systeemherstel tijd nodig hebben. Ook omdat systeemherstel niet alleen gaat over het herstel van het abiotische en biotische systeem, maar zeker ook over het herstel van het maatschappelijke systeem, de verbinding van mensen met natuur. Met dat laatste bedoelen we het opheffen van de scherpe scheiding in opvattingen, beleidsterreinen, taal, mensen, organisaties, tussen 'landbouw' en 'natuur'. Juist nu is er een kans om stappen te zetten naar herstel omdat glashelder is dat we de grens hebben bereikt met de huidige aanpak van een harde scheiding tussen 'natuur' en 'landbouw'. We redden het niet meer door het faciliteren van 'natuur' en 'landbouw'. Wat nu nodig is, is het faciliteren van de samenwerking in de gebieden. Het kost tijd, ruimte en lef om het proces in de gebieden zelf te laten ontstaan en gebeuren. Draagvlak is essentieel. Dat zal gaan met vallen en opstaan, maar met heldere kaders zijn wij in staat en meer dan bereid om onze schouders er onder te zetten.

Samenvattend

Overgangszones zijn cruciaal als je én het stikstofprobleem wilt aanpakken én wilt werken aan systeemherstel, zowel abiotisch, biotisch als maatschappelijk. Alleen dan kan er een robuust systeem ontstaan wat mee kan bewegen in de dynamiek van klimaatverandering, zoals het omgaan met droge voorjaren en extreme regenval. Overgangsgebieden hebben dus een belangrijke rol in het sneller bereiken van de gewenste gunstige staat van instandhouding van Natura 2000 gebieden. Quick wins in een gebiedsgerichte aanpak hebben meer effect dan alleen opkoop van de piekbelasters.

We realiseren ons maar al te goed dat het niet makkelijk zal zijn. Maar door te werken aan een wenkend toekomstperspectief; door instrumenten en daarmee ook gelden te stapelen; door van onderop vanuit het gebied te werken maak je volgens ons de grootste kans dat we er ook echt in slagen om stappen vooruit te zetten. Dan is het wel nodig dat in het Uitvoeringsprogramma Natuur in spoor 1 de overgangszones een prominente plaats krijgen én dat in de eerste twee jaar van het Programma Natuur verder wordt gewerkt aan de uitwerking en voorbereiding van de gebiedsprocessen in de overgangszones.

Wij bieden aan om samen met u, direct vanaf de start van het Programma Natuur, aan de slag te gaan in enkele pilots om te zien wat werkt en wat niet. Daarnaast willen we werken aan het verder vullen van de instrumentenkoffer voor de overgangszones. Daarbij zullen we de komende twee jaar hard nodig hebben omdat het van groot belang is niet alleen van achter het bureau de instrumentenkoffer verder te ontwikkelen, maar deze tegelijkertijd te testen in pilotgebieden. Uiteraard moeten we gebruik maken van de vele ervaringen die al zijn opgedaan. Dit alles moet er toe leiden dat we vanaf het derde jaar, of zoveel eerder als kan, in veel meer gebieden aan de slag kunnen.

Roadmap

Wanneer	Wat	Wie
April	Vaststellen Koersdocument	PS
Voorjaar 2021	Besluit over openstellen extern salderen voor alle bedrijven	GS
2021	IPO Stikstofanalyses – Ondersteunend materiaal gebiedsverkenningen	IPO
2021	IPO Uitvraag Lokaal Doelbereik – Analyse stand instandhoudingsdoelen	IPO
2021	Opleveren factsheets als resultaat gebiedsverkenningen	GS
2 ^{de} helft 2021	Besluit(en) over aankopen met de Aankoopregeling Rijk	GS
2021	Vullen en openstellen Regionaal Stikstofregistratiesysteem (RSRS)	GS
2021 ^[1]	Start legaliseren PAS-meldingen	GS
2021	Besluiten over reserveren middelen voor gebiedsgerichte aanpak	GS, PS
2022	Vaststellen gebiedsagenda's	GS
2022	Vaststellen gebiedsplannen	GS
2022	Besluiten over vrijgeven middelen voor gebiedsplannen	GS, PS
2022	Besluit(en) over beëindigen bedrijven met de Beëindigingsregeling	GS
2022	Besluit(en) over aankopen met de Aankoopregeling Rijk (2 ^{de} tranche)	GS
2022 e.v.	Actualisatie beheerplannen Natura 2000-gebieden	GS
PM	Besluit(en) over aankopen met de Aankoopregeling Rijk (3 ^{de} tranche)	GS

^[1] Timing hangt af van moment waarop het Rijk de benodigde bronmaatregelen neemt en vastlegt in een registratiesysteem.

Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden

Bestuurlijke tafel stikstof Drenthe

30 maart 2021

Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden

- De provincie Drenthe start vanaf 18 maart met de uitvoering van de “Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden”.
- Met deze landelijke regeling krijgen de provincies budget om een beperkt aantal veehouderijen, die liggen in de nabijheid van een stikstofgevoelig gebied, op basis van vrijwilligheid, aan te kopen.
- Doel is de stikstofuitstoot te verminderen en tegelijkertijd ruimte te bieden aan andere ontwikkelingen

Randvoorwaarden uit de LNV regeling

- Bij de aankoop moet er sprake zijn van een blijvende reductie van stikstofemissie.
- De bestemming moet wijzigen en de vergunning wordt ingetrokken (beëindiging van het bedrijf op de locatie).
- De veehouderij ligt binnen 10 km van N2000-gebied en heeft meer dan 2 mol stikstofdepositie per hectare in afgelopen jaar.
- Binnen 18 maanden na inwerkintreding van de regeling moeten de koopovereenkomsten zijn gesloten: 1 mei 2022
- De gronden van het bedrijf kunnen worden meegekocht; aangekochte landbouwgrond kan vervolgens gebruikt worden in gebiedsprocessen

Drentse uitvoering Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden

- GS besluit om uitvoering te geven aan de regeling 16 maart
- Financiering waardeverschil door LNV; "restwaarde" uit investeringskrediet grondbezit PNP (provinciale balans)
- GS heeft criteria en ranking vastgesteld
- Van 18 maart tot 31 maart kunnen belangstellenden zich melden via www.provincie.drenthe.nl/stikstof

Algemene criteria

1. Het bedrijf valt onder het stelsel van productierechten uit de Meststoffenwet en minimaal 80% van het productierecht staat ter beschikking van de veehouder
2. Het desbetreffende bedrijf is een piekbelaster (drempelwaarde 2 mol per ha gemeten vanaf de bedrijfsgebouwen) en ligt binnen 10 km van een stikstofgevoelig Natura2000 gebied
3. De aankoop kan binnen 18 maanden na inwerkingtreding van de regeling worden gesloten en binnen één jaar na het sluiten van de koopovereenkomst is te garanderen dat alle bedrijfsactiviteiten zijn beëindigd en dat het productierecht is vervallen.
4. De ondernemer is bereid niet elders in Nederland een veehouderij te vestigen of over te nemen.

Provinciale criteria

5. Piekbelasting

6. Doelen van het Programma Natuurlijk Platteland

7. Koppelkansen

Ranking

- De lijst van aanmeldingen wordt eerst geselecteerd op basis van de criteria 1 t/m 4 (Knock-out criteria) zoals hierboven onder de algemene criteria beschreven.

- De overgebleven kandidaten worden vervolgens gerankt op basis van de volgende percentages uit de provinciale criteria (5 t/m 7)

5 piekbelasting 76 %

6 PNP 20%

7 koppelkansen 4%

Proces

- In de afgelopen maanden hebben verschillende ondernemers zich al gemeld; Prolander houdt een lijst bij van deze belangstellenden
- Van 18 maart tot 31 maart open voor belangstellenden
- Toetsing belangstellenden (i.o.m. kadaster)
- Na 1 april zal met een aantal veehouders een oriënterend gesprek plaatsvinden
- Voor 1 mei 2022 moeten de koopcontracten gesloten zijn

Drentse aanpak stikstof
Informatieve bijeenkomst LTO/DAJK

8 april 2021

Deelnemers provincie

Gedeputeerde

- Henk Jumelet

Ambtenaren

-
-
-
-

Programma *20:10 uur – 20:45 uur*

De opgave
voor Drenthe

Henk Jumelet

Ontwikkelperspectief

Gebiedsgerichte
aanpak stikstof Drenthe

Aankoopregeling

Creëren van ontwikkelperspectief

Creëren van ontwikkelperspectief

Hoe kunnen we toestemming verlenen voor nieuwe initiatieven?

- Landbouw
- Industrie
- Infrastructuur
- Bouw
- Bestemmingsplannen

Zowel voor realisatie als gebruiksfase !

1	2	3	9	4
6	14	19	23	5
16	22	18	25	8
21	12	7	15	13
17	11	20	24	10

Niet alleen een probleem met nieuwe initiatieven

- ➔ PAS melders
- ➔ Niet-meldingsplichtig onder Progr. Aanpak Stikstof (PAS)
- ➔ Interimmers
- ➔ Overig 'ter goeder trouw'

Kan er dan helemaal niets?

- Geen toestemming nodig voor heel kleine emissies $<0,005$ mol/ha/jaar
 - = 0,07 gram ha/jaar = een suikerklontje per 50 ha/jaar)
- Intern salderen met ruimte uit de eigen vergunning of referentiesituatie
- Extern salderen met andere bedrijven -/- 30% (in Drenthe nog niet met veehouderijen)
- ADC toets (Geen Alternatief; Dringend maatschappelijk belang; Compensatie natuur)
- Gebruik mobiele werktuigen in de bouw $<0,05$
- SSRS (StikStofRegistratieSysteem)
- RSRS (Regionaal StikstofRegistratieSysteem)

Randvoorwaarden extern salderen in Drenthe

1. Concreet zicht op en aanpak voor *het legaal houden van de meldingen*. Het Rijk is verantwoordelijk, ook als provincies medewerking verlenen.
2. Concreet zicht op het *legaal houden van overige categorieën dan de meldingen*.
3. Een *regionaal stikstofregistratiesysteem* waarin vrijvallende stikstofruimte wordt geregistreerd en (in een later stadium) herverdeeld.
4. Zicht op beschikbaar komen van aanvullend (ruimtelijk) instrumentarium vanuit het Rijk, ondersteunend aan het bovengenoemd stikstofregistratiesysteem.

Hoe is aan de randvoorwaarden nu voldaan?

- Concreet zicht op legalisatie van diverse categorieën via wet en motie door het Rijk.
- RSRS zorgt dat er geen ontwikkelruimte weglekt en biedt een oplossing voor microdeposities.
 - Veelal is vanuit andere provincies 0,01 of 0,02 mol compensatie nodig. Door het RSRS in te zetten, hoeven niet willekeurig veehouderijen uitgekocht te worden.
- Aan regionaal maatwerk is in de wet voldaan. Met de Gebiedsgerichte aanpak willen we daar invulling aan geven.

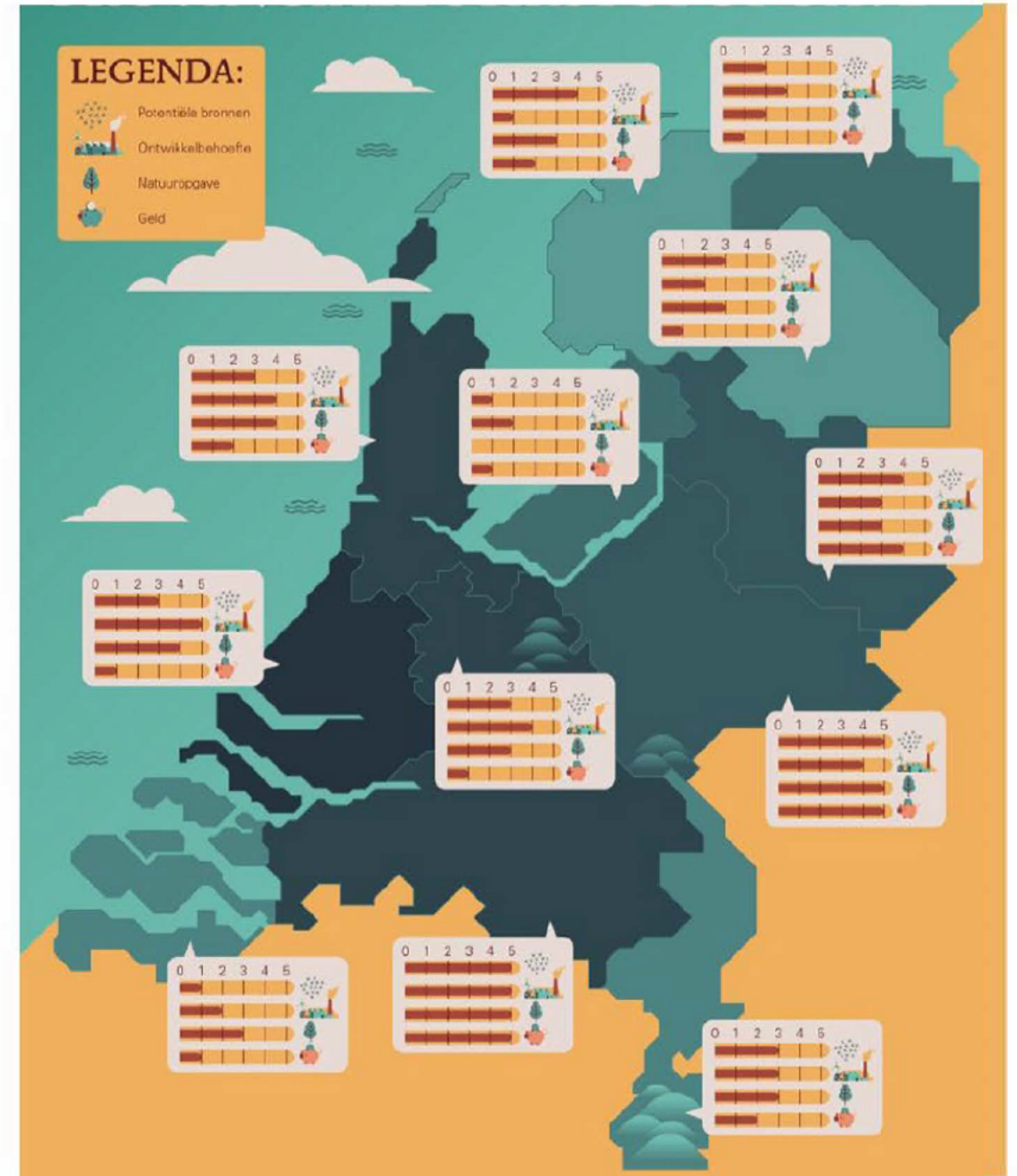

Het vertrekpunt: de verschillen in Nederland zijn groot

- Qua behoefte
- Qua (financiële) handelingsruimte

Dat betekent dat

- belangen uit elkaar liggen.
- wat logisch is voor de één, niet meteen wenselijk is voor de ander.
- de vraag 'what's in it for me' én de vraag 'what's in it for us' met elkaar in balans moeten zijn.

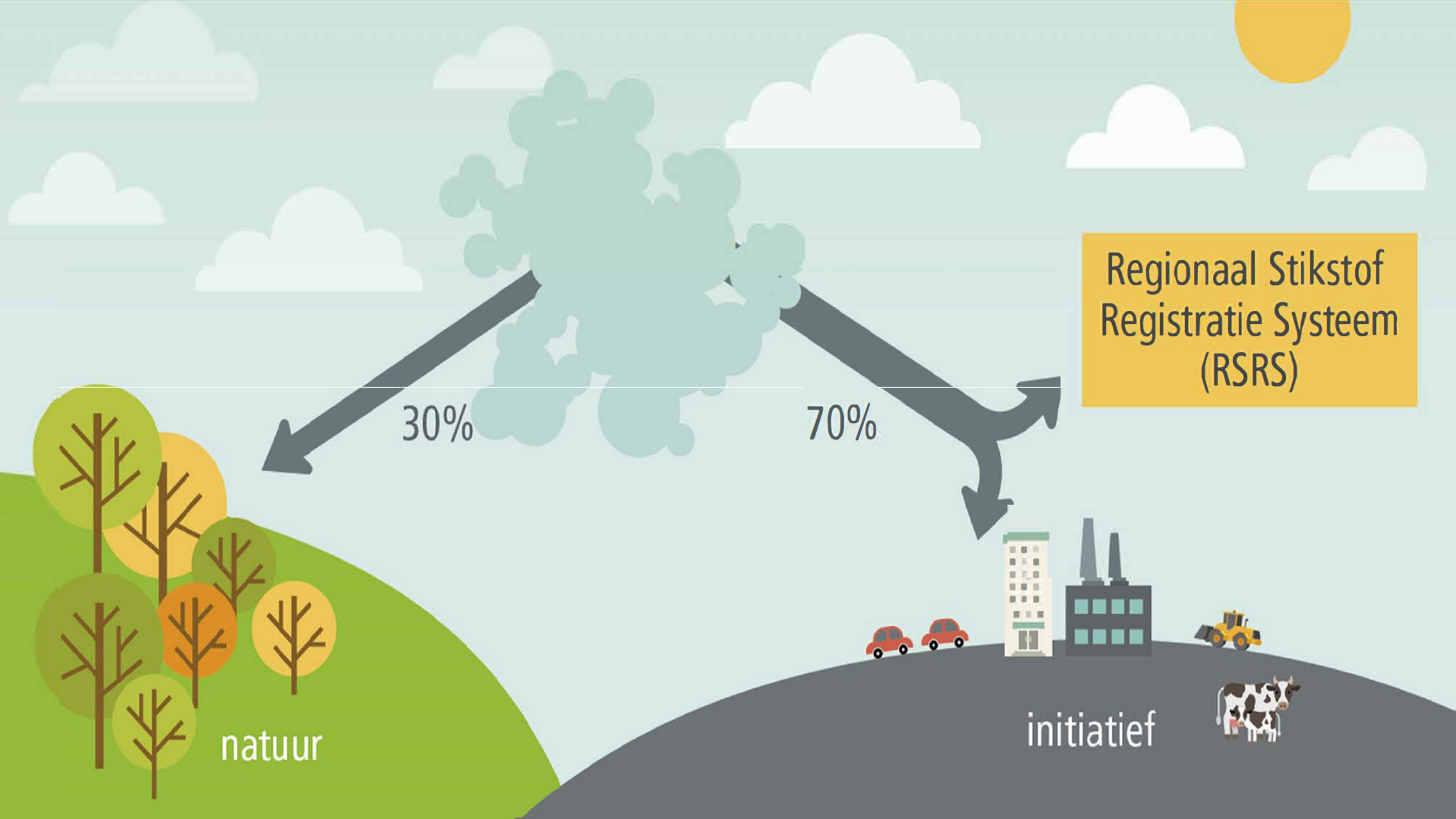
Regionaal Stikstof
Registratie Systeem
(RSRS)

30%

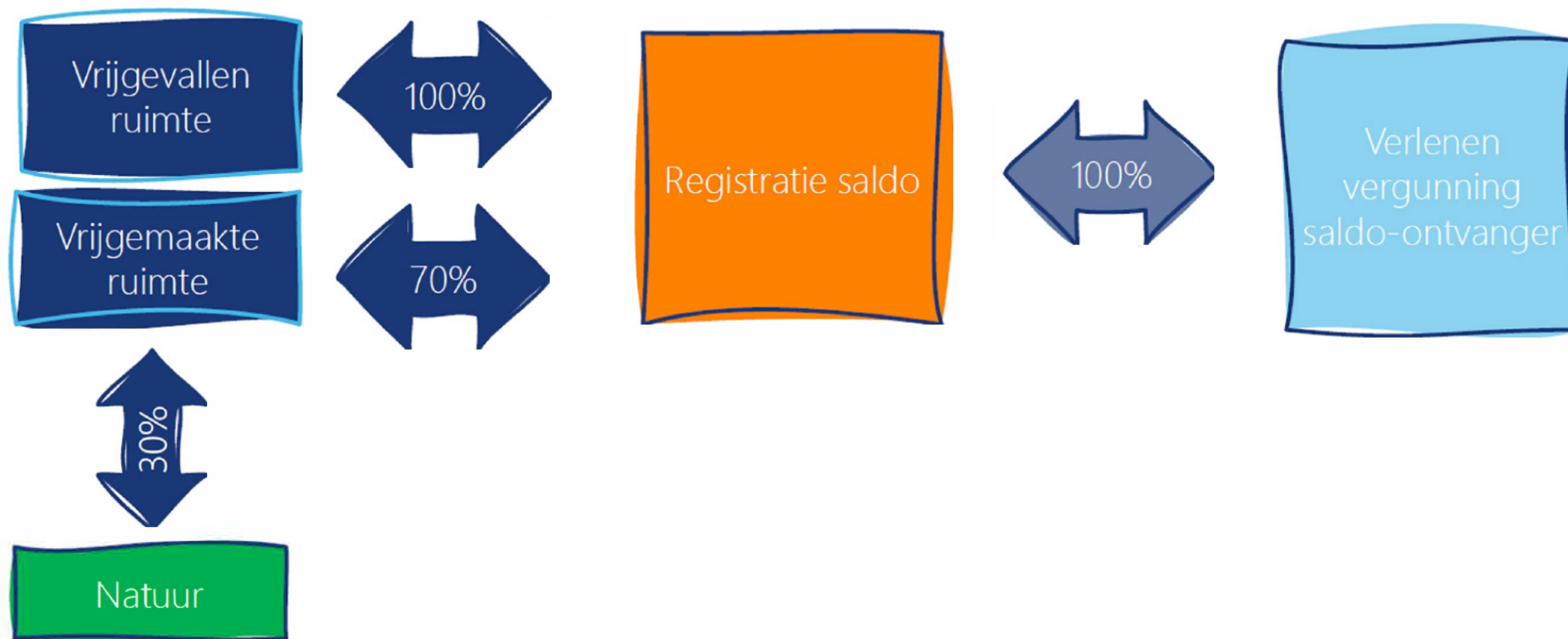
70%

natuur

initiatief

Het RSRS is een stikstofdepositiebank voor vrijgevallen en vrijgemaakte ruimte en bestaat naast extern salderen

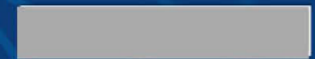

Wat kan de landbouwsector doen?

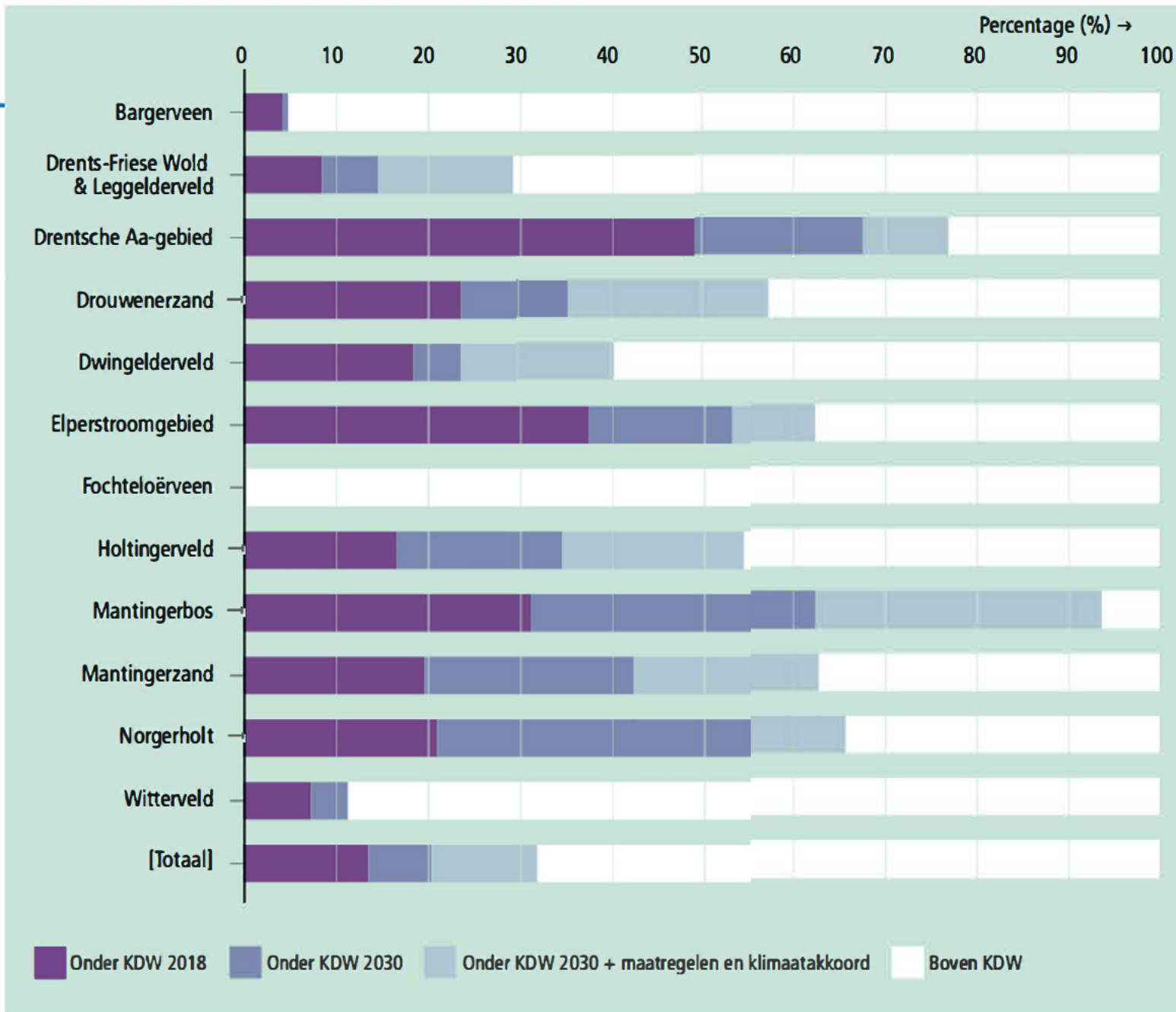
- ~~• Intrekken van niet (meer) gebruikte Wabo/milieu-toestemmingen.~~
- ~~• Bij projecten met extern salderen de vrijgevallen ruimte aan het RSRS aanbieden~~
- ~~• Bij het bijvoorbeeld aardgasvrij maken van een woonwijk de 'uitgespaarde' NOx uitstoot benutten of aan het RSRS aanbieden.~~
- ~~• Actief beleid op uitgekochte veehouderijen ter voorkoming van verloedering van het platteland.~~
- ~~• Bij aanbestedingen inzetten op zo min mogelijk NOx uitstoot, bijvoorbeeld door elektrisch te bouwen.~~

Gebiedsgerichte aanpak *Gebiedsverkenningen*

Grote verschillen binnen Drenthe

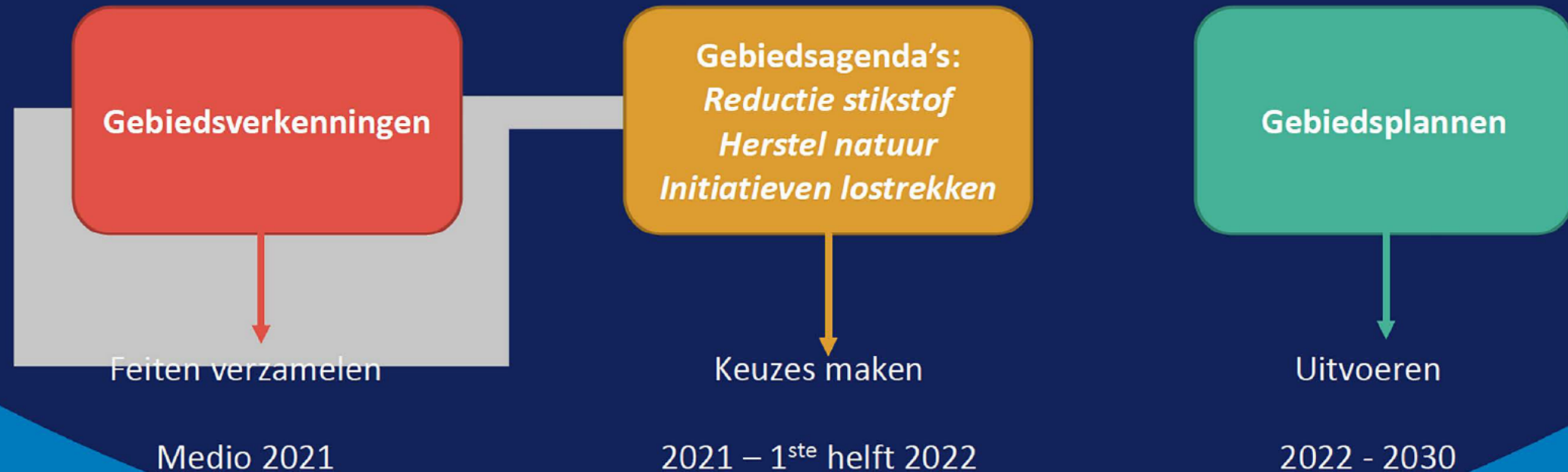
Kernopgave

Drenthe kent veel zeer stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Deze zullen lang met een overmaat aan stikstofdepositie te kampen hebben, ook als we maximaal inzetten op het verminderen ervan (zie figuur hiervoor). Met onze stikstofaanpak willen we de volgende doelen bereiken:

- We onderzoeken de mogelijkheden om nieuwe ontwikkelingen op gang te brengen zonder natuur extra te schaden (6.3 Habitatrichtlijn, verder HR).
- We realiseren een veerkrachtige natuur in stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden (6.1, 6.2 HR).
- We dragen bij aan een daling van de stikstofdepositie, eventueel aanvullend op of vervangend aan de bronmaatregelen van het Rijk (6.1 en 6.2 HR).

Te doorlopen stappen

Gebiedsverkenningen

- Hoe het staat met de natuur
- Waar de stikstof vandaan komt
- Welke ruimte nodig is voor gewenste toekomstige ontwikkelingen
- Lopende processen en afspraken, bijvoorbeeld in de vorm van beheerplannen

Product: factsheet per gebied, waarin staat wat we al weten en welke aanvullende gegevens nog nodig zijn.

AERIUS/Bijplussen natuur

- Uitleg

- Iets vertellen over KDW?

Aankoopregeling

Contact

Internet

Laatste info:

www.provincie.drenthe.nl/stikstof

Informatie en helpdesk:

www.bij12.nl

E-mail

Aanpak stikstof in Drenthe, aanmelden nieuwsbrief:

stikstof@drenthe.nl

Optie vrijwillige verkoop van een agrarisch bedrijf:

post@drenthe.nl

Vergunningverlening Wet natuurbescherming:

vth@drenthe.nl

Telefoon

(0592) 36 55 55 (bereikbaar van 8.30 uur tot 16.30 uur)

Programma Informatieve bijeenkomst LTO en DAJK Drentse Aanpak Stikstof

8 april van 20.00 tot 21.15 uur, Zoom

Circa half uur informatie geven, gevolgd door gelegenheid tot het stellen van vragen. Deze vragen inventariseert LTO in de chat. Worden deels direct beantwoord of eventueel verzameld voor beantwoording achteraf. Individuele vragen worden doorverwezen naar de contactmogelijkheden bij de provincie (stikstof@drenthe.nl, vth@drenthe.nl) Doel van het beantwooren van de vragen = deelnemers op vlieghoogte brengen.

Tijd	🕒	Wie	Onderwerp	Middel
20:00	10		Introductie	
			Welkom (praktische aanwijzingen, opname, verwachtingen, welkom heten gasten)	
			Programma overzicht: welke onderdelen, omgaan met vragen	presentatie
20:10	10		De opgave voor Drenthe	
		Henk Jumelet	<ul style="list-style-type: none"> • Belang bijeenkomst, dank voor de uitnodiging • Omvang van het probleem in Drenthe, wegvallen PAS, 12 stikstofgevoelige gebieden, landelijke Wsn met generieke maatregelen • Fase van uitwerking: hoe gaan we dit doen? Drie doelen: <ul style="list-style-type: none"> ○ verminderen depositie, ○ versterking natuur, ○ ontwikkelperspectief voor bedrijven en projecten • Samen met sectoren en andere partners, waaronder LTO Noord en DAJK • Koersdocument met drie stappen: gebiedsverkenningen, gebiedsplannen en uitvoering/monitoring (21 april PS) • Actualiteiten op korte termijn: hard maken voor meldingen, uitspraken Logtsebaan en Fryslan, omgaan met extern salderen/ hand aan de kraan. (Onrust/onzekerheid voor sector.) 	mondeling
20:20	15		Landelijke ontwikkelingen	
			<ul style="list-style-type: none"> • Legaliseren PAS-meldingen • Extern salderen 	presentatie

Tijd	🕒	Wie	Onderwerp	Middel
			<ul style="list-style-type: none"> • Stikstof registratiesysteem • Wat (niet) te doen als vergunninghoudende agrarier? 	
20:35	5		De Drentse aanpak <ul style="list-style-type: none"> • Focus en toelichting op gebiedsverkenningen, wat brengen we in beeld? • Gebruik AERIUS en bijplussen natuur • KDW 	presentatie
20:40	5		Aankoopregeling <ul style="list-style-type: none"> • Korte uitleg regeling • Voorwaarden • Criteria 	presentatie
20:45			VRAAG EN ANTWOORD	
21.10			AFRONDEN	
			Meer informatie kunt u vinden op...	presentatie
			Presentaties delen na afloop	

AGENDA

Bestuurlijke tafel stikstof Drenthe
digitaal via Teams

Datum	22 juni 2021
Tijd	19.30 – 21.00 uur
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners, Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Teams overleg
Status gesprek	Informereren en bespreken

- 1. Opening en welkom door Henk Jumelet.**
- 2. Delen van de actualiteiten.**
Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.
- 3. Toelichting “Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden”**
Vanaf 18 maart jl. is de uitvoering van de “Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden” van start gegaan. Toelichting wordt gegeven waar we nu staan en de ontwikkelingen de komende periode.
- 4. Voortgang besluitvorming extern salderen en Stikstofdepositiebank (SDB)**
Nadere toelichting op 3 centrale items:
 - *Stikstofdepositiebank voor de microdeposities*
 - *Doelenbank*
 - *Openstelling Extern Salderen ook met veehouderijen*
- 5. Toelichting op stand van zaken PAS-melders**
- 6. Toelichting op de roadmap gebiedsplannen**
Provincies zijn in overleg voor de totstandkoming van de gebiedsplannen, waarbij wordt ingezet op eenzelfde inhoud, informatieniveau en gebruik van data.
- 7. Toelichting op de voortgang gebiedsverkenningen.**
- 8. Afronding en afsluiting.**
Vervolgafspraken maken en voorstellen van agendapunten voor het volgende overleg.

Reactie op een bericht over stikstof van Agrifacts

Op 19 juni 2021 publiceerde de Stichting Agrifacts (STAF) een artikel over de bodem als bron van stikstof. Daarbij gebruikte STAF de resultaten van onderzoeken die de Provincie Drenthe in 2010 en 2014 liet uitvoeren. Wij informeren u graag over deze onderzoeken, de context waarbinnen deze zijn uitgevoerd en over hoe de verzamelde gegevens zijn gebruikt. Door de informatie uit de rapporten zelfstandig, buiten het kader van het onderzoek om, te interpreteren heeft STAF namelijk verkeerde conclusies getrokken. De onderzoeken uit 2010 en 2014 zijn onderdeel van de normale werkwijze om onze gegevens te ijken en te controleren. Deze informatie is openbaar beschikbaar. Het gaat dus niet om achtergehouden informatie. De provincie gebruikt deze informatie bijvoorbeeld in het kader van de Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof, bij de zogenoemde "Gebiedsverkenningen". Hieronder geven we een toelichting op de aard en het gebruik van de onderzoeken, de rol van stikstof in de bodem en op de relatie tussen natuurherstel en stikstof.

Onderzoek van ons milieu

In Drenthe hebben wij al vanaf de jaren 70 van de vorige eeuw vele metingen verricht in de natuur. Dit doen wij in het kader van onze verantwoordelijkheid om de milieuaspecten in de gaten te houden en om ontwikkelingen in de natuur en het buitengebied bij te houden. Een belangrijk onderdeel daarvan is onze bijdrage aan het Landelijke Meetnet Flora (LMF), waarvoor we in Drenthe 2200 meetpunten hebben in natuurgebieden en in het cultuurlandschap. Voorbeelden van de laatste categorie zijn wegbermen, houtwallen en taluds van sloten. In dat meetnet meten we op ieder punt eens per 3 á 4 jaar de aanwezigheid van alle plantensoorten. De opeenvolgende reeks die daardoor ontstaat, zorgt voor een beeld van de opgetreden veranderingen en de aanwezige milieuomstandigheden. Planten gebruiken we als het ware als meetinstrument. Planten reageren namelijk op de aanwezige voedingsstoffen en de waterstand op die locatie. Bovendien binden planten voedingsstoffen. De geanalyseerde gegevens zijn voor iedereen beschikbaar via Drentse Feiten en Cijfers: (<https://www.drentheincijfers.nl/natuurenlambouw/natuur.php>, zie verdroging, vermessing, verzuring en ammoniumvergiftiging). Om het meetinstrument van het LMF te ijken controleren we zo nu en dan de daadwerkelijke bodembeschikbaarheid van de verschillende voedingsstoffen. In dat kader zijn de opgevraagde rapporten opgesteld. Het betrof hiermee een interne ijking van het meetnet. Het is erg belangrijk dat wetenschappelijke en feitelijke informatie op een juiste manier wordt gebruikt en geïnterpreteerd. Helaas is dat in dit artikel niet altijd gebeurd.

Beschikbaarheid van stikstof in de bodem

Als voorbeeld gebruiken we de grafiek uit figuur 3 van STAFF. Hier wordt de verhouding tussen de in de bodem aanwezige koolstof (C) en stikstof (N) in de geanalyseerde bodem weergegeven onder de noemer 'Aanvoer voedingsstoffen (stikstof) vanuit de bodemvoorraad'. Dit is echter onjuist. Het gaat hier namelijk niet om aanvoer van stikstof maar om de beschikbaarheid van stikstof, ook wel de labiliteit genoemd. Het gaat dus niet om de hoeveelheid stikstof maar of de stikstof beschikbaar is voor planten. Beschikbaarheid voor planten wordt geremd door allerlei factoren b.v. door een hoge waterstand zoals in veenbodems. Als er door verdroging meer stikstof beschikbaar komt is dat voor natuurbeheerders en waterschappen een teken dat er iets aan de hand is, want de plantengroei verandert zichtbaar. Vaak treedt verzuuring en vergrassing op. Daarom werkt de provincie met haar

partners zoals de beheerders en de waterhappen aan het terugdringen van de verdroging zodat de beschikbaarheid van stikstof in de bodem beperkt blijft, de natuur zich kan herstellen en dat ook de uitstoot van broeikasgassen wordt teruggedrongen. Stikstofdepositie uit diverse bronnen die neerslaat in natuurgebieden zorgt voor de aanvoer van een onnatuurlijke extra hoeveelheid stikstof die het hierboven geschetste proces versterkt. De combinatie van verdroging en de aanvoer van extra stikstof heeft zeer negatieve consequenties voor onze natuurgebieden. Zeker in droge jaren is dat het geval, want daardoor komt meer stikstof uit de bodem beschikbaar. Samen met de extra depositie zorgt dat voor een snelle verandering in de vegetatie. Het zal iedereen duidelijk zijn dat die verandering ook negatieve consequenties heeft voor dieren die van de planten afhankelijk zijn en zelfs voor het landschap, want ook dat landschap verandert zichtbaar, bijvoorbeeld van een gevarieerd heideveld in een monotone grasvlakte.

Stikstofkringloop

De publicatie van STAF geeft aan dat volgens hen 60-200 kilo stikstof per jaar per hectare uit de bodem vrijkomt, een veelvoud van de gemiddelde depositie van circa 22 kilo. Uitgaande van de schattingen van STAF en, ook door hen gemeten, gemiddeld stikstofhalte van ongeveer 1.5 % in wilde planten is 60-200 kg voldoende voor een productie van 3500 – 15 000 kilo droge stof per jaar. In werkelijkheid is de gemeten productiviteit van de plantengroei in de onderzochte gebieden echter een behoorlijk stuk minder, namelijk gemiddeld 2512 kilo droge stof per ha per jaar. Daarvoor is gemiddeld 38 kilo stikstof uit de bodem nodig. De stikstofdepositie uit de lucht voegt daar gemiddeld 22 kilo aan toe, een toename van 58%. Dat betekent dat de planten in onze natuurgebieden door de depositie veel meer stikstof op hun dak krijgen dan ze nodig hebben. Vandaar dat planten die van stikstof houden zoals sommige grassen, brandnetels en bramen toenemen en dat planten die die grote hoeveelheid extra stikstof niet verdragen langzaam verdwijnen. Denk daarbij aan struikheide, gentianen, valkruid en orchideeën. Uiteraard verdwijnen de bijbehorende dieren zoals vlinders en bijen dan ook.

De reden voor dit grote verschil tussen berekende en gemeten productiviteit is simpel en al heel lang bekend: er is in de natuur sprake van een stikstofkringloop. Enerzijds komt stikstof vrij uit afgebroken organische stof, anderzijds wordt stikstof vastgelegd in planten en door bodemorganismen. In vrijwel alle natuur op land hoopt stikstof zich op en wordt vastgelegd. Hoeveel stikstof wordt vastgelegd is afhankelijk van diverse factoren zoals de hoogte van de waterstand. Hoe natter hoe beter stikstof wordt vastgelegd, stikstof wordt als het ware aan de ketting gelegd. En ook relevant voor Drenthe: hoe zuurder de bodem van nature is, hoe meer stikstof wordt vastgelegd en niet beschikbaar komt voor planten. Daarom is er een grote voorraad stikstof aanwezig in hoogveengebieden zoals het Bargerveen, in de heideveentjes in het Dwingelderveld en in onze natte, venige beekdalen zoals de Drentse Aa. Deze situatie is het resultaat van een natuurlijk proces van duizenden jaren. De stikstof zit daar vast en blijft daar vast zitten zolang we de boel maar nat genoeg houden, zoals het daar van nature ook was en waar we met natuurherstel ook weer op af koersen.

Stikstofbinders

In de publicatie van STAF worden getallen genoemd over de hoeveelheid stikstof die door micro-organismen vastgelegd zouden worden, de zogenoemde stikstofbinders. Dit is een bekend

verschijnsel dat ook in de landbouw gebruikt wordt, bijvoorbeeld in de vorm van bij groenbemesting. Vlinderbloemigen zoals klaver en luzerne zijn bekende voorbeelden van groenbemesters. Anders dan in natuurgebieden staan dergelijke soorten in landbouwpercelen in een monocultuur en kunnen daar inderdaad aanzienlijke hoeveelheden stikstof binden. In natuurgebieden staan ook stikstofbinders, maar in geringe mate en samen met een groot aantal andere planten die geen stikstof binden. De hoeveelheid gebonden stikstof is daardoor veel lager. De meeste experts schatten de hoeveel stikstof die in natuurterreinen wordt gefixeerd op 2 à 3 kilo stikstof per hectare per jaar, een heel stuk lager dan de gemiddeld 22 kilo die per jaar extra door stikstofdepositie beschikbaar komt. Bovendien is het binden van een geringe hoeveelheid stikstof door planten in natuurgebieden een natuurlijk proces, terwijl stikstofdepositie uit menselijke activiteiten een kunstmatige toevoeging is.

Vrijkomen van stikstof

Zoals al eerder aangegeven is een groot deel van de stikstof vastgelegd in de bodem in levende en dode organische stof. Deze stikstof komt pas beschikbaar voor planten als de milieuomstandigheden veranderen. Denk aan verdroging of aan ploegen. De organische stof komt dan in aanraking met zuurstof; stikstof kan dan ontsnappen.

Agrifacts wijdt het vrijkomen van stikstof ten onrechte enkel aan overheidsbeleid door wijzigingen in de waterhuishouding en het omvormen van natuur. Ons beleid om verdroging te bestrijden door de natuurlijke waterhuishouding waar mogelijk te herstellen door onder meer water langer vast te houden leidt juist tot een vertraging van het vrijkomen van stikstof uit de bodem. Deze aanpak leidt bovendien ook tot het terugdringen van het vrijkomen van broeikasgassen zoals CO₂.

De provincie Drenthe heeft het Programma Natuurlijk Platteland (PNP) opgesteld om daarmee de conditie van de natuur te verbeteren. Herstel van de waterhuishouding is een van de speerpunten van het beleid in het PNP. Daardoor blijft de van nature in de bodem vastgelegde stikstof ook waar die thuishoort, in de bodem. In het nieuwe Uitvoeringsprogramma Natuur, dat de Provincie Drenthe op verzoek van minister Schouten heeft opgesteld, wordt deze inzet verder versterkt.

Dit doen wij door de waterhuishouding in de natuurgebieden zo goed mogelijk in hun oude situatie terug te brengen en te stabiliseren. De provincie Drenthe onderschrijft nadrukkelijk de bewering van STAF dat verdroging leidt tot het vrijkomen van grote hoeveelheden stikstof en ook vanuit die optiek ongewenst is. Onderbemaling buiten natuurgebieden, bijvoorbeeld voor akkerbouw in gebieden met venige bodems, leidt tot kunstmatig lage waterpeilen en het vrijkomen van extra stikstof.

Werken aan natuur

Natuurbeleid en natuurbeheer is in eerste instantie gericht op het verbeteren van de milieucondities zoals de waterhuishouding. Soms blijkt echter dat bodems door stikstofdepositie en de processen die dat in de bodem teweegbrengt, erg verzuurd zijn of dat er sprake is van een hoge concentratie fosfaat door vroeger agrarisch gebruik. Daarom worden lokaal maatregelen ingezet als plaggen, ondiep afgraven en chopperen (zeer diep maaien van het gewas). Vaak met gunstige resultaten zoals bijvoorbeeld in het Noordenveld, in het hart van het Dwingelderveld te zien is. STAF geeft aan dat de toename van opslag ook door verdroging kan komen. Voor natte gebieden klopt deze bewering omdat pijpenstrootje direct reageert op verlaging van de waterstand en het daardoor vrijkomen van

stikstof. Stikstofdepositie zorgt echter voor een extra toevoer van stikstof in deze natuurgebieden. In droge gebieden speelt verdroging niet of veel minder. Daar neemt pijpenstrootje en het gras bochtige smele echter toe vanwege de stikstofdepositie. Daardoor staan bijzondere levensgemeenschappen zoals droge heide en heischraal grasland onder druk. Verhoging van de waterstand helpt dan niet, verlaging van de depositie, gecombineerd met herstelmaatregelen, wel. De Provincie Drenthe werkt samen met al haar partners hard aan natuurherstel via het PNP, het nieuwe Uitvoeringsprogramma Natuur en de Gebiedsgerichte aanpak via het Koersdocument Stikstof. Nadrukkelijk samen met al haar partners, want we zullen alle zeilen bij moeten zetten om niet alleen de milieucondities in onze provincie te verbeteren, maar ook om de karakteristieke Drentse natuur, ons natuurlijk erfgoed, te behouden en te herstellen. Niet alleen om te voldoen aan de criteria uit de Vogel- en Habitatrichtlijn, maar ook omdat onze natuur het meer dan waard is.

15 juni 2021

- [REDACTED] (provincie Drenthe)
- [REDACTED] (provincie Drenthe)
- [REDACTED] (provincie Drenthe)

Adviezen: [REDACTED] (Universiteit Antwerpen)

Bijpraatmoment Stikstof *Partners*

22 juni 2021

Inhoud

- Inleiding
- Stand van zaken melders
- Voorheen niet-meldingsplichtige activiteiten
- Stikstof Depositie Bank (SDB)
- Voortgang gebiedsverkenningen

Stand van zaken melders

- Circa tweederde (opnieuw) gemeld
- Tegemoetkoming kosten melder
- Discussie leges/kosten legalisatie

Tweetraps

- Positieve weigering
- Vergunning op basis van vrijkomende ruimte door landelijke bronmaatregelen
 - Voorrang handhavingsverzoeken

Voorheen niet-meldingsplichtige activiteiten

- Naast melders ook legaliseren van overige onder PAS legale activiteiten:
 - < 0,05
 - Bijzondere categorieën
 - Interimmers
- Start met PAS situaties
- Meeste ruimte nodig in Drenthe en Fryslân!
- Werkwijze wordt uitgewerkt; eerst pilot in regio binnen één van de provincies
- Eind 2021 zicht op verder verloop en volgens WSN binnen drie jaar een oplossing!
- Werkwijze interimmers wordt na deze werkwijze uitgewerkt

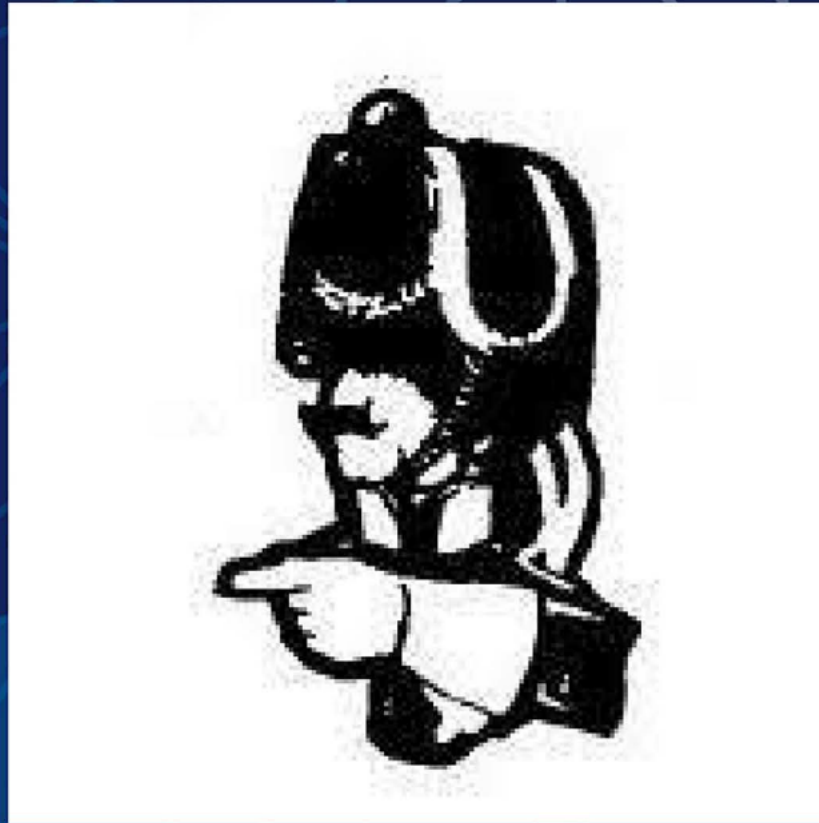

Stikstof Depositie Bank (SDB)

- Planning 7 juli 2021
- Twee banken, namelijk Microdepositiebank en Doelenbank:
 1. Microdepositiebank ter voorkoming van 'weglekken' ongebruikte ruimte bij externen salderen
 2. Doelenbank als spaarbank met spaardoel: voor reserveren van ruimte in een situatie dat het vrijvallen en wederom benutten van ruimte niet volledig past.
- Plus nu opheffen verbod extern salderen met veehouderijen.
- Zorg is nog de eerste vulling van de microdepositiebank. Er wordt vrijwel niet extern gesaldeerd waarmee de vulling ook niet op gang komt.

Voortgang gebiedsverkenningen

Roadmap

Gebiedsverkenningen

Gegevens verzamelen – discussie – besluiten - uitvoeren

Discussie o.a. over wat 6.1, 6.2, 6.3 is, vertaling
omgevingswaarden

Vastleggen eenduidig format gebiedsplannen

Koersdocument

2021	IPO Stikstofanalyses – Ondersteunend materiaal gebiedsverkenningen	IPO
2021	IPO Uitvraag Lokaal Doelbereik – Analyse stand instandhoudingsdoelen	IPO
2021	Opleveren Factsheets als resultaat gebiedsverkenningen	GS

Ontsluiten van informatie

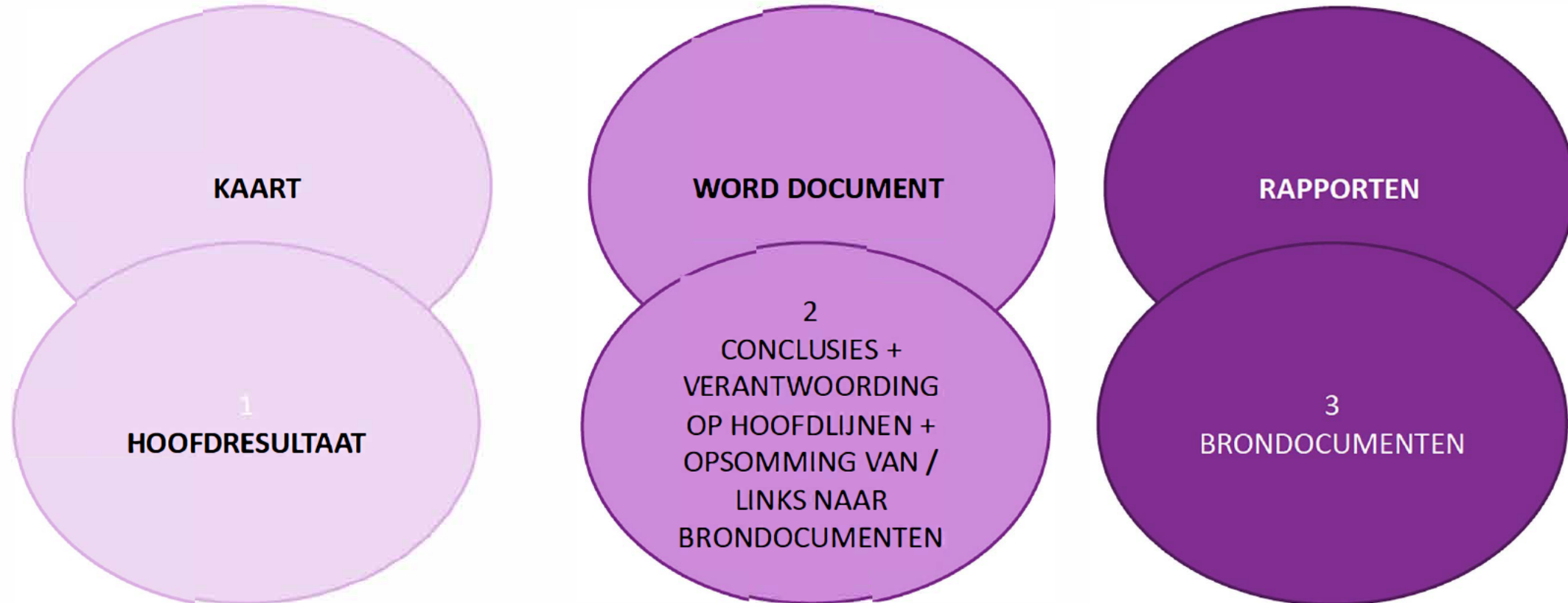
- Lokaal doelbereik: eerste resultaten eind juni
- IPO Stikstof gegevensanalyses: resultaten in september
- Informatie: eerste stappen doorlopen
- Geschikt format gecreëerd: de storymap
- Rijk zet stappen in geven helderheid over generieke bronmaatregelen

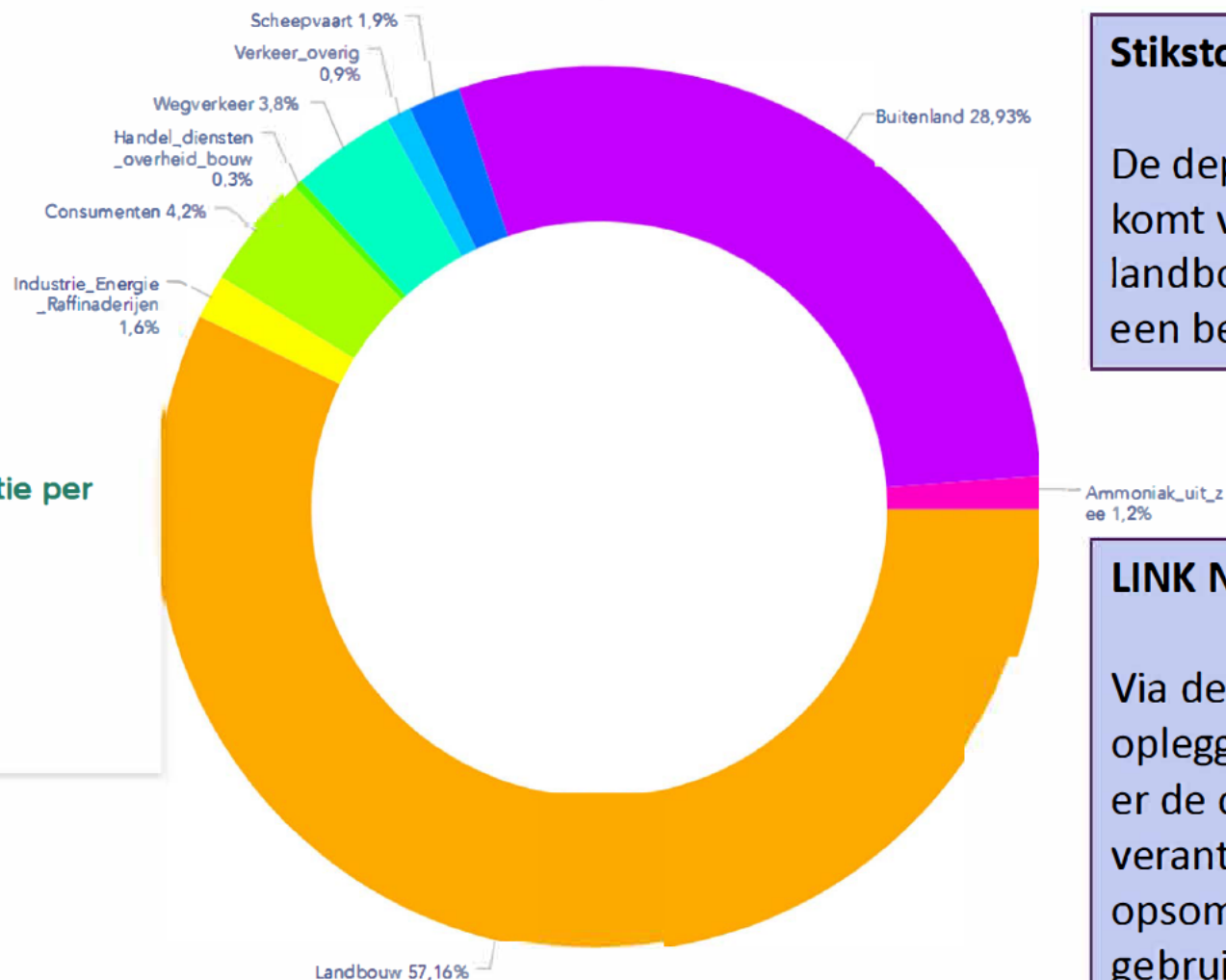
Storymap

1. Gebiedsbeschrijving
2. Habitattypenkaart
3. Stikstofbelasting (hexagonenkaart)
4. Kritische depositiewaarden
5. Overschrijdingskaart (per habitattypen, per hexagoon)
6. Herkomst depositie (uit omliggende gebied tot 5 km, uit Drenthe, uit NL, uit buitenland)
7. Analyse depositie (per sector per afstandszone)
8. Verkennen opgave Gebiedsgerichte aanpak: (1) kaart lokaal doelbereik, (2) natuurherstel, kaart geplande maatregelen, (3) overgangszones, (4) stikstofreductie
9. Koppelkansen
10. Doelstellingen
11. Monitoring

Mantingerbos

Stikstofdepositie: depositie per sector[Ga naar de viewer](#)**Stikstofdepositie**

De depositie op het Mantingerbos komt voornamelijk vanuit de landbouw. Ook het buitenland is een belangrijke factor.

LINK NAAR OPLEGGER

Via deze [LINK] komt u bij de oplegger voor deze kaart. U vindt er de conclusies met verantwoording en een opsomming van en links naar gebruikte brondocumenten.

Bestuur

Beleidsthema's

Over de provincie

Aanvragen en Regelen

Fryslân stelt gebiedsanalyses vast

Home

Beleidsthema's

Natuur en Landbouw

Stikstof

Fryslân stelt gebiedsanalyses vast

Elf van de twintig Natura 2000 (N2000) gebieden in Fryslân zijn stikstofgevoelig. Om een goed beeld te krijgen van de stikstofproblematiek in deze N2000-gebieden zijn gebiedsanalyses gedaan. Deze analyses geven inzicht in de natuur, economie, stikstofbronnen en -problematiek in het gebied. De gebiedsanalyses vormen de basis voor gesprekken over de (on)mogelijkheden voor de gebiedsgerichte stikstofaanpak in en rond de stikstofgevoelige N2000-gebieden.

Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat landbouw (melkveehouderijen) in Fryslân de belangrijkste bron van stikstofuitstoot is. Op de Waddeneilanden zijn dat ook scheepvaart en uitstoot uit de zee. In de - nog in de Eerste Kamer vast te stellen - stikstofwet stelt minister Schouten het doel dat in 2030 het stikstofniveau voor minimaal de helft van de hectares natuur in stikstofgevoelige N2000-gebieden in Nederland gezond moet zijn. In Fryslân ligt de grootste uitdaging om deze doelstelling te halen vooral in de N2000-gebieden op de zandgronden in het zuidoosten van de provincie. Het gaat dan om het Fochteloërveen, de Bakkeveense Duinen, het Wijnjeterperschar en het Drents Friese Wold. Als de doorkijk naar 2035 wordt gemaakt (74% gezonde ha in N2000-gebieden) dan komt Ameland daarbij.

Gebiedsgerichte aanpak

In de gebiedsgerichte aanpak worden maatregelen getroffen in de directe omgeving van N2000-gebieden, die samen met betrokkenen worden verkend. Doel is ervoor te zorgen dat er structureel minder stikstof neerslaat in natuurgebieden. Daarnaast worden er in de N2000-gebieden maatregelen getroffen om de natuur te herstellen. Het Rijk heeft hiervoor geld beschikbaar gesteld. De provincie ziet in de directe omgeving van de elf stikstofgevoelige N2000-gebieden mogelijkheden om maatregelen te koppelen aan andere te behalen doelstellingen. Denk hierbij aan de transitie van de landbouw (bijv. d.m.v. aanpassingen in bedrijfsvoering, extensivering, meer beweiden of stalaanpassingen) en het vastleggen van CO². De komende maanden spreekt de provincie met bewoners en (gebieds)commissies in het gebied en de dialoogpartners over welke (on)mogelijkheden er zijn voor de stikstofaanpak in ieder stikstofgevoelig natuurgebied. Eventuele provinciale bronmaatregelen worden hierin meegenomen. Op basis van deze verkenning werkt de provincie de gebiedsgerichte aanpak verder uit. Het streven is om in het najaar van 2021 te starten met de aanpak.

Friese aanpak

Fryslân werkt in de stikstofaanpak samen met Friese sectorministries uit de landbouw, natuur, houthandhaving, mobiliteit, industrie en medeoverheden. De Friese

Planning

- Juni: Storymap Mantingerzand completeren
Zo mogelijk ook Mantingerbos en Elperstroomgebied
- Juli: Uitlijnen verdere oplevering resultaten
- September: Presenteren eerste versie storymap alle gebieden

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, 6 juli 2021
Ons kenmerk 27/5.1/2021001262
Behandeld door team Vergunningverlening, toezicht en handhaving (0592) 36 55 55
Onderwerp: stikstof update
Status: Ter informatie

Geachte voorzitter/leden,

Hierbij informeren wij u over de wijziging van de beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe en de instelling van de stikstofbank. De beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe zijn op drie onderdelen gewijzigd. Namelijk: openstellen extern salderen, wijzigingen in verband met intern salderen en het opnemen van de stikstofbank. De meeste andere provincies hebben de wijzigingen ten aanzien van extern salderen en vervallen intern salderen al eerder doorgevoerd. Wij hebben besloten om alle wijzigingen in één keer door te voeren nu aan de randvoorwaarden voor het openstellen van extern salderen is voldaan. Verder is besloten tot het wijzigen van het instellingsbesluit voor het mogelijk maken van een stikstofbank. Hieronder lichten wij de wijzigingen toe.

Openstellen extern salderen

Door uw Staten is eerder aangegeven dat er aan vier randvoorwaarden moet zijn voldaan om extern salderen met veehouderijen open te kunnen stellen. Daar is nu aan voldaan. De voorwaarde dat er concreet zicht op legalisatie moet zijn voor PAS melders en voor andere onder de PAS legale situaties is in de Wet Stikstofreductie en Natuurherstel (Wsn) opgenomen. De voorwaarde dat er zicht moet zijn op een oplossing voor de zogeheten interimers is door een in de Tweede Kamer aangenomen motie ter zake ingevuld. En de voorwaarde dat het mogelijk moet zijn om (ruimtelijke) oplossingen te realiseren is met het opnemen van de gebiedsplannen aanpak in de Wsn ingevuld. Met name het deel dat regionaal maatwerk mag worden geleverd indien dat gelijkwaardig is dan wel beter dan de landelijk voorgestelde maatregel(en).

Als laatste randvoorwaarde geldt de wens dat bij extern salderen vrijvallende ruimte niet weglekt. Daarin voorziet de SDB die gelijktijdig nu ingevoerd wordt.

Wijzigingen in verband met vervallen intern salderen

Bij uitspraak van 20 januari 2021 (ECLI:NL:RVS:2021:71) is de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: Afdeling) ingegaan op de gevolgen van de wijziging van de vergunningplicht per 1 januari 2020 voor projecten die gebruik maken van intern salderen. Kort samengevat komt het erop neer dat projecten die met intern salderen niet tot een toename van stikstofdepositie leiden niet langer vergunningplichtig zijn op grond van de Wet natuurbescherming (Wnb). Dit betekent dat de beleidsregels over de toepassing van intern salderen niet langer kunnen worden gekoppeld aan een vergunningplicht. Dit is verwerkt in de huidige regeling. In de praktijk zijn deze beleidsregels sinds 20 januari 2021 al niet meer toegepast.

Stikstofbank

Op 17 november 2020 hebben wij besloten tot het instellen van het Regionale Stikstofregistratie systeem (RSRS). Met het voorliggende besluit wordt de naam van het RSRS gewijzigd naar een Stikstofbank (SDB).

De SDB maakt het mogelijk om (na vulling) ontwikkelingen met een kleine depositie weer te kunnen vergunnen met de landelijk werkende micro-depositiebank. De micro-depositiebank wordt gevuld met ruimte die vrijvalt tijdens extern salderen en met aanvullende mitigerende maatregelen. Bij extern salderen valt ruimte vrij, omdat saldogever en saldo-ontvanger zich niet op exact dezelfde locatie bevinden ten opzichte van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. De ruimte die niet benut wordt, wordt in de SDB opgenomen.

Daarnaast kunnen er binnen de SDB lokale doelenbanken worden opgericht. Dit zijn depositiebanken die beschikbaar komen voor een bepaald doel en die een eindtermijn kennen. In IPO-verband is afgesproken dat dit maximaal vijf per provincie mogen zijn (om het werkbaar te houden). Deze doelenbanken kunnen ook op een later moment nog opgericht worden. Er wordt door ons nu voor gekozen om één lokale doelenbank op te richten genaamd "GETEC Park Emmen" (GPE). In deze doelenbank wordt stikstofruimte opgeslagen die als gevolg van een wijziging van de Omgevingsvergunning van GETEC beschikbaar komt. Vanuit de SDB kan deze stikstofruimte uitgegeven worden aan initiatieven op en rondom hetzelfde bedrijventerrein.

Voordat stikstofruimte echter in de bank (microdepositiebank en doelenbank) wordt opgenomen wordt vooraf 30% van deze ruimte afgeroomd ten goede van de natuur. Deze 30% is gebaseerd op landelijke afspraken. Stikstofruimte wordt daarbij alleen opgenomen wanneer vaststaat dat de activiteiten die de emissie veroorzaken daadwerkelijk zijn beëindigd en de stikstofruimte wordt alleen uitgegeven wanneer hiervoor een aanvraag is ingediend en de aangevraagde ruimte niet groter is dan de beschikbare ruimte.

Om vorenstaande mogelijk te maken is een aanpassing van de Beleidsregels noodzakelijk en het nemen van twee besluiten voor de instelling van de Stikstofbank en de lokale Stikstofdoelenbank GPE. Pas na de vulling van de SDB kan deze in gebruik worden genomen voor vergunningverlening.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter

, secretaris

 coll.

Actie- en Afsprakenlijst

Bestuurlijk Overleg samenwerking Drentse aanpak Stikstof

d.d. 22 juni 2021.

1. Opening en welkom door Henk Jumelet.
 - Raad van Advies / kwaliteitsteam (idee versnellingscommissie)

Afspraak: provincie onderzoekt hoe dit kan worden geïnitieerd. Hierbij wordt gedacht aan een raad van advies / kwaliteitsteam die in het proces van gebiedsagenda's vanuit een onafhankelijke positie adviezen kan geven. **(Actie:** provincie)

4. Voortgang besluitvorming extern salderen en Stikstofdepositiebank (SDB)
Nadere toelichting op 3 centrale items:
 - Stikstofdepositiebank voor de microdeposities
 - Doelenbank
 - Openstelling Extern Salderen ook met veehouderijen

Afspraak: de presentaties worden gedeeld met de deelnemers van de Bestuurlijke Tafel **(Actie:** provincie, presentaties zijn meegezonden met de actielijst)

7. Toelichting op voortgang gebiedsverkenningen.

Afspraak: bij de Bestuurlijke Tafel van 9 september a.s. zal het inhoudelijke gesprek worden gevoerd over de verdere uitlijning van de volgende fase. **(Actie:** provincie)

Afspraak: De in ontwikkeling zijnde storymap, een digitaal overzicht van de resultaten van de gebiedsverkenningen, zal voor een aantal gebieden worden getoond in het overleg van 9 september a.s.
(Actie: provincie)

- 8 Afronding en afsluiting.

Afspraak: Tenminste 3 Bestuurlijke tafels inplannen tussen augustus en december van dit jaar. Wanneer ontwikkelingen dit vragen kan er altijd een extra overleg worden georganiseerd. **(Actie:** provincie)

Voorgesteld wordt de volgende 3 bijeenkomsten Bestuurlijke Tafel fysiek te plannen op:

- * donderdag 9 september 18.00 – 19.30 uur, locatie Provinciehuis
- * donderdag 28 oktober 18.00 – 19.30 uur, locatie Provinciehuis
- * donderdag 14 december 18.00 – 19.30 uur, locatie Provinciehuis

De partners ontvangen een uitnodiging, via de mailbox stikstof@drenthe.nl en link voor bovenstaande datums.

AGENDA

Bestuurlijke tafel stikstof Drenthe

Datum	9 september 2021
Tijd	18.00 – 19.30 uur
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners, Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Provinciehuis kamer A 0.06
Status gesprek	Informereren en bespreken

- 1. Opening en welkom door Henk Jumelet.**
- 2. Delen van de actualiteiten.**
Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.
- 3. Concept actie- en afsprakenlijst overleg d.d. 22-06-2021**
- 4. Toelichting gebiedsverkenningen en storymap**
- 5. Presentatie Roadmap gebiedsgerichte aanpak**
Provincies hebben voor de totstandkoming van de provinciale gebiedsplannen een gezamenlijke routekaart opgesteld, waarbij wordt ingezet op eenzelfde inhoud, informatieniveau, gebruik van data en tijdspad.
- 6. Route naar gebiedsagenda's**
Toelichting en bespreken van contouren en randvoorwaarden om te komen tot het opstellen van gebiedsagenda's in Drenthe zoals beschreven in het koersdocument. De uitvoering van deze gebiedsagenda's wordt opgenomen in het gebiedsplan.
- 7. Afronding en afsluiting.**
Vervolgafspraken maken en voorstellen van agendapunten voor het volgende overleg.

Actie- en Afsprakenlijst

Bestuurlijk Overleg samenwerking Drentse aanpak Stikstof

d.d. 9 september 2021.

2. Delen van de actualiteiten.

Afspraak: Er is gevraagd naar de aanpassing van de leefgebiedtypenkaarten. Deze wijzigingen bevinden zich binnen de N2000 gebieden en zijn vindbaar via bijgaande link: [Aanpassing leefgebiedtypenkaarten - Provincie Drenthe](#)

Afspraak: De kamerbrieven die in de afgelopen periode zijn verschenen zijn vindbaar op bijgaande link: [Nieuws | Actueel | Aanpak Stikstof](#)

4. Toelichting gebiedsverkenningen en storymap

Afspraak: De provincie neemt de teksten van de storymap door en kijkt daarbij wat het de lezer precies verteld, voordat deze informatie verder zal worden gedeeld. (**actie:** provincie)

5. Presentatie Roadmap Gebiedsgerichte aanpak stikstof

Afspraak: De roadmap is te vinden via bijgaande link: : [Roadmap Gebieds Gerichte Aanpak | JAMdots](#)

6. Route naar gebiedsagenda's.

Afspraak: N.a.v.de getoonde presentatie hebben we onszelf de vraag gesteld hoe we in gezamenlijkheid de bestuurlijke tafel de komende periode bezien. De provincie plant op korte termijn een vervolgoverleg in en zal voor dit gesprek een kort voorbereidend memo toezenden (**actie:** Provincie).

7. Afronding en afsluiting.

Voorbereiding BT Stikstof Drenthe

Oktober 2021

Werkdocument als bijdrage
overleg BT Stikstof

De randvoorwaarden voor het proces

(o.a. wat hebben we in Drenthe (ook van elkaar) nodig, op welke manier gezamenlijkheid en verantwoordelijkheid aan de bestuurlijke tafel)

De randvoorwaarden voor het proces

Om uit de stikstofimpasse te komen hebben Natuurmonumenten, Natuur & Milieu, LTO Nederland, VNO-NCW, MKB-Nederland en Bouwend Nederland de handen ineengeslagen. Gezamenlijk hebben we medio 2021 een voorstel gedaan voor een aanpak die de vermindering van de uitstoot van stikstof stevig versnelt, de natuur versterkt, boeren toekomst biedt én weer ruimte schept voor nieuwe economische ontwikkelingen.

Het versnellingsvoorstel realiseert in 2030 een significant hogere stikstofreductie met 40 procent vanuit de gezamenlijke sectoren dan in de recente wetgeving is voorzien, en met een extra versnelling in de eerste jaren. Ook komt er landelijk extra ontwikkelruimte (60 mol) om de economische ontwikkeling weer vlot te trekken en wordt er extra geïnvesteerd in herstel en versterking van de natuur.

Essentieel in het plan is de gebiedsgerichte aanpak die de organisaties voorstellen. De stikstofsituatie verschilt immers per gebied en kan dus ook alleen lokaal worden opgelost, waarbij relevante spelers, zoals boeren en natuurbeheerders in het gebied, participeren in plaats van maatregelen van bovenaf opgelegd te krijgen. Voor VNO-NCW MKB regio Drenthe zien we hoe dit voorstel wordt gecombineerd met de benodigde gebiedsgerichte aanpak. Met andere woorden hoe vertalen we voorstellen die deze zomer door het PBL als positief werden bestempeld worden verwerkt in specifieke plannen in Drenthe.

Uiteraard is daarbij van belang dat juridische zekerheid van een nieuwe aanpak cruciaal is. In de voorgestelde landelijke aanpak worden de reductiedoelen daarom juridisch verankerd en wordt de voortgang van het programma continu gemeten. Indien nodig worden bijgestuurd. Voorgesteld is op basis van een tweejaarlijkse evaluatie.

Zoals aangegeven in de eerdere opleggen heeft onze vereniging niet de capaciteit om te participeren in alle afzonderlijke gebiedsgerichte aanpakken per gebied. VNO-NCW MKB Noord acht zich als regionale vereniging wel verantwoordelijk om, richting betrokken leden en lokale omdememersverenigingen en richting landelijk deel te nemen. Door middel van de rapportages, analyses en samenvattingen van de gebiedsverkenningen, kunnen we via de bestuurlijke tafel de gewenste input leveren.

Met de informatie per gebied kunnen we eventueel met betrokken leden uit de regio en/of het regiobestuur, landelijk en uit andere provincies kunnen gerichte reacties geven. Een open houding van alle gesprekspartner met oog de korte als lange termijn draagt bij VNO-NCW MKB Noord onder leden richting draagbare oplossingen.

De aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe

(van gebiedsverkenningen naar gebiedsagenda's die leiden tot het gebiedsplan - Koersdocument)

De aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe.

Natuur met name in de grotere gebieden in Drenthe is ook voor onze leden van grote waarde. Zonder Drentse natuur en het landschap geen toerisme, recreatie en prettige leefomgeving. Belangrijk voor de vrijetijdseconomie maar ook in het algemeen voor werkgevers en hun werknemers.

Daarom is combinatie van natuurbehoud en -herstel belangrijk in combinatie met ruimte voor toekomstige ontwikkelingen.

Over die toekomst maakt VNO-NCW MKB Noord zich zorgen, met name over de beperkingen van gebouwen tijdens de zogenaamde gebruikersfase. Ondernemers hebben al tijdens de bouwfase extra handelingen te doen, waarbij de provincie helpt, maar daarna wordt het op dit moment ongewis. En onzekerheid over investeringen, ook als deze juist de natuur helpt, zorgt voor uit- en afstel. De provincie en haar inwoners dreigen zo op achterstand te komen als groei of transitiemogelijkheden beperkt of onmogelijk worden. Men verlangt duidelijkheid.

Ondanks dat we sinds enige jaren maximaal 100 km rijdt en emissie loos bouwt, zien we dat we nog steeds klem zitten. De benodigde woningbouw, energietransitie en reguliere vervangingsinvesteringen maken het noodzaak om zo snel mogelijk tot een structurele oplossing te komen. Leden van VNO-NCW MKB Noord dragen graag bij aan de toekomst van hun omgeving, woonplaats, gemeente en provincie maar niet met een dreigend oordeel boven hun hoofd dan oplossingen niet juridisch houdbaar zijn.

Met de informatie uit de afzonderlijke gebiedsverkenningen kijken samen met de brancheorganisaties en lokale ondernemers naar de ruimte voor toekomstige investeringen. Die ruimte moet gecreëerd worden en flexibel bijvoorbeeld door een regisseur/stuurgroep worden toegepast. Gezamenlijke ambities geven daaraan richting. We achten gebiedsgerichte communicatie ook van groot belang omdat menig ondernemer op dit moment zich geen eigenaar van een mogelijke opgave ervaart. Daar in kunnen wij, brancheorganisaties, lokale verenigingen maar ook bijvoorbeeld Gemeente en provincie EZ en IBDO een rol spelen.

Maatregelen zonder communicatie voelen als een overval en raken te vertrouwen.

De inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe

(hiermee wordt bedoeld op bv het wettelijk kader, het koersdocument, de besproken uitgangspunten i.k.v. de gebiedsverkenningen, het landelijke akkoord Duurzaam evenwicht)

De inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe.

'Het voorstel om uit de stikstofimpasse te komen van VNO-NCW, MKB-Nederland, Koninklijke Bouwend Nederland en Natuurmonumenten, Natuur & Milieu en LTO Nederland bevat verschillende bouwstenen die natuurdoelen en versoepeling van vergunningverlening dichterbij kunnen brengen.' Dat was de reactie van het Planbureau voor de Leefomgeving medio midden van het jaar.

Deze landelijke lijn combineren met de gebiedsverkenningen zien we als praktische insteek. Wij zien graag een nieuw missionair kabinet die landelijke acties en duidelijke kaders geeft voor een level playing field. We begrijpen dat we in deze periode stappen kunnen zetten en zien een dergelijke richting door verbinden van het landelijke akkoord (Duurzaam Evenwicht) gecombineerd met de gebiedsverkenningen.

Namens het DPG mijn reactie op de 3 bespreekpunten voor het bestuurlijk overleg Stikstof.

- T.a.v. de randvoorwaarden; we hebben van elkaar vertrouwen nodig en zullen gezamenlijk moeten kijken, naar de eventuele oplossingen / oplossingsrichtingen. Wij willen graag inhoudelijk meedenken naar oplossingen echter bij ons ontbreekt de kennis van de verschillende gebieden en daarvoor hebben we de gebieds verkenningen (de stand van de soorten) die nu in voorbereiding zijn, nodig.
- T.a.v. de aandachtspunten voor de uitwerking ; het is voor ons belangrijk te horen en daarmee te weten van de ambtelijke ondersteuning hoe de evaluatie van de gebieden uitpakt m.n. t.a.v de stand van zaken van de Natura 2000 doelen en wat er eventueel aan maatregelen genomen kunnen / moeten worden. Die kennis is voor ons van wezenlijk belang. Wij vinden ook dat duidelijk moet zijn of we met de voorgestelde maatregelen de KDW s wel voldoende naar beneden kunnen brengen om daarmee te zorgen dat het Natura 2000 doel voldoende hersteld of het goed blijft doen.
- T.a.v. de inhoudelijke punten van de aanpak; wij delen nog steeds de aanpak die Drenthe heeft in gezet. Wij zijn wel kritisch naar het gehele landelijke proces van het Natura 2000 dossier. Met alle adviezen van de verschillende commissies is volgens ons weinig tot niets gedaan. We merken dat de focus volledig op de stikstof ligt en naar ons idee zou er veel meer naar de Natura 2000 doelen moeten worden gekeken, die zijn niet alleen afhankelijk van stikstof maar van meer zaken. De gehele ontwikkeling rond het Natura 2000 dossier is volgens ons volledig gejuridiseerd, wat goede oplossingen ook in de weg kan staan. (vergunning aanvragen voor bijv. de koe in de wei, voor het uitrijden van mest en voor nog een aantal van dit soort zaken, is volgens ons niet juist, en daarmee bedoelen wij dat onze wetgeving niet past op wat Europa vraagt in dit dossier)

Wij zijn ook kritisch op een aantal oplossingsrichtingen die landelijk worden aangekaart. Grote opkoop van landbouw bedrijven, daar kunnen wij ons niet in vinden en wij kunnen ons ook niet voorstellen dat dat de oplossing zou zijn. De focus ligt naar ons idee daarmee teveel op de landbouw als oplossingsrichting. Daarbij ook de laatst gemaakte opmerkingen van het PBL in ogenschouw genomen. Breder kijken wat nodig is en niet alleen focussen op de KDW denken wij is belangrijk. Voor ons blijft de vraag relevant, hoe ver kunnen de KDW s naar beneden gebracht worden om bijv. bij het Bargerveen ervoor te zorgen dat er sprake is van herstellend hoogveen terwijl aan Duitse kant op dit moment niets gebeurt.

Toch willen wij graag blijven meedenken en er aan mee werken om oplossingen te zoeken zodat we uit deze impasse komen.

LTO
noord

Inbreng van Drents Landbouwcollectief voor bespreekpunten
Bestuurlijke Tafel

?? november 2021

Agenda

Bespreekpunten voor bestuurlijke tafel Drenthe

1. De randvoorwaarden voor het proces (*o.a. wat hebben we in Drenthe (ook van elkaar) nodig, op welke manier gezamenlijkheid en verantwoordelijkheid aan de bestuurlijke tafel*)
2. De aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe. (*van gebiedsverkenningen naar gebiedsagenda's die leiden tot het gebiedsplan – Koersdocument*)
3. De inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe. (*hiermee wordt bedoeld op bv het wettelijk kader, het koersdocument, de besproken uitgangspunten i.k.v. de gebiedsverkenningen, het landelijke akkoord Duurzaam evenwicht*)

1. De randvoorwaarden voor het proces - *o.a. wat hebben we in Drenthe (ook van elkaar) nodig, op welke manier gezamenlijkheid en verantwoordelijkheid aan de bestuurlijke tafel)*

Insteekpunten

1. Geen onduidelikheden over de kaders en de randvoorwaarden waarbinnen het gebiedsproces gaat plaatsvinden. (mandaat, geld, instrumentarium en spelregels)
2. Bestaande landbouwbedrijven moeten een duurzaam economisch perspectief (blijven) hebben.
3. De landbouwstructuur moet versterkt worden.
4. Volstreekte duidelijkheid bieden aan de landbouwbedrijven die op dit moment nog geen vergunning hebben. (bijv. Geen handhavingsprocedures hanteren bij PAS-melders/knelgevallen)
5. PAS-melders, interimers en vrijgestelde vergunningsactiviteiten moeten binnen afzienbare tijd perspectief krijgen op legalisering.
6. Landbouw moet het hoogste in de prioritering komen en blijven bij verdeling van stikstofruimte.
7. Een evenwichtige verdeling van de reductie over de verschillende sectoren. (dit moet vooraf in kaart gebracht worden)

2. De aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe - *van gebiedsverkenningen naar gebiedsagenda's die leiden tot het gebiedsplan – Koersdocument*)

Insteekpunten

De gebiedsanalyses moeten op voorhand duidelijk en helder zijn, evenals de randvoorwaarden en instrumentarium, alvorens te starten met het gebiedsproces.

1. Een evenredige balans vinden in de vertegenwoordiging van belangen, waarbij de vertegenwoordiging van landbouwbelangen grotendeels centraal staat.
2. Duidelijk moet blijven dat er sprake is van verschillende verantwoordelijkheden bij zowel de provincie, als belangenorganisaties.
3. Een passende vergoeding voor inzet van bestuurders/deelnemers aan proces.

3. De inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe. (*hiermee wordt bedoeld op bv het wettelijk kader, het koersdocument, de besproken uitgangspunten i.k.v. de gebiedsverkenningen, het landelijke akkoord Duurzaam evenwicht*)

Insteekpunten

1. Niet teveel krampachtig vasthouden aan de KDW-opgaves en de modellen die de verspreiding van stikstof voorspellen. (PBL 2^e policybrief)
2. De stikstofaanpak moet weer gericht worden op de SDF-rapportage. (Europese Commissie)
3. Horizon verbreden naar grondige analyse van natuurgebieden en de staat van instandhouding.
4. Innovatie op emissiebeperking bij alle bedrijven zou uitgangspunt moeten zijn.
5. Er moet uitgegaan worden van de aanwezige natuur, en kritisch kijken hoe deze ingetekend is in de beheerkaarten.
6. Er moet een meetnetwerk ontwikkeld worden, zoals de pilot in Groningen. (Scholten, WUR)

Afsluiting

LTO
noord

Graag ontvang ik je input op onderstaande bespreekpunten:

- De randvoorwaarden voor het proces
(o.a. wat hebben we in Drenthe (ook van elkaar) nodig, op welke manier gezamenlijkheid en verantwoordelijkheid aan de bestuurlijke tafel)

Koninklijke Bouwend Nederland heeft niet de capaciteit om te participeren in de gebiedsgerichte aanpakken per N2000 gebied. Desalniettemin nemen we wel verantwoordelijkheid door over de hele linie in de bouwsector 60% stikstof te reduceren in 2030 ten opzichte van 2019. Wij voelen daarom ook de verantwoordelijkheid om aan de bestuurlijke tafel deel te nemen. Ondanks dat we niet de capaciteit hebben om deel te nemen aan alle gebiedsgerichte tafels vinden wij het belangrijk om toch de input vanuit de bouw en infrasector te leveren. De bestuurlijke tafel is hier een goed vehikel voor. We kunnen ons goed voorstellen dat er korte managementsamenvattingen worden geproduceerd per N2000 gebied of over de N2000 gebieden algemeen. Zo blijven we vanuit de bouw en infrasector toch op een goede manier aangehaakt en kunnen we van de juiste input voorzien. Voor de gezamenlijkheid is het van belang dat er een goede balans is tussen de relevante stakeholders. We verwachten een constructieve houding van de stakeholders waarbij rekening wordt gehouden met zowel de korte als lange termijn opgave.

- De aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe
(van gebiedsverkenningen naar gebiedsagenda's die leiden tot het gebiedsplan – Koersdocument)

Koninklijke Bouwend Nederland vindt het belangrijk dat de natuurdoelen in de N2000-gebieden worden behaald en dat er daarnaast voldoende ontwikkelruimte is. Op dit moment is er een vrijstelling voor bouwprojecten tijdens de sloop- en aanlegfase. Dit biedt echter nog geen oplossing voor de gebruikersfase. Denk aan verkeer dat rijdt over (snel)wegen. Ook bij nieuwe woonwijken en grotere utiliteitsprojecten kan stikstof een knelpunt zijn. Gezien de urgentie van de maatschappelijke problemen zoals de woningnood en veiligheid in het verkeer is het noodzaak om zo snel mogelijk tot een structurele oplossing te komen voor de gebruikersfase. De ambities van de provincie Drenthe in het kader van 'Bouwstenen voor het Deltaplan' (45.000 additionele woningen) onderstreept deze noodzaak. Een belangrijk aandachtspunt is dus dat we per N2000 gebied goed kijken naar de benodigde ontwikkelruimte voor toekomstige woningen en infrawerken. We kunnen ons daarom voorstellen dat er een doelenbank wordt opgericht specifiek voor deze maatschappelijke urgente opgaven. Het is van belang om zicht te krijgen op de benodigde stikstofruimte voor ruimtelijke en economische ontwikkelingen in de provincie Drenthe.

- De inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe
(hiermee wordt bedoeld op bv het wettelijk kader, het koersdocument, de besproken uitgangspunten i.k.v. de gebiedsverkenningen, het landelijke akkoord Duurzaam evenwicht)

Zie ook het vorige punt. Wij onderstrepen het landelijk akkoord Duurzaam Evenwicht en pleiten er voor dat het nieuwe kabinet dit akkoord zo snel mogelijk omarmt. Op deze manier halen we de natuurdoelen, creëren we ontwikkelruimte en bieden we perspectief aan de landbouw.

Hertenkamp 6
9401 HL Assen

e-mail: info@nmfdrenthe.nl
www.nmfdrenthe.nl

telefoon (0592) 311150

Aan de provincie Drenthe
t.a.v. [redacted] en
overlegpartners stikstofbeleid

Assen, 22 juli 2020
Betreft: Eerste reactie Drentse aanpak stikstof

Geachte [redacted] beste [redacted] en overlegpartners,

Op 3 juli hebben wij van u de voorzet van ambitie, onderwerpen en het procesvoorstel samenwerking stikstof mogen ontvangen, op 14 juli de bestuurlijke terugkoppeling van het landelijk overleg en op 22 juli de Drentse aanpak, voorzet bouwblokken. Dit geheel zal aan de orde zijn in het volgende bestuurlijke overleg op 19 augustus van 17.00 – 18.00 uur. Vooraf is ons om een eerste reactie gevraagd. Gezien de vakantieperiode is het niet mogelijk om op alle stukken volledig en in gezamenlijkheid te reageren. In deze eerste reactie daarom enkele eerste hoofdlijnen en hoofdpunten, die de komende tijd mogelijk nog aangevuld kunnen worden.

Context en eerste stap

Allereerst juichen wij toe dat er met de stukken een eerste voorzichtige gezamenlijke stap wordt gezet voor een Drentse aanpak. Het stikstofprobleem is urgent voor alle betrokkenen. Tot nu toe is er in het Drentse beleid veel aandacht voor de landelijke beleidsontwikkeling en het 'lostrekken' van vergunningverlening, maar naar ons idee nog te weinig inzet gepleegd op robuuste oplossingen voor de gebieden *en* betrokken sectoren.

Wij zouden daar graag voortvarend in Drenthe mee aan de slag gaan maar zien ook dat de belangrijkste randvoorwaarde; een robuust landelijk reductiebeleid waarbinnen een gebiedsgerichte aanpak succesvol kan zijn, nog steeds niet ingevuld is en nog vele onduidelijkheden bevat.

Tegelijkertijd maken we uit uw bestuurlijke terugkoppeling op dat het extern salderen onder waarborgen en voorwaarden qua besluitvorming nu snel dichterbij lijkt te komen. Dit geheel betekent onzes inziens dat we niet stil moeten gaan zitten en wel een start moeten maken.

Wat ons betreft bestaat deze eerste stap uit een gezamenlijke verkenning van:

- Huidige situatie Drenthe (totaal en per gebied);
- Opgaven, oplossingsrichtingen en de Drentse aangrijpingspunten (waar hebben we invloed op en waar niet);
- Koppelkansen en gezamenlijke belangen.

Deze punten sluiten aan bij punten uit de reactie van de landbouworganisaties.

telefoon (0592) 311150

Afronden verkenning voor volgende stap

Het lijkt ons goed deze verkenningfase vervolgens ook op tijd te zetten en na een bepaalde periode af te ronden. Uiteraard zijn aanvullingen 'adaptief' mogelijk maar het lijkt ons niet de bedoeling om feiten en cijfers steeds opnieuw ter discussie te stellen. De opbrengst van de verkenning moet een gedeeld beeld over de Drentse situatie opleveren met mogelijk ook een overzicht van nog aan te vullen/onderzoeken onderdelen (op het gebied van stikstofmonitoring bijvoorbeeld) en opties en scenario's voor oplossingsrichtingen.

Afronding voor de start van 2021 lijkt ons een goed haalbare kaart.

Bestuurlijke verantwoordelijkheid voor gebiedsaanpak

Voordat er gezamenlijke vervolgstappen kunnen worden gezet, zal er vervolgens bestuurlijke duidelijkheid en overeenstemming moeten komen over de (gezamenlijke) doelen en ambities, mandaten en bestuurlijke verantwoordelijkheden.

De gezamenlijke overheden met hun democratische legitimatie zijn hiervoor als eerste aan zet. Wij zijn als partners bereid om hiervoor denkkraft in te zetten en in de uitvoering hiervan medeverantwoordelijkheid te nemen. Zeker waar het gaat om gebiedsgerichte aanpak kent Drenthe daarin een goede traditie met bewezen succes.

Randvoorwaarden benoemen

Randvoorwaarden voor succes en deelname zijn voor ons daarbij:

- Robuust landelijk stikstof-reductie-beleid met doelen die aansluiten op de analyse en adviezen van de commissie Remkes;
- Lange termijnperspectieven omgezet naar smart doelstellingen voor perioden van bijvoorbeeld steeds 5 jaar;
- Een Drenthe brede paraplu aanpak als kapstok voor de aanpak in deelgebieden (niet starten vanuit 12 deelgebieden);
- Een integrale benadering; koppeling aan bredere opgaven en waarde creatie voor en koppelkansen met diverse sectoren;
- Juridisch houdbaar en financieel geborgd.

Gezamenlijke daadkracht in aanpak en uitvoering

Een belangrijke keuze en succesfactor zal vervolgens zijn of betrokken partners medeverantwoordelijk zullen gaan nemen in de aanpak en uitvoering van het gebiedsgericht beleid. Voor de verkenning zijn wij daar graag toe bereid.

Voor de vervolgfases is het voor alle partijen nog te vroeg om hier uitspraken over te doen. De voorzeten die in de toegezonden notities hiervoor zijn gedaan roepen bij ons wel vragen op. Dit betreft bijvoorbeeld de passages die gaan over oplossingen die *voor alle partijen acceptabel* zijn of een *democratische legitimatie*, die wordt verbonden aan achterbannen van stakeholders.. Een proces dat *voortdurend adaptief* is en open staat voor alle nieuwe inzichten. Dit polderende geheel kan ook uitmonden in heel veel werk, overleg, discussie, reuring en per saldo weinig effect.

"Niet alles kan" is hoe Remkes dit verwoord. Het stikstofprobleem vraagt *visie, daadkracht, lef, compromissen* en *bestuurlijke verantwoordelijkheid* nemen en met *mandaten* kunnen opereren. Dit soort termen en sfeer zien wij in de voorstellen voor de Drentse aanpak graag benoemd en verder ingevuld.

Hertenkamp 6
9401 HL Assen

e-mail: info@nmfdrenthe.nl
www.nmfdrenthe.nl

telefoon (0592) 311150

Overige punten

Verdere punten om mee te geven zijn:

Voorstel ambitie

- Vraagtekens bij starten in alle deelgebieden om inhoudelijke redenen, vanwege de behapbaarheid en ook i.v.m. de externe werking (wat maakt het los). Ons voorstel; is start met Drentse paraplu met wat uitstappen in 1 à 2 gebieden als voorbeeld/casuïstiek.
- Waarom er gesproken wordt over 8 gebieden i.p.v. 12 is overigens ons niet duidelijk.
- Nu al spreken over '*voor alle partijen acceptabel*' suggereert dat er gestart wordt met afspraken en onderhandelingen. Zie bovenstaande opmerkingen. Deze fase vooral verkennend, open en co-creatief maken. Items die vragen om bestuurlijk overleg en belangenbehartiging via een apart spoor en tafel (extern salderen, meldingen) bespreken.

Onderwerpen

- Ook de latente ontwikkelruimte in beeld brengen en onderliggende ontwikkelbehoefte bedrijven.
- Bredere belangen inventariseren en nagaan waar stikstofvriendelijke koppelkansen liggen en mogelijkheden voor integrale oplossingen.
- In beeld brengen welke stikstofontwikkelingen (nieuwe projecten en bestaande + reductieopties) er in Drentse industrie, verkeer/infra mogelijk c.q. te verwachten zijn.
- Financiering aanpak.
- Relatie en samenhang met aanpak aanliggende provincies en Duitsland.

Proces

- Start met verkenning en baken dit strakker af.
- Zet deze op korte looptijd.
- Koppel vervolg aan duidelijkheid over rijksbeleid en bestuurlijke medeverantwoordelijkheid.
- Hou het behapbaar en maak duidelijk welke inzet er van stakeholders wordt gevraagd.
- Zorg voor balans c.q. het mede mogelijk maken van inzet en buitenshuis.

Wij zien uit naar de agenda voor het volgende overleg.
Tot een nadere toelichting zijn wij uiteraard altijd bereid.

Met vriendelijke groeten,
Natuur en Milieufederatie Drenthe,

Reinder Hoekstra,
directeur

Aan de leden van Gedeputeerde Staten
en Provinciale Staten van Drenthe

Assen, 31 maart 2021
Betreft: visie op koersdocument stikstof

Geachte leden,

Op 30 maart heeft u in het bestuurlijk overleg Stikstof het koersdocument Stikstof gepresenteerd. Dit wordt op 7 april a.s. besproken in de Statencommissie Omgevingsbeleid en vervolgens in Provinciale Staten. In deze brief geven wij u in het kort onze eerste reactie op dit document, die u kunt meenemen bij de verdere vormgeving van uw beleid en de besluitvorming in Provinciale Staten.

Allereerst waarderen we dat dit koersdocument nu voorligt. Het geeft een helder overzicht van de problematiek en voorliggende opgaven zowel voor Drenthe als totaal als voor de verschillende Natura 2000 gebieden. Het geeft ook inzicht in het te doorlopen proces. Wij waarderen het ook dat hier met partners overleg over wordt gevoerd.

Uit dit overzicht blijkt ook dat er voor Drenthe - gezien vanuit landelijke perspectief - een enorme opgave ligt om de doelen te halen. De doorrekening van het huidige beleid laat zien dat in onze provincie in veel gebieden de - wettelijk verankerde instandhoudingsdoelen – bij lange niet worden gehaald. Er zijn hier dus (forse) extra inspanningen nodig. Het is goed om ons hiervan bewust te zijn.

Dit brengt ons ook bij de zorgen die er bij ons leven over de toon en inzet voor het provinciale beleid zoals in het koersdocument geschetst.

Hoewel wij ook zien dat de oplossingen voor de aanpak van de stikstofdeken primair liggen bij het landelijke bronbeleid, geldt ook dat het geheel een gezamenlijke opgave van Rijk en provincie is, waarbij de provincie primair verantwoordelijk is voor het halen van de instandhoudingsdoelen en daarmee ook medeverantwoordelijk is voor de inspanningen en resultaten die in de wetstekst staan.

In het koersdocument lijkt de provinciale inzet sterk te leunen op het landelijke beleid en wordt nog te weinig duidelijk waar de provincie zelf voor wil gaan staan. Alinea's over de afhankelijkheid van het Rijk en passages als 'het moet haalbaar en betaalbaar zijn', zijn op zichzelf wel juist maar lijken ook voort te komen uit onduidelijkheid over de eigen inzet en het preluderen op het niet halen van de inspannings- en resultaatverplichtingen. In dat licht is van belang dat diverse sectoren zoals wegverkeer, industrie en zeevaart door landelijke regelgeving tot maatregelen komen, maar juist voor landbouw geldt dat naast generieke bronmaatregelen een gebiedsgerichte aanpak onontbeerlijk is.

Het koersdocument biedt nog geen enkel zicht op Drentse maatregelen die hiervoor zullen worden genomen. Uit de overzichten op pagina 8 en 10 blijkt dat ook in 2030 nog maar in zo'n 30% van de te beschermen natuurgebieden de kritische depositiewaarden (KDW) zullen worden gehaald. De resultaatsverplichting van 74% van de natuur op KDW in 2035 lijkt daarmee nu al op losse schroeven te worden gezet.

Wat ons daarnaast zorgen baart is de planning en het daarmee gepaard gaande tempo. Waar provincies als Friesland, Gelderland en Brabant al analyses hebben en een eerste inzet op bepaalde maatregelen, is in het koersdocument voorzien dat Drenthe daar pas eind 2022 aan toe is.

Dat geheel kan betekenen dat Drenthe zonder aanpassingen in methodiek en maatregelen koerst op een tekort schietend beleid, met grote risico's voor het verder uitgeven van vergunningen en de juridische houdbaarheid. Het veruit niet voldoen aan voorwaarden voor gunstige instandhouding van habitattypen zal de ruimte voor vergunningen sterk inperken, en levert een groot risico voor het mogelijk maken van ontwikkelruimte voor diverse sectoren, maar vooral voor de landbouw. Wij denken dat heldere keuzes vereist zijn, maar ook dat er meer tempo nodig is. Daarnaast vinden wij dat Drenthe - gezien de extra opgaven en haar financiële positie – ook een meer pro-actieve opstelling moet kiezen richting het Rijk. Dit vanuit de extra opgaven die voorliggen en vanuit de optiek wat we regionaal en met sectoren *wel* kunnen bijdragen aan realisatie van de doelen in de diverse gebieden.

Wij denken ook dat het mogelijk en nodig is om de inzet op hoofdlijnen (instrumenten en middelen) daarvoor voor het eind van dit jaar op een rij te hebben. Als onderdeel van de versnelling zien wij een veel zwaarder accent op uitwerking van doelen en beleid voor overgangsgebieden, waarbij ingezet wordt op 'de landbouw van de toekomst': veel natuur-inclusiever en veel minder stikstofuitstoot gekoppeld aan de realisering van de water- en klimaatopgave. Deze inzet zou ook als Drentse bagage voor de gesprekken met het aanstaande Kabinet kunnen dienen. Dit is een belangrijk landelijk spoor dat in de andere provincies nu ook wordt opgestart. Het bovenstaande werken wij graag samen met andere stakeholders en partners uit maar we constateren tegelijkertijd dat het voor alle partijen een complex dossier is met veel verschillende belangen.

Te overwegen is daarom om een externe versnellingscommissie van deskundigen te benoemen om de provincie te helpen hier verdere inhoud aan te geven. Dit vanuit het belang dat alle sectoren hebben bij consistentie, zekerheid en snelle oplossingen voor deze complexe opgave.

Tot een nadere toelichting zijn wij altijd bereid.

Met vriendelijke groet,
Namens de Natuur en Milieufederatie Drenthe en
mede namens Natuurmonumenten,
Stichting Het Drentse Landschap en Staatsbosbeheer:

Directeur Natuur en Milieufederatie Drenthe

Groenblauwe gebiedsgerichte aanpak (GGA) - samen werken aan gezonde natuur en landbouw in Brabant

Tien startpunten voor de samenwerkingⁱ

Brabant staat voor grote uitdagingen om natuur- en waterdoelen op tijd te realiseren. Dit tegen de achtergrond van ingrijpende transitie in de landbouw. Via een gebiedsgerichte aanpak werken we tegelijk aan gezonde natuur én perspectief voor boeren en tuinders. Herstel van het natuurlijk systeem vraagt om het voorkomen van verdroging, minder uitspoeling van meststoffen en minder stikstof. We doen dat integraal, samen en met de mensen in de streek: vanuit een Brabantse signatuur. Provincie, waterschappen, terreinbeherende organisaties, Vereniging Brabantse Gemeenten en ZLTO zetten samen de schouders onder een gezonde toekomst van het Brabantse land.

Onze startpunten voor de samenwerking zijn:

1. We werken samen aan een mooi en gezond Brabants land. We doen dat als netwerk, werken slagvaardig en voorkomen bestuurlijke drukte. We stemmen goed af, maar in de uitvoering hebben we allemaal onze eigen taken en eigen verantwoordelijkheden.
2. We richten ons via een samenhangende aanpak van natuur, water, stikstof en landbouw op die delen van Brabant waar opgaven stapelen én op vlotte realisatie van het natuur- en watersysteemherstel. Andere relevante ruimtelijke ontwikkelingen zoals energie, woningbouw of infrastructuur nemen we zo veel mogelijk mee.
3. We geven alle ruimte aan gebiedsprocessen met de bewoners en ondernemers in de streek, vanuit een heldere opdracht op grond van zo concreet mogelijke doelen (zoals vanuit Natura2000, Natuur Netwerk Brabant, de Kader Richtlijn Water), met oog voor een werkbare landbouwstructuur en binnen vastgestelde beleidskaders van rijk en provincie, waaronder de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof. Daarbij gaan we voor tijdig resultaat.
4. We gaan gezamenlijk programmeren en dus ook gezamenlijk prioriteren. Partijen staan gezamenlijk aan de lat voor de opgaven, het proces, het beleid en de uitvoering. Ieder vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid, maar vanuit een gelijkwaardige houding en een gedeelde visie. Hierbij neemt de provincie de regierol en ligt de uitvoering vooral bij de andere partners. Alles gericht op het versterken van de uitvoeringskracht in Brabant en met respect voor lopende processen.
5. We maken gebruik van een breed communicatief, financieel en juridisch instrumentarium en kiezen voor een passende mix per gebied. Van het creëren van verdienmodellen voor blijvende ondernemers, via het vergoeden van ecosysteemdiensten tot het stimuleren en geleiden van grondynamiek in alle gradaties.

6. In onze financiële strategie is zelfrealisatie het vertrekpunt: we dagen de markt uit om te innoveren en te investeren in verduurzaming. Overheden zetten zich in voor reële verdienmodellen voor agrarische ondernemers.
7. We streven er naar dat financiële middelen van verschillende overheden en uit verschillende sectoren zoveel mogelijk gebundeld terecht komen in gebieden, met genoeg flexibiliteit om in te kunnen spelen op kansen en met beperkte administratieve last.
8. Grond, grondgebruik en gronddynamiek zijn essentieel in de gebiedsgerichte aanpak. Daarom werken we aan een grondruilfonds en andere slimme grondinstrumenten. En aan spelregels voor grondaan- en verkopen die beweging in Brabant vergemakkelijken.
9. We bewaken samen de voortgang van de gebiedsgerichte aanpak op doelbereik per opgave, per gebied en de optelsom voor Brabant. Daarvoor wordt een dashboard ontwikkeld. We nemen samen de verantwoordelijkheid om te interveniëren als doelen niet of niet tijdig gehaald worden.
10. We realiseren ons dat de gebiedsgerichte aanpak op weg naar een mooier en gezonder Brabants land een kwestie is van daadkracht, lange adem én trial & error. Daarom is voor leren en experimenteren een belangrijke plek ingeruimd in de Brabantse aanpak. We doen dat als tien uitvoerende partners, maar inbreng van andere uitvoerende partijen in Brabant is van harte welkom.

Udenhout, 18 oktober 2021

[logos van de 10 partijen: Provincie Noord-Brabant | Brabants Landschap | Natuurmonumenten | Staatsbosbeheer | Vereniging Brabantse Gemeenten | Waterschap Aa & Maas | Waterschap Brabantse Delta | Waterschap De Dommel | Waterschap Rivierenland | ZLTO]

ⁱ Disclaimer-tekst voor op de website: Aan deze tekst kunnen geen rechten worden ontleend. Concretisering vindt plaats in afstemming tussen de partners, maar steeds via de geëigende gremia zoals de dagelijkse of algemene besturen van provincie en waterschappen.

AGENDA
Bestuurlijke tafel stikstof Drenthe

Datum	16 november 2021
Tijd	17.30-18.30 uur
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners, Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Digitaal
Status gesprek	Informereren en bespreken

1. **Opening en welkom door Henk Jumelet**

2. **Delen van actualiteiten en ontwikkelingen**
Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.

3. **Presentatie stand van zaken gebiedsverkenningen Drentse aanpak Stikstof**
Gedeputeerde Staten zullen naar verwachting op 23 november de Gebiedsverkenningen stikstof vrijgeven. In het Koersdocument Drentse aanpak stikstof zijn de drie stappen voor deze aanpak beschreven. Met het vrijgeven van de Gebiedsverkenningen wordt de eerste stap afgerond. De Gebiedsverkenningen vormen het vertrekpunt voor het proces dat moet leiden tot de opgave per gebied en de concrete keuzes in de Drentse gebiedsgerichte aanpak stikstof. We gaan er graag over met de partners in gesprek, zowel op ambtelijk als bestuurlijk niveau. In de presentatie wordt een "sneak preview" gegeven.

4. **Afronding en sluiting**
Afspraken over de vervolgstappen en invulling van de datumprikker.

ANNOTATIE

AGENDA
Bestuurlijke tafel stikstof Drenthe

Datum	16 november 2021
Tijd	17.30-18.30 uur
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners, Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Digitaal
Status gesprek	Informeren en bespreken

1. Opening en welkom door Henk Jumelet

Annotatie

Welkom allemaal bij deze, helaas digitale bijeenkomst van de Bestuurlijke Tafel. In de vergadering van 7 oktober jl hadden we de verwachting dat we meer fysiek zouden kunnen vergaderen maar de corona maatregelen hebben er weer toe geleid dat we digitaal vergaderen. In de laatste vergadering van 7 oktober hebben we met elkaar geconcludeerd dat we 3 bespreekpunten nader willen bespreken. De bespreekpunten zijn:

- De randvoorwaarden voor het proces
- De aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe.
- De inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe.

Alle partners hebben schriftelijk nadere duiding gegeven aan deze 3 bespreekpunten en ik hecht er waarde aan om deze bespreekpunten in de aanwezigheid van alle partners met elkaar te bespreken en dat jullie dit nader kunnen toelichten.

Ondanks de datumprikker die onlangs is verzonden, blijkt het niet eenvoudig te zijn om een datum te vinden waarop iedereen aanwezig kan zijn. Tot nu toe heeft nog niet iedereen gereageerd op dit verzoek. Daarnaast zijn we weer gebonden aan de nieuwe werkelijkheid en is nog niet bekend welke maatregelen na 3 december van kracht zullen worden.

Henk, mijn advies zou zijn om de te gaan koersen op de geplande volgende bijeenkomst van 14 december a.s. Echter ik heb begrepen dat de bijeenkomst op jouw verzoek is verschoven naar 16 december van 18.00 – 19.30 uur. Overigens is mij niet bekend, ivm mijn eigen afwezigheid door privé omstandigheden, of dit ook daadwerkelijk is gecommuniceerd met de partners.

2. Delen van actualiteiten en ontwikkelingen

Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.

Annotatie

Het laatste BO met de Minister heeft plaatsgevonden op 14 oktober jl. waarbij de volgende punten aan de orde zijn geweest. De Bestuurlijke Tafel heeft hierop nog geen terugkoppeling ontvangen omdat het BT van 28 oktober jl. is geannuleerd ivm de vele afzeggingen van de partners.

1. Gebiedsgerichte aanpak

- Ruimtelijke uitwerking omgevingswaarden

Doel bespreking: Het vaststellen van de gedeelde uitgangspunten als basis voor het vervolg van dit traject (de daadwerkelijke vertaling landelijke omgevingswaarden mede op basis van de uitvraag aan de kennisinstellingen ten behoeve van de gebiedsplannen en programma SN) en in te stemmen met het voorgestelde vervoltraject zoals beschreven.

2. Programma PAS-melders en Meldingsvrije activiteiten

- Verdere aanpak meldingsvrije activiteiten

Afspraken maken over het in kaart brengen van de meldingsvrije activiteiten middels een inventarisatie en zo nodig prenotificatie.

- Bestuurlijke afspraken legaliseren meldingen

Afspraken maken over de verantwoordelijkheden van Rijk en provincie in de legalisatie van de PAS-melders.

- Legalisatieprogramma PAS-melders

3. Presentatie stand van zaken gebiedsverkenningen Drentse aanpak Stikstof

Gedeputeerde Staten zullen naar verwachting op 23 november de Gebiedsverkenningen stikstof vrijgeven. In het Koersdocument Drentse aanpak stikstof zijn de drie stappen voor deze aanpak beschreven. Met het vrijgeven van de Gebiedsverkenningen wordt de eerste stap afgerond. De Gebiedsverkenningen vormen het vertrekpunt voor het proces dat moet leiden tot de opgave per gebied en de concrete keuzes in de Drentse gebiedsgerichte aanpak stikstof. We gaan er graag over met de partners in gesprek, zowel op ambtelijk als bestuurlijk niveau. In de presentatie wordt een "sneak preview" gegeven.

Annotatie.

De partners krijgen een preview van de presentatie over de stand van zaken gebiedsverkenningen Drentse aanpak Stikstof die op 23 november in GS zal worden gepresenteerd.

4. Afronding en sluiting

Afspraken over de vervolgstappen en invulling van de datumprikker.

Annotatie:

Met de partners afstemmen binnen welke termijn een volgend bestuurlijk overleg gepland kan worden en/of de optie van 16 december voor iedereen haalbaar is.

Voorstel:

Voor de periode januari 2022 t/m zomer 2022 ook weer Bestuurlijke Tafels te plannen en in de agenda te reserveren.

Samenvatting / analyse aangeleverde reacties bespreekpunten BT Stikstof

- 1. De randvoorwaarden voor het proces** (o.a. wat hebben we in Drenthe (ook van elkaar) nodig, op welke manier gezamenlijkheid en verantwoordelijkheid aan de bestuurlijke tafel)
 - Provincie regierol nemen
 - Aandacht voor inzet partners en status, mandaat etc. (niet iedereen heeft voldoende capaciteit om deel te nemen aan de gebiedstafels). Wel blijven participeren en dmv rapportages, analyses en samenvattingen aangehaakt blijven.
 - Vertrouwen in samenwerking onder voorwaarde van een open en constructieve houding
 - Goede balans voor relevante stakeholders
 - Verwijzing naar rapport Duurzaam Evenwicht.
 - Duidelijke kaders en randvoorwaarden
 - Positie PAS-melders
 - Landbouwstructuur versterken.
 - De landbouwsector in de prioritering de hoogste zal komen en blijven.

Concluderend: De provincie Drenthe wordt geacht de regierol op zich te nemen. De partners hebben vertrouwen in de samenwerking maar gaan hierbij uit van een open en constructieve houding met duidelijke kaders en randvoorwaarden.

Vanuit de Landbouw wordt geopteerd voor het versterken van de landbouwstructuur en een belangrijk aandachtspunt is het vinden van een oplossing voor de positie van de PAS-melders.

- 2. De aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe** (van gebiedsverkenningen naar gebiedsagenda's die leiden tot het gebiedsplan - Koersdocument)
 - Per gebied een integrale benadering (Brabantse aanpak – 10 punten)
 - Hoofdlijnen volgen Duurzaam Evenwicht
 - Aandacht voor instrumentarium, aankoop, ruiling etc
 - Structurele oplossing gebruikersfase
 - Per N2000 gebied in kaart brengen van benodigde ontwikkelruimte voor maatschappelijke opgave
 - Zijn eventuele maatregelen voldoende om de KDW's naar beneden te krijgen
 - De stand van de Natuur is belangrijk voor de ondernemer in Drenthe (recreatie)
 - Duidelijkheid gewenst van provincie omtrent groei en transitiemogelijkheden voor ondernemers.
 - Graag komen tot structurele en juridische houdbare oplossing voor woningbouw, energietransitie en reguliere vervangingsinvesteringen.
 - Kijken naar ruimte voor toekomstige investeringen en flexibel toepassen; aanstellen regisseur/stuurgroep
 - Gebiedsgerichte communicatie
 - Gebiedsanalyses duidelijk en helder zijn; ook de randvoorwaarden en instrumentarium
 - Balans in vertegenwoordiging van belangen waarbij de landbouwbelangen centraal staan.
 - Vergoeding voor inzet van bestuurders/deelnemers aan het proces.
 - Verschillende verantwoordelijkheden bij provincie en belangenorganisaties.

Concluderend: In de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe is een integrale benadering gewenst waarbij de hoofdlijnen van het rapport Duurzaam Evenwicht leidend kunnen zijn.

Gebiedsanalyses duidelijk en helder zijn maar ook de randvoorwaarden en het instrumentarium. De ondernemers vragen van de provincie een duidelijk beleid op groei en transitiemogelijkheden. Ook structurele oplossingen voor woningbouw, energietransitie en reguliere vervangingsinvesteringen. Balans in vertegenwoordiging van belangen waarbij de landbouwbelangen centraal staan. De landbouwpartners verlangen een vergoeding voor hun inzet.

Daarnaast is het van belang dat binnen de GGA goed wordt gecommuniceerd om ondernemers niet te overvallen.

3. De inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe.

(hiermee wordt bedoeld op bv het wettelijk kader, het Koersdocument, de besproken uitgangspunten i.k.v. de gebiedsverkenningen, het landelijke akkoord Duurzaam evenwicht)

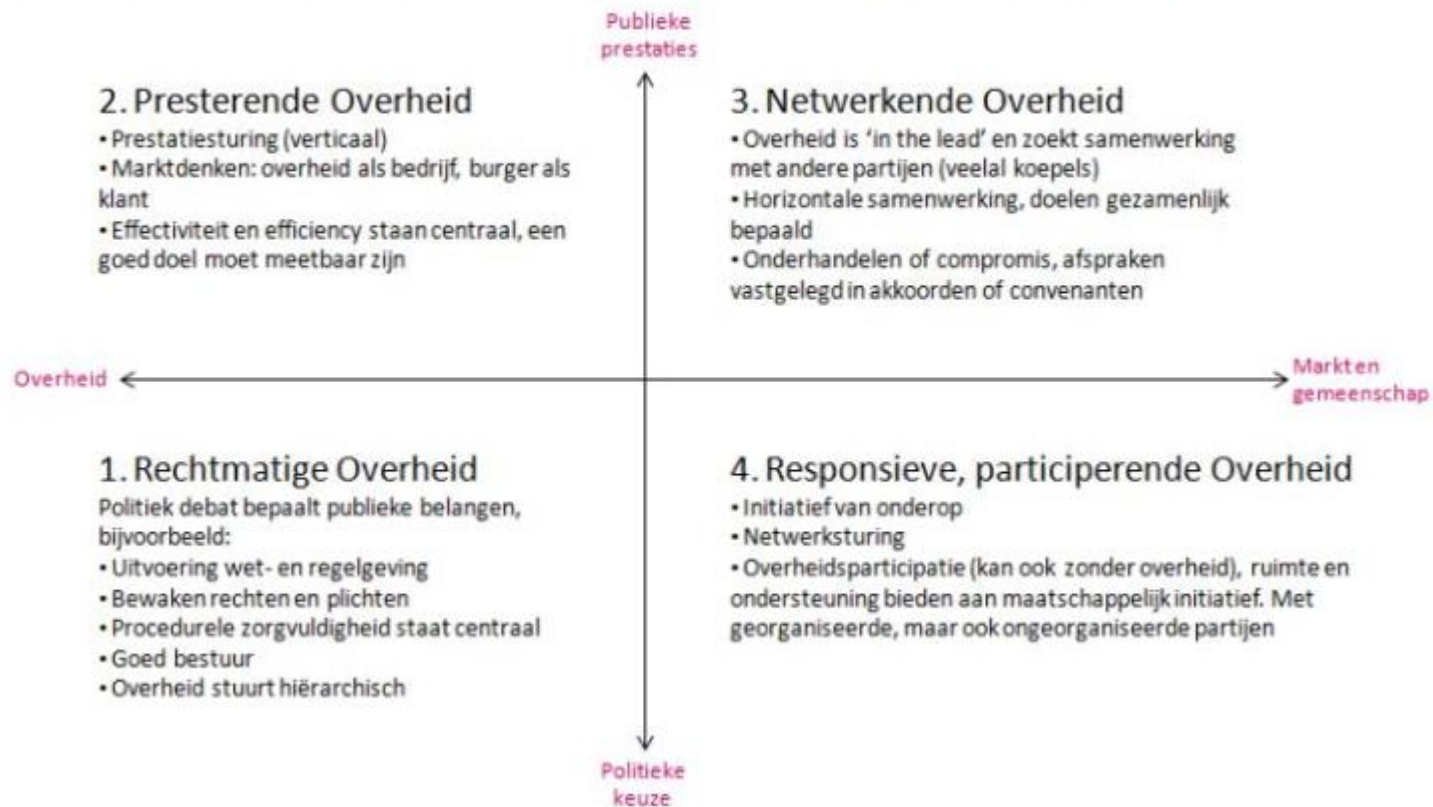
- Minimaal uitgaan van de wet en doelen (Groene partners)
- Welke geformuleerde uitgangspunten in het Koersdocument worden onderschreven door de partners (Groene partners)
- Wordt vaak gerefereerd aan Rapport Duurzaam Evenwicht en reactie van PBL hierop (Groene partners, Bouwend Nederland, VNO-NCW Noord)
- Landelijk teveel gekeken naar Stikstof terwijl meer gekeken zou moeten worden naar de N2000 doelen (DPG)
- De Nederlandse wetgeving past niet op hetgeen Europa vraagt op dit dossier (DPG)
- Kritiek op de landelijke oplossingsrichtingen. Teveel focus op landbouwontwikkeling. Er zal breder gekeken moeten worden.(DPG)
- Landelijke lijn (Duurzaam evenwicht) combineren / verbinden met gebiedsverkenningen (VNO-NCW)
- Niet teveel vasthouden aan de KDW-opgaven en de modellen die de verspreiding van stikstof voorspellen (LC)
- Stikstofaanpak richten op de SDF rapportage (LC)
- Grondige analyse van de natuurgebieden en de staat van instandhouding (LC)
- Uitgangspunt innovatie op emissiebeperking (LC)
- Uitgaan van aanwezige natuur en intekening hiervan in de beheerkaarten (LC)
- Ontwikkelen van een meetwerk (LC)

Concluderend: Nagaan in hoeverre de geformuleerd uitgangspunten en het Koersdocument draagvlak hebben bij de verschillende partners. Ook bij dit bespreekpunt wordt het rapport Duurzaam Evenwicht meermalen aangehaald evenals de reactie van het PBL hierop. Kritiek op het feit dat er teveel focus is op landbouwontwikkeling.

De focus zou meer gericht kunnen worden op de N2000 doelen en wil men niet teveel vasthouden aan de KDW-opgaven en de modellen. Analyse van natuurgebieden en de staat van inhouding, lijkt een voorwaarde voor de inhoudelijke stikstofaanpak in Drenthe. Innovatie op emissiebeperking en ontwikkelen van een meetwerk zijn suggesties die worden gedaan.

Start	Toelichting
Procesaanpak en afspraken	
Gezamenlijke ambitie verkenningsfase	Voorstel is om voor de verkenningsfase een ruime ambitie op te stellen die in de volgende fase op basis van de info wordt aangescherpt.
Onderwerpen vaststellen	Partijen dragen deze gezamenlijk aan
Fasering en timing onderwerpen	Het is belangrijk samen te bepalen wat op korte termijn kan en moet worden opgepakt.
Rolverdeling en procesregie	Eerst vaststellen wat ieders rol is en dat provincie procesregie voert
Structuur samenwerking (kernteam & werkgroepen)	Bepalen welke structuur wordt gekozen, werken met vast kernteam en gebiedstafels?
Toegang tot gevoelige informatie	Regelen wie toegang mag/kan krijgen tot (bedrijfs)gevoelige info
Vastleggen mandaat en beslisruimte	Zitten de bestuurders van partners in het kernteam? Wie neemt deel aan werkgroepen. Werken met vaste bezetting kernteam en vervangers?
Procesregels	Welke procesregels spreken we met elkaar af?
Gebiedsverkenningen	
Gezamenlijk verzamelen data en cijfers per gebied	Hebben alle partners dezelfde informatie, erkennen partners dezelfde 'feiten' en welke experts worden geaccepteerd?
Vaststellen grenzen gebiedsaanpak	Van welke gebiedsbegrenzing gaan we uit?
Vaststellen grenzen wet- en regelgeving	Wat zijn de kaders van wet- en regelgeving waarbinnen we moeten werken en wijzigen deze nog tijdens het proces?
Terugkoppeling achterban en mandaat	Voorleggen aan achterban: uitkomst verkenning en afspraken organisatie samenwerking
Verkennen belangen en standpunten	
Verkennen belangen achter standpunten	Focus op belangen door standpunten van partners te onderscheiden van de belangen en schaalniveau van het belang bepalen.
Clusteren van issues	Clusteren van samenhangende issues
Analyse standpunten en belangen partners	Per issue standpunt en belang van partners beschrijven
Toekennen participatieniveau partners	Op basis van analyse participatieniveau partners in proces bepalen
Gezamenlijke ambitie succesvol transformeren	Gezamenlijk ambitie bepalen op basis van de gedeelde belangen
Terugkoppeling achterban en mandaat	Voorleggen aan achterban: uitkomst verkennen belangen en standpunten
Bespreken standpunten en issues	
Construerend onderhandelen:(meer)waarde creëren voor alle partijen	Vergroten van de taart (waardecreeatie) vraagt om het bouwen van een pakket met best mogelijke oplossingen voor alle issues de tussen partners spelen.
Inventariseren issues zonder oplossingen	Er blijft een aantal issues of pakketten over waarover geen oplossing is gevonden
Conflictoplossend onderhandelen	Dit is een nieuwe fase met wellicht andere spelregels
Terugkoppeling achterban en mandaat	Voorleggen aan de achterban: uitkomst bespreking standpunten en issues
Eenduidige communicatie over onderhandelingsresultaten	Een woordvoerder en een gezamenlijk persbericht
Opstellen plan van aanpak voor uitvoering GGA	
Vastleggen van afspraken met stakeholders	Leg de afspraken in de meest passende vorm vast
Monitoren van de uitvoering	Partners bepalen gezamenlijk hoe zij de afspraken gemonitord willen zien
Terugkoppeling achterban en mandaat	Voorleggen aan de achterban; vastgelegde afspraken en wijze van monitoring.

Rollen van de overheid in de samenwerking met de energieke samenleving:

MEMO

Aan : Deelnemers overleg samenwerking Drentse aanpak stikstof
Van : [REDACTED]
Datum : 3 juli 2020
Onderwerp : Voorzet van ambitie, onderwerpen en procesvoorstel samenwerking stikstof

Aanleiding

In het overleg over de samenwerking Drentse aanpak stikstof van 29 juni jl. is toegezegd dat de deelnemende partijen deze week een voorzet ontvangen met daarin een aanzet voor de gezamenlijke ambitie, de gespreksonderwerpen en een voorlopig ontwerp voor het te doorlopen proces. De deelnemers worden uitgenodigd op de voorzet te reageren en deze aan te vullen. Deze voorzet en de gemaakte opmerkingen zullen ter bespreking voorliggen in het eerstvolgende overleg, te plannen in de week van 17 augustus.

De opgave

Voor het faciliteren van maatschappelijke en economische activiteiten moeten we op landelijk en provinciaal niveau samenwerken aan een aantoonbaar dalende stikstofdepositie op de gevoelige Natura 2000-gebieden. Dit creëert tegelijkertijd kansen voor de ontwikkeling en verduurzaming van de landbouwsector, ruimte voor de woningbouw, de aanleg van infrastructuur en faciliteert ontwikkelingen voor het MKB en de industrie.

Voorzet gezamenlijke ambitie

De uitwerking van de Drentse aanpak stikstof geven we vorm op basis van een adaptieve aanpak, een aanpak waarbij we al doende leren en aanpassingen en aanvullingen kunnen doen naar gelang de situatie dit vraagt.

In het procesontwerp dat hieronder uiteen wordt gezet en toegelicht is een duidelijke scheiding aangebracht tussen de verkenningsfase en het vervolg waarin we gezamenlijk de mogelijkheden gaan verkennen om de opgave in Drenthe te realiseren. Het is de bedoeling dat na de verkenning op basis van de gedeelde informatie de ambitie wordt aangescherpt en meer inhoud krijgt.

Voor de verkenningsfase wordt de volgende ambitie voorgesteld:

Gezamenlijk per gebied verkennen en inzichtelijk maken van de opgave en op basis hiervan mogelijke maatregelen en oplossingsrichtingen formuleren ten behoeve van stikstofreductie, natuurherstel en ontwikkelingsmogelijkheden die voor alle partijen acceptabel zijn.

Voorgestelde onderwerpen

We gaan gezamenlijk de agenda voor de korte en middellange termijn opstellen, de agenda van nu en van de toekomst. Hiervoor moeten we inventariseren welke onderwerpen er op de agenda moeten komen en hierbij prioriteit en een tijdlijn aan toekennen. Daarbij is het ook van belang gezamenlijk vast te stellen op welke tafel het onderwerp een gesprekstema is. Betreft het een provinciaal of landelijk thema en welke partners horen hierbij aan tafel te zitten?

Genoemde onderwerpen zijn: (aan te vullen door de partners)

- Data/ bronnen/ bijdragen/ registratie/extern salderen/ vergunningen
- Gebiedsgerichte analyse en plan; KDW, streefwaarden, natuurwaarden, N + andere opgaven, doelen.
- Verkenning haalbare emissiereductie met bronmaatregelen. Uitrol ondersteuning innovatie en investeringen.

- Herstelmaatregelen natuur; afspraken in beheerplannen, gevolgen landbouwkundige omgeving, NNN restopgave, claim op landbouwgrond.
- Casuïstiek tafel t.b.v. vergunningverlening
- Drempelwaarde

Voorstel procesontwerp

Het procesontwerp is met een toelichting per processtap als bijlage bij deze memo gevoegd.

De inzet van dit procesontwerp is om gefaseerd met elkaar te werken aan een constructieve samenwerking op de aanpak Stikstof. De kern van dit procesontwerp is dat we met elkaar actief zoeken naar oplossingen die een wederzijds belang dienen.

- De uitdaging voor het procesontwerp in deze opgave is om met elkaar de juiste dingen te doen op het juiste moment. In dit proces treft het Rijk nationale maatregelen die gebiedsgericht moeten worden geïmplementeerd. Dit naast de maatregelen die decentrale overheden nemen om stikstofreductie, natuurherstel en economische ontwikkelingen in hun regio's te realiseren. De maatregelen die het Rijk neemt, geven daarmee de grenzen aan waarbinnen de partijen kunnen opereren. Op dit moment is nog veel onduidelijkheid over de maatregelen die van Rijksweg worden ingevoerd. Dit betekent dat per fase steeds zal moeten worden nagegaan of de gebiedsgerichte aanpak aansluit bij de maatregelen die het Rijk treft. Het procesontwerp voorziet hierin. (adaptieve aanpak).
- Het proces sluit aan bij de inhoud van de samenwerking. Het idee is om per gebied via een gebiedsgerichte aanpak passende maatregelen en oplossingen in beeld te brengen en vast te stellen.
- Het ontwerp voorziet erin dat, voordat gestart wordt met de uitvoering, de rolverdeling en procesregie helder en duidelijk wordt vastgelegd in een samenwerkingsstructuur.
- Het proces voldoet voor zo ver mogelijk aan de door partijen aangegeven condities. Zo wordt voorzien in een interactief proces waarbij we een gezamenlijke verkenning gaan uitvoeren naar de opgave per gebied. In samenwerking kennis en informatie ontvangen, bediscussiëren, aanvullen en opnieuw bespreken.
- Ook voorziet het ontwerp in de eis van democratische legitimatie: Iedere fase sluit af met een terugkoppeling aan de achterban.
- Via dit ontwerp is een proces georganiseerd dat daadwerkelijk resultaten kan opleveren. Deze aanpak voorziet erin dat gezamenlijk per gebied een pakket van maatregelen en oplossingen wordt samengesteld welke vervolgens wordt besproken en gezamenlijk wordt vastgesteld waarna dit als advies aan GS en PS van Drenthe zal worden voorgelegd.
- De planning is nog niet ingevuld; in overleg met de partijen zal dit vastgesteld moeten worden.

Actie- en Afsprakenlijst

Bestuurlijk Overleg samenwerking Drentse aanpak Stikstof

d.d. 19 januari 2021.

1. Opening en welkom door Henk Jumelet.

2. Delen van de actualiteiten.

Afspraak: M.i.v. deze vergadering wordt een actie- en besluitenlijst opgesteld en na de vergadering gedeeld met de deelnemers.

- Aanbod gedaan door de natuurorganisaties om een kennissessie te organiseren, dit voorstel is toegezonden aan de provincie. Provincie gaat in overleg met de natuurorganisaties op welke wijze dit voorstel zal worden opgepakt en uitgevoerd. (**Actie:** Natuurmonumenten en provincie)
- DPG vraagt aandacht voor de brief d.d. 3 december jl. gericht aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de leden van de Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland met het onderwerp "Gezamenlijk aan de slag met overgangszones". Provincie zal in het volgende bestuurlijk overleg, medio februari, hierop terugkomen (**Actie:** provincie)
- DPG vraagt aandacht voor beantwoording van de vragen die onlangs zijn gesteld met betrekking tot het Mantingerzand. Ten zuidwesten van het Mantingerveld zouden landbouwgronden zijn omgezet in de Natuur en de depositie van het munitiedepot, ook ten zuiden van het Matingerveld, zou hoog zijn, wat bevreemdend is omdat dit al 15 jaar niet meer in gebruik is. Wil de provincie dit uitzoeken hoe dit zit? (**Actie:** de provincie zal zsm de vragen per mail beantwoorden)

3. Afstemming inhoudelijke uitgangspunten gebiedsverkenningen

De door de provincie beschreven uitgangspunten zijn besproken met de partners en partners hebben hierop gereageerd.

Aangescherpte uitgangspunten Gebiedsgerichte aanpak Stikstof

De provincie zal bij de aanpak van de Drentse stikstofproblematiek de volgende uitgangspunten hanteren:

1. De opgave in de Drentse stikstofaanpak is om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000- gebieden moeten worden bereikt.
2. De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering.
3. De beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt bij het opstellen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het tot stand komen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt

rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen (b.v. effecten herstelmaatregelen, resultaten monitoring en onderzoek, resultaten veldbezoeken).

4. De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.

De natuurorganisaties hechten er waarde aan dat bij instemming van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering het tweede uitgangspunt ter toetsing wordt geagendeerd in een volgend Bestuurlijk overleg (**Actie:** provincie)

Afspraak: de uitgangspunten worden tekstueel aangescherpt en aan de partners ter accordering voorgelegd (**Actie:** provincie).

4. Verdere uitwerking planning aanpak gebiedsverkenningen.

Afspraak: Tijdens het 1^e trimester worden een aantal deelsessies georganiseerd waarin terugkoppeling zal worden gedaan. De planning zal verder door de provincie worden verfijnd waarbij ook wordt gekeken naar o.a. latente ruimte, de meldingen, legalisering etc. (**Actie:** provincie)

Afspraak: In de tussenliggende periode kan met instrumentarium zoals de aankoopregeling ter verdieping geoefend worden in de pilotgebieden. Dit kan inzicht bieden welke mogelijkheden dit geeft in het uitdenken en opstellen van de gebiedsagenda's. Zie het als een vingeroefening en niet om elkaar op vast te pinnen. In de volgende vergadering zal hiervoor een voorstel worden voorgelegd. (**Actie:** provincie)

Vanuit het LC wordt gerefereerd dat in de ambtelijke werkgroep van 17 december vragen zijn gesteld en die zijn tot op heden nog niet beantwoord. Aangegeven wordt dat de vragen als input dienen voor het uitwerken van de gebiedsverkenningen (factsheets). (**Actie:** provincie zal een toelichting geven richting het Landbouw Collectief).

5. Afronding en afsluiting.

Afspraak: medio februari zal een volgend overleg worden gepland waarin de uitvoering van de gebiedsverkenningen, stand van zaken RSRS en de brief "Gezamenlijk aan de slag met overgangszones" zullen worden geagendeerd. (**Actie:** provincie)

Afspraak: de presentatie zal worden toegezonden samen met de aanscherping van de uitgangspunten en de actie- en afsprakenlijst (**Actie:** provincie)

Overzicht inbreng partners bespreekpunten Bestuurlijke Tafel Stikstof

De vertrekpunten voor het proces

(o.a. wat hebben we in Drenthe (ook van elkaar) nodig, op welke manier gezamenlijkheid en verantwoordelijkheid aan de bestuurlijke tafel)

NMFD - Natuurmonumenten

- * Provincie Drenthe pakt wat ons betreft de lead zoals we dat zien in b.v. Brabant (zie bijgaand startdocument GGA). Op basis van een duidelijke positiebepaling in het kwadrant van bestuursmodellen.
- * Er komt op korte duidelijkheid over doel en status van het bestuurlijk overleg, hoe we gezamenlijk aan tafel zitten en/of partijen bestuurlijke verantwoordelijkheid willen nemen en dragen. Daar maken we nu bestuurlijke afspraken over en die leggen we vast.
- * We werken aan bronmaatregelen ter vermindering van de stikstoflast en gebiedsaanpakken die daarbij horen en verdoen geen tijd aan lange discussies over nut en noodzaak en kwaliteit van natuurbeheer.
- * We werken in een vertrouwde omgeving en beginnen in kleine deskundige groep of groepen en niet in alle gebieden tegelijk met jan en alleman aan tafel waarbij onduidelijk is wie welke verantwoordelijk aan tafel heeft in deze.
- * In het geheel moet duidelijk zijn welke leverplicht en planning de provincie heeft in het kader van de landelijke afspraken, welke (harde) kaders zij hanteert en wanneer partners daarbij bestuurlijk worden geconsulteerd.
- * In het proces en aanpak dient oog te zijn voor de inzet die dat van partners vraagt.

Bouwend Nederland

Koninklijke Bouwend Nederland heeft niet de capaciteit om te participeren in de gebiedsgerichte aanpakken per N2000 gebied. Desalniettemin nemen we wel verantwoordelijkheid door over de hele linie in de bouwsector 60% stikstof te reduceren in 2030 ten opzichte van 2019. Wij voelen daarom ook de verantwoordelijkheid om aan de bestuurlijke tafel deel te nemen. Ondanks dat we niet de capaciteit hebben om deel te nemen aan alle gebiedsgerichte tafels vinden wij het belangrijk om toch de input vanuit de bouw en infrasector te leveren. De bestuurlijke tafel is hier een goed vehikel voor. We kunnen ons goed voorstellen dat er korte managementsamenvattingen worden geproduceerd per N2000 gebied of over de N2000 gebieden algemeen. Zo blijven we vanuit de bouw en infrasector toch op een goede manier aangehaakt en kunnen we van de juiste input voorzien. Voor de gezamenlijkheid is het van belang dat er een goede balans is tussen de relevante stakeholders. We verwachten een constructieve houding van de stakeholders waarbij rekening wordt gehouden met zowel de korte als lange termijn opgave.

DPG

We hebben van elkaar vertrouwen nodig en zullen gezamenlijk moeten kijken, naar de eventuele oplossingen / oplossingsrichtingen. Wij willen graag inhoudelijk meedenken naar oplossingen echter bij ons ontbreekt de kennis

	<p>van de verschillende gebieden en daarvoor hebben we de gebiedsverkenningen (de stand van de soorten) die nu in voorbereiding zijn, nodig.</p>
<p>VNO-NCW</p>	<p>Om uit de stikstofimpasse te komen hebben Natuurmonumenten, Natuur & Milieu, LTO Nederland, VNO-NCW, MKB-Nederland en Bouwend Nederland de handen ineengeslagen. Gezamenlijk hebben we medio 2021 een voorstel gedaan voor een aanpak die de vermindering van de uitstoot van stikstof stevig versnelt, de natuur versterkt, boeren toekomst biedt én weer ruimte schept voor nieuwe economische ontwikkelingen.</p> <p>Het versnellingsvoorstel realiseert in 2030 een significant hogere stikstofreductie met 40 procent vanuit de gezamenlijke sectoren dan in de recente wetgeving is voorzien, en met een extra versnelling in de eerste jaren. Ook komt er landelijk extra ontwikkelruimte (60 mol) om de economische ontwikkeling weer vlot te trekken en wordt er extra geïnvesteerd in herstel en versterking van de natuur.</p> <p>Essentieel in het plan is de gebiedsgerichte aanpak die de organisaties voorstellen. De stikstofsituatie verschilt immers per gebied en kan dus ook alleen lokaal worden opgelost, waarbij relevante spelers, zoals boeren en natuurbeheerders in het gebied, participeren in plaats van maatregelen van bovenaf opgelegd te krijgen. Voor VNO-NCW MKB regio Drenthe zien we hoe dit voorstel wordt gecombineerd met de benodigde gebiedsgerichte aanpak. Met andere woorden hoe vertalen we voorstellen die deze zomer door het PBL als positief werden bestempeld worden verwerkt in specifieke plannen in Drenthe.</p> <p>Uiteraard is daarbij van belang dat juridische zekerheid van een nieuwe aanpak cruciaal is. In de voorgestelde landelijke aanpak worden de reductiedoelen daarom juridisch verankerd en wordt de voortgang van het programma continu gemeten. Indien nodig worden bijgestuurd. Voorgesteld is op basis van een tweejaarlijkse evaluatie.</p> <p>Zoals aangegeven in de eerdere opleggen heeft onze vereniging niet de capaciteit om te participeren in alle afzonderlijke gebiedsgerichte aanpakken per gebied. VNO-NCW MKB Noord acht zich als regionale vereniging wel verantwoordelijk om, richting betrokken leden en lokale ondernemersverenigingen en richting landelijk deel te nemen.</p> <p>Door middel van de rapportages, analyses en samenvattingen van de gebiedsverkenningen, kunnen we via de bestuurlijke tafel de gewenste input leveren.</p> <p>Met de informatie per gebied kunnen we eventueel met betrokken leden uit de regio en/of het regiobestuur, landelijk en uit andere provincies kunnen gerichte reacties geven. Een open houding van alle gesprekspartner met oog de korte als lange termijn draagt bij VNO-NCW MKB Noord onder leden richting draagbare oplossingen.</p>

<p>LTO Noord / DAJK / FdF</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geen onduidelijkheden over de kaders en de randvoorwaarden waarbinnen het gebiedsproces gaat plaatsvinden (mandaat, geld, instrumentarium en spelregels). 2. Bestaande landbouwbedrijven moeten een duurzaam economisch perspectief (blijven) hebben. 3. De landbouwstructuur moet versterkt worden. 4. Volstreekte duidelijkheid bieden aan de landbouwbedrijven die op dit moment nog geen vergunning hebben. (bijv. Geen handhavingprocedures hanteren bij PAS-melders/knelgevallen) 5. PAS-melders, interimers en vrijgestelde vergunningsactiviteiten moeten binnen afzienbare tijd perspectief krijgen op legalisering. 6. Landbouw moet het hoogste in de prioritering komen en blijven bij de verdeling van stikstofruimte. 7. Een evenwichtige verdeling van de reductie over de verschillende sectoren. (dit moet vooraf in kaart gebracht worden).
<p>Provincie Drenthe</p>	<p>De uitdaging voor het procesontwerp in deze opgave is om met elkaar de juiste dingen te doen op het juiste moment. In dit proces treft het Rijk nationale maatregelen die gebiedsgericht moeten worden geïmplementeerd. Dit naast de maatregelen die decentrale overheden nemen om stikstofreductie, natuurherstel en economische ontwikkelingen in hun regio's te realiseren. De maatregelen die het Rijk neemt, geven daarmee de grenzen aan waarbinnen de partijen kunnen opereren. Op dit moment is nog veel onduidelijkheid over de maatregelen die van Rijksweg worden ingevoerd. Dit betekent dat per fase steeds zal moeten worden nagegaan of de gebiedsgerichte aanpak aansluit bij de maatregelen die het Rijk treft. Het procesontwerp voorziet hierin. (adaptieve aanpak).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Per gebied gaan we via een gebiedsgerichte aanpak passende maatregelen en oplossingen in beeld te brengen en vaststellen. • Het ontwerp voorziet erin dat, voordat gestart wordt met de uitvoering in de gebiedsprocessen, de rolverdeling en procesregie helder en duidelijk wordt vastgelegd in een samenwerkingsstructuur. • Het proces voldoet voor zo ver mogelijk aan de door partijen aangegeven condities. Zo wordt voorzien in een interactief proces waarbij we een gezamenlijke verkenning gaan uitvoeren naar de opgave per gebied. • Via dit ontwerp is een proces georganiseerd dat daadwerkelijk resultaten kan opleveren. Deze aanpak voorziet erin dat gezamenlijk per gebied een pakket van maatregelen en oplossingen wordt samengesteld waarna dit als advies aan GS (en PS) van Drenthe zal worden voorgelegd. • De planning is nog niet ingevuld; in overleg met de partijen zal dit vastgesteld moeten worden. Hierbij is de planning zoals vastgelegd in de Wet Stikstof en Natuur leidend.

De aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe

(van gebiedsverkenningen naar gebiedsagenda's die leiden tot het gebiedsplan - Koersdocument)

NMFD - Natuurmonumenten	<ul style="list-style-type: none">- We werken van een hoog-over stikstofstrategie naar een meer integrale benadering per gebied (zie Brabant/bijlage Udenhout).- We onderschrijven de notitie Aanpak Overgangsgebieden die 8 landbouw- en natuurorganisaties vorig jaar al presenteerden en willen graag duidelijkheid over de opstelling van de Drentse partners in deze.- We volgen de hoofdlijnen van het Akkoord Duurzaam Evenwicht.- We gaan meteen aandacht besteden aan grondinstrumentarium, zoals aankoop, ruiling, dynamiek en vormen van landinrichting.
Bouwend Nederland	Koninklijke Bouwend Nederland vindt het belangrijk dat de natuurdoelen in de N2000-gebieden worden behaald en dat er daarnaast voldoende ontwikkelruimte is. Op dit moment is er een vrijstelling voor bouwprojecten tijdens de sloop- en aanlegfase. Dit biedt echter nog geen oplossing voor de gebruikersfase. Denk aan verkeer dat rijdt over (snel)wegen. Ook bij nieuwe woonwijken en grotere utiliteitsprojecten kan stikstof een knelpunt zijn. Gezien de urgentie van de maatschappelijke problemen zoals de woningnood en veiligheid in het verkeer is het noodzaak om zo snel mogelijk tot een structurele oplossing te komen voor de gebruikersfase. De ambities van de provincie Drenthe in het kader van 'Bouwstenen voor het Deltaplan' (45.000 additionele woningen) onderstreept deze noodzaak. Een belangrijk aandachtspunt is dus dat we per N2000 gebied goed kijken naar de benodigde ontwikkelruimte voor toekomstige woningen en infrawerken. We kunnen ons daarom voorstellen dat er een doelenbank wordt opgericht specifiek voor deze maatschappelijke urgente opgaven. Het is van belang om zicht te krijgen op de benodigde stikstofruimte voor ruimtelijke en economische ontwikkelingen in de provincie Drenthe.
DPG	Het is voor ons belangrijk te horen en daarmee te weten van de ambtelijke ondersteuning hoe de evaluatie van de gebieden uitpakt m.n. t.a.v de stand van zaken van de Natura 2000 doelen en wat er eventueel aan maatregelen genomen kunnen / moeten worden. Die kennis is voor ons van wezenlijk belang. Wij vinden ook dat duidelijk moet zijn of we met de voorgestelde maatregelen de KDW s wel voldoende naar beneden kunnen brengen om daarmee te zorgen dat het Natura 2000 doel voldoende hersteld of het goed blijft doen.
VNO-NCW	Natuur met name in de grotere gebieden in Drenthe is ook voor onze leden van grote waarde. Zonder Drentse natuur en het landschap geen toerisme, recreatie en prettige leefomgeving. Belangrijk voor de vrijetijdseconomie maar ook in het algemeen voor werkgevers en hun werknemers.

	<p>Over die toekomst maakt VNO-NCW MKB Noord zich zorgen, met name over de beperkingen van gebouwen tijdens de zogenaamde gebruikersfase. Ondernemers hebben al tijdens de bouwfase extra handelingen te doen, waarbij de provincie helpt, maar daarna wordt het op dit moment ongewis. En onzekerheid over investeringen, ook als deze juist de natuur helpt, zorgt voor uit- en afstel. De provincie en haar inwoners dreigen zo op achterstand te komen als groei of transitiemogelijkheden beperkt of onmogelijk worden. Men verlangt duidelijkheid.</p> <p>Ondanks dat we sinds enige jaren maximaal 100 km rijdt en emissie loos bouwt, zien we dat we nog steeds klem zitten. De benodigde woningbouw, energietransitie en reguliere vervangingsinvesteringen maken het noodzaak om zo snel mogelijk tot een structurele oplossing te komen. Leden van VNO-NCW MKB Noord dragen graag bij aan de toekomst van hun omgeving, woonplaats, gemeente en provincie maar niet met een dreigend oordeel boven hun hoofd dan oplossingen niet juridisch houdbaar zijn.</p> <p>Met de informatie uit de afzonderlijke gebiedsverkenningen kijken samen met de brancheorganisaties en lokale ondernemers naar de ruimte voor toekomstige investeringen. Die ruimte moet gecreëerd worden en flexibel bijvoorbeeld door een regisseur/stuurgroep worden toegepast. Gezamenlijke ambities geven daaraan richting. We achten gebiedsgerichte communicatie ook van groot belang omdat menig ondernemer op dit moment zich geen eigenaar van een mogelijke opgave ervaart. Daar in kunnen wij, brancheorganisaties, lokale verenigingen maar ook bijvoorbeeld Gemeente en provincie EZ en IBDO een rol spelen.</p> <p>Maatregelen zonder communicatie voelen als een overval en raken te vertrouwen.</p>
<p>LTO Noord / DAJK / FdF</p>	<p>De gebiedsanalyses moeten op voorhand duidelijk en helder zijn, evenals de randvoorwaarden en instrumentarium, alvorens te starten met het gebiedsproces.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Een evenredige balans vinden in de vertegenwoordiging van belangen, waarbij de vertegenwoordiging van landbouwbelangen grotendeels centraal staat. 2. Duidelijk moet blijven dat er sprake is van verschillende verantwoordelijkheden bij zowel de provincie, als belangenorganisaties. 3. Een passende vergoeding voor inzet bestuurders/deelnemers aan het proces.
<p>Provincie Drenthe</p>	<p>Voor de verdere uitwerking in gebiedsagenda's vormen de gebiedsverkenningen de inhoudelijke basis. Voor elk gebied wordt in samenwerking met de gebiedspartners door middel van een gebiedsgerichte aanpak een agenda met passende maatregelen en oplossingen opgesteld waarin we in beeld brengen (zoals ook aangegeven in het koersdocument):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Welke herstelmaatregelen we 'binnen en/of buiten' (overgangszones) de bestaande natuur

denken te moeten nemen om de instandhoudingdoelen te realiseren, eventueel naast de al geplande natuurherstelmaatregelen;

- Met welke belanghebbende partijen in een gebied samengewerkt moet worden (financiering van deze maatregelen is vervolgens een eigenstandige kwestie);
- Of en zo ja, welke bronmaatregelen we willen nemen aanvullend op die van het Rijk en in welk kader;
- Hoe en met welke andere opgaven we koppelen, o.a. klimaat en water, bij uitvoering van de gebiedsagenda;
- Hierbij houden we ook rekening met de leefbaarheid en sociaal-economische structuur in een gebied;
- Wat de kosten en randvoorwaarden zijn voor uitvoering van de gebiedsagenda en hoe we de mogelijkheden tot dekking van de kosten zien;
- Hoe we gaan monitoren en bijsturen.

De maatregelen die vanuit Programma Natuurlijk Platteland inclusief het Programma Natuur worden voorzien voor de gebieden kunnen ter informatie worden meegenomen in de agenda's voor het totaaloverzicht.

We starten alvast met 2 pilotgebieden (Elperstroom, Fochteloerveen) om de ervaringen daaruit te gebruiken om tot een werkbare methode voor de gebiedsgerichte aanpak te komen.

Verdere uitgangspunten:

- Op provinciaal niveau (bestuurlijke tafel) delen we met de samenwerkingspartners en stakeholders de voortgang en ervaring in de gebieden en bespreken we relevante ontwikkelingen.
- Per gebied vinden gesprekken plaats om tot de beste oplossingen te komen. Hierin zitten bij het gebied en de opgaven betrokken vertegenwoordigende organisaties, gemeenten en waterschappen betrekken we bij het opstellen van de gebiedsagenda's (gebiedstafels).
- Deze aanpak voorziet erin dat gezamenlijk per gebied een pakket van maatregelen en oplossingen wordt samengesteld welke vervolgens wordt besproken waarna dit als advies aan GS (en PS) van Drenthe zal worden voorgelegd.
- We richten een onafhankelijke experttafel in die een second opinion geeft op de gebiedsagenda's en het gebiedsplan.
- Voor grensoverschrijdende gebieden stemmen we af met de provincie Fryslân. In IPO verband stemmen we af met alle provincies.
- Voor individuele bedrijven en inwoners in de gebieden worden in het proces van de gebiedsagenda bijeenkomsten georganiseerd.

De inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe.

(hiermee wordt bedoeld op bv het wettelijk kader, het koersdocument, de besproken uitgangspunten i.k.v. de gebiedsverkenningen, het landelijke akkoord Duurzaam evenwicht)

NMFD - Natuurmonumenten	<ul style="list-style-type: none">- We gaan uit van minimaal de wet en de doelen die daarbij horen. En zijn benieuwd of deze door alle partijen aan tafel als uitgangspunt worden onderschreven.- Er is vorige zomer een uitgebreide ronde gedaan onder de partners. Onze inbreng is niet gedateerd en voegen we nogmaals bij (bijlage).- Er is door de provincie ter tafel in dit overleg al eerder een aantal uitgangspunten gepresenteerd en daarnaast een koersdocument vastgesteld. Het is belangrijk dat de partners aangeven welke punten zijn daarin onderschrijven en welke niet (zie bijlage reactie koersdocument).
Bouwend Nederland	Zie ook het vorige punt. Wij onderstrepen het landelijk akkoord Duurzaam Evenwicht en pleiten er voor dat het nieuwe kabinet dit akkoord zo snel mogelijk omarmt. Op deze manier halen we de natuurdoelen, creëren we ontwikkelruimte en bieden we perspectief aan de landbouw.
DPG	<p>Wij delen nog steeds de aanpak die Drenthe heeft in gezet. Wij zijn wel kritisch naar het gehele landelijke proces van het Natura 2000 dossier. Met alle adviezen van de verschillende commissies is volgens ons weinig tot niets gedaan. We merken dat de focus volledig op de stikstof ligt en naar ons idee zou er veel meer naar de Natura 2000 doelen moeten worden gekeken, die zijn niet alleen afhankelijk van stikstof maar van meer zaken. De gehele ontwikkeling rond het Natura 2000 dossier is volgens ons volledig gejuridiseerd, wat goede oplossingen ook in de weg kan staan. (vergunning aanvragen voor bijv. de koe in de wei, voor het uitrijden van mest en voor nog een aantal van dit soort zaken, is volgens ons niet juist, en daarmee bedoelen wij dat onze wetgeving niet past op wat Europa vraagt in dit dossier)</p> <p>Wij zijn ook kritisch op een aantal oplossingsrichtingen die landelijk worden aangekaart. Grote opkoop van landbouw bedrijven, daar kunnen wij ons niet in vinden en wij kunnen ons ook niet voorstellen dat dat de oplossing zou zijn. De focus ligt naar ons idee daarmee teveel op de landbouw als oplossingsrichting. Daarbij ook de laatst gemaakte opmerkingen van het PBL in ogenschouw genomen. Breder kijken wat nodig is en niet alleen focussen op de KDW denken wij is belangrijk. Voor ons blijft de vraag relevant, hoe ver kunnen de KDW s naar beneden gebracht worden om bijv. bij het Bargerveen ervoor te zorgen dat er sprake is van herstellend hoogveen terwijl aan Duitse kant op dit moment niets gebeurd.</p> <p>Toch willen wij graag blijven meedenken en er aan mee werken om oplossingen te zoeken zodat we uit deze impasse komen.</p>

VNO-NCW	<p>Het voorstel om uit de stikstofimpasse te komen van VNO-NCW, MKB-Nederland, Koninklijke Bouwend Nederland en Natuurmonumenten, Natuur & Milieu en LTO Nederland bevat verschillende bouwstenen die natuurdoelen en versoepeling van vergunningverlening dichterbij kunnen brengen.' Dat was de reactie van het Planbureau voor de Leefomgeving medio midden van het jaar.</p> <p>Deze landelijke lijn combineren met de gebiedsverkenningen zien we als praktische insteek. Wij zien graag een nieuw missionair kabinet die landelijke acties en duidelijke kaders geeft voor een level playing field. We begrijpen dat we in deze periode stappen kunnen zetten en zien een dergelijke richting door verbinden van het landelijke akkoord (Duurzaam Evenwicht) gecombineerd met de gebiedsverkenningen.</p>
LTO Noord / DAJK / FdF	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niet teveel krampachtig vasthouden aan de KDW-opgaves en de modellen die de verspreiding van stikstof voorspellen (PBL 2e policybrief). 2. De stikstofaanpak moet weer gericht worden op de SDF-rapportage (Europese Commissie). 3. Horizon verbreden naar grondige analyse van natuurgebieden en de staat van instandhouding. 4. Innovatie op emissiebeperking bij alle bedrijven zou uitgangspunt moeten zijn. 5. Er moet uitgegaan worden van de aanwezige natuur, en kritisch kijken hoe deze ingetekend is in de beheerkaarten. 6. Er moet een meetnetwerk ontwikkeld worden, zoals de pilot in Groningen (Scholten, WUR)
Provincie Drenthe	<p>De provincie zal bij de aanpak van de Drentse stikstofproblematiek de volgende uitgangspunten hanteren:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De opgave in de Drentse stikstofaanpak is om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000- gebieden moeten worden bereikt. 2. De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering. 3. De beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt bij het opstellen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het tot stand komen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen (b.v. effecten herstelmaatregelen, resultaten monitoring en onderzoek, resultaten veldbezoeken). 4. De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.

AGENDA

Bestuurlijke tafel stikstof Drenthe

Datum	16 december 2021
Tijd	18.00-20.00 uur. Er wordt gezorgd voor iets warmes en belegde broodjes.
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners, Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Fysiek in de statenzaal provincie Drenthe
Status gesprek	Informeren en bespreken

- 1. Opening en welkom door Henk Jumelet**
Voorstellen van de gespreksleider [REDACTED] van bureau Noordtij
- 2. Delen van actualiteiten en ontwikkelingen**
Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.
- 3. De vertegenwoordigers geven beurtelings toelichting op de eigen inbreng**
 - De vertrekpunten voor het proces**
(o.a. wat hebben we in Drenthe (ook van elkaar) nodig, op welke manier gezamenlijkheid en verantwoordelijkheid aan de bestuurlijke tafel)
 - De aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe**
(van gebiedsverkenningen naar gebiedsagenda's die leiden tot het gebiedsplan – Koersdocument)
 - De inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe**
(hiermee wordt bedoeld op bv het wettelijk kader, het koersdocument, de besproken uitgangspunten i.k.v. de gebiedsverkenningen, het landelijke akkoord Duurzaam evenwicht)

(Het is mogelijk hiervoor gebruik te maken van een korte PowerPointpresentatie, wanneer deze vooraf aan ons wordt toegezonden zullen wij dit voorbereiden)
- 4. In gesprek over de ingebrachte punten**
T.a.v de vertrekpunten voor het proces, de aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak en de inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe.
- 5. Afronding en sluiting**
Afspraken over de vervolgstappen.

AGENDA
Bestuurlijke tafel stikstof Drenthe

Datum	16 december 2021
Tijd	18.00-20.00 uur. Er wordt gezorgd voor iets warmes en belegde broodjes.
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners, Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Fysiek in de statenzaal provincie Drenthe
Status gesprek	Informereren en bespreken

1. Opening en welkom door Henk Jumelet

Voorstellen van de gespreksleider [redacted] van bureau Noordtij

Jaap wordt voorgesteld door Henk Jumelet en ook [redacted] geeft een korte toelichting op haar functie. [redacted] gaat de gebiedsagenda's doen en vervan.g.

Agenda wordt toegelicht en wat ze gaan doen.

2. Delen van actualiteiten en ontwikkelingen

Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.

Actualiteiten

Stuurgroep Fochteloerveen nav het regeerakkoord. Opgesteld door [redacted].

Algemeenheid. Fochteloerveen is gebiedsgericht werken. Verbreding met water en klimaat is al opgenomen in de pilot Fochteloerveen. Nieuw item Landschapsground. Ecologische autoriteit.

3. De vertegenwoordigers geven beurtelings toelichting op de eigen inbreng

- De vertrekpunten voor het proces

(o.a. wat hebben we in Drenthe (ook van elkaar) nodig, op welke manier gezamenlijkheid en verantwoordelijkheid aan de bestuurlijke tafel)

- De aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe (van gebiedsverkenningen naar gebiedsagenda's die leiden tot het gebiedsplan – Koersdocument)

- De inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe

(hiermee wordt bedoeld op bv het wettelijk kader, het koersdocument, de besproken

uitgangspunten i.k.v. de gebiedsverkenningen, het landelijke akkoord Duurzaam evenwicht)

(Het is mogelijk hiervoor gebruik te maken van een korte PowerPointpresentatie, wanneer deze vooraf aan ons wordt toegezonden zullen wij dit voorbereiden)

Alle punten worden samengevoegd en nu wordt een rondje gemaakt.

NMF / Natuurmonumenten / Drents landschap

Reinder Hoekstra.

meldt dat ze dinsdag a.s. verder overleg hebben met elkaar en daar zal worden afgesteld welke positie zal worden ingenomen. Hoe je aan deze tafel zit en welke verantwoordelijkheden heb je.

Een van de punten is samenhang zien in de provinciale aanpak en de totale aanpak.

Welke bestuurlijke rol heb je. ga je voor collectief of alleen voor provincie.

Graag opgave formuleren

_____ : rol van de provincie is belangrijk. Relatie provinciale aanpak en op welke wijze pakt de provincie haar rol. Regie en opgave eenduidig maken. Hoe zitten we als partners aan tafel.

_____ :

zeker betrokkenheid, samenhang wordt gezien en blij met de gebiedsgerichte aanpak, lastig om hier aan deel te nemen. Managementsamenvatting aan de BT wordt voorgelegd en uiteindelijk gaat matchen

Twee kanten: gebiedsplan en opgave van de provincie Drenthe. Je kan ook vanuit deze opgave kijken. Vergelijking met bestemmingsplan. Pleiten voor flexibiliteit en dat je nog kan schuiven wellicht met de opgave. Niet alles dicht timmeren.

Eigen rol en positie in het proces is herkenbaar zoals Reinder heeft geschetst.

Wordt door _____ niet zo hard uitgesproken.

_____ : focus is erg op de landbouw gericht. Meer integraal kijken en niet alleen naar landbouw kijken. Veel integrale zou moeten kijken. Spectrum nav regeerakkoord is groter geworden. Hoe gaan we dit voor elkaar zoals het kabinet dit nu wil (2030) met de KDW.

VNO/NCW:

Vragen nav het regeerakkoord. Wat kan er in andere provincies worden gedaan en hoe de provincie hierop kan reageren. Plan van Gelderland maar misschien is dat ook niet haalbaar.

Betrokkenheid zeker landelijk en zeker met provincie Drenthe in gesprek moeten gaan. Niet te structureel aanvliegen. Land staat niet stil en zeker in Drenthe willen we verder.

Vooruitkijkend naar de toekomst. Integraliteit / provincie Overijssel en pak een aantal zaken bij elkaar. Leer van de goede voorbeelden. Regie van de provincie hierop graag.

Landbouw

Trienke Elshof: landbouwsector wordt gezien waar het moet gebeuren. Dit gaat niet van vandaag op morgen. We zitten wel bij elkaar en met elkaar in gesprek. Hoeveel stikstof ruimte is er te halen bij de landbouw. Kaders en randvoorwaarden zijn te onduidelijk. instrumentarium. financiën. Welk mandaat. Je moet wel meten. en naar de de vergunde situatie kijken. Legalisering wel hand in hand gaan met het programma. Stappen zetten op de vergunningverlening.

Belangrijk: gebied in te gaan. Spelregels met elkaar afspreken hoe we hier aan tafel zitten.

Ze constateert ook dat elke provincie zijn eigen spoorboekje heeft en dat vindt ze een gemis. Als we straks de gebieden ingaat: wat heb je te bieden? Monitoring en meten op orde hebben/

Vergunningverleningen en instrumentarium. Teveel onduidelijkheid.

_____ : hoe wordt omgegaan met de gebiedsanalyses. Wat is de bedoeling. Wat als je wel gaat reduceren. Zijn de doelen helder genoeg en kan je bijstellen. Kaarten met stipjes alleen landbouw. Kijk ook naar andere sectoren.

Eenduidig formuleren van de opgave. instrumentarium. regierol invullen als provincie en welke toekomstperspectief heb je.

Met opmaak: Uitvullen

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Jordan:

Regerakkoord gekeken. Nog veel uitwerking. Landschapsgrond wat is dat. Ecologische autoriteit wat doet dit. Pas in 2023 financiën. Wat komt er vanuit het Rijk de komende periode. Helderere doelen moeten we zelf mee aan de slag. Maatregelen in het gebied treffen en gaan we kijken wat we kunnen doen. In gebied kijken wat we kunnen doen en flexibel mee omgaan. Per gebied gaan kijken.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Is het juridisch houdbaar om de KDW los te laten en alleen de omgevingswaarde te doen. Houdt dit stand voor de rechter? Dat weten we nog niet.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Reinder vraag:

Gebied in met mensen in gesprek: we zitten in een adaptieve aanpak! (grapje)

Jordan: er zijn er nog vragen. De BT en gebiedstafels en expert tafel. Daarmee uitzoeken of je hiermee verder kan worden in de gebieden. We kunnen nog niet aan de tafel zitten en zeggen zo gaan we het doen. Toekomstperspectief bieden. Alles moet nog nader worden uitgewerkt!

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Henk: veel zaken die nog niet helder zijn. Koppelen aan instandhoudingsdoelen en beheerplannen. In regeerakkoord staat Nationaal programma Landelijke Gebied. Rond oktober zal dit klaar zijn in de opmaak. Provincies hebben hier invloed op. We zitten als provincie in een ontwikkeltraject. We hebben de wet als belangrijk punt. De wet Wsn. Plannen moeten in 2023 worden opgeleverd. Alleen de provincie Noord-holland heeft als enige de doelen geformuleerd. Waar staan we op dit moment. We kunnen aan 4 knoppen draaien. In opmaat naar de doelen hebben we nog geen eenduidige aanpak. Gebiedsplannen worden erg belangrijk. Gebieden worden uitermate belangrijk. Samen met alle provincies tussendoelen, en doelen formuleren. Instrumentarium ook afspreken. Helderheid hierover krijgen. Welke instrumenten kunnen we inzetten. Als provincie Drenthe gaan we hier niet in voorop lopen. Aerijs komt in januari 2022 los. Provincies hebben aangegeven dat er niet voldoende houdbare argumenten waren om vergunningen af te geven.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Henk geeft aan dat deze BT een klankbordtafel zal worden maar de gebiedstafels zullen een prominentere rol krijgen. PS zal gaan besluiten. Stikstof bestuurtafel. Gebiedstafel ingrediënten toepassen. Expertteam tafel. Democratische legalisatie.

Jordan: Organisatie

Hoe gaan we de gebiedsagenda in. Er komen meer mensen bij. In heel Nederland 3000 / 4000 fte's.

heeft opmaak toegepast: Lettertype: Niet Vet

heeft opmaak toegepast: Lettertype: Niet Vet

Reinder: wel klankbord groep. Aanbeveling goede systeemanalyse, draagvlak en doelen. Henk: gesprekken aan de keukentafel niet alleen over aankoop. Gaat ook over kaders en instrumenten.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Discussie over inrichten van de gebiedstafels.

Trienke: probleem moet goed inzichtelijk zijn en welk toekomstperspectief heb ik. Dit zullen wel de gesprekken zijn aan de keukentafel. Wel duidelijkheid geven.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Henk: met elkaar gebiedsplannen. 6 gebieden. Een aantal natura 2000 gebieden. Verbreding met klimaat, water etc. We hebben nog niet alles op tafel. In het gebied goede gesprek gaan voeren. Opdracht en doel moet duidelijk zijn. Dit beschrijven. Probleemstelling en oplossing. Doelmatigheid en kosten efficiëntie. Totaalplaatje vul je dan met elkaar in met alle sectoren in dat gebied. Het moet in de gebieden verder gaan gebeuren.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Resumerend:

Provincie pak regie en als het in de gebieden moet gebeuren heb je een goede instrumentenkoffer om de gebieden in te gaan.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelafstand: enkel

Na de pauze:

Henk: op korte termijn 40 fte's in dossier Stikstof. Ook groot verloop in personele bezetting binnen Stikstof ook binnen andere provincies. Verwachting dat dit zal groeien naar 200 mensen in dit provinciehuis.

wat wil je bereiken en welke opgave heb je.

aan Jordan:

Hoe verhoudt dit zich tot de werkwijze.

kijk naar de achterban en welke visie hebben ze. GA aan het werk!

Reinder: energie kunnen we proactief bezig zijn. Hoe kijken we naar het Drentse verhaal. Als je de gebieden ingaat. Hoe zit jij als LTO aan tafel?

Trienke: er zitten heel veel punten op het vliegwiel en eigenlijk moeten die gaan draaien. De losse eindjes moeten zijn opgelost voordat je het gebied ingaat.

Reinder: wie zitten er aan tafel in de gebieden?

Wie zijn de stakeholders?

Jordan: we moeten nog met het Rijk afstemmen welke doelen er zijn. Wel kunnen we het proces uitzetten. Stakeholders analyse maken.

: je kan als provincie al wel proberen doelen uit te schrijven en kijken hoe het Rijk hiernaar kijkt. De pilot gebieden kunnen we die gaan toetsen.

LTO geeft aan dat de punten genoemd in het overzicht nog steeds staande zijn.

Henk: vanavond is wel een mooie onderlegger voor de voortgang in dit proces.

:

Kunnen we een aantal uitspraken doen hoe we verder gaan.

Provincie een sterkere regierol in het proces en de inhoud. Deze pakken we open gaan we doen.

We doen met partijen samen vanuit een klankbord groep om het gebiedsproces voor te bereiden.

Reinder: herkent zich niet zo goed. Klankbordgroep niet echt prettig. Nog geen duidelijkheid over: wat ben je hier nog aan het doen. Hoe dan wel agendaversnelling. Klankbordgroep. Als het wel een klankbordgroep is dan zal je dit ook duidelijk moeten maken aan de PS. Reinder kan pas een besluit nemen als dit verder is uitgewerkt.

Brieven die zijn gezonden en de rol die we hebben dateren van anderhalf jaar geleden. Jaap: werk dit eerst uit en dan bespreken hoe we hier verder mee omgaan.

Trienke: we hebben hier ook om gevraagd. Als de slag wordt gemaakt naar de gebieden en dat wij de keuze maken. Zijn we klankbordgroep of regiegroep. Als het in de gebieden gebeurd wordt die wellicht belangrijker (gebiedstafels)

Meer uitgewerkt en dan weer terugkomen hoe we ons tot elkaar verhouden.

Heb je een positie als regietafel of als klankbordgroep?

op proces wel afstemming vinden maar niet op de volledige inhoud. Je kan elkaar daar in helpen.

Eerst uitwerking van de gebiedsagenda's. Uitgangspunten van een ieder worden benut. Proces / gebiedsgerichte aanpak. Herkennen we de aanpak en wel op de inhoud elkaar bevragen.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Reinder: leidende provincie. Wacht af wat de volgende stap zal zijn en zal dan beslissing nemen. Ook hierbij kijken naar de tijdlijn.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Henk: verbreding in de opgave en dit zal uiteraard ook zijn weerslag krijgen in de planning van de gebiedsplannen.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Henk: wel duidelijk dat we naar de volgende fase gaan.

Naar de kalender kijken. In februari terugkomen en dit proces bespreken. Gelaagdheid bespreken en hoe gaan we de gebieden in.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Henk in GS is de urgente helder beschreven. We kunnen niet langer wachten met elkaar. Begin januari verder memo van [REDACTED] uitwerken. En hierna wat we van elkaar verwachten. Licht versie of stevige versie. Wel van belang dat we ons zelf positioneren. We vinden het van belang wel met elkaar op te trekken.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Jordan: de uitgangspunten vooral treffen op proces. Gelaagdheid aangeven. Medio februari komen we terug bij elkaar en dan beslissen waarin je kan versnellen en waar je elkaar kan vinden.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Eerste regel: 0 cm, Regelaafstand: enkel

Reinder: scenario's ook beschrijven.

heeft opmaak toegepast: Lettertype: Niet Vet

4. In gesprek over de ingebrachte punten

T.a.v de vertrekpunten voor het proces, de aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak en de inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe.

5. Afronding en sluiting

Afspraken over de vervolgstappen.

Trienke: procesafspraken maken. Ingebrachte punten bij elkaar brengen en dan kijken hoe we verder gaan. Wel meerwaarde bij elkaar aan tafel zitten. Als we niet gehoord worden dan heeft het geen zin meer.

heeft opmaak toegepast: Lettertype: Niet Cursief

[REDACTED]: ik blijf dat we met elkaar aan tafel blijven zitten. Proces volgen en inhoud. Zaken integraal worden opgepakt. Alles meenemen.

[REDACTED]: Als met de tijdsdruk geschakeld kan worden en duidelijkheid scheppen voor de landbouw.

Jordan: huiswerk is duidelijk

[REDACTED] twee pilots. Durf je ook al verder te werken met de andere gebieden? Samenhang is wel handig. Borgen van de binding is belangrijk.

[REDACTED]: als er nog verschillende scenario's vanuit het Rijk mogelijk zijn probeer dat dan de bewerkstelligen. Pro actief bezig zijn.

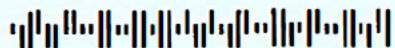
[REDACTED]: als je snelheid wil maken kan je ook bureaus inschakelen. Organiseer ook je hulp bronnen.

Reinder: Beloningssysteem. Alle andere programma's kunnen ook kansen zijn en blijf dit boven tafel houden.

Henk: veel werk te doen in het nieuwe jaar. Jaap danken voor het leiden van deze tafel.!

Nieuwe datum zal worden gepland medio februari 2022!!

Aan:
de minister van Natuur en Stikstof,
mevrouw C. van der Wal-Zeggelink
en de minister van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit,
de heer H. Staghouwer
Postbus 20401
2500 EK 's-GRAVENHAGE

Assen, 16 februari 2022
Ons kenmerk 7/5.13/2022000275
Onderwerp: Aanbod Noord-Nederlandse stikstofaanpak

Geachte ministers,

De vergunningverlening ligt ten gevolge van de stikstofcrisis grotendeels stil. Bij alle betrokkenen en zeker de PAS melders heerst veel onzekerheid.

Zoals u bekend komt daadwerkelijke stikstofreductie sinds de PAS- uitspraak d.d. 29 mei 2019 slechts moeizaam op gang. Dit is niet houdbaar, gezien de urgentie van het probleem. Geconcludeerd moet worden dat het effect van sommige Rijksmaatregelen, zoals de Maatregel Gerichte Opkoop Veehouderijen (eerste tranche) en de warme sanering varkenshouderij, is tegengevallen.

Daarnaast bestaat het risico dat uitwerking en programmering van de forse ambities uit het regeerakkoord via onder meer de Gebiedsgerichte Aanpak (verder: GGA) later dan wenselijk/noodzakelijk tot aanvullende daadwerkelijke stikstofreductie leidt. Daarom is er een dringende noodzaak en ruimte voor *snelere* maatregelen die *voortlopen* op de inzet uit het regeerakkoord en deze *aanvullen* waar nodig, met *bewezen effectiviteit*.

Daarom vragen wij via deze brief uw aandacht voor een gezamenlijk aanbod van de Noord-Nederlandse provincies bedoeld om stikstofemissies te verminderen, gesteund door de georganiseerde landbouw. De inzet van Drenthe, Groningen en Fryslân is om al dit jaar te starten met een samenwerkingsverband dat de noordelijke melkrundveesector helpt met verduurzaming die tot een eerste daadwerkelijke betekenisvolle emissiereductie leidt. Daarmee kunnen wij een bijdrage

leveren aan het doorbreken van de stikstof impasse waar Nederland in verkeert.

De drie noordelijke provincies zijn goed voor ongeveer 25% van de nationale melkrundveesector. Een sector die in onze provincies grotendeels grondgebonden is en daarom goede mogelijkheden biedt voor eenvoudig door te voeren effectieve ammoniak reducerende maatregelen die slechts een beperkte impact hebben op de bedrijfsvoering van de ondernemer.

Wij zijn in dit verband dan ook verheugd dat het Rijk ruimte biedt door in de voorjaarsnota extra middelen ter beschikking te stellen voor gebiedspilots in 2022 en 2023. Wij maken gebruik van de mogelijkheid om u bij deze te verzoeken de financiering van de Noord-Nederlandse stikstofaanpak in de voorjaarsnota mee te nemen.

Noord-Nederland biedt met het gezamenlijke voorstel de kans om door middel van een grootschalige pilot ervaring op te doen met deze laagdrempelige maatregelen en tegelijkertijd daadwerkelijk ammoniakuitstoot te reduceren. Daarbij zal steeds naar de sector gecommuniceerd (blijven) worden dat er aanvullend andere (gebiedsgerichte) maatregelen doorgevoerd gaan worden en dat wij ook daar gezamenlijk voor aan de lat staan als Rijk en provincies.

Deze maatregelen moeten en kunnen een afgewogen deel uitmaken van de integrale lange-termijn stikstofaanpak. Reductiepercentages van de individuele maatregelen uit de Noord Nederlandse stikstofaanpak¹ variëren grofweg tussen de 15% en 25%, waarbij het combineren van meerdere maatregelen nog aanvullend effect sorteert.

Kosteneffectiviteit en draagvlak

Kosteneffectiviteit is een belangrijk aspect van het voorstel. Terwijl de GGA (in ontwikkeling) op dit moment nog weinig zicht biedt op de te verwachten effectiviteit (in Euro/mol depositiereductie), is dit aspect juist leidend geweest bij het identificeren van maatregelen voor het NN-initiatief. De lijst is daarnaast afgestemd met de belangrijkste belangenbehartigers binnen de sector, waardoor er op een goed draagvlak kan worden gerekend. Ook tijdens maatwerkgesprekken in de gebieden is veel belangstelling getoond voor “laaghangend fruit” maatregelen. Dit vanwege bijkomende voordelen in de bedrijfsvoering (een schonere stal bijvoorbeeld is gezond voor mens en dier), maar ook omdat er een stukje perspectief wordt gecreëerd voor en door ondernemers. Doordat agrarisch ondernemers generiek mee kunnen doen, krijgen zij de gelegenheid hun collega's te helpen met het wegnemen van een stukje van de stikstofdeken. Ook kan dit soort laagdrempelige maatregelen een manier zijn om agrarisch ondernemers al tijdens de aanloopfase van de GGA actief aangehaakt te krijgen. Tenslotte verhoogt het toevoegen van een extra spoor de succeskans van de algehele stikstofaanpak.

¹ Zo becijferde [redacted] van het NMI in november 2021 in het tijdschrift V-focus het reducerend effect van een aantal maatregelen, waarvan sommige deel uitmaken van dit NN-initiatief.

Toekomstbestendigheid

Daadkrachtig en effectief vooruitlopen op de hoofdmoot van de stikstofaanpak kan ertoe leiden dat de (stikstof-) uitdagingen al voor de aanvang daarvan iets lichter worden. Aan de andere kant kan het ook risico's met zich meebrengen. Het NN-initiatief moet niet leiden tot investeringen die later, in het licht van de gebiedsplannen en GGA, veranderen in zogenaamde 'lock ins'. Denk aan het moderniseren van een stal op een bedrijf waarvan later toch blijkt dat het uitgekocht moet worden. Daarom voorziet het NN initiatief in een lijst (zie bijlage 1) met 'no regret' maatregelen, die in de meeste (GGA) toekomstscenario's nog steeds een plek zullen hebben in de duurzame melkveehouderij. Bovendien gaat het uitsluitend om bescheiden investeringen die direct in stikstofreductie resulteren, en heeft het niet of pas later realiseren van stikstofreductie ook zijn prijs. Daarom zouden deze maatregelen deel moeten en kunnen zijn van de integrale lange-termijn stikstofaanpak.

Regie op de menukaart met maatregelen

De uiteindelijke beslissing over de set van maatregelen moet plaatsvinden op basis van afstemming tussen de agrarische sector, (inhoudelijke experts van) de Noordelijke provincies en het Rijk, waarbij ook inpassing in de integrale stikstofaanpak wordt meegewogen. Ook de wisselwerking met andere opgaven in het landelijk gebied is van belang, bijvoorbeeld: leidt uitrijden van verdunde mest op bepaalde locaties niet tot problemen met nitraatuitspoeling? Hebben additieven in de mest gevolgen voor de bodemvruchtbaarheid? Voor kennis omtrent deze thema's is bij het samenstellen van de voorlopige lijst gekeken naar bestaand onderzoek en in sommige gevallen (additieven in de mest) naar onderzoek dat de Noordelijke provincies op dit moment nog laten uitvoeren door bijvoorbeeld Dairy Campus Fryslân en NMI Wageningen.

En verder

Tenslotte is er in dit voorstel aandacht voor borging (worden de maatregelen daadwerkelijk geïmplementeerd) en voor monitoring van de (stikstof)effecten. Wat het laatste betreft is er op dit moment nog niet voorzien in uitgewerkte plannen, ook met het oog op ontwikkelingen die al gaande zijn op dit gebied en de recente SGP-kamermotie van 7 december 2021, die inzet op real-time monitoring van ammoniak. Ook lopen er binnen de provincies initiatieven en pilots op dit gebied, in samenwerking met TNO maar ook andere organisaties, waar mogelijk bij aangehaakt kan worden.

Wat vragen wij

Met € 20 miljoen voor de Noordelijke provincies in 2022, oplopend tot € 40 miljoen in 2023, na een tussenevaluatie, door te zetten van 2024 tot en met 2026, kunnen alle ondernemers die mee willen doen op gang geholpen worden (de verwachting is uiteindelijk tot 75% deelname). Per deelnemend bedrijf is een uiteindelijke reductie van de uitstoot van 20% tot 30% reëel. Dus 75% van de 4500 bedrijven zijn 3375 bedrijven waardoor een overall-reductie van de ammoniakuitstoot tot 20% bereikt kan worden. De kosteneffectiviteit ligt daarmee ca. 10 keer hoger dan die van het uitkopen van bedrijven.

Graag gaan wij met u in gesprek over ons aanbod aan u en de gevraagde bijdrage.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Groningen,
namens dezen,

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke extending to the right.

F. Gräper,
gedeputeerde

Gedeputeerde Staten van Fryslân,
namens dezen,

A handwritten signature in black ink, featuring a large, stylized initial 'K' followed by a horizontal line.

K. Fokkinga,
gedeputeerde

Gedeputeerde Staten van Drenthe,
namens dezen,

A handwritten signature in blue ink, with a large, stylized initial 'H' and a horizontal line extending to the right.

H. Jumelet,
gedeputeerde

Bijlage 1. Voorlopige lijst met maatregelen, kosten en effectiviteit

1. Loopvloeren sproeien met water (zie ook Bijlage I, p.8)

De totale emissiereductie van stalvloer, mestkelder en bij uitrijden kan oplopen tot ca. 40% (Tabel 1, p.7).

Spoelleidingen kunnen zowel in bestaande als nieuwe stallen aangebracht worden. Ook een mestschuif of schuifrobot kan uitgerust worden met een sproei-installatie. In de winter raakt de mestkelder misschien vol, dus dan alleen in de zomer doen, of de opslagcapaciteit uitbreiden (met behulp van andere subsidies). Zowel stalemissies (30% reductie bij één op één) als emissies bij het uitrijden (40% reductie bij één op één op één) worden gereduceerd (zie ook Tabel 1, p.7).

De sproeimaatregel kan geborgd worden door het meten van de gebruikte hoeveelheid water, in combinatie met het vastleggen van de sproeifrequentie en controle op de werking van de installatie.

Bij de uitvoering van deze maatregel worden geen grote ongewenste neveneffecten verwacht, op basis van CDM (2021). Wel leidt een en ander naar verwachting tot reductie van hygiëne-gerelateerde problemen met klauw- en uiergezondheid bij koeien. Klauwaandoeningen kosten de melkveehouder gemiddeld € 53,17 per koe per jaar (Lely, 2021).

2. Verdunnen mest bij het uitrijden (dit gebeurt automatisch al in de mestkelder bij maatregel 1).

Afhankelijk van de verdunning is ca. 14% emissiereductie reëel (Tabel 1, p.7)

Verdunnen kan geborgd worden door het meten van de gebruikte hoeveelheid water, of door het meten van elektrische geleidbaarheid van de uitgereden mest, in combinatie met een datalogger (Migchels et al., 2019). Hiermee is in een pilot al ervaring opgedaan.

Bij de uitvoering van deze maatregel worden geen grote ongewenste neveneffecten verwacht, op basis van CDM (2021). In droge jaren kan verdund uitrijden leiden tot betere grasopbrengsten.

3. Toevoegen van additieven aan het veevoer en/of de mest (bijvoorbeeld MgCl₂) – zie ook Bijlage II, p.9

Emissiereducties van ca. 25% vanuit de mestkelder en bij het uitrijden zijn reëel (Tabel 1, p.7).

Borging is mogelijk door een datalogger te koppelen aan het doseerapparaat en/of met behulp van facturen van aanschaf additieven.

Bussink en Van Dool (2021) geven aan geen negatieve effecten op de bodemvruchtbaarheid te verwachten. FarMin BV, leverancier van additieven, geeft aan dat verrijkte mest leidt tot een betere stikstofbenutting en dus lager kunstmestgebruik. Verder verdwijnt ook de stank (en ammoniak) uit de stallucht, hetgeen de gezondheid van mens en dier ten goede kan komen.

4. Meer weidegang

De te verwachten emissiereductie is ca. 5% per 720 uur extra beweiden. Voor borging geven Migchels en Van Dijk (2019) een aantal handreikingen; aansluiting zoeken bij bestaande labels (weidemelk, biologisch) is er één van.

Bij de uitvoering van deze maatregel worden geen grote ongewenste neveneffecten verwacht, door CDM (2021). Wel merkt CDM (2021) op dat het toepassen van meer beweiding als maatregel om ammoniakemissie te beperken, het lastiger maakt om te sturen op een laag RE-gehalte (Ruw Eiwit).

Economisch voordeel door beweiding ontstaat door lagere loonwerkkosten, besparing op (eiwitrijk) krachtvoer, extra opbrengsten door de melkpremie, betere dier- en klauwgezondheid en minder problemen met uierontstekingen. Beweiding wordt ook als positief ervaren voor het imago en de marketing van de sector. Nadelen zijn er ook, waaronder een lagere bruto grasopbrengst per ha grasland, kosten voor afrastering van percelen en onderhoud van kavelpaden, en soms een lagere melkopbrengst door minder mogelijkheden om het rantsoen af te stemmen op de behoefte van de koe. Beweiding vraagt tijd en vakmanschap van de boer om daadwerkelijk (meer) economisch voordeel uit beweiden te halen (Van den Born et al., 2020).

Weidegang zou binnen het NN-initiatief onder andere gestimuleerd kunnen worden door het subsidiëren van weidecoaches (www.stichtingweidegang.nl).

5. Verlagen Ruw Eiwitgehalte in voer

CDM (2021) geeft een doorrekening van deze maatregel op nationale schaal, in kton reductie; het effect is substantieel, maar moeilijk op zeer korte termijn om te rekenen naar een percentage.

Uit technisch oogpunt is een verlaging van het gemiddelde RE-gehalte van het rantsoen van melkvee tot gemiddeld 160 g per kg drogestof op sectorniveau realiseerbaar, zonder negatieve gevolgen voor melkproductie en diergezondheid. Het eiwitgehalte van het melkveerantsoen in noordwest Nederland is gemiddeld 167 g RE/kg droge stof (CDM, 2021). De spreiding tussen bedrijven in RE-gehalte van het rantsoen is echter groot, en voor sommige bedrijven is het niet eenvoudig om een gemiddeld RE-gehalte in het rantsoen van 160 g per kg drogestof te realiseren; dit geldt vooral voor bedrijven die geen snijmais kunnen telen. Ook de variatie tussen jaren in het gemiddelde RE-gehalte is soms groot, door de invloed van de weersgesteldheid op het RE-gehalte van vooral gras (CDM, 2021).

Het maken van een afspraak op sectorniveau impliceert dat individuele bedrijven eigen keuzes kunnen maken om de gestelde doelen te realiseren. Het ligt voor de hand om de voortgang van de maatregel te monitoren via de KringloopWijzer, waarbij bedrijven die voorop lopen, beloond zouden kunnen worden via de melkprijs of GLB-middelen.

6. Mest preciezer uitrijden of uitrijden bij niet drogende weersomstandigheden

Geen negatieve effecten te verwachten. Monitoring en borgen nog uit te werken. Te verwachten reductie bij het uitrijden ca. 3%.

3. Budget en randvoorwaarden

Budget

Er wordt gedacht aan bedragen tot € 10.000,-- voor jaarlijkse kosten en tot € 15.000,-- voor eenmalige. Dit is gebaseerd op de gesprekken met agrarisch ondernemers. Maatregelen kosten vaak € 100,-- tot € 200,-- per ha. Apparatuur om additieven bij te mengen zo'n 15.000, evenals een mestrobot om de stalvloer schoon te houden.

Om snel tot brede deelname te komen (een sleutelpunt van dit voorstel), zou er in het eerste jaar gewerkt kunnen worden met een hoger subsidiepercentage (bijvoorbeeld 75%). In de daaropvolgende jaren van de pilot zou dit kunnen dalen naar 40-50%. In het eerste jaar zou het totale budget ook lager kunnen liggen, vanwege de opstartfase. Aangezien de verschillende maatregelen verschillende prijzen hebben, moet er nog nagedacht worden over een goede mix en of het geld per maatregel gelabeld moet worden.

Met ca. € 40 miljoen voor de Noordelijke provincies per jaar, over 5 jaar, kunnen alle ondernemers die mee willen doen op gang geholpen worden (de verwachting is uiteindelijk tot 75% deelname). Per deelnemend bedrijf is een uiteindelijke reductie van de uitstoot van 20% tot 30% reëel. Dus 75% van de 4.500 bedrijven zijn 3.375 bedrijven waardoor een overall-reductie van de ammoniakuitstoot tot 20% bereikt kan worden. De kosteneffectiviteit ligt daarmee ca. 10 keer hoger dan die van het uitkopen van bedrijven.

Randvoorwaarden van de sector

- De regeling is vrijwillig. Deelname is niet verplicht.
- Deelname is generiek mogelijk voor alle bedrijven in Noord-Nederland.
- De resultaten worden gemonitord om zo zicht te krijgen op de resultaten van de innovatiekracht.
- Voldoende budget beschikbaar om te voorkomen dat de regeling 'overtkend' wordt. Dat werkt demotiverend.
- Bij alle vervolgstappen, landelijk, legalisering, gebiedsgerichte aanpak, intern/extern salderen, etc. is de situatie zonder deelname aan de regeling het referentiepunt.

Randvoorwaarden van de provincies

- Zonder inzet van landelijke middelen is uitvoering niet mogelijk.
- De regeling moet zoveel mogelijk ondernemers verleiden mee te doen.
- Reeds verplichte maatregelen kunnen niet onder de regeling vallen.
- Eventueel later landelijk opgelegde maatregelen vallen daarna buiten de regeling.
- Maatregelen die opgenomen zijn in de RAV (en dus in principe saldeerbaar zijn) vallen buiten de regeling.
- De resultaten worden gemonitord om de effectiviteit van maatregelen te beoordelen en de maatregelenlijst periodiek aan te passen.
- Er moet, marginaal, getoetst kunnen worden dat de maatregelen ook gerealiseerd worden.

- De reductie van ammoniakuitstoot komt ten bate van de natuur. Alleen met aanpassing van de vergunning binnen de wettelijke contouren en jurisprudentie kan intern of extern gesaldeerd worden.
- De regeling moet na drie jaar geëvalueerd worden op rendement om te bepalen of hij doorgezet wordt.
- De uitvoeringskosten bij de provincies zullen tussen de 4 en 5 fte's per provincie liggen.

Tabel 1. Geschat effect op de ammoniakemissie van enkele kosteneffectieve reductie-maatregelen.

	Stal* (47% van de totale emissie*)		Uitrijden (35% van de totale emissie*)		Totale reductie
	Reductie (alleen in stal#)	Reductie (van totaal)	Reductie (alleen uitrijden)	Reductie (van totaal)	
Loopvloeren sproeien met water (aangenomen dat dit leidt tot 1 op 1 verdunnen in de mestkelder&)	50%	23%	40%	14%	37%
Mest in opslag verdunnen met water (uitgaand van 1 op 1 verdunnen&)	30%	14%	40%	14%	28%
Additieven in de mest (MgCl ₂ - naar schatting, afhankelijk van dosering&)	30%	14%	40%	14%	28%
Verdunnen mest alleen bij uitrijden	-	-	40%	14%	14%
Rantsoen en additieven	...%	...%	...%	...%	Tot ca. 15%
Meer weidegang (uitgaand van 720 uur per jaar, meer uren = meer reductie)	...%	...%	...%	...%	5% per 720 uur
Mest uitrijden onder niet-drogende weersomstandigheden (indicatief)	-	-	10%	4%	4%
Mest preciezer uitrijden	-	-	7,5%	3%	3%

* Voor de landbouwsector als geheel - Oenema et al., Factsheet Stikstofbronnen, ten behoeve van 2de Kamer Commissie Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit 02-10-2019

Inclusief de mestkelder, die verantwoordelijk is voor ca. 50% van de stalemissies

& Meer of minder reductie al naar gelang de verdunning of dosering. Dit is te borgen met datalogger

Bijlage I. kapitaalkosten, operationele kosten, kosteneffectiviteit en eventuele neveneffecten van het sproeien van stalvloeren.

Investeringskosten sproei-installatie

Een indicatieve prijs voor een installatie (inclusief leidingen) voor het sproeien van vloeren is zo'n € 20,- per strekkende meter stal. Uitgaande van zo'n 1.5-2 strekkende meter per koe (pers. communicatie melkveehouder) zijn de kosten per koe (hoog ingeschat) ca. € 40,-

Met iets meer dan 100 koeien per bedrijf zou de investering op een Noordelijk melkveebedrijf ca. € 4.000,- bedragen. Waterkosten zijn hierin niet meegenomen, omdat die in verhouding bescheiden zijn (zie onderstaande alinea) en samenhangen met het beschikbare volume in de mestkelder en de waterbron.

Investeringskosten mestrobot

Een alternatief voor een sproei-installatie is een automatische mestrobot die de stalvloer schoonhoudt en -sproeit. De hiervoor benodigde investering ligt tussen de € 15k en € 20k. De jaarlijkse onderhoudskosten liggen naar schatting tussen de € 500,- en € 1.000,-. De emissiereductie vanaf de stalvloer is waarschijnlijk te vergelijken met die van een sproei-installatie. Leasen is een mogelijkheid die commercieel wordt aangeboden en zou een optie kunnen zijn binnen het NN initiatief.

Waterverbruik en -kosten

Het benodigde watervolume voor een sproei-installatie ligt tussen ca.

10 en 40 liter per koe per dag. Het aantal dagen op stal is gerelateerd aan de beweiding. Uitgaande van gemiddeld 165 dagen beweiding per jaar in Noord-Nederland (CDM-advies 'Doorrekening bronmaatregelen stikstof in de melkveehouderij' 9-6-2021), staan de koeien zo'n 200 dagen op stal.

Het benodigde watervolume per koe ligt dan tussen 2-8 m³ per jaar. Voor 100 koeien is dat 200-800 m³. De waterkosten (leidingwater) bedragen (prijs € 0.87 per m³) ca. € 174,- - € 696,- per jaar.

Effect op mestverduunning

Een melkkoe die qua melkproductie in de middenmoot zit, produceert in 200 dagen op stal ca. 15 m³ drijfmest (RVO, 2018). Met een waterverbruik van een sproei-installatie van 10-40 liter per koe per dag wordt de mest in de mestkelder aangelengd tot 17-23 m³ per koe; een verduunning van resp. één deel water op tien delen mest en één deel water op drie delen mest). De laatste verduunning leidt bij uitrijden tot een emissiereductie van 20-30%, bij zodenbemesting van grasland op zandgrond (CDM, 2021). Bij andere manieren van uitrijden kan de reductie groter zijn.

Kosten stalvloer sproeien per eenheid emissiereductie

Resultaten uit de Proeftuin Natura 2000 Overijssel duiden verder op een emissiereductie van deze techniek van ca. 15%. Bij een oudere stal met emissiefactor 13.0 (kg NH₃ per jaar, regeling ammoniak en veehouderij) en 5% reductie door beweiden (dus emissiefactor 13 x 0.95 = 12.35) zou dit een reductie per koe op

leveren vanaf de stalvloer alleen van $0.15 \times 12.35 = 1.85$ kg NH₃. De prijs per kg NH₃ emissiereductie is $40/1.85 = \text{€ } 21.60$. Dit moet nog vermeerderd worden met de jaarlijkse afschrijving van de sproei-installatie per koe, maar die is naar verwachting relatief laag. Als ook de emissiereductie uit de mestkelder wordt meegenomen, is de vraag hoeveel water er gebruikt wordt bij het sproeien/hoeveel de mest verdund wordt. Duidelijk is, op basis van de Proeftuin Natura 2000 Overijssel, dat dit verdunnen tot een verdubbeling van de reductie kan leiden, dus een (gehalveerde) prijs per kg NH₃ emissiereductie van ca. € 10.--. Als ook de emissiereductie bij het uitrijden (Tabel 1, p.7) wordt meegenomen, daalt de prijs nog verder.

Aanvullende investeringen en subsidies

Vanuit duurzaamheids- en wellicht ook economisch oogpunt is het wenselijk om hemelwater te gebruiken voor het verdunnen van mest. Verdunning van drijfmest vraagt verder op veel bedrijven ook om logistieke aanpassingen, in samenwerking met de loonwerker; water en drijfmest moeten in een bepaalde verhouding bij elkaar worden gebracht bij de toediening of daarvoor. Omdat water niet op alle percelen direct beschikbaar is, zijn investeringen nodig, waardoor deze maatregel op sommige bedrijven relatief duur is. Deze investeringen (bassins en leidingen, etc.) zouden deels vanuit aanvullende regelingen gesubsidieerd kunnen worden. In Friesland is er binnenkort nog een POP openstelling fysieke investeringen die hiervoor gebruikt kan worden; regenwaterbassins en dergelijke kunnen op die lijst worden meegenomen. In Groningen en Drenthe is hiervan geen sprake, maar zou kunnen worden aangestuurd op een openstelling binnen het NSP/GLB. In het geval dat de provincies hierop onvoldoende invloed kunnen uitoefenen, zou LNV mogelijk een rol kunnen spelen hierin.

Te verwachten neveneffecten

Bij de uitvoering van deze maatregel worden geen grote ongewenste neveneffecten verwacht, op basis van CDM (2021).

Mastitis, verminderde vruchtbaarheid en problemen met klauwgezondheid zijn de drie belangrijkste redenen voor afvoer van dieren op melkveebedrijven. Een schone stalvloer heeft hier een cruciale rol in. Met een schone vloer worden hygiëne-gerelateerde problemen met klauw- en uiergezondheid beperkt. Klauwaandoeningen kosten de melkveehouder gemiddeld € 53,17 per koe per jaar (Lely, 2021). Sproeien en schoonhouden van stalvloeren draagt bij aan vermindering van deze kosten en aan een meer duurzame bedrijfsvoering.

Het uitrijden van verdunde mest kan verder leiden tot betere grasopbrengsten in droge jaren.

Bijlage II. kapitaalkosten, operationele kosten, kosteneffectiviteit en eventuele neveneffecten van het toevoegen van Magnesiumchloride ($MgCl_2$) aan koemest.

Kosten doseerinstallatie $MgCl_2$

De kosten van een commercieel beschikbare doseerinstallatie bedragen € 20k. De kosten voor het zout zijn afhankelijk van de dosering, waarbij de relatie tussen dosering en emissiereductie op dit moment nog onderzocht wordt in een proefstal door WUR/Dairy Campus Leeuwarden.

Commercieel wordt er een wateroplossing geleverd die 32% w/w $MgCl_2$ bevat, met een soortelijk gewicht van 1.31. De marktprijs van dit product is € 0,37 per kg. Het product wordt in de eerste plaats verkocht vanwege de positieve effecten van de mest die ermee verrijkt is. De dosering voor die toepassing is relatief laag, namelijk 3.33 liter per m^3 mest. Uit eerste meetresultaten bij Dairy Campus blijkt nu dat bij een - hogere - dosering van 15 liter van deze oplossing per m^3 mest waarschijnlijk een ammoniak-emissiereductie uit de mestkelder optreedt van wel 30-40% (Bussink en Van Dool, 2021). Hierbij moet wel worden opgemerkt dat deze dosering waarschijnlijk nog aan de hoge kant is (Bussink en Van Dool, 2021). Daarnaast vindt er bij het uitrijden ook nog een substantiële emissiereductie plaats.

Kosten $MgCl_2$

Een melkkoe die qua melkproductie in de middenmoot zit, produceert in 200 dagen op stal ca. 15 m^3 drijfmest (RVO, 2018). Bij een dosering van 15/ m^3 zou hiervoor 225 liter $MgCl_2$ oplossing nodig zijn. De kosten hiervan zijn $225 \times 1.31 \times 0.37 = € 109,-$. Voor een bedrijf met 100 koeien gaat het derhalve om jaarlijkse kosten van € 10.900,-. Deze moeten nog vermeerderd worden met de jaarlijkse afschrijving van de doseerinstallatie. Opgemerkt moet worden dat de praktijk uitwijst dat een (veel) lagere dosering wellicht eenzelfde reductie-effect kan hebben. Dit zou kunnen leiden tot meer dan een halvering van de kosten. Een voordeel van $MgCl_2$ is dat er geen aanvullende investeringen nodig zijn voor grotere mestkelder of wateropslag. Daarbij is het van belang om te constateren dat er momenteel al een groep boeren is die genoeg voordelen zien om het product te gebruiken, zonder daarbij direct reductie van ammoniakemissies te beogen.

Kosten van $MgCl_2$ toevoegen aan de mest per eenheid emissiereductie

Uitgaand van een emissiereductie van 35% en een oudere stal met emissiefactor 13.0 (kg NH_3 per jaar, regeling ammoniak en veehouderij) en 5% reductie door beweiden (dus emissiefactor $13 \times 0.95 = 12.35$) zou dit een reductie per koe opleveren van $0.35 \times 12.35 = 4.32$ kg NH_3 . De prijs per kg NH_3 emissiereductie is $109/4.32 = € 25,23$ (exclusief afschrijving van de doseerinstallatie per koe). Deze prijs is nog substantieel lager wanneer er ook rekening wordt gehouden met de emissiereductie die plaatsvindt bij het uitrijden van de mest.

De praktijk wijst verder uit dat een lagere dosering wellicht eenzelfde reductie kan bewerkstelligen, afhankelijk van de verblijftijd van het zout in de mestkelder (in de winter zal de verblijftijd lang zijn). Dit zou meer dan een halvering van de kosten kunnen betekenen. Bij toepassing in veel lagere doses, voor mestver-

rijking, valt namelijk op dat er dan al nauwelijks meer sprake is van stank in de stal. Dit is op dit moment nog onderwerp van onderzoek.

Tenslotte moet nog worden opgemerkt dat bij lagere doseringen (en lagere reductiepercentages) de kosten per eenheid emissiereductie in ieder geval lager zullen zijn, omdat de eerste onderzoeksresultaten (Monteny et al., 2021) wijzen op een dosis-reductiecurve met afnemende meeropbrengsten.

Te verwachten neveneffecten

Het bedrijf FarMin BV in Gorredijk geeft aan dat mestverrijking in lage doses leidt tot betere benutting van de stikstof in de mest en daardoor leidt tot een besparing op aangekochte kunstmest.

Verder rapporteren Bussink en Van Dool (2021):

“Een hoger Mg-gehalte in mest is verder gunstig voor het Mg-gehalte van voorjaarsgras. Vaak is dit gehalte lager dan gewenst is voor hoog productief melkvee. Extra aanvoer van Mg via mest zal leiden tot hogere Mg-gehalten in gras. Een risico op te hoge gehalten is uitgesloten. Door het toevoegen van Mg ontstaat struviet, wat in feite een (Mg)NP-meststof is. Vooral op grasland mag een goede P-werking worden verwacht omdat de aanwezigheid van ammonium in struviet de opname van P stimuleert en de struviet in mest waarschijnlijk homogeen verdeeld is en aanwezig is in kleine deeltjes. Een goede P-werking is gunstig in het vroege voorjaar wanneer de bodemtemperatuur nog vrij laag is zeker voor percelen met een (vrij) lage fosfaattoestand (bijna 30%).

Een negatief effect kan zijn dat struviet in rundveedrijfmest bij langdurige mestopslag gaat neerslaan op de bodem van de mestopslag. Monitoring moet uitwijzen of dit een reëel risico is. Ook leidt de toevoeging van extra Mg aan mest tot een grote toevoer van magnesium aan percelen en daarmee tot meer uitspoeling van magnesium. De uitspoeling van Ca en Mg bepalen samen de hardheid van water. Verwacht wordt dat dit geen grote problemen geeft. Een grote Mg-aanvoer op kleibouwland kan er voor zorgen dat de Mg-bezetting van het kleihumuscomplex toeneemt. Een hoge bezetting kan leiden tot een sterker zwelgedrag van klei en daarmee tot een slechtere bodemstructuur. Het risico hierop wordt vooralsnog als laag ingeschat. Op grasland (klei, zand of veen) speelt dit niet. Daar is een dichte grasmat aanwezig met veel wortelmasse dat de grond bijeenhoudt”.

Geraadpleegde Literatuur

Bussink DW & Van Dool K, 2021, Effect $MgCl_2$ verrijkte mest op bodem en gewas, Nutriënten Management Instituut BV, Wageningen, Rapport 1867.N.21, pp. 20

CDM, 2021. CDM-advies 'Doorrekening bronmaatregelen stikstof in de melkveehouderij' 9-6-2021

Lely, 2021. Lely Discovery Brochure. www.lely.com

Migchels, G., L. Joosten, M. van Leeuwen, R. Ferwerda en W. Houwers, 2019. Borgen van maatregelen om ammoniakemissie te reduceren. Wageningen Livestock Research, Rapport 1196.

Monteny, G.-J., Vos, A., Van Vliet, R., Groenendal, G., Westerink, S., 2021. Case/control-onderzoek optimalisatie vermindering ammoniakemissie uit melkveemest door toepassing van mestadditief op basis van magnesiumchloride (Nedmag). MEET-ID RAPPORT 2021-001, Juni 2021

RVO, 2018. Mestbeleid 2018, tabellen. Tabel 6. Stikstof- en fosfaatproductiegetallen per melkkoe 2018 (drijfmest en vaste mest)

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen , 16 februari 2022

Ons kenmerk 7/5.13/2022000275

Behandeld door team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

Onderwerp: Aanbod Noord-Nederlandse stikstofaanpak

Status: Ter informatie

Geachte voorzitter/leden,

Hierbij ontvangt u een brief die de colleges van Gedeputeerde Staten van de provincies Groningen, Fryslân en Drenthe hebben verzonden aan de ministers van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en Natuur en Stikstof met als onderwerp 'Aanbod Noord-Nederlandse stikstofaanpak'.

Tijdens de bijpraatmomenten stikstof met u is een aantal keren onze inzet 'laaghangend fruit' aan de orde gesteld: een voorstel vanuit de drie noordelijke provincies om met relatief bescheiden middelen managementmaatregelen te nemen bij melkveehouderijen om zo een snelle reductie van stikstofuitstoot te kunnen realiseren. De opzet is dat met een geringe subsidie alle melkveehouderijen in Noord-Nederland mee kunnen doen om bij hun bedrijf passende maatregelen door te voeren, die tot een substantiële reductie van de ammoniakuitstoot leiden.

Het voorstel behelst een aantal mogelijke maatregelen, de borging daarvan, een bijpassende vergoeding (subsidie) voor de ondernemers en metingen. Hierover is meermalen met het Ministerie van LNV gesproken.

Als provincies Groningen, Fryslân en Drenthe vragen wij nu aan de ministers van LNV en Natuur en Stikstof om in hun voorjaarsnota financiële ruimte te creëren om dit op korte termijn uit te kunnen voeren.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter

, secretaris

Bijlage Brief met bijlage aan de ministers van LNV en Natuur en Stikstof

Tijdslijn op hoofdlijnen proces gebiedsplannen

Tijdslijn om te komen tot gebiedsplan 1 juli 2023 (twee jaar na inwerkingtreding Wsn)																	
	2022											2023					
Activiteit	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec	jan	febr	mrt	april	mei	juni	juli
1. Gebiedsprocessen																	
1.1 Vertaling omgevingswaarde --> gebiedsdoelen																	
1.2 Opgaven in beeld (stikstof, water, klimaat, etc.)																	
2. Instrumentenkoffer vaststellen																	
2.1 Groslijst landelijke en provinciale bronmaatregelen																	
3. Gebiedsplan																	
3.1 Mogelijke maatregelen per gebied: 1e versie																	
3.2 Doorrekenen 1e versie gebiedsplan																	
3.3 Optimaliseren gebiedsplan																	
3.4 Vaststellen gebiedsplan GS													*				
3.5 Gebiedsplan in PS																*	
* Vergaderschema PS nog niet bekend, precieze datum volgt																	

AGENDA

Bestuurlijke Tafel stikstof Drenthe

Datum	1 maart 2022
Tijd	18.00-20.00 uur. Broodjes en warme snack staan klaar.
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners, Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Fysiek in de statenzaal provincie Drenthe
Status gesprek	Informeren en bespreken

1. **Opening en welkom door Henk Jumelet.**
Evenals 16 december jl. zal [REDACTED] de vergadering begeleiden.
- *Voorstellen* [REDACTED]

- 2a. **Terugblik Bestuurlijke Tafel 16 december 2021.**

- 2b. **Bespreken proces van de op te stellen gebiedsagenda's.**
In november 2021 zijn de gebiedsverkenningen openbaar gemaakt. Deze gebiedsverkenningen vormen samen met het vastgestelde Koersdocument de leidraad voor het opstellen van de gebiedsagenda's (zie bijlage 1).

3. **Bespreken hoofdproces tot medio 2023 (spoorboekje)**
Bijgevoegd een tijdlijn voor het hoofdproces van de gebiedsplannen (zie bijlage 2)

4. **Delen van actualiteiten en ontwikkelingen.**
Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.

5. **Afronding en sluiting.**
Afspraken over de vervolgstappen.

Bijlage 1

Organisatie gebiedsagenda's, proces en inhoud

Achtergrond en stand van zaken: gebiedsverkenningen en pilots gebiedsagenda's

Op 23 november 2021 zijn de gebiedsverkenningen openbaar gemaakt. Deze gebiedsverkenningen vormen samen met het vastgestelde Koersdocument de leidraad voor het opstellen van de gebiedsagenda's.

Gestart is met twee pilots; de pilot gebiedsagenda Fochteloërveen en pilot gebiedsagenda Elperstroom. Eind december hebben over beide pilots een ambtelijke 'botsproefsessie' plaats gevonden. De vraag die tijdens deze sessies centraal stond was: wat leren de gegevens (interpretatie) ons en wat gaan we daarmee vervolgens doen (formuleren uitgangspunten). Deze vraag is beschouwd aan hand van de te stellen natuur- water- en klimaatdoelen (deels) voortvloeiend uit de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering en de gewenste toekomstige (maar nog niet vergunde) ontwikkelingen in Drenthe. Tijdens deze botsproefsessies werd duidelijk dat te bereiken natuur-, klimaat- en waterdoelen niet zonder meer haalbaar zijn en gewenste ontwikkelingen niet altijd mogelijk zijn op basis van de resultaten van de gebiedsverkenningen.

De pilot Fochteloërveen is opgestart met een algemeen voorbereidend overleg en nog nader in te plannen keukentafelgesprekken. De pilot Elperstroom bleek vanwege de schaal en de snelheid die geboden is geen meerwaarde te hebben. De botsproefsessie en de pilot Fochteloërveen bieden belangrijke input voor het vullen van de betreffende gebiedsagenda en het voeren van gesprekken in de gebieden, zowel aan de (op te richten) gebieds- en experttafels (zie hieronder). Daarnaast helpt het ons in het inrichten van de andere gebiedstrajecten.

Backoffice Drentse Aanpak Stikstofreductie (Das)

De verkenningen zullen permanent door de provincie worden bijgewerkt met nieuwe, te verkrijgen gegevens of nieuwe inzichten. Dit zal door de in te richten Backoffice Das worden opgepakt. Daarmee zijn zowel de gebiedsverkenningen, gebiedsagenda's en het daaruit voortvloeiende gebiedsplan dynamische documenten.

Participatie

Gedurende het gehele traject worden drie tafels en een afzonderlijk op te richten commissie onderscheiden:

- **Bestuurlijke tafel:** Brede overkoepelende tafel stikstof en klankbordgroep. Hier zitten de bestuurlijke partners aan tafel: natuur, landbouw, economie en overheden. Deze bestuurders worden op gezette tijden geïnformeerd over de stand van zaken. Voor de partners is er gelegenheid om wensen en zorgen te uiten en met elkaar van gedachten te wisselen over de inhoud en voortgang van de Drentse Aanpak Stikstof.
- **Gebiedstafels:** belangentafels, per afzonderlijk gebied. Deze adviseren ten tijde van het opstellen van de gebiedsagenda's en het gebiedsplan. Aan het begin worden ze bevroegd op hun ideeën, oplossingsrichtingen en eventuele voorkeuren/wensen, aan het eind wordt met hen gesproken over de te nemen maatregelen. In deze fase zal worden samengewerkt met vertegenwoordigers van agrarische en niet-agrarische bedrijven, natuur- en milieuorganisaties, gemeenten, waterschappen en overige gebiedspartners.

Binnen de gebieden zal worden aangesloten bij bestaande samenwerkingsverbanden en zal worden geïnventariseerd op welke wijze de gebiedstafels zo efficiënt mogelijk kunnen worden ingericht. Hierbij wordt gekeken naar lopende trajecten per gebied en waar mogelijk en wenselijk kan worden aangesloten bij reeds bestaande overlegstructuren. Dit krijgt pas later vorm als de gebiedsdoelen bekend zijn en in beeld zijn welke trajecten lopen.

Bij het inrichten van de gebiedstafels zal vooraf een stakeholdersanalyse (inventariseren belangengroepen en betrokken overheden) met een participatieladder worden gedaan.

Op basis van de **stakeholdersanalyse en de participatieladder** kan worden bepaald welke rol de verschillende partners gaan vervullen bij de op te stellen gebiedstafels (informereren, raadplegen, adviseren, coproduceren, meebeslissen).

De op te stellen gebiedsagenda's worden met de partners via de Bestuurlijke Tafel Stikstof gedeeld. Met inachtneming van de overlegresultaten van de Bestuurlijke Tafel zullen de gebiedsagenda's (in aangepaste vorm) door Gedeputeerde Staten worden voorgelegd aan Provinciale Staten en het Rijk.

- **Experttafels:** gezamenlijke tafel met onafhankelijke experts op het gebied van natuur, landbouw en water. Deze adviseren op provinciaal verzoek ten tijde van het opstellen en afronden van de gebiedsagenda's en het gebiedsplan. Met hun expertise geven ze een second opinion op de gebiedsagenda's en gebiedsplan.

Commissie "bijzondere situaties": ten tijde van het opstellen/uitvoeren van de gebiedsagenda's en gebiedsplan kunnen er situaties ontstaan waar directe bijstand of hulp geboden is. In andere dossiers zijn hier positieve ervaringen mee. Deze commissie dient nader vorm te krijgen, en kan worden ingericht in samenwerking met betreffende gemeente. We zullen evalueren of een commissie als deze in een behoefte gaat voorzien.

Provincie heeft 'relatieve regie'

De provincie is als regisseur verantwoordelijk voor de organisatie van het participatietraject in Drenthe. De provincie zal echter moeten voldoen aan de stikstofreductiedoelen zoals opgenomen in de Wet Stikstof en Natuurverbetering. In landelijk verband worden over de doelen voor (en deels met) provincies afspraken gemaakt. De provincie heeft daarmee slechts 'regie' op proces en inhoud van wat er in Drenthe binnen de gebiedsaanpak kan plaatsvinden. Daarnaast heeft de provincie een rol in de uitvoering van meer generieke maatregelen, waarbij het Rijk bepaalt hoe het instrumentarium er uit ziet en verder ontwikkeld wordt.

De provincie oefent invloed uit in IPO verband en ook bijvoorbeeld direct richting het Rijk met als voorbeeld de brief die we met de provincies Groningen en Fryslân op 16 februari jongstleden naar de twee ministers van Stikstof en Natuur, en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit hebben gestuurd. In deze brief hebben Drenthe, Groningen en Fryslân erop aangedrongen om de stikstofemissies versneld en effectief met bewezen maatregelen te verminderen. De in deze brief aangekondigde maatregelen worden door de georganiseerde landbouw ondersteund en zijn een eerste stap om – waar dat kan- de regie in gezamenlijk verband te pakken. Een afschrift van deze brief heeft u bij de stukken reeds ontvangen.

Planning

Maart/april: opstart gebiedsagenda's, verkenning opgave per deelgebied (gebiedsagenda Fochteloërveen loopt door)

Mei/juni: nadere beschrijving gebiedsopgaven/stikstofdoelen en onderzoek oplossingsrichtingen (generieke en gebiedsgerichte maatregelen)

Juli: afronding concept gebiedsagenda's en opnemen in eerste concept provinciaal gebiedsplan

Augustus/september: definitief maken gebiedsagenda's

Vanaf september/oktober: opnemen gebiedsagenda's in concept provinciaal gebiedsplan, opstellen definitief concept provinciaal gebiedsplan

Bijlage 1

Bestuurlijke tafel

Tijdens de voorgaande twee bestuurlijke tafels is gesproken over uitgangspunten (februari 2021), randvoorwaarden en aandachtspunten (december 2021). Omdat er geen woordelijk verslag wordt gemaakt, maar het wel goed is de hoofdlijnen wat hetgeen is gewisseld in beeld te houden, hierbij een korte terugblik op de twee voorgaande bijeenkomsten.

Dit is op de pagina's 2 t/m 4 terug te vinden.

- **Hoofduitgangspunten van de provincie:**

1. De opgave in de Drentse stikstofaanpak is om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000- gebieden moeten worden bereikt.
2. De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering.
3. De beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt bij het opstellen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het tot stand komen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen (b.v. effecten herstelmaatregelen, resultaten monitoring en onderzoek, resultaten veldbezoeken).
4. De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.
5. De provincie heeft hierbij de regierol in de Drentse gebiedsgerichte aanpak. Deze

- **Aanbevelingen en aandachtspunten**

In de twee bijeenkomsten zijn de nodige aanbevelingen gedaan en aandachtspunten meegegeven. Hier gaan we onder meer in de gebiedsgerichte aanpak zo veel mogelijk ons voordeel mee doen. Niet alle uitgangspunten worden door alle stakeholders gedeeld of zijn tegelijk (en gecombineerd) uitvoerbaar, maar een groot aantal kan meegenomen worden in het proces of de uitwerking van de gebiedsplannen.

Zo heeft de provincie samen met provincies Groningen en Fryslân recent gepleit (brief is meegestuurd) voor budget van het "laaghangend fruit" (om zo het proces te versnellen) en hebben we in een eerste reactie op 'het concept programma Programma Stikstofreductie en Natuurherstel' onder meer gepleit voor voldoende nationale (generieke) aanpak voor alle bronnen, dus ook mobiliteit en industrie etc.

Samenvatting inbreng uitgangspunten Gebiedsgerichte aanpak Stikstof (februari 2021)

De provincie zal bij de aanpak van de Drentse stikstofproblematiek de volgende uitgangspunten hanteren:

1. De opgave in de Drentse stikstofaanpak is om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000- gebieden moeten worden bereikt.
2. De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering.
3. De beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt bij het opstellen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het tot stand komen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen (b.v. effecten herstelmaatregelen, resultaten monitoring en onderzoek, resultaten veldbezoeken).
4. De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.

Samenvatting inbreng bespreekpunten BT Stikstof (BT 16 december 2021)

1. **De randvoorwaarden voor het proces** (o.a. wat hebben we in Drenthe (ook van elkaar) nodig, op welke manier gezamenlijkheid en verantwoordelijkheid aan de bestuurlijke tafel)

Samenvatting inbreng partners

De provincie Drenthe wordt geacht de regierol op zich te nemen. De partners hebben vertrouwen in de samenwerking maar gaan hierbij uit van een open en constructieve houding met duidelijke kaders en randvoorwaarden.

Vanuit de Landbouw wordt geopteerd voor het versterken van de landbouwstructuur en een belangrijk aandachtspunt is het vinden van een oplossing voor de positie van de PAS-melders.

Inbreng provincie Drenthe

De uitdaging voor het procesontwerp in deze opgave is om met elkaar de juiste dingen te doen op het juiste moment. In dit proces treft het Rijk nationale maatregelen die gebiedsgericht moeten worden geïmplementeerd. Dit naast de maatregelen die decentrale overheden nemen om stikstofreductie, natuurherstel en economische ontwikkelingen in hun regio's te realiseren. De maatregelen die het Rijk neemt, geven daarmee de grenzen aan waarbinnen de partijen kunnen opereren. Op dit moment is nog veel onduidelijkheid over de maatregelen die van Rijksweg worden ingevoerd. Dit betekent dat per fase steeds zal moeten worden nagegaan of de gebiedsgerichte aanpak aansluit bij de maatregelen die het Rijk treft. Het procesontwerp voorziet hierin (adaptieve aanpak).

- Per gebied gaan we via een gebiedsgerichte aanpak passende maatregelen en oplossingen in beeld te brengen en vaststellen.
- Het ontwerp voorziet erin dat, voordat gestart wordt met de uitvoering in de gebiedsprocessen, de rolverdeling en procesregie helder en duidelijk wordt vastgelegd in een samenwerkingsstructuur.
- Het proces voldoet voor zo ver mogelijk aan de door partijen aangegeven condities. Zo wordt voorzien in een interactief proces waarbij we een gezamenlijke verkenning gaan uitvoeren naar de opgave per gebied.
- Via dit ontwerp is een proces georganiseerd dat daadwerkelijk resultaten kan opleveren. Deze aanpak voorziet erin dat gezamenlijk per gebied een pakket van maatregelen en oplossingen wordt samengesteld waarna dit als advies aan GS (en PS) van Drenthe zal worden voorgelegd.

- De planning is nog niet ingevuld; in overleg met de partijen zal dit vastgesteld moeten worden. Hierbij is de planning zoals vastgelegd in de Wet Stikstof en Natuur leidend.

2. **De aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe** *(van gebiedsverkenningen naar gebiedsagenda's die leiden tot het gebiedsplan - Koersdocument)*

Samenvatting inbreng partners.

In de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe is een integrale benadering gewenst waarbij de hoofdlijnen van het rapport Duurzaam Evenwicht leidend kunnen zijn.

Gebiedsanalyses duidelijk en helder zijn maar ook de randvoorwaarden en het instrumentarium. Per N2000 gebied in kaart brengen van benodigde ontwikkelruimte voor maatschappelijke opgave. De ondernemers vragen van de provincie een duidelijk beleid op groei en transitiemogelijkheden. Kijken naar ruimte voor toekomstige investeringen en flexibel toepassen; aanstellen regisseur/stuurgroep. Ook structurele oplossingen voor woningbouw, energietransitie en reguliere vervangingsinvesteringen. Balans in vertegenwoordiging van belangen waarbij de landbouwbelangen centraal staan. De landbouwpartners verlangen een vergoeding voor hun inzet.

Daarnaast is het van belang dat binnen de GGA goed wordt gecommuniceerd om ondernemers niet te overvallen.

Inbreng provincie Drenthe

Voor de verdere uitwerking in gebiedsagenda's vormen de gebiedsverkenningen de inhoudelijke basis. Voor elk gebied wordt in samenwerking met de gebiedspartners door middel van een gebiedsgerichte aanpak een agenda met passende maatregelen en oplossingen opgesteld waarin we in beeld brengen (zoals ook aangegeven in het koersdocument):

- Welke herstelmaatregelen we 'binnen en/of buiten' (overgangszones) de bestaande natuur denken te moeten nemen om de instandhoudingdoelen te realiseren, eventueel naast de al geplande natuurherstelmaatregelen;
- Met welke belanghebbende partijen in een gebied samengewerkt moet worden (financiering van deze maatregelen is vervolgens een eigenstandige kwestie);
- Of en zo ja, welke bronmaatregelen we willen nemen aanvullend op die van het Rijk en in welk kader;
- Hoe en met welke andere opgaven we koppelen, o.a. klimaat en water, bij uitvoering van de gebiedsagenda;
- Hierbij houden we ook rekening met de leefbaarheid en sociaal-economische structuur in een gebied;
- Wat de kosten en randvoorwaarden zijn voor uitvoering van de gebiedsagenda en hoe we de mogelijkheden tot dekking van de kosten zien;
- Hoe we gaan monitoren en bijsturen.

De maatregelen die vanuit Programma Natuurlijk Platteland inclusief het Programma Natuur worden voorzien voor de gebieden kunnen ter informatie worden meegenomen in de agenda's voor het totaaloverzicht. We starten alvast met 2 pilotgebieden (Elperstroom, Fochtelerveen) om de ervaringen daaruit te gebruiken om tot een werkbare methode voor de gebiedsgerichte aanpak te komen.

Verdere uitgangspunten:

- Op provinciaal niveau (bestuurlijke tafel) delen we met de samenwerkingspartners en stakeholders de voortgang en ervaring in de gebieden en bespreken we relevante ontwikkelingen.
- Per gebied vinden gesprekken plaats om tot de beste oplossingen te komen. Hierin zitten bij het gebied en de opgaven betrokken vertegenwoordigende organisaties, gemeenten en waterschappen betrekken we bij het opstellen van de gebiedsagenda's (gebiedstafels).
- Deze aanpak voorziet erin dat gezamenlijk per gebied een pakket van maatregelen en oplossingen wordt samengesteld welke vervolgens wordt besproken waarna dit als advies aan GS (en PS) van Drenthe zal worden voorgelegd.
- We richten een onafhankelijke experttafel in die een second opinion geeft op de gebiedsagenda's en het gebiedsplan.
- Voor grensoverschrijdende gebieden stemmen we af met de provincie Fryslân. In IPO verband stemmen we af met alle provincies.
- Voor individuele bedrijven en inwoners in de gebieden worden in het proces van de gebiedsagenda's bijeenkomsten georganiseerd.

3. De inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe.

(hiermee wordt bedoeld op bv het wettelijk kader, het Koersdocument, de besproken uitgangspunten i.k.v. de gebiedsverkenningen, het landelijke akkoord Duurzaam evenwicht)

Inbreng partners.

- Minimaal uitgaan van de wet en doelen (Groene partners)
- Welke geformuleerde uitgangspunten in het Koersdocument worden onderschreven door de partners (Groene partners)
- Wordt vaak gerefereerd aan Rapport Duurzaam Evenwicht en reactie van PBL hierop (Groene partners, Bouwend Nederland, VNO-NCW Noord)
- Landelijk teveel gekeken naar Stikstof terwijl meer gekeken zou moeten worden naar de N2000 doelen (DPG)
- De Nederlandse wetgeving past niet op hetgeen Europa vraagt op dit dossier (DPG)
- Kritiek op de landelijke oplossingsrichtingen. Teveel focus op landbouwontwikkeling. Er zal breder gekeken moeten worden.(DPG)
- Landelijke lijn (Duurzaam evenwicht) combineren / verbinden met gebiedsverkenningen (VNO-NCW)
- Niet teveel vasthouden aan de KDW-opgaven en de modellen die de verspreiding van stikstof voorspellen (LC)
- Stikstofaanpak richten op de SDF rapportage (LC)
- Grondige analyse van de natuurgebieden en de staat van instandhouding (LC)
- Uitgangspunt innovatie op emissiebeperking (LC)
- Uitgaan van aanwezige natuur en intekening hiervan in de beheerkaarten (LC)
- Ontwikkelen van een meetwerk (LC)

1. Provincie: Uitgangspunten algemeen

1. De opgave in de Drentse stikstofaanpak is om **ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen** (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000- gebieden moeten worden bereikt.
2. De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven **binnen de kaders van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering**.
3. **De beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt** bij het opstellen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het tot stand komen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen (b.v. effecten herstelmaatregelen, resultaten monitoring en onderzoek, resultaten veldbezoeken).
4. De **berekeningen** van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt **met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data**.
5. De **provincie heeft hierbij de regierol** in de Drentse gebiedsgerichte aanpak.

2. Provincie: Uitgangspunten aanpak gebiedsplannen

1. Op provinciaal niveau (bestuurlijke tafel) **delen** we met de samenwerkingspartners en **stakeholders de voortgang en ervaring in de gebieden** en bespreken we relevante ontwikkelingen.
2. Per gebied vinden gesprekken plaats om tot de beste oplossingen te komen. Hierin zitten bij het gebied en de opgaven betrokken vertegenwoordigende organisaties, gemeenten en waterschappen betrekken we bij het opstellen van de gebiedsagenda's (gebiedstafels).
3. Deze aanpak voorziet erin dat gezamenlijk per gebied een pakket van maatregelen en oplossingen wordt samengesteld welke vervolgens wordt besproken waarna dit als advies aan GS (en PS) van Drenthe zal worden voorgelegd.
4. We richten een **onafhankelijke experttafel** in die een second opinion geeft op de gebiedsagenda's en het gebiedsplan.
5. Voor grensoverschrijdende gebieden **stemmen we af met de provincie Fryslân**. In IPO verband stemmen we af met alle provincies.
6. Voor **individuele bedrijven** en inwoners in de gebieden worden in het proces van de **gebiedsagenda's bijeenkomsten georganiseerd**.

3. Partners BT: Uitgangspunten ingebracht die we over kunnen nemen

1. Provincie pakt regierol
2. Werken vanuit zo veel mogelijk integrale benadering
3. We brengen ontwikkelruimte in kaart en werken daarbij vanuit:
 - Toekomstperspectief voor blijvers
 - innovatie
 - faciliteren vrijwillige stoppers
4. Landelijke lijn (aanpak / maatregelen) combineren met wat we in de gebieden gaan doen
5. Goede analyse van de natuurgebieden is wenselijk. Hier willen we zeker aandacht voor houden maar niet op wachten
6. Ten aanzien van het meetnetwerk zijn we het eens dat dit best verbeterd/uitgebreid kan worden. Ook hiervoor geldt: niet op wachten.
7. De BT is om ervaringen te delen en communiceren
 - Dit vraagt ook communicatie van de deelnemers aan hun achterban.

Concept Verslag op hoofdlijnen Bestuurlijke Tafel 1 maart 2022.

1. Opening en welkom door Henk Jumelet.

██████████ zal evenals vorige keer (16 december 2021) de vergadering begeleiden.
██████████ wordt voorgesteld als de ██████████ Drentse aanpak Stikstof.

Er wordt een wijziging in de agenda voorgesteld. Agendapunt 4 wordt eerst besproken.

4. Delen van actualiteiten en ontwikkelingen.

Vertegenwoordigers delen actualiteiten die van belang zijn om te delen.

Ambtenaar ██████████

- *Geeft nadere uitleg over de nieuwe release van Aerius. Legalisering van de PAS melders blijft een belangrijk punt van de provincie Drenthe. De inzet van de provincie is en blijft om houdbare vergunningen af te geven.*
- *Nadere duiding Noordelijke aanpak Stikstof. Kritische opmerking vanuit de partners hierop: de brief is vanuit een lijn (agrarische sector) belicht en de natuur hierin niet is meegenomen. Echter de maatregelen die worden genoemd in de brief, zullen ook ten goede komen tot herstel van de natuur. Het proces van totstandkoming van de brief en de hierin genoemde maatregelen had inderdaad anders gemoeten. Echter de 3 Noordelijke provincies zijn gevraagd de brief zsm in te dienen ivm de Voorjaarsnota van het kabinet. Henk heeft waardering voor de inzet van de ambtenaren, het doorzettingsvermogen en de daadkracht hierin. Landelijk wordt dit ook gewaardeerd en zijn er positieve berichten op de Noordelijke aanpak Stikstof.*
- *Brief Psn wordt volgende week in PS gedeeld en zal ook worden gedeeld met de Bestuurlijke Tafel.
Henk merkt op dat hij het wenselijk vindt om iedereen zoveel mogelijk te betrekken bij het proces maar dat de provincies ook gebonden zijn aan de planning van het IPO. Het correct informeren is niet altijd mogelijk. De intentie is en blijft om de Bestuurlijke Tafel zo goed mogelijk en tijdig mee te nemen in het gehele proces.*
- *Aangegeven wordt dat generieke maatregelen vanuit het Rijk moeten komen en dit is voor Drenthe noodzakelijk. Het LC ziet liever maatwerk. Zij zien het innemen van latente ruimte en de generieke maatregelen als een bedreiging.*

Henk duidt nogmaals het proces van de gebiedsagenda's en de gebiedsplannen en geeft aan dat in de gebiedsprocessen deze issues kunnen worden gedeeld

██████████ bedankt voor de heldere uitleg.

Vooruitlopend op het volgende agendapunt wordt opgemerkt door ██████████ dat hij enigszins teleurgesteld is over het feit dat tijdens de BT van 16 december door FdF niet is aangekondigd dat er een actie zo plaatsvinden bij de JUMBO. Opgemerkt wordt dat in de BT wordt geïnvesteerd in de dialoog en in vertrouwen met elkaar.

3a. Terugblik Bestuurlijke Tafel 16 december 2021.

█ geeft zijn perceptie van de BT van 16 december waarin de partners hebben aangegeven dat de provincie Drenthe de regisseur is. De provincie gaat een plan uitwerken hierbij rekening houdende met de inhoud en hoe verhouden we ons tot elkaar.

De heer Jumelet geeft in zijn terugblik aan dat de noodzaak om met elkaar aan tafel te blijven van belang is. Waarbij wel de vraag wordt gesteld welke speelruimte de provincie heeft. De heer Jumelet is van mening dat de provincie de regie moet hebben. Je hebt wel medespelers nodig in dit proces en in dit geval zijn dat de partners die aan tafel zitten. Een integrale benadering is zeker belangrijk bij het maken van belangrijke keuzes.

De heer Hoekstra geeft aan dat voor hem niet duidelijk is op welke wijze de partners aan tafel zitten: informierend, co-creatie of mede verantwoordelijk. Daarnaast is niet duidelijk wat er met de aangeleverde standpunten is gebeurd of gaat gebeuren. Zorgen worden geuit omtrent het starten van de gebiedsprocessen zonder kaders. Hij pleit ervoor dat aan het eind van de avond hieromtrent meer duidelijkheid zal zijn.

Mevrouw Elshof merkt eveneens op dat de uitgangspunten/standpunten niet aan de orde zijn gesteld en als een roze olifant in de kamer staan. Voor LC blijven de uitgangspunten gestand en de ontwikkelingen in de gebiedsagenda's worden hieraan getoetst. Haar verzoek is om volgende keer meer op de inhoud te focussen en niet alleen op het proces.

Met andere woorden: wat gaan we doen, hoe gaan we het doen en wanneer gaan we het doen!

Ook wordt aangegeven dat bij nader inzien behoefte is aan verslaglegging op hoofdlijnen en dat een afspraken- en actielijst worden opgesteld. Deze afspraak wordt dan ook vastgelegd.

Afspraak: Verslaglegging op hoofdlijnen met hierin afspraken en actiepunten.

3b. Bespreken proces van de op te stellen gebiedsagenda's.

In november 2021 zijn de gebiedsverkenningen openbaar gemaakt. Deze gebiedsverkenningen vormen samen met het vastgestelde Koersdocument de leidraad voor het opstellen van de gebiedsagenda's (zie bijlage 1).

█ geeft een korte samenvatting van het proces van de op te stellen gebiedsagenda's. Er is een raamwerk gemaakt dat in beginsel voor iedereen zal gelden maar waarbij ook rekening gehouden zal worden dat per specifiek gebied maatwerk geleverd kan worden.

VVVVVVVVVVVVVV

Bij de gebiedstafels per gebied zal worden gekeken wie aan tafel komen te zitten. De gebiedsagenda's worden aan deze gebiedstafels samengesteld en wat er in de gebieden in samenspraak zal gebeuren. Uiteraard is dit ook weer maatwerk en specifiek. Dit zal ook invloed hebben op de functie van de Bestuurlijke Tafel en zal als klankbord gaan fungeren. Er zal een connectie blijven tussen de gebiedstafels en deze tafel. De verwachting is dat de signalen vanuit de gebiedstafels aan deze tafel besproken gaan worden.

merkt op dat het meegezonden spoorboekje een korte tijdspanne heeft omdat de provincie is gebonden aan de verschillende landelijke plannings. Daarnaast wordt opgemerkt dat de provincie op dit moment, ondanks dat de doelen nog niet helder zijn, wel drie gebiedsregisseurs heeft aangesteld waarmee de gebiedsprocessen worden gestart.

De provincie Drenthe is verantwoordelijk voor het gebiedsplan. Benadrukt wordt dat in de gebieden en bij de gebiedstafel het uitgangspunt blijft dat alle belangrijke sectoren vertegenwoordigd zullen zijn. Ook wordt opgemerkt dat niet alle gebiedsprocessen tegelijkertijd zullen beginnen.

Vanuit de partners worden een aantal aandachtspunten / signalen meegegeven voor het inrichten van de gebiedsprocessen:

- geef duidelijk aan wat je te bieden hebt en wat je komt ophalen. Maak ook duidelijk welke verwachting je hebt. In de gebieden aangeven welke taken en rollen er zijn.
- maak per gebied ook duidelijk wat de kaders en maatregelen zijn. Het is ook zinvol om te inventariseren welke processen al bezig zijn in de gebieden en waar je wellicht bij kan aansluiten.
- begin met kleine groepen en maak een inhoudsopgave om duidelijkheid te geven aan het proces.
- de uitvoering en de plannen meer in de gebieden zullen plaatsvinden.

Dit betekent dat de Bestuurlijke Tafel een andere rol zal krijgen en meer een klankbordtafel zal zijn. Aangegeven wordt dat aan deze tafel meer de voortgang in de gebieden, knelpunten besproken zullen worden en de landelijke agenda gedeeld zal worden.

Aandachtspunt hierbij is dat de agenda voor de Bestuurlijke Tafel en de agenda voor de gebiedsprocessen zorgvuldig worden samengesteld.

Door wordt geconcludeerd dat de Bestuurlijke Tafel meer een klankbordtafel zal worden en dat de regie van het gehele gebiedsproces bij de provincie Drenthe ligt. Ook zijn de partners gehoord dat de gebiedstafels goed moeten worden voorbereid en dat in de gebieden met een kleine groep een inhoudsopgave wordt opgesteld. In de gebieden aan de slag gaan, kaderstellend en wat heeft de provincie Drenthe te bieden. Dit alles op basis van respect hebben voor elkaar.

Toegevoegd wordt door dat hij graag ziet dat ook de ontwikkelruimte wordt meegenomen in deze gebiedsprocessen. Bouwend Nederland geeft aan dat zij niet zullen deelnemen aan de gebiedstafels ivm beperkte personele inzet. Voor BN belangrijk om wel aan de BT te blijven zitten en de achterban te delen waarbij opgemerkt dat dit op basis zal zijn van wederkerigheid.

4. Bespreken hoofdproces tot medio 2023 (spoorboekje)

Bijgevoegd een tijdlijn voor het hoofdproces van de gebiedsplannen (zie bijlage 2)

Dit agendapunt is meegenomen in bovenstaande discussie

5. Afronding en sluiting.

Afspraken over de vervolgstappen.

Afspraak: Volgende keer een stand van zaken geven wat er in de gebieden gaat gebeuren. (inhoudsopgave en instrumentenkoffer)

Afspraak: Deze klankbordgroep komt bijeen indien noodzakelijk. Vooralsnog zal medio mei een nieuwe klankbordgroep worden gepland.

Afspraken- en actielijst.

Terugkoppeling [REDACTED] aan het einde

- **Bestuurlijke tafel heeft de rol van klankbord : bijpraten en uitwisselen (inspiratie, zorgen etc)**
 - o **Verschillen respecteren en wederkerigheid**
- **Wens BT aan provincie: wees zorgvuldig in communicatie, maar begrip voor hectiek en rol BT (niet alles kan altijd)**

- **Proces gebiedstafels is toegelicht en kon men zich in hoofdlijnen in vinden**
 - **Aandachtspunten gebiedsproces**
 - o **Niet opnieuw beginnen (want er loopt al zo veel) – sluit aan bij..**
 - o **Zorg voor goede voorbereiding**
 - o **Zorg voor een inhoudsopgave (NB Die ligt er al ☐)**
 - o **Wat vragen we en wat brengen we: koffer / gereedschapskist mee**
 - o **Gebiedstafel in beperkte kring**

Grote lijn klopt zo, één klein aandachtspuntje bij 'aandachtspunten gebiedsproces':

Laatste bolletje zegt gebiedstafel in beperkte kring. Volgens mij is daar het advies gegeven om te starten/ voorbereiden van gebiedstafel in kleine kring, zodat je goed voorbereid met het feitelijke gebiedsproces en gebiedstafel kunt starten. Die goede voorbereiding in kleine kring maakt dat deelnemers met comfort (goede samenstelling, heldere uitgangspunten, randvoorwaarden) aan tafel kunnen schuiven als de gebiedstafel start.

Date : 22-10-2020 10:18:17

From : " [redacted]@drenthe.nl

To : " [redacted]@drenthe.nl

Subject : FW: Opmerkingen naar aanleiding van het document voorzet gebiedsverkenningen

Attachment : afbeelding.png;image001.png;

Goed om deze mail naar Henk mee te sturen met de annotatie als achtergrond info.

Groet,

Van: [redacted]@gmail.com>

Verzonden: donderdag 15 oktober 2020 9:29

Aan: [redacted]@drenthe.nl>

CC: [redacted]@gmail.com [redacted]@hetnet.nl [redacted]@hetnet.nl [redacted]@hetnet.nl>

Onderwerp: Re: Opmerkingen naar aanleiding van het document voorzet gebiedsverkenningen

Goedemorgen,

Ter rectificatie. De laatste vraag is verkeerd omschreven. [redacted] wees mij hierop, waarvoor dank! Hij moet als volgt zijn.

Tevens is ook interessant om te weten hoe de reductie van stikstofemissie is geweest vanaf 1994, het startjaar van de vogel- en habitatrichtlijnen.

--

Met vriendelijke groet,

[redacted], 06 [redacted]

Op do 15 okt. 2020 om 07:31 schreef [redacted]@gmail.com>:

Dag [redacted]

Op verzoek van jou nog even ter verduidelijking. Als het gaat om de gebiedsverkenning van natuur achten wij, LC Drenthe, het van groot belang dat de volgende vragen ook beantwoord worden:

- Is het gebied op de juiste manier aangewezen?
- Zijn de habitattypes op een realistische manier terecht verbonden aan dit Natura2000-gebied?
- Hoe is de staat van het gebied volgens de voortgangsrapportages?
- Zijn de KDW-waardes op een juiste manier vastgesteld?
- Zijn de KDW-waardes ook realistisch en haalbaar?
- Zo niet, wat is dan wel realistisch en haalbaar?
- Vraag en aanbod voor ontwikkelstikstof, zowel vanuit de agrarische hoek als de niet agrarische hoek, moet inzichtelijk gemaakt worden in de gebiedsgerichte aanpak.

Tevens is ook interessant om te weten hoe de reductie van stikstofdepositie is geweest vanaf 1994, het startjaar van de vogel- en habitatrichtlijnen.

--

Met vriendelijke groet,

[redacted], 06 [redacted]

Drents

Agrarisch

Jongeren Kontakt

- Is het gebied op de juiste manier aangewezen?
- Zijn de habitattypes op een realistische manier terecht verbonden aan dit Natura2000-gebied?
- Hoe is de staat van het gebied volgens de voortgangsrapportages?
- Zijn de KDW-waardes op een juiste manier vastgesteld?
- Zijn de KDW-waardes ook realistisch en haalbaar?
- Zo niet, wat is dan wel realistisch en haalbaar?
- Vraag en aanbod voor ontwikkelstikstof, zowel vanuit de agrarische hoek als de niet agrarische hoek, moet inzichtelijk gemaakt worden in de gebiedsgerichte aanpak.

Date : 1-1-0001 0:00:00

Subject : FW: Voorstel stikstof-kennissessie

Attachment : 200118 Kennissessie natuur en stikstof voor landbouwers en natuurbeheerders

conceptvoorstel.docx;image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;image007.png;image006.png;image008.png;image009.png;

Van: [redacted] <[redacted]@Natuurmonumenten.nl>

Verzonden: maandag 18 januari 2021 15:17

Aan: [redacted] <[redacted]@drenthe.nl>; [redacted] <[redacted]@drenthe.nl>

CC: Reinder Hoekstra <[redacted]@nmdrenthe.nl>

Onderwerp: Voorstel stikstof-kennissessie

Bijgaand n.a.v. vorige stikstofsessie door NM ontwikkelde voorstel kennissessie stikstof en natuurbeheer.

Ik laat het even aan jullie als regisseurs om dit vandaag nog naar de aarwezigen voor morgen te sturen. Wat mij betreft doen we dat dan is die actie alvast geadresseerd en kunnen mensen desgewenst reageren.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Drenthe en
gebiedssamenwerking Programmeerteam landbouw

Vereniging Natuurmonumenten

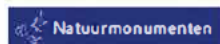
Noordereinde 60
035-6559933

1243 JJ 's-Graveland
06 [redacted]

www.natuurmonumenten.nl

Doe mee met [Natuurmonumenten](http://Natuurmonumenten.nl) en bescherm natuur in Nederland.

Van: [redacted] <[redacted]@Natuurmonumenten.nl>

Verzonden: maandag 18 januari 2021 13:44

Aan: [redacted] <[redacted]@Natuurmonumenten.nl>

CC: [redacted] <[redacted]@Natuurmonumenten.nl>

Onderwerp: RE: ter info stikstofkennissessie

[redacted] hierbij globale opzet. De coronamaatregelen zijn wel, zowel bij de provincie als Natuurmonumenten, een belangrijke belemmering om dit al op korte tijd te organiseren

Een (slecht) alternatief is dat we een infoset samenstellen met een aantal goed leesbare verhalen over natuur en stikstof. Ik denk niet dat dat veel oplevert, maar misschien is dat slechts een aanname van mijn kant.

Met vriendelijke groeten,

[redacted]
Telefoon: 06 [redacted]

Van: [redacted] <[redacted]@Natuurmonumenten.nl>

Verzonden: vrijdag, januari 15, 2021 10:53 uur

Aan: [redacted] <[redacted]@Natuurmonumenten.nl>

Onderwerp: FW: ter info stikstofkennissessie

Mooi! Kunnen we hier een officieel A-4 tje van maken die ik kn bij komend stikstofoverleg dinsdagavond inbreng?

Ik denk wel dat we ook aandacht moeten innemen voor ons beheer (wat doen wij zelf al aan stikstofmitigatie (alle PAS-maatregelen) en hoe meten we de Stand der Natuur.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Drenthe en
gebiedssamenwerking Programmeerteam landbouw

Vereniging Natuurmonumenten

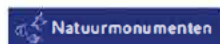
Noordereinde 60
035-6559933

1243 JJ 's-Graveland
06 [redacted]

www.natuurmonumenten.nl

Doe mee met [Natuurmonumenten](http://Natuurmonumenten.nl) en bescherm natuur in Nederland.

Van: [redacted] <[redacted]@Natuurmonumenten.nl>

Verzonden: maandag 11 januari 2021 12:49

Aan: [redacted] <[redacted]@Natuurmonumenten.nl>

CC: [redacted] <[redacted]@Natuurmonumenten.nl>; [redacted] <[redacted]@Natuurmonumenten.nl>; [redacted] <[redacted]@nmdrenthe.nl>

Onderwerp: ter info stikstofkennissessie

Dag [redacted], wij hebben in klein comité de mogelijkheden voor een stikstofkennissessie (mooi woord toch, drie keer woordwaarde) besproken. Hierbij even kort onze bevindingen:

1. We hebben niet de illusie dat we met meer info van onze kant de opstelling van de landbouw doen kantelen. Wel is het een poging van onze kant om transparant te zijn en de landbouw mee te nemen in de wijze waarop wij beheren, onderzoek doen, informatie tot stand komt, etc.
2. Het lijkt ons goed om niet specifiek bij het probleem in het Mantingerzand stil te staan, maar ons te richten op de stikstofgevoelige natuur in Drenthe in het algemeen. Daarbij kan het Mantingerzand wel gebruikt worden als voorbeeldgebied.
3. In Groningen is het Liefinksbroek gebruikt, een piepklein N2000-gebied, om alle stakeholders de situatie in het veld te laten zien, was niet zo'n goede keuze. Het heeft mijn voorkeur om juist een groot gebied met meerder habitattypes te gebruiken om te voorkomen dat e.e.a. gebagatelliseerd wordt.
4. Inzoomen op de noodzaak van stikstofreductie, niet op de instandhoudingsdoelen (dat is een gegeven)
5. Wij denken nu aan één of meerdere veldbezoeken, waarbij we de situatie in het veld laten zien. Toelichting door een aantal praktijkmensen (boswachter ecologie Natuurmonumenten, [redacted] provincie) en externe deskundigen ([redacted], etc.)
6. Gezien de coronamaatregelen is e.e.a. op korte termijn niet realiseerbaar. We denken zelf eerder aan maart. Wordt nu bij de provincie uitgezocht wat er onder hun verantwoordelijkheid mogelijk is.
7. Ik begin nu met het maken van een programma en het beraderen van mensen.
8. Afstemmen met provincie en bestuurlijk overleg. Is dit het?
9. Zo gauw duidelijk is wat er mag kunnen wij het programma verder organiseren en in gang zetten.

Deelnemers (max 20 mensen, nog uit werken):

- Landbouw 6 personen (FDF, LTO, DAUK, ieder twee personen), DPG
- Natuurmonumenten/TBO's: boswachter ecologie [redacted] zit goed in het gevoerde beheer en onderzoek), ecoloog Natuurmonumenten of SBB [redacted]
- Provincie: [redacted] (natuur), [redacted] (stikstof), [redacted] (N2000), [redacted] (landbouw)
- Deskundigen [redacted] (onderzoek/verbeteren Mantingerzand), Beware [redacted]
- Prolander: pm
- MFD: [redacted]

Met vriendelijke groet,

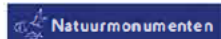
[redacted] Vitale natuur

Oude Bendersweg 14
0522476200
www.natuurmonumenten.nl

7963 PX Ruiner
06 [redacted]

Doe mee met [Natuurmonumenten](http://www.natuurmonumenten.nl) en bescherm natuur in Nederland. Heeft uw bedrijf een 'Groen hart'?
Word dan nu Bedrijfs supporter. Ga naar www.natuurmonumenten.nl/bedrijfsupporter

Kennissessie natuur en stikstof voor landbouwers en natuurbeheerders in kader van aanpak stikstofbeleid Natura 2000 Drenthe

Voorstel

Doel

Inzicht geven in de wijze waarop in Drenthe stikstofgevoelige natuur wordt beheerd en ontwikkeld, monitoring en onderzoek plaatsvindt, herstelmaatregelen worden gepland.

Subdoel: kennisvergroting, transparantie bieden, vertrouwen creëren in rollen, kennis en informatie in het proces

Wat niet: reden voor aanwijzing, welke gebieden wel, welke niet, kwalificerende soorten, KDW's etc. Het aanwijzingsbesluit is uitgangspunt!

Organisator

Provincie (Natuurmonumenten wil graag organiseren en assisteren, maar de verantwoordelijkheid ligt bij de provincie)

Deelnemers (max. 20 mensen, namen indicatief)

- Landbouw (FDF, LTO, DAJK, ieder twee personen)
- DPG
- Provincie: [redacted] (natuur), [redacted] (stikstof), [redacted] (N2000), [redacted] (landbouw), [redacted]
- Natuurmonumenten/TBO's: [redacted] (boswachter ecologie, zit goed in het gevoerde beheer en onderzoek), ecooloog Natuurmonumenten en/of SBB ([redacted])
- MFD: [redacted]
- Prolander: [redacted]
- Deskundigen: [redacted] (onderzoek jeneverbessen Mantingerzand), Beware (bodem en vegetatie, [redacted] Weiters), St. Bargerveen (fauna, [redacted]) (afhankelijk van beschikbaarheid)

Opzet programma

Terreinbezoek Mantingerzand (of bijv. Dwingelderveld). Startpunt Vosschenheugte of Dorpshuis

Toelichting op volgende items:

- belangrijkste instandhoudingsdoelen
- relatie tussen bodem, vegetatie en fauna en stikstofdepositie (ammoniak en stikstofoxides) (Beware)
- onderzoek: meetnet MAN, vegetatiekarteringen, onderzoek jeneverbes (UG), faunaonderzoek (St. Bargerveen)
- het gevoerde beheer, zowel regulier, als herstel (PAS) en ontwikkelingsbeheer (PNP, NNN)
- herstelmogelijkheden

Een terreinbezoek vraagt 2,5 a 3 uur, inclusief ruimte voor vragen en dialoog. Indien gewenst is het uit te breiden tot 2 x een dagdeel.

Kosten

Max. circa € 1.500 (inhuur deskundigen, catering, informatiemap)

**Gezien de huidige beperkingen denken we aan de periode
maart-mei, maar dat kan anders uitvallen!**

Vitale natuur Natuurmonumenten

Natuvuunnomonumenten

Naturuunmonumenten

Natuurmonumenten

Natuvuunnomonumenten

Naturuunmonumenten

Natuurmonumenten